

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI**

**KIRSAL YERLEŞMELERİN KURULUŞ VE
GELİŞMESİNE ETKİ EDEN COĞRAFİ
FAKTÖRLER:
DÖRTYOL (HATAY) İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tuğba BAŞER**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Eylül KARAGEL**

Hatay-2024

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANA BİLİM DALI**

**KIRSAL YERLEŞMELERİN KURULUŞ VE
GELİŞMESİNE ETKİ EDEN COĞRAFİ
FAKTÖRLER:
DÖRTYOL (HATAY) İLÇESİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tuğba BAŞER**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Eylül KARAGEL**

Hatay-2024

ONAY

TUĞBA BAŞER tarafından hazırlanan “**KIRSAL YERLEŞMELERİN KURULUŞ VE GELİŞMESİNE ETKİ EDEN COĞRAFİ FAKTÖRLER: DÖRTYOL (HATAY) İLÇESİ ÖRNEĞİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **COĞRAFYA ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

12/ 01 /2024

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Eylül KARAGEL (Danışman)	
Prof. Dr. Tülay ÖCAL	
Doç. Dr. Ayşe ÇAĞLIYAN	

Tuğba BAŞER tarafından hazırlanan “**Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş Ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler: Dört Yol (Hatay) İlçesi Örneği**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (18.12.2023)

Tuğba BAŞER

ÖNSÖZ

“Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler Dörttyol (Hatay) İlçesi Örneği” isimli bu çalışma yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Dörttyol Akdeniz Bölgesi’nin Adana Bölümü sınırları içerisinde Hatay iline bağlı 15 ilçeden birisidir. Bu çalışmada Dörttyol ilçesinde yer alan kırsal mahallelerin kuruluşu ve gelişmesi mikro arazi çalışmaları ile desteklenerek araştırılmıştır. Çalışma sahasında incelemeye değer bulunan çalışma konusu beşeri ve ekonomik coğrafya faaliyetleri ile doğal çevre koşullarının etkileşimi incelenmeye çalışılmış ve bu etkileşim, bilimsel çerçevede neden ve sonuçları yönünden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma beş bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölüm olan giriş bölümünde; sahanın coğrafi şartları ve genel özellikleri, problem durumu, amaç ve önem, konunun kapsamı ve daha önce yapılmış çalışmalar, araştırma soruları ve hipotezleri ile araştırmanın sınırlılıkları/olumsuzlukları incelenmiştir. İkinci bölüm; çalışmanın modeli, yöntemi, verilerin toplanması kısmını oluşturmaktadır. Kavramsal çerçevenin konu edinildiği üçüncü bölümde büyükşehir yasası, şehir, kasaba, köy, köy altı yerleşmeleri, genel arazi kullanımı ve mikro arazi kullanımı kavramları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde araştırma sahasının yeri ve sınırları, kırsal yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesine etki eden fiziki ve beşeri faktörler üzerinde durulmuştur. Beşinci bölüm alan sonuç bölümünde tespit edilen sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar geçen sürede bilgi ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr. Eylül KARAGEL’e maddi-manevi desteklerini esirgemeyen annem Meryem BAŞER’e, babam Mustafa BAŞER’e kardeşlerim Bilal BAŞER’e, Ali BAŞER’e, ablam Nadire TORUN’a, kuzenim Furkan BAŞER’e, ve arkadaşım Lokman ÜN’e teşekkürlerimi sunarım.

KIRSAL YERLEŞMELERİN KURULUŞ VE GELİŞMESİNE ETKİ EDEN COĞRAFI FAKTÖRLER: DÖRTYOL (HATAY) İLÇESİ ÖRNEĞİ

Tuğba BAŞER

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2024

Danışman: Doç. Dr. Eylül KARAGEL

ÖZET

Araştırma sahası Hatay'ın 15 ilçesinden birisi olan Dört yol ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Altınçağ, Çat, Kapılı, Karakese, Konaklı, Kuzuculu, Yeşilköy ve Yeniyurt mahalleleri çalışma sahasını oluşturmaktadır. Araştırma konusu "Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler: Dört yol (Hatay) İlçesi Örneği" dir. Çalışmanın yapılmasındaki en önemli amaç, Dört yol ilçesi kırsal kesiminde fiziki ve beşeri faktörlerin mahallelerin kuruluşu ve gelişmesindeki rolünü ortaya koymaktır. Dört yol ilçesi ve yakın çevresinde yazları sıcak ve kurak kışları ılık ve yağışlı Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Çalışma sahası ve yakın çevresinde Akdeniz ikliminin hâkim olması ve verimli topraklara sahip alüvyal tabanlı bir ova üzerinde yer alması eski dönemlerden günümüze birçok medeniyete ev sahipliğı yapmasına neden olmuştur. Çalışma sahasının birikinti koni ve yelpazelerinden oluşan verimli topraklara sahip bir ova olması ve iklimin elverişliliğinden dolayı tarımsal faaliyetler için uygun bir sahadır. Bu nedenle Dört yol ilçesi ve kırsal kesimine yerleşen ailelerin temel geçim kaynağı tarım olmuştur. Çalışma sahasının büyük kısmında elverişli iklim koşullarından dolayı turunçgil yetiştiriciliğı ön plandadır. Turunçgil dışında diğ er sebze ve meyvelerin tarımı ise daha dar alanlarda yapılmaktadır. Ovalık sahadan Amanos Dağları'nın eteklerine çıkıldıkça arazinin engebeli olmasından dolayı halkın geçim kaynağı olan bitkisel üretim yerini hayvancılık ve ormancılığa bırakmaktadır. Dört yol ilçesinde görülen diğ er ekonomik faaliyetler demir çelik, makine ve yedek parça sektörleridir. Geçmiş dönemlerde genel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık iken 1970'li yıllarda Demir Çelik fabrikasının kurulmasıyla sanayi sektöründe çalışanların sayısı da artmıştır. Sanayinin kurulması ve iş gücü ihtiyacının artması ile Dört yol ve çevresi yoğun göç almıştır. Nüfus merkezden kırsal alana doğru yayılmıştır.

Çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma sahasının coğrafi konumu ve genel özellikleri, araştırmanın problem durumu, amaç ve önemi, araştırmanın konumu, kapsamı, araştırma soru ve hipotezleri ile sınırlılıklar konu başlıklarıdır. İkinci bölümde araştırmanın modeli ve yöntemi ana başlığı altında toplanan veriler ve analizlere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın kavramsal ve kurgusal çerçevesi ele alınmış çalışma içerisinde kullanılan kavramların açıklamalarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde araştırma sahasının yeri ve sınırları, kırsal yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesine etki eden fiziki ve beşeri coğrafya faktörleri ele alınmıştır. Beşinci bölümde ise tartışma ve sonuçlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hatay, Dört Yol, Kırsal Yerleşmeler, Turuncgil Ziraatı

GEOGRAPHICAL FACTORS AFFECTING THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF RURAL SETTLEMENTS: THE EXAMPLE OF DÖRTYOL (HATAY) DISTRICT

Tuğba BAŞER

**The Institute Of Social Science, The Department Of Geography, Master's
Thesis, 2024**

ABSTRACT

The study area is located within the borders of Dört Yol district, one of the 15 districts of Hatay. Altınçağ, Çat, Kapılı, Karakese, Konaklı, Kuzuculu, Yeşilköy and Yeniyurt neighbourhoods constitute the study area. The subject of the research is “*Geographical Factors Affecting the Establishment and Development of Rural Settlements: The Case of Dört Yol (Hatay) District*”. The most important purpose of the study is to reveal the role of physical and human factors in the establishment and development of neighbourhoods in the rural areas of Dört Yol district. Dört Yol district and its immediate surroundings have a Mediterranean climate with hot and dry summers and mild and rainy winters. The fact that the Mediterranean climate is dominant in the study area and its immediate surroundings and that it is located on an alluvial plain with fertile soils has caused it to be home to many civilisations from ancient times to the present day. The study area is a suitable area for agricultural activities due to the fact that it is a plain with fertile soils consisting of accumulation cones and fans and the favourable climate. For this reason, agriculture has been the main source of livelihood of the families settled in Dört Yol district and rural areas. In most of the study area, citrus cultivation is at the forefront due to favourable climatic conditions. Other vegetables and fruits other than citrus fruits are cultivated in narrower areas. As one moves from the lowland area to the foothills of Amanos Mountains, due to the ruggedness of the terrain, the livelihood of the people is replaced by animal husbandry and forestry. Other economic activities in Dört Yol are iron and steel, machinery and spare parts sectors. While the general source of livelihood in the past was agriculture and animal husbandry, the number of people working in the industrial sector increased with the establishment of the Iron and Steel factory in the 1970s. With the establishment of the industry and the increase in the

need for labour force, Dörtyol and its surroundings received intensive migration. The population spread from the centre to rural areas.

The study consists of 5 chapters. In the first chapter, the geographical location and general characteristics of the research area, the problem status, purpose and importance of the research, the location and scope of the research, research questions and hypotheses and limitations are the main topics. In the second chapter, the data and analyses collected under the main title of the model and method of the research are included. In the third chapter, the conceptual and fictional framework of the research is discussed and explanations of the concepts used in the study are given. In the fourth chapter, the location and boundaries of the research area, physical and human geography factors affecting the establishment and development of rural settlements are discussed. In the fifth section, discussion and conclusions are given.

Keywords: Hatay, Dörtyol, Rural Settlement, Establishment and Development, Citrus Agriculture

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırma Sahasının Coğrafi Konumu ve Genel Özellikleri	1
1.2. Araştırmanın Problem Durumu, Amacı ve Önemi.....	6
1.3. Araştırma Konusu, Kapsamı ve Daha Önce Yapılmış Çalışmalar	7
1.4. Araştırma Soruları ve Hipotezleri.....	17
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları/Olumsuzlukları	19

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA MODELİ VE YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli, Evreni ve Örneklemi.....	20
2.2. Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması.....	21
2.3. Araştırmanın Veri Analizi.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Büyükşehir Yasası (6360 Sayılı).....	24
3.2. Şehir Yerleşmesi.....	25
3.3. Kasaba Yerleşmesi	27
3.4. Köy Yerleşmesi	28
3.5. Köy-Altı Yerleşmesi	34

3.6. Genel Arazi Kullanımı	35
3.7. Mikro Arazi Kullanımı	36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASINDA KIRSAL YERLEŞMELERİN KURULUŞ VE GELİŞMESİNE ETKİ EDEN COĞRAFİ FAKTÖRLER

4.1. Fiziki Coğrafya Faktörleri	38
4.1.1. Jeomorfolojik Faktörler	39
4.1.2. Hidrografik Faktörler	46
4.1.3. Toprak Faktörleri.....	51
4.1.4. İklim ve Bitki Örtüsü Faktörleri.....	60
4.2. Beşeri Coğrafya Faktörleri	72
4.2.1. Nüfus Faktörü.....	74
4.2.1.1. Nüfusun Tarihsel Gelişimi.....	74
4.2.1.2. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunlukları	83
4.2.1.3. Nüfus Hareketleri.....	91
4.2.2. Yerleşme Faktörü	94
4.2.2.1. Kasaba Yerleşmeleri	96
4.2.2.2. Köy Yerleşmeleri.....	107
4.2.2.3. Köy-Altı Yerleşmeleri	109
4.3. Ekonomik Coğrafya Faktörleri	114
4.3.1. Genel Arazi Kullanımı ve Geçim Kaynakları	116
4.3.2. Zirai Üretim.....	120
4.3.2.1. Ziraat Alanlarının Parsel Büyüklükleri ve Mülkiyet Durumu.	139
4.3.2.2. Tarımda Makine ve Alet Kullanımı	140
4.3.3. Hayvancılık	140
4.3.4. Ormancılık.....	142
4.3.5. Ticaret ve Sanayi.....	143
4.3.6. Diğer Ekonomik Faaliyetler	145

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ.....	150
KAYNAKÇA.....	153

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Sahasında Büyük Toprak Gruplarının Dağılımı	52
Tablo 2. Araştırma Sahasında Arazi Kabiliyet Sınıflarının Dağılımı	56
Tablo 3. Dörtöl İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Sıcaklık Miktarı	65
Tablo 4. Dörtöl İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Yağış Miktarı (mm)	67
Tablo 5. Dörtöl İlçesi'nde Nüfusun Gelişimi (1935-2022).....	79
Tablo 6. Dörtöl İlçe Merkezinde Nüfus Artış Miktarı, Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1935-2022).....	80
Tablo 7. Dörtöl İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Artış Miktarı, Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1935-2022).....	82
Tablo 8. Dörtöl İlçesi Mahalle Nüfusları (2022).....	84
Tablo 9. Dörtöl İlçesi Köylerinin Nüfus Gelişimi (1935-2022).....	85
Tablo 10. Dörtöl İlçesinde Altıncağ Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935- 2022)	100
Tablo 11. Dörtöl İlçesinde Kuzuculu Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935- 2022)	102
Tablo 12. Dörtöl İlçesinde Yeniyurt Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935- 2022)	104
Tablo 13. Dörtöl İlçesinde Yeşilköy Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935- 2022)	105
Tablo 14. Dörtöl İlçesinde Çatköy (Mahalle) Nüfusunun Gelişimi (1935-2022). 108	
Tablo 15. Dörtöl İlçesinde Kapılı Köyünün (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)	108
Tablo 16. Dörtöl İlçesinde Konaklı Köyünün (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935- 2022)	108
Tablo 17. Dörtöl İlçesi Kırsal Yerleşmelerinde İşletme Sayılarının Dağılışı (2022)	115
Tablo 18. Araştırma Sahasında Genel Arazi Kullanım Durumu (2022).....	118

Tablo 19. Araştırma Sahasında Dörtöyöl İlçe Merkezi İle Kırsal Karakterli Yerleşmelerin Alanları (2022)	123
Tablo 20. Araştırma Sahasında Altınçağ Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022).....	123
Tablo 21. Araştırma Sahasında Karakese Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022).....	126
Tablo 22. Araştırma Sahasında Konaklı Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022).....	128
Tablo 23. Araştırma Sahasında Kuzuculu Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022).....	131
Tablo 24. Araştırma Sahasında Yeniyurt Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022).....	134
Tablo 25. Araştırma Sahasında Yeşilköy Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022).....	137
Tablo 26. Dörtöyöl İlçesi'ne Ait Hayvan Sayıları (2023).....	141
Tablo 27. Dörtöyöl İlçesi Kırsal Kesiminde Mahallelerin Hayvancılık Durumu	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası	1
Şekil 2. Araştırma Sahasının Topoğrafya Haritası	3
Şekil 3. Çalışma Sahasının İdari Bölünüşü (Kaynak: Üçeçam Karagel, D. 2018).....	6
Şekil 4. Araştırma Sahasının Morfoğrafya Haritası.....	45
Şekil 5. Araştırma Sahasının Hidroğrafya Haritası.....	50
Şekil 6. Araştırma Sahasının Büyük Toprak Grupları Haritası	54
Şekil 7. Araştırma Sahasının Arazi Kabiliyet Sınıfları Haritası	57
Şekil 8. Dörtöyl İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Sıcaklık Grafiği.....	65
Şekil 9. Dörtöyl İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Yağış Grafiği	67
Şekil 10. Araştırma Sahasının Bitki Toplulukları Haritası	71
Şekil 11. Dörtöyl İlçe Merkezinde Nüfusun Gelişim Seyri (1935-2022).....	81
Şekil 12. Dörtöyl İlçe Merkezinde Nüfusun Artış Oranı (1935-2022).....	81
Şekil 13. Dörtöyl İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfusun Gelişim Seyri (1935-2022)	82
Şekil 14. Dörtöyl İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfusun Artış Oranı (1935-2022)	83
Şekil 15. Araştırma Sahasının Nüfus Dağılışı Haritası (1935).....	88
Şekil 16. Araştırma Sahasının Nüfus Dağılışı Haritası (1975).....	89
Şekil 17. Araştırma Sahasının Nüfus Dağılışı Haritası (2022).....	90
Şekil 18. Araştırma Sahasının Genel Arazi Kullanım Haritası.....	119
Şekil 19. Araştırma Sahasında Altınçağ Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)	124
Şekil 20. Araştırma Sahasında Altınçağ Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)	125
Şekil 21. Araştırma Sahasında Karakese Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022).....	126

Şekil 22. Araştırma Sahasında Karakese Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)	127
Şekil 23. Araştırma Sahasında Konaklı Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)	129
Şekil 24. Araştırma Sahasında Konaklı Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)	130
Şekil 25. Araştırma Sahasında Kuzuculu Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022).....	132
Şekil 26. Araştırma Sahasında Kuzuculu Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)	133
Şekil 27. Araştırma Sahasında Yeniyurt Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)	134
Şekil 28. Araştırma Sahasında Yeniyurt Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)	135
Şekil 29. Araştırma Sahasında Yeşilköy Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)	138
Şekil 30. Araştırma Sahasında Yeşilköy Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)	138

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 1. Deliçay'ın Küşne Kolundan Bir Görüntü.....	49
Foto 2. Kuzuculu Mahallesi'nin Doğusunda Akan Deliçay'dan Bir Görünüm	51
Foto 3. Karakese ve Konaklı Köylerinde Yetiştirilen Turunçgil Bahçelerinden Görüntü	58
Foto 4. Amanos Dağları'ndaki Bitki Örtüsünden Bir Görünüm	69
Foto 5. Portakal Çiçeği ve Meyvesinden Bir Görünüm	70
Foto 6. Dört Yol İlçesine Mevsimlik Göç İle Gelen Turunçgil İşçilerinden Bir Görünüm	94
Foto 7. a-b-c-d Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Altıncağ Mahallesi'nden Görüntüler	99
Foto 8. a-b-c-d Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Karakese Mahallesinden Görüntüler	101
Foto 9. a-b-c- Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Kuzuculu Mahallesi'nden Görüntüler d- Kuzuculu Mahallesinde Deliçay Üzerinden Elektrik Enerjisi Elde Edilmektedir	103
Foto 10. Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Yeniyurt Mahallesi'nden Bir Görüntü	104
Foto 11. Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Yeşilköy Mahallesi'nden Görüntüler	105
Foto 12. Dört Yol İlçesinde Bulunan Üçkoz Yaylasından Bir Görünüm (2022).....	111
Foto 13. Dört Yol İlçesinde Bulunan Çökek Yaylasından Bir Görünüm (2022).....	112
Foto 14. Dört Yol İlçesinde Bulunan Topaktaş Yaylasından Bir Görünüm (2022)..	113
Foto 15. Dört Yol İlçesinde Bulunan Topaktaş Yaylasından Bir Görünüm (2022)..	113
Foto 16. Dört Yol İlçesinde Karakese Mahallesi'nde Tarımsal Üretim Alanlarından Görüntüler	128
Foto 17. Dört Yol İlçesinde Konaklı Mahallesi'nde Tarımsal Üretim Alanlarından Görüntüler	129
Foto 18. Dört Yol İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'nde Tarımsal Üretim Alanlarından Görüntüler	135

Foto 19. Dört yol İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'nden Görüntüler	136
a- İstiklal İlkokulu, b- Sağlık Ocağı, c- Eczane, d- Market	
Foto 20. Dört yol İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'nde Sürdürülen Hayvancılık Faaliyetlerinden Görüntüler	142
Foto 21. Dört yol İlçesi Numune Evler Mahallesi Kapalı Pazaryerinden Görüntüler	144
Foto 22. Dört yol İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'ndeki Tatil Sitelerinden Görüntüler	146
Foto 23. a- İlk Kurşun Parkı- İlk Kurşun Anıtı, b- İlk Kurşun Turunçgil ve Sanat Festivali	147
Foto 24. Dört yol İlçesi Sınırlarında Bulunan Kinet Höyük ve Mancınık Kalesinden Görüntüler	148
Foto 25. Beşikgöl Mesire Alanından Görüntüler	148
Foto 26. Yeniyurt Mahallesi'ndeki At Çiftliğinden Bir Görünüm	149
Foto 27. Dört yol İlçesindeki Balıkçı Barınaklarından Görüntüler	149
Foto 28. Kuzuculu Mahallesi'nde Deliçay kıyısına kurulan Alabalık tesisinden Görüntüler	149

BİRİNCİ BÖLÜM

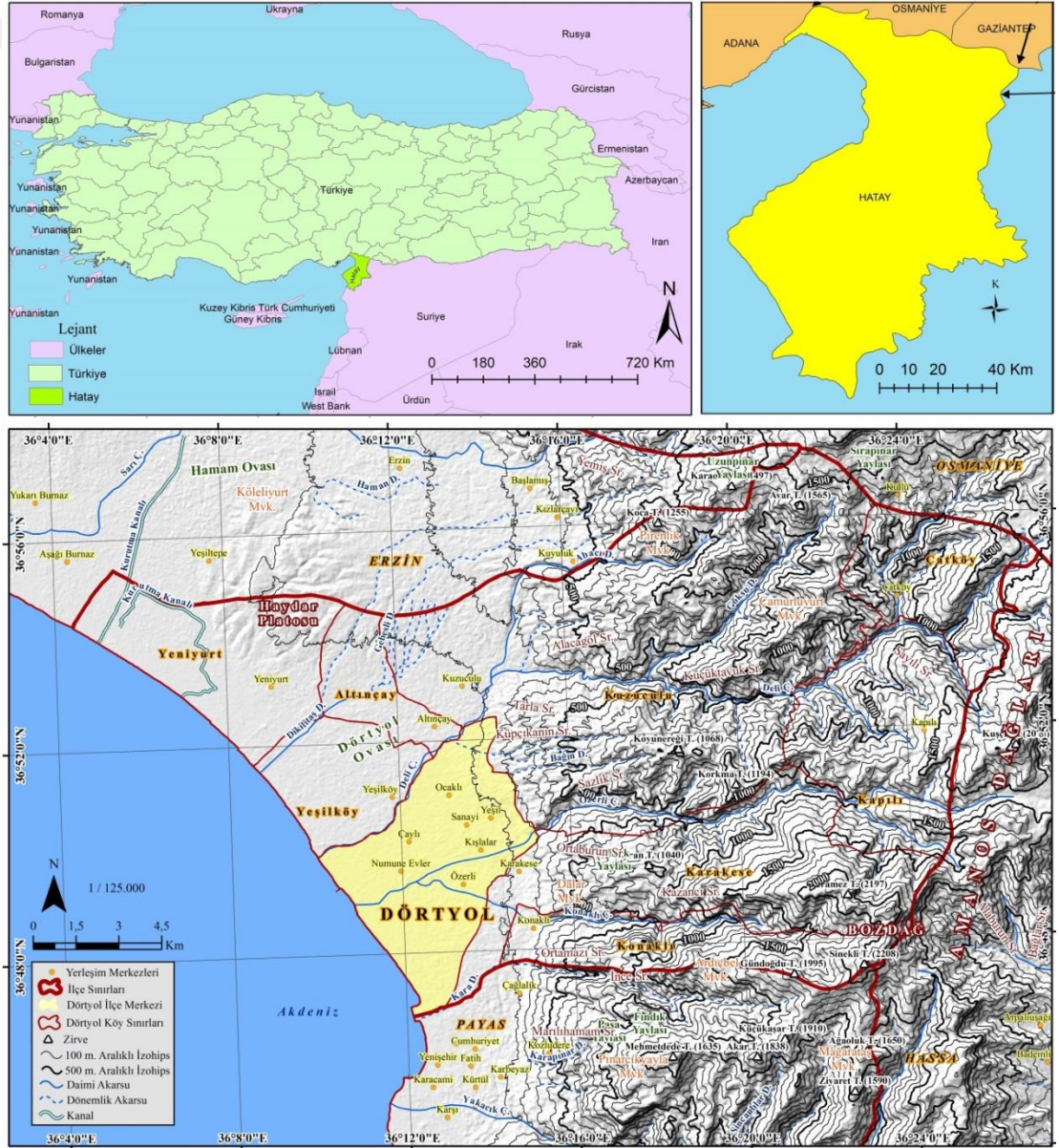
GİRİŞ

1.1.Araştırma Sahasının Coğrafi Konumu ve Genel Özellikleri

Araştırma sahası, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü içerisindeki büyükşehirlerden birisi olan Hatay iline bağlı 15 ilçe idari alanından birisidir. Bölüm sınırlarında İskenderun Körfezi ile kuzey güney yönlü uzanan Amanos Dağları sahayı sınırlandıran önemli fiziki unsurlardır (Şekil 1).

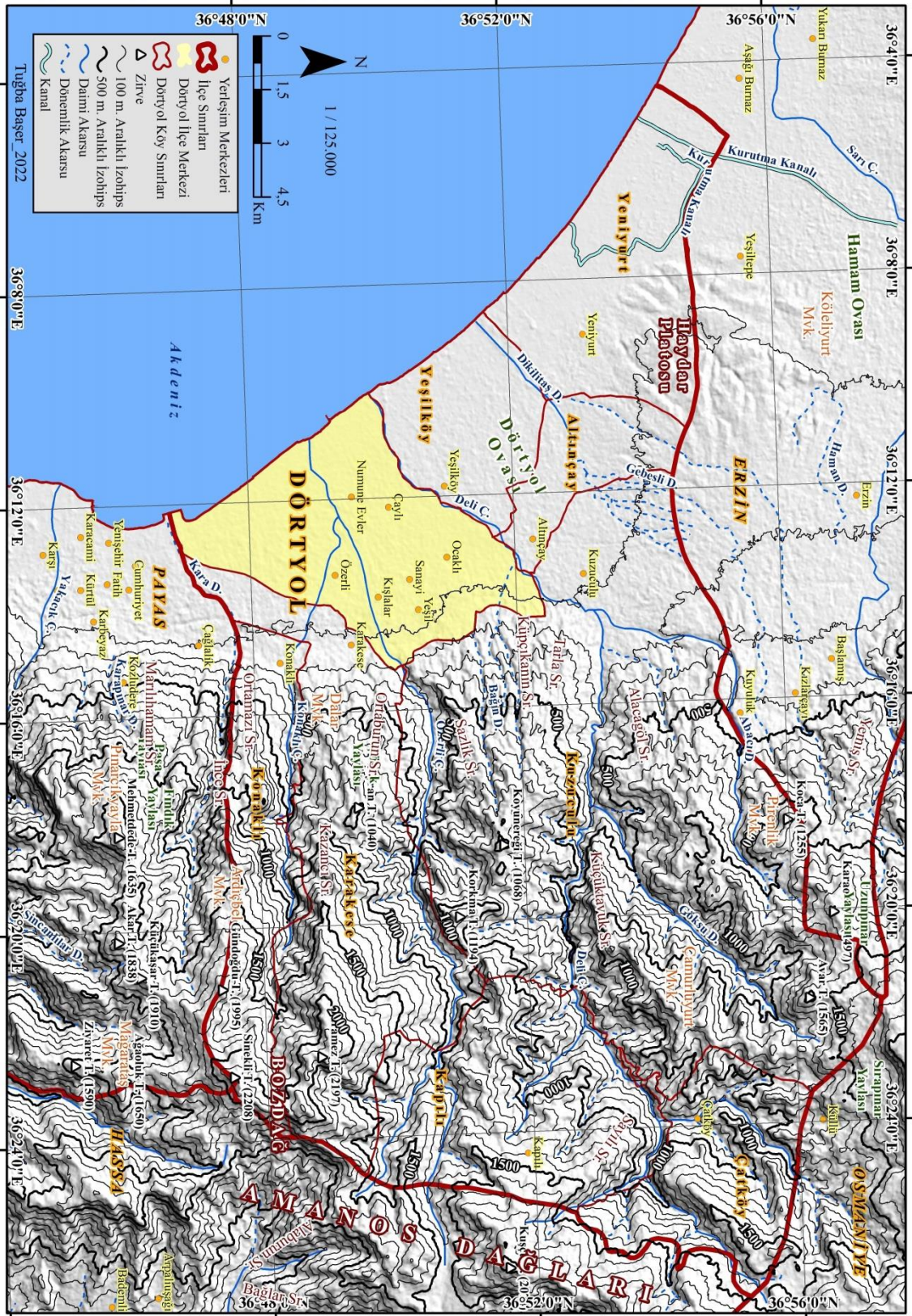
Şekil 1.

Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Bu bölgede Amanoslar ile kıyı arasında Erzin, Dörtööl, Payas ve İskenderun ilçe yerleşmelerinin önemli bir kısmının üzerinde yer aldığı alüvyal bir taban ovası uzanmaktadır. Araştırma sahasının kuzeyinde Erzin, güneyinde ise Payas ve İskenderun ilçeleri yer almaktadır. Bölüm sınırı dâhilinde bulunan Amanos Dağları yöresinin Akdeniz ile sınır komşuluğu yaptığı batı kıyıları boyunca ilçenin daha çok şehrsel karakterli “Yeniyurt, Altınçağ, Yeşilyurt ve Dörtööl şehir merkezi” yerleşmeleri yer almaktadır. Amanos Dağları’nın engebeli, sarp ve çetin batı yamaçları boyunca ise kırsal karakterli “Kuzuculu, Çatköy, Kapılı, Karakese ve Konaklı” yerleşmelerinin dağılmış olduğu görülür. Hatay ilinin Akdeniz ile sınır oluşturduğu batı ve güneybatı kesiminde Amanos Dağları’nın yüksek diklikleri nedeniyle kıyı ovaları çok gelişmemiştir. Daha ziyade dar kıyı şeridi şeklinde ve kuzey - güney istikametinde uzanış hâkimdir. Dar kıyı ovaları dağlık alandan inen kısa boylu akarsuların denize kavuştuğu kesimde biriktirdiği malzemeyle oluşmuşlardır. Daha ziyade kolüvyal ve alüvyal birikim söz konusudur. Kıyı şeridinde alüvyal dolgu ile genişleyen ovalık alanlar vardır. Buraları geçmişten günümüze sahip olduğu tarımsal potansiyellerini korumuştur. Erzin ve Dörtööl yerleşmelerinin kurulmuş olduğu sitler bu alanlara en güzel örneklerdir. Örneğin Dörtööl şehrinin ortasından geçerek denize kavuşan Deliçay buradaki bol alüvyal malzemenin birikmesinde başrolü oynamıştır. Dörtööl ve Payas yerleşmeleri Güneydoğu Torosların uzantısı olan Amanoslar ile İskenderun Körfezi arasında kuzey - güney doğrultusunda uzanan alüvyal kıyı ovaları üzerinde gelişme göstermişlerdir. Dörtööl doğusundaki Bozdağ (Mığır Dağı) 2.240 m, kuzeyde Beşikdöldöl Dağı (2.246 m), Zorkun Yaylası’nın (Osmaniye) güneydoğusundaki Koyunmeleten Dağı (2.108 m) ile birlikte Amanos dağlarının yüksek zirvelerini oluşturur. Amanosların bu bölümleri Dörtööl ilçesinin başlıca akarsuları olan Deliçay ve Özerli Çayları’nın şekillendirmesi ile dağlık alan heybetli bir görünüme kavuşmuştur(Koca, 2005, s.65) (Şekil 2).

Şekil 2.
Araştırma Sahasının Topoğrafya Haritası

Dörtyol ilçesindeki yerleşmelere nispeten daha büyük bir ölçekle bakıldığında Yeniyurt, Yeşilköy, Altınçağ köyleri ile ilçe merkezine ait 7 mahallenin bütünüyle kıyı ovası üzerine ikame olduğu görülmektedir. Dörtyol şehri, denizden yaklaşık 4 km kadar içeride kurulmuş bir yerleşmedir. Şehrin kıyıya göre daha içeride kurulmuş olması, kıyıda genişliği yer yer 200-300 m'yi bulan bataklık alanları ile ilgilidir. Özellikle Deliçay ve Özerli çaylarının denize kavuştuğu mansap sahası ve çevresindeki bataklıklar, beşeri faaliyetleri önemli ölçüde sınırlamıştır (Koca, 2005: 193). Buna doğuda doğal bir set olarak yükselen Amanos Dağları'nın varlığı da eklendiğinde şehrin batı-doğu istikametindeki yatay gelişim sahası epeyce daralmış durumdadır. Şehri meydana getiren mahallelerden bazıları şehre bu konumlarına bağlı olarak dâhil olmuşlardır. Kuzuculu, Karakese ve Konaklı gibi köyler ise topoğrafik yapıları itibarıyla yükseltinin 250-2.000 metreler arasında olduğu hemen her morfografik birim üzerinde arazileri bulunan nispeten geniş alanlı kırsal yerleşmelerdir. Bu köylerin yerleşim alanları daha ziyade 250-500 metreler arasındaki yükseltilerde konumlanmaktadır. Daha yükseklerde ise genellikle ormanlar yayılım göstermektedir.

Kıyıdaki yerleşmelerin doğusunda yükselen Amanos Dağları'nda maki çalı toplulukları ile kızılçam ormanları geniş yer kaplamaktadır. Maki elemanları 600 m'ye kadar topluluk halinde, daha yükseklerde ise münferit olarak yayılım gösterirler. Yörede nemlilik şartları ağaç yetişmesine uygun olduğundan kızılçam ormanları daha alt seviyeden başlamaktadır. Kuzuculu köyü bu sahada en fazla arazisi bulunan yerleşmedir. Çatköy ve Kapılı köyleri ise ilçenin dağlık kesimlerine karşılık gelirler. Bu köylerin yükseltileri 1000 ila 1500 metreler arasındadır. İlçenin daha ziyade mevsimlik olarak kullanılan geçici yerleşmeleri ise dağ köylerinin diğer yüksek ve serin kesimlerinde yer alırlar. Yöredeki orman alanları daha çok küçük ölçekli imalat sanayiine hammadde sağlamaktadır. Bu nedenle orman içi yerleşmelerdeki halkın geçimlik kaynakları arasında avcılık, toplayıcılık ve hayvancılık faaliyetleri başta olmak üzere hızar atölyeleri ve marangozhaneler ile temsil edilen sanayi üretimi ve bir miktar da ziraat söz konusudur. Dolayısıyla sahanın doğal bitki varlığı da yerleşmelerin kuruluşu ve gelişmesi üzerinde etkili olan faktörler arasında önemli yer tutmaktadır.

İSDEMİR'in kurulması ve faaliyete geçmesi başta Payas, İskenderun ve Dörtyol olmak üzere; Erzin, Arsuz, Belen ve Antakya gibi yerleşmelerde de etkisini göstermiştir. Çevredeki tüm yerleşmeler ve yerleşime açılan yeni alanlar özellikle

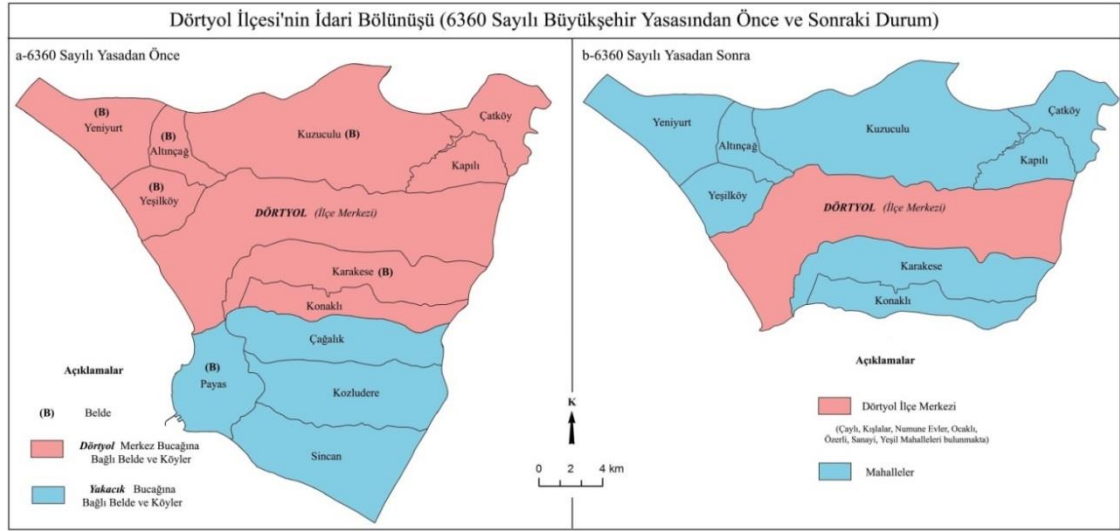
konutlar, sosyal ve kültürel alanlar, iş ve ticaret yerleri ile adeta dolup taşmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden gelen dar gelirli vatandaşların şehrin muhtelif kesimlerinde ikametgâh olarak kullandığı yerlerde yaptıkları kontrolsüz konutlar nedeniyle günümüzde şehrsel dönüşüm projeleri gerektiren gecekondular ortaya çıkmıştır. Bu peyzaj, dış mekân kullanımı olarak diğer alanlardan apaçık ayrılmaktadır. Bu dönemde Özerli, Sanayi ve Yeşil mahalleleri arasındaki mesafeler kapanarak bütün bir şehir ortaya çıkmıştır. Mekânsal bütünlüğün oluşmasında elbette şehir merkezine çok yakın konumlarda bulunan lojman, ...vb. kullanımları ile askeri kurum ve kuruluşlar ile Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)'nin işgal ettiği 80 ha.'lık arazinin de payı vardır.

Çalışma sahası hem idari yapısındaki değişiklikler hem de sayım dönemleri içerisinde şehrsel ve kırsal nüfusunda meydana gelen değişiklikler ile de dikkatleri çekmektedir. İlk adı İmraniye olan Dörtöyl yerleşmesi 1900 yılında köy olarak Payas'a, 1906 yılında bucak olarak Erzin'e, 1909 yılında ise Cebel-i Bereket vilayetine bağlanıyor(Baykara, 2000:128) 1933 yılında bu vilayetin kaldırılması ile önce Adana'ya daha sonra 1939 yılında Hatay'ın ana vatana katılması ile Hatay vilayetine bağlanıyor (Koca, 2005:55). İlçenin kırsal kesim ve şehrsel kesim nüfus miktar artış oran ve hızlarında ciddi farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkların en temelinde İskenderun Körfezi kenarında kurulmuş olan ağır sanayinin etkisi yatmaktadır. Nüfus sayım dönemleri incelendiği zaman 1970-1990 yılları arasındaki ciddi nüfus artışı sahanın göçe bağlı olarak nüfusundaki değişimine işaret etmektedir. Araştırma sahasında yaşanan iç göçlerin büyük çoğunluğu ağır sanayinin etkisiyle iş bulmak amacıyla ülkemizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri illerinden meydana gelmiştir. Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep illerinden gelen nüfusun büyük bölümü Dörtöyl ilçesi sınırlarındaki yerleşmelerde yeni mahalleler ve kentsel alanlarda da gecekondular yerleşmelerini meydana getirmişlerdir.

Erzin Ovası'nın devamı niteliğindeki Dörtöyl ve Payas yerleşmelerinin bulunduğu kıyı ovaları tarihi dönemlerde çeşitli toplumlar tarafından kullanılmıştır. Payas, 2012 yıl ve 6360 sayılı Büyükşehir yasası ile Dörtöyl ilçesinden ayrılıp müstakil bir ilçe olarak kurulmuştur. Daha önceki dönemlerde Erzin ve Payas, Dörtöyl ilçesinin belde (kasaba) yerleşmeleridir. Erzin 1990'da, Payas ise 2012'de Dörtöyl ilçesinden ayrılıp ayrı ilçeler olmuşlardır (Şekil 3).

Şekil 3.

Çalışma Sahasının İdari Bölünüşü (Kaynak: Üççam Karagel, D. 2018)

1.2.Araştırmanın Problem Durumu, Amacı ve Önemi

Dörtiyol ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü içerisindeki Büyükşehirlerden birisi olan Hatay iline bağlı 15 ilçe idari alanından birisi durumundadır. Bölüm sınırı dâhilinde bulunan Amanos Dağları yöresinin Akdeniz ile sınır komşuluğu yaptığı batı kıyıları boyunca ilçenin daha çok şehirsiz karakterli “Yeniuyurt, Altıncağ, Yeşilyurt ve Dörtiyol şehir merkezi” yerleşmeleri yer almaktadır. Amanos Dağları'nın engebeli, sarp ve çetin batı yamaçları boyunca ise kırsal karakterli “Kuzuculu, Çatköy, Kapılı, Karakese ve Konaklı” yerleşmelerinin dağılmış olduğu görülür. Dörtiyol ilçesi Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren çeşitli dönemlerde idari değişimler geçirmiştir. Dörtiyol ilçesi, 1935 yılı genel nüfus sayımı istatistiklerine göre Seyhan Vilayeti'nin bir kazasıdır. 1939 yılında Hatay'ın anavatanına katılması ile birlikte Dörtiyol kazası, bağlı nahiye ve köyleri ile birlikte Hatay Vilayetine dâhil edilmiştir. 1940-1990 yılları arasında Merkez, Erzin ve Payas (Yakacık) nahiyeleri Dörtiyol ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1990'da Erzin'in, 2012 yılında da Payas'ın ilçe olarak kurulmasıyla, Dörtiyol ilçesi sınırlarının oldukça daraldığı anlaşılmaktadır. Dörtiyol İlçesi, 6360 sayılı Büyükşehir yasası öncesinde merkez bucağına bağlı Yeniuyurt, Altıncağ, Kuzuculu ve Yeşilköy beldeleri ile Çatköy, Kapılı, Konaklı köylerinden; Yakacık bucağına bağlı Payas beldesi Çağalık, Kozludere, Sincan ve köylerinden oluşan bir idari yapıya sahipti. Yasa ile beraber Hatay İl'inde, Payas Belediyesi merkez olmak üzere, Dörtiyol ilçesi Yakacık Bucığına bağlı Sincan, Kozludere ve Çağalık köylerinden oluşan Payas İlçesi ve

aynı adla belediye kurulmuştur (12.11.2012 tarihli ve 28489 sayılı Resmi Gazete). Payas'ın Dörttyol ilçesinden ayrılmasıyla beraber Dörttyol ilçesinin idari sınırlarında yeniden bir daralma olduğunu ifade etmek mümkündür. Araştırma sahası olarak incelenecek olan kesim; ***“Dörttyol ilçesi idari sınırlarındaki ilçe merkezi (Dörttyol şehir merkezi) dışında kalan köy ve köy-altı yerleşim birimleri ile kasaba karakteri gösteren yerleşmelerden”*** oluşmaktadır. Büyükşehir yasası ile beraber, Hatay il sınırlarındaki bütün ilçelerde olduğu gibi Dörttyol ilçesi sınırlarında bulunan köy ve belde belediyeleri ile ilçe merkezi mahalleleri aynı statüde kabul edilmiş ve sahanın kırsal kesimi yokmuş gibi hareket edilerek bütün yerleşmeler mahalle adı altında tek bir statüye dönüştürülmüştür. Bu şekilde ilçe sınırlarında bulunan köyler ve belediyelik yerleşmeler de şehrin mahalleleri gibi değerlendirilmeye başlanmıştır. Ancak bu yerleşmeler arasında fonksiyonel açıdan önemli farklılıklar söz konusudur. Çalışmada yerleşmeler fonksiyonel olarak değerlendirmeye tabi tutularak ***“köy”*** ve ***“köy-altı”*** ile ***“kasaba yerleşmeleri”*** şeklinde incelenecektir. Dörttyol ilçesi kırsal kesiminin beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerinin mekânsal dağılışı özellikleri ve analiz bulgularının coğrafi prensipler çerçevesinde tartışılması ve sonuçlandırılması çalışmanın ***problem durumunu*** teşkil etmektedir.

Çalışmada ifade edilmeye çalışılan problem durumuyla ilgili ***temel hedef/amaç*** ilçenin kırsal kesiminin nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler açısından mekânsal formunu incelemektir. Mekânsal formun coğrafyanın dağılışı, ilgi ve bağlılık (bağlantı), nedensellik (sebebe-sonuç) prensipleri çerçevesinde araştırılması, tartışılması ve sonuçlandırılması için araştırma sorularına cevaplar aramak gerekmektedir. Problem durumunun araştırma soruları ile desteklenerek sonuçların bilim camiası ile paylaşılması ***çalışmanın önemini*** ortaya çıkaracaktır.

1.3.Araştırma Konusu, Kapsamı ve Daha Önce Yapılmış Çalışmalar

“Coğrafya konusu insan olan, insan topluluklarının toplumsal ve kültürel özelliklerini bulundukları mekan üitesi içerisinde değerlendiren ve çevresiyle karşılaştırıp ilişkilendirebilen sosyal bir bilimdir. Dolayısıyla insan, coğrafya iliminin temel unsurlarından birisi olmakla birlikte, insan faktörünü yaşadığı doğal ortamdan ayrı düşünmek , değerlendirmek ve bir şeyler ortaya koymak imkansızdır. O halde coğrafi bir çalışma için belkide yapılması gereken en önemli ön hazırlık çalışmaları seçilen coğrafi bölgenin , ünitenin, yörenin ya da alanın doğal çevre özelliklerini en iyi şekilde ortaya koymaktır” (Üççam Karagel, 2008: 8)’

Çalışmanın konusu “Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler: Dörtyol (Hatay) İlçesi Örneği” dir. Coğrafya çalışmalarını yaparken doğa ve insan arasındaki ilişkiyi konu edinir. Çalışma kapsamında sahanın beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri yerleşmelerin kuruluşuna etki eden bütün coğrafi faktörler dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma konusu ve alanı ile ilgili doğrudan yapılmış çalışmaların yeterli düzeyde bulunmaması benzer konu ve yakın çevre çalışmalarından azami ölçüde faydalanmayı gerektirmiştir. Bu amaçla araştırmada büyük ölçüde yararlanılan kaynakların içeriklerine kısaca yer vermek gerekirse;

Alagöz C. A., (1944), “Coğrafya Gözüyle Hatay” isimli çalışma, Suriye ve Hatay’ı iklim, yer şekilleri, jeolojik yapı ve beşeri özellikler açısından karşılaştırmıştır. Çalışmada Hatay’ın dış çizgileri itibariyle Suriye’nin bir parçası gibi görünüp Anadolu’ya bağı olmasına, Hatay’da deniz kıyısı, ova ve plato yan yana ve iç içe bir uyum içinde bulunduğu değinilmiş ve Suriye’den pek çok özellikleriyle farklı olduğu belirtilmiştir. İklim olarak Suriye’den daha serin ve kışları daha soğuk olduğu vurgusu yapılmıştır. Yıllık yağış miktarlarının karşılaştırılması sonucunda yıllık yağış miktarının Hatay’da daha fazla olduğunun görüldüğü ifade edilmiştir. Bu çalışmada Dörtyol’un yıllık yağış miktarı 1168 mm olarak verilmiştir. Dörtyol ve Payas’ın portakal ile tanındığını bu çalışmasında belirtmiştir.

Alagöz, C., (1993), “Türkiye’de Yaylacılık Araştırmaları” adlı çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yayla kavramı tüm detayları ile tanımlanmış ikinci bölümde ise Türkiye’de yaylacılık faaliyetleri bölümlere göre nasıl yapılır ne şekilde adlandırılır bunlara değinilmiştir. Yaylacılık faaliyetleri dört başlık altında incelenmiştir. Bunlar; Kuzey Anadolu’da Yaylacılık, Orta Anadolu Yaylacılığı, Güney Anadolu’da Yaylacılık ve Doğu Anadolu ve Anadolu’nun Güneydoğusu adları altında incelenmiştir. Türkiye’deki yaylacılık tipleri çalışmada Akdeniz tipi normal yaylacılık, Küçük yaylacılık, Yörük yaylacılığı ve hayvancılıktan başka amaçlarda yapılan mevsimlik yer değiştirmeler olarak ele alınmıştır. Bu çalışma 1939 yılında Doçentlik tezi olarak hazırlanmıştır.

Atasoy, A., Geçen, R., Korkmaz, H., (2012), “Siyasi Coğrafya Açısından Türkiye (Hatay) – Suriye Sınırı” isimli çalışma Hatay idari sınırlarında Altınözü ilçesinin Suriye sınırında ilin doğu sınırını oluşturan bir ilçe olduğu ve burada doğal

sınırın büyük payını Asi Nehri'nin oluşturduğu vurgulanmaktadır. Hatay ilinde Türkiye-Suriye sınırının siyasi coğrafya perspektifinden araştırılması yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmada doğal ve yapay sınırın nerelerden geçtiği haritalanmıştır.

Bayar, R., (2003), “Arazi Kullanımı- Nüfus İlişkisi: Anamur Örneği”, dört bölümden oluşmaktadır. Akdeniz bölgesinin Adana bölümünde yer alan Anamur ilçesinin arazi kullanım oranları detaylı olarak verilmiş doğal çevre ile insan arasındaki etkileşimin arazi kullanımına ve nüfus dağılışına etkileri incelenmiştir. Anamur ilçesinin sahip olduğu doğal coğrafya özellikleri, nüfusun dağılışı ve araziden yararlanma açısından dengesiz bir dağılıma sebep olmuştur. Bu durum arazi yapısı ile nüfus dağılışı arasında doğru orantı olduğunu gösteriyor. Çalışmada halkın yaşayış tarzının çoğunlukla konar- göçer olmasının yapılan ekonomik faaliyetlere etkisi ortaya koyulmuştur. Anamur ilçesi içerisindeki dengesiz nüfus dağılışının önüne geçebilmek için çözüm önerileri sunulmuştur.

Çalışkan V., (2002), “Amik Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası” adlı çalışma yazarın doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırma sahasının beşeri ve ekonomik coğrafya açısından incelenmesi bu sahada yapılacak çalışmalara örnek tekil etmektedir. Ülkemizde 1950’li yıllarda başlatılan sulak alanların kurutulması ve bunun sonucunda yaşanan değişiklikler olumlu ve olumsuz yanlarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Su kaynaklarının durumu, sahanın iklim yapısında meydana gelen değişimler üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Özellikle Amik gölünün kurutulması çalışmalarının ne gibi çevresel sorunlara sebep olduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Çetin, B., (2012), “Antakya ve İskenderun-Dörtyol Çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme)” isimli çalışmada Antakya İskenderun- Dörtyol çevresinde hızlı kentleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan banliyöleşme olayı ele alınmıştır. Çalışma toplamda altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü, Suburbanizasyon sürecinde etkili olan faktörler, İskenderun –Dörtyol çevresinde kentleşme hareketleri ve Banliyölerin gelişimi, Antakya çevresinde kentleşme hareketleri ve Banliyölerin gelişimi, Banliyölerin genel özellikleri ve ana kente olan ilişkileri, sonuç ve öneriler bölümlerinden oluşuyor. Çalışmayı genel olarak incelediğimizde Antakya, İskenderun ve Dörtyol çevresinde sanayi ve genel hizmetlere bağlı olarak suburbanizasyonu oluşturmuştur. Bu yerleşmeler büyük oranda ana kente bağlıdır ancak ana kentin de bu yerleşmelere bağlı olduğu noktalar

vardır. Bütün bu ilişkileri çözümlmek ve ana kentlere yönelik planlamaları yapmak adına Antakya ve İskenderun – Dört Yol çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme) çalışması yapılmıştır.

Çetin B., (2012), “*Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme Belen*” adlı eser şehir coğrafyası çalışmalarına örnek verilebilecek kitap olarak hazırlanmıştır. Sistematığı tamamen şehir coğrafyası kurgusuyla yapılmıştır. Hatay ilinin eskiden yayla yerleşmesi olarak kullanılan ve daha sonra idari olarak ilçe statüsünün verilmesiyle ilçe merkezinin fonksiyonlarında da değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişim süreci beşeri coğrafya sistematığında sahanın beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri irdelenmiştir. Kuruluş yerinin coğrafi faktörlerle olan bağlantısı açısından kendi çalışmamızda azami ölçüde faydalanılan bir eser niteliği taşımaktadır.

Dağı, D., (2014), “*Arazi Kullanım Modelleri*” isimli çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Arazi kullanımı coğrafya ile doğrudan ilişkilidir. Çalışmanın yapılma amacı ülkemizde arazi kullanımı modelleri üzerine teorik bir başvuru kaynağının bulunmamasıdır. İnsanların geleceği planlaması ile arazi planlaması arasında büyük bir ilişki olduğuna değinilen bu çalışmada arazi kullanım modelleri tüm detayları ile ele alınmıştır. Yeryüzünde bir arazi parçasının insanlar tarafından doğal çevre özellikleri ile insan ilişkisi göz önünde bulundurularak planlama yapmak coğrafyacıların temel görevlerindendir. Bu çalışmanın asıl amacı arazi kullanım modellerinde klasik sınıflandırma ile başlayıp karmaşık ve simülasyon modelleri ile sınıflandırmaya devam etmek ve bütün bu çalışmaları coğrafi anlamda gruplandırmaktır. Çalışmada arazi kullanım modelleri yerli ve yabancı kaynaklar incelenerek çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır.

Darkot, B., (1972) “*Türkiye İktisadi Coğrafyası*” isimli çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İktisadi coğrafyanın konusunun anlatıldığı giriş bölümünün ardından yer ve iklim şartları, sular, doğal bitki örtüsü ve hayvanlar, Türkiye nüfusu ve Türkiye’nin coğrafi bölgelerinin anlatıldığı ikinci bölüme geçilmektedir. Litosfer, atmosfer ve hidrosferin kesişim noktası olan yeryüzünün coğrafyanın en önemli araştırma konusunu oluşturduğu önemle vurgulanmaktadır. İktisadi coğrafya ve coğrafyanın dallarından bir tanesidir ve yeryüzünde yaşayan insan gruplarının başlıca iktisadi faaliyetlerini ele alır. İktisadi faaliyetler fiziki ve beşeri faaliyetlerden etkilenir. Bu faktörler; yer şartları, iklim şartları, sular, doğal bitki örtüsü, hayvanlar, nüfus ve coğrafi bölgelerdir. İkinci bölümde Türkiye’nin ekonomik faaliyet

gruplarına değinilmiş, geçmiş dönemlerde nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşadığı ve tarımla uğraştığı belirtilmiştir. Hayvancılık sektörüne baktığımızda Ülke ekonomisinde önemli bir yeri olduğuna değinilmiş, hayvancılık türlerine yer verilmiştir. Hayvancılıkta karşılaşılan problemlere değinilmiştir. Ormancılık sektörüne baktığımızda ülkemizin %13,5 oranında ormanlarla kaplı olduğu bu ormanların iğne yapraklı ve yayvan yapraklı ağaçlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Ormancılık sektöründe insanların bilinçsizliğine, ormanların yok edilmesi ve bilinçsizce çıkarılan orman yangınlarına değinilmiştir. Türkiye madenleri konu başlığını incelediğimizde Türkiye toprakları altında madenler çok çeşitlidir ancak işletme değeri ve rezerv miktarlarından dolayı işletmeye açılmamaktadır. Çalışmada ayrıca ulaşım, balıkçılık ve endüstrinin geçmişten günümüze değişimi ele anılmıştır.

Dayı, A., (2007), “Dört Yol Tarihi” adlı çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Çalışmada özellikle şehrin tarihi bölümünde Dört Yol tarihi tüm detayları ile ele alınmış, geçmiş dönemlerde ülkeler arasındaki Dört Yol’u ele geçirme isteklerine değinilmiştir. Çalışmada Dört Yol’u oluşturan mahallelerin tarihlerine, kuruluşlarına ve kuruluşlarında hangi ailelerin etkin rol aldığına tüm detayları ile yer verilmiştir. Şehrin idari yapısı bölümünde Dört Yol mahalle, kasaba ve köyleri ele alınmıştır. Dört Yol’un ülkeler arasında bile rekabete konu olması gerek yeryüzü şekilleri gerekse iklimi ve konumu bakımındandır. Bu çalışma Dört Yol’un tarihi ve etnoğrafik çalışmalarını yapmak amacıyla hazırlanmıştır.

Demir A., (1996), “Çağlar İçinde Antakya”, adlı eser kitap olarak hazırlanmıştır. Antakya’nın tarihi süreç içerisindeki gelişim ve değişimi çeşitli dönem ayrımları yapılmak suretiyle ayrıntılarıyla işlenmiştir. Kitapta işlenen dönemler; eski çağlardan Osmanlılara kadar, Osmanlı hâkimiyeti dönemi, Hatay’ın Anavatanı katılması süreci şeklindedir. Bu dönemlerden ayrıca Antakya’nın seyahatnamelerde nasıl işlendiği üzerinde de durulmaktadır. Antakya evlerinin antik çağdaki özellikleri ile günümüze aktarılan kültürel miras olarak eski Antakya evleri zengin fotoğraflarla açıklanmıştır. Eser görsel materyaller açısından oldukça zengindir.

Elmastaş, N.,(2008), “Kahta Çayı Havzası’nda Arazi Kullanımı” Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Adıyaman ilinde Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında yer alan eğimli bir topografya içerisinde yer alan Kâhta Havzasının arazi kullanımında karşılaşılan sorunlar ve problemleri ortaya koymak adına yapılan bir

çalışmadır. Çalışmada arazinin kullanım durumu, havzada karşılaşılabilecek doğal afetler detaylı olarak verilmiştir. Havzanın engebeli bir yapıda olması özellikle bu durumun ortaya çıkardığı erozyon sorunu ve çevre barajların ömürlerinin kısılmasına neden olması problemlerine değinilmiştir.

Kara A., (2004), “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Antakya (1800-1850)” adlı çalışmada 19. Yüzyılın ilk yarısında Antakya’nın içinde bulunduğu durum çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Özellikle idari, sosyal ve ekonomik hayat bunların başlıcalarını oluşturmaktadır. Çalışmada Antakya’da bu tarihler arasında görev yapmış olan idareciler de görev özellikleriyle birlikte işlenmiştir. Eser dört bölüm halinde hazırlanmıştır. Antakya’nın genel özellikleri birinci bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde ise idari taksimata genişçe yer verilmiştir. Çalışmanın diğer bölümlerinde gelir kaynakları, parasal durum açıklanmaya çalışılmıştır. Eserde Osmanlı dönemi idari haritaları verilerek zengin görsel materyal ile bilgiler sunulmuştur.

Karagel, D., Karagel, H., (2009), “Kadirli İlçesinde Tarımsal Arazi Kullanımı ve Üretim” Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Genel arazi kullanımı ve ziraat alanlarının kullanımı üzerinde durulmuştur. 6 köyde mikro arazi çalışması yapılarak ürün deseni haritaları hazırlanmış çalışmada bu haritalara detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Geçmişten günümüze üreticilerin tarımda tercih ettiği ürün değişimine dikkat çekilmiştir. Ayrıca yeryüzü şekillerinin ekilen ürün çeşidi, dönem içerisinde ekilen ürün sayısı ve çiftçinin ekonomik durumu üzerindeki etkilerine değinilmiştir.

Karagel, H., Üççam Karagel, D., (2009), “Devrek İlçesi’nde Yerleşmelerin Kuruluş Yeri Seçiminde Etkili Olan Coğrafi Özellikler” Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Batı Karadeniz bölümünde Zonguldak ilçesi olan Devrek ilinin kuruluş yeri seçiminde etkili olan doğal, beşeri ve ekonomik faktörler ele almıştır. Çalışmada Devrek ilçesinin kuruluş yeri seçiminde en etkili olan koşulların ulaşım ve akarsu olduğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda görülüyor ki 1990 yılına kadar madencilik ve ormancılık faaliyetleri ön planda iken 1990 sonrası dönemde ise madencilik ve ormancılığın yanında tarla ve bahçe tarımı ticaret ve memuriyet alanı olarak çeşitlenmektedir. 2000’den beridir madencilik 1. sıradaki yerini kaybetmiştir.

Koç, H., Sağdıç, M., (2010), “Göç Hareketlerinin Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Grubu Üzerine Etkisi (Sivas Örneği)” Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden yararlanılarak Sivas’ta gerçekleşen iç göçün neden ve sonuçları araştırılmıştır. Sivas’tan gerçekleşen göç yurdun nerelerine olmaktadır, Sivas ilinde bu göçlerin nüfusun yaş ve cinsiyet gruplarına dağılımı nasıl etkilenmiştir bunlara değinilmiştir. Sivas dışına olan göçlerin hangi yaş ve cinsiyet gruplarında daha fazla olduğu araştırılmış sonuç olarak aileler çocuklarıyla beraber göç etkinliğine katıldığı ortaya koyulmuştur. Çalışmada Sivas’tan diğer illere göç eden Sivaslıların sayıları ve oranları illere göre verilmiştir. Örneğin birinci sırada İstanbul ikinci sırada Kayseri ilinin bulunduğu ifade edilmiştir.

Özdemir, M., A., Şenkul, Ç., (2007), “İscehisar Havzasında Arazi Kullanımı ve Sorunları” Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Araştırma sahasının Jeolojik, jeomorfolojik, yapısal ve tektonik özellikleri ele alınarak arazi kullanım durumu ortaya koyulmuştur. Çalışma hazırlanırken Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama uygulamalarından faydalanılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde arazi kullanımı uydu görüntülerinden faydalanılarak belirlenmiş, tarım alanları, orman alanları, çayır ve mera alanları, sanayi ve yerleşme alanları başlıkları altında sınıflandırılmış, detaylı bir şekilde verilmiştir.

Sancaktar, D., Karagel, E., (2021), “Altınözü (Hatay) ilçesi Kırsal Kesiminden Sürdürülen Bitkisel Üretim Faaliyetleri” Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Altınözü ilçesinin iklimi, yeryüzü şekilleri, hidrografik özellikleri, toprak türleri, arazi kabiliyet sınıfları ve nüfus detaylı bir şekilde verilmiştir. Çalışmada Altınözü İlçesinin tarım ürünlerine değinilmiş tablolar şeklinde ürünler ve üretim miktarları verilmiştir. Yapılan çalışmada örneklem olarak alınan üç köy (Sarıbük, Kurtmevrası ve Türkmenmevrası) mikro arazi çalışmaları yapılarak, ürün deseni haritaları hazırlanarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Sargın, S., Akengin, H., (2009), “Akşehir Kırklarında Nüfus, Yerleşme ve Arazi Kullanımı”, isimli çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Akşehir ve çevresinde yeryüzü şekilleri, iklimi, toprak özellikleri ve su kaynaklarına detaylı bir şekilde değinilmiştir. Yer altı sularının azalması bunun sonucunda sulu tarım yapılan alanlardaki ürün miktarı ve kalitesinin azalmasına değinilmiştir. Yerleşme dokuları incelendiğinde eskiden evlerin birbirine temas ettiği şimdilerde ise geniş bahçe duvarları birbirine temas etmektedir. Bu durum bize verimli tarım alanlarının

yerleşim alanı olarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Akşehir nüfusu dışarıya göç etmektedir. Bunun önüne geçmek için tarım alanında daha bilinçli olunması ve kırsal yaşamını destekleyecek yeni iş kollarının organize edilmesi sönükleşmeye başlayan Akşehir'in canlanacağını düşündürmektedir.

Taş, B., Yakar, M., (2010), *“Afyonkarahisar İlinde Yükselti Basamaklarına Göre Arazi Kullanımı”* adıyla hazırlanan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmada detaylı olarak yükselti basamaklarına göre arazi kullanım deseni oluşturulmuş ve incelenmiştir. Enlem etkisi ve yükseltinin artmasının etkisi ile doğal ortamın değişmesi bunun yanında insan yaşamının da önemli ölçüde değişmesine değinilmiştir.

Tıraş, M., (2008), *“Osmaniye’de Kentsel Arazi Kullanımından Kaynaklanan Mekânsal Sorunlar”* isimli çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Şehirleşme ve sanayileşmenin etkisiyle çevre kirlenmesi de etkisini gittikçe arttırmaktadır. Osmaniye’de köylerden kentlere göç arttıkça şehirlerin tarım alanlarına doğru kayması, şehirlerdeki plansız yapılaşma yeşil alanların azalması çevre kirliliğini artıran faktörlerden olmuştur. Çalışmada hava kirliliği, katı ve sıvı atıklar, toprak kirliliği, gürültü kirliliği, kentsel arazi kullanımından kaynaklanan sorunlar adı altında çevre kirliliğine sebep olan başlıklar incelenmiştir, Kentleşme sürecinde olan Osmaniye sanayileşmenin ve kırdan kente göçün olumsuz etkileri altındadır. Çalışmada çevre kirliliğine neden olan tüm detaylar ortaya koyulmuş, incelenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Tunçdilek, N., (1984), *“Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış”*, Çalışmada köyün ne olduğu ve nasıl meydana geldiği üzerinde durulmuştur. Türkiye’yi, en iyi şekilde karakterize eden 4 tür köy üzerinde durulmuştur. Bu köy türleri; tahıl tarımı ile karakterize olan köyler, hayvancılık uğraşısı ile karakterize olan köyler, Meyve-Sebze ve Sanayi bitkileri ile karakterize olan köyler ve İmalat uğraşısı ile karakterize olan köylerdir. Çalışmaya genel olarak bakacak olursak Türkiye genelindeki köylerin birbirine benzediği çoğunun poli-kültür bir tarım sistemine sahip olduğunu görüyoruz. Bir- iki türe öncelik verilmekte olup zamanla bu ürünlere eğilim kandıkları görülmektedir. Çalışmanın özünde köylerin henüz istenilen ekonomik seviyeye ulaşamadıklarını çıkarabiliriz.

Tunçdilek, N., (1967), “Türkiye İskan Coğrafyası-Kır İskanı (Köy-Altı İskan Şekilleri)” isimli çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İnsan çok yönlü ve pek çok özelliği olan bir varlıktır. Çalışmada öncelikle insanın çevresi ile ilişkisi, insanın tarihi, insan ve davranışları, insanın etkileri gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada köy ve köy-altı yerleşmeleri ele alınmıştır. 1. Bölümde Türkiye’de meskenler, meskenlerde kullanılan malzemeler, malzemelerin seçiminde kullanılan malzemeler, malzemelerin seçiminde etkili olan çevre özelliklerine değinilmiş doğal çevrenin malzeme seçiminde ne kadar etkili olduğuna dikkat çekilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye’de kullanılan malzemeye göre en çeşitli dolayısı ile en kompleks meskenler bölgesi Trakya ile Marmara bölgesidir. Mesken tipleri üzerinde fiziki faktörler, bitkiler, relief ve yükselti, iklim faktörleri, rüzgâr ve güneşlenme, yağış ve nemlilik gibi ev yapımında kullanılan malzemeler doğal çevrenin evin yönüne, şekline, yapısına etkileri incelenmiş ve ortaya koyulmuştur. Fiziki faktör ne kadar etkili ise de sosyal faktörler de bir o kadar önemlidir. Evin ruhu, kim için yapıldığı, ev halkının yaşantıları beşeri faktörler olarak dikkat çekmektedir. Çalışmada öne çıkan bir diğer husus evin çevresine kurulan eklentilerin etkisidir. Günümüz koşullarında evin eklentileri gün geçtikçe azalmaktadır bu da bu tarzdaki evlerin kır iskânı ünitesi olmaktan çıktığını göstermektedir. Ayrıca ekonomik etkenler de evin yapısını ve eklentilerini etkilemektedir. Meskenlerin tekâmülü başlığı altında Türkiye’nin her bölgesi için kerpiç evin uygun olmadığı yağışlı alanlar için kerpiç malzemenin dayanıklılık oranının yeterli olmadığı, diğer yandan ağaç evler için her ağacın dayanıklılığının aynı derece olmaması, taş evlerde ise her taşın aynı kalitede olmadığı ifade edilmiştir. Geçmişten günümüze kır iskânına bakacak olursak geçmişteki çadır, sazlık ve otlar yerini günümüzde tuğla ve kiremite bırakmıştır. 2. Bölümde köy ve köy- altı iskân biçimlerine yer verilmiştir. Şehir ve köyü nasıl ayırt ediyorsak köy ve köy-altı yerleşmeleri de birbirinden ayıran çizgiler vardır. Kır iskân şekilleri tek bir ev ve eklentilerinden oluşabileceği gibi birden fazla ev ve eklentileri, birden fazla muhtarlıkla idare edilen veya belediye teşkilatı barındıran iskân biçimleri vardır. Köy- altı iskan şekilleri basit ve kompleks olmak üzere ikiye ayrılır. Çalışmada köy-altı yerleşmelerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Tunçdilek, N., (1985), “Türkiye’de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı”, isimli çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Araziden yararlanma metotları ve

uygulama şekillerine geçmeden önce araziden yararlanan insanı ele almak gerekmektedir. İnsan canlılar dünyasında faunal topluluk içerisinde yer almaktadır. Ancak insan yaşam biçimi ve davranışları ile fauna türlerinden ayrılır. Geçmiş dönemlerde ve günümüzde yaşam alanlarının tercihindeki değişikliklere, ısınma, barınma, tarım yöntemleri, geçim kaynaklarının değişimine değinilmiştir. İkinci bölümde insanların litosferden ne şekilde yararlandığı incelenmiştir. Kayaçlardan yararlanma konu başlığı altında Metal içeren ve metal içermeyen kayaçlar gruplandırılıp incelenmiştir. Üçüncü bölümde relief faktörleri ele alınmış bu bölümde düz bir yüzeyden oluşmayan iç ve dış kuvvetlerin etkisi ile sürekli bir değişim halinde olan litosfer katmanı ele alınmıştır. Çalışmada Türkiye’deki ova, plato ve dağlar eğim faktörü ve Türkiye’deki eğim grupları üzerinde detaylı olarak durulmuştur. Türkiye genel olarak yükseltinin fazla olduğu ve eğimli bir yapıda olduğu ortaya koyulmuştur. Bu durumun yerleşmeleri ve nüfusun dağılışını ne şekilde etkilediği ele alınmıştır.

Türkmen A.F., (1937), “Mufassal Hatay Coğrafyası ve Edebiyatı 1. Cilt”

Eserde Hatay’ın coğrafi özellikleri ile edebiyatı hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür. Özellikle 1937 yılı ve öncesine ait ele alınan konuların günümüz şartları ile kıyaslanması adına önemli bir kaynak teşkil ettiği ifade edilebilir. Hatay’ın özellikle fiziki coğrafya özellikleri sahanın topoğrafik şartları ile iklim, bitki örtüsü, toprak yapısı, hidrografik özellikler ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı döneme ait sahanın beşeri ve ekonomik yapısı hakkında da oldukça kapsamlı bilgiler yer almaktadır. Tarih ve kültürel yapı sahanın kendi içerisinde yöresel bazda ayrıntılara inilerek açıklanmaya ve sayısal verilerle desteklenmeye çalışılmıştır. Bu önemli bilgiler kendi çalışmamız için çok önemli kaynak niteliği taşımaktadır.

Üçeçam Karagel D. (2018-a) ,“Hatay İli Yerleşme Coğrafyası-I” adlı çalışma Hatay ilinin tüm ilçelerini kapsayan ve bu ilçeler ölçeğinde sahaların kuruluş ve gelişmesinde etkili olan coğrafi faktörleri ayrıntılarıyla işleyen bir içerikte hazırlanmıştır. Çalışmada ayrıca her bir idari sahanın idari değişim yapısı görsel materyallerle zenginleştirilerek sunulmaya çalışılmıştır. Eser çalışmamıza yol gösterici niteliği ile önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Üçeçam Karagel D. (2018-b), “Hatay İli Yerleşme Coğrafyası-II” isimli eser il sınırları içerisindeki yerleşme tipleri, dağılışları ve meskenlerin özelliklerini ana tema olarak almıştır. Bu çerçevede coğrafi mekânın birbirine göre göstermiş

oldukları benzerlik ve farklılıklar üzerinde konular şekillenmiştir. Bölgeye ait coğrafi birimlerin en küçüğünden en büyüğüne kadar sahip oldukları potansiyel ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yerleşmeler; kırsal yerleşmeler, kasaba karakteri gösteren yerleşmeler ve şehrsel yerleşmeler olarak üç bölüm halinde incelenmiştir. Her bir yerleşim birimi kendi inceleme perspektifi içerisinde değerlendirilmiştir. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Yerleşme tipleri ve dağılışı adlı ikinci bölüm görsel materyallerle oldukça zengin bir biçimde sunulmuştur. Mesken tipleri ise kullanım ve tiplerine göre ayrılarak geçmişten günümüze doğru da bir değişimin meydana geldiği sayısal veriler ve görsel materyaller ile desteklenmiştir. Eserde özellikle yerleşme tiplerinin birbirine göre farklı fonksiyonlarla ayrımı yapılmıştır ve kendi çalışmamızda azami ölçüde faydalanılmıştır.

Yeşilmen, H., (2004), “Payas ve Hassa’da Yaşayan Karafakılılar’da Sosyal ve Dini Hayat” adlı çalışma Hatay ilinin Hassa ve Payas ilçelerinde yer alan Karafakılılar adındaki aşiretin yaşamlarını, yerleşik hayata ayak uydurup uyduramadıklarını detaylı olarak ele almıştır. Giriş bölümünde Karafakılılar hakkında genel bilgiler verilmiş, kökenlerinin Orta Asya’ya dayandığı belirtilmiştir. Birinci bölüme geçildiğinde ise Orta Asya Türk topluluklarının Anadolu üzerindeki dini ve sosyal yaşam üzerindeki etkilerine değinilmiştir. İkinci bölümde Karafakılılar’ın tarihi ve menşei ele alınmış Hassa ve Payas’ta yaşayan Karafakılılar’ın yaşayış tarzları ele alınmış geçmişten günümüze yaşam tarzlarında ne gibi değişiklikler olmuş bunlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Payas ve Hassa’da yaşayan Karafakılılar’ın yaşayış tarzları arasındaki farklılıklar ele alınmıştır. Payas ve Hassadaki Karafakılılar dini, sosyal ve ekonomik yaşamlarındaki tutum ve davranışları açısından karşılaştırılmış, yapılan anketlerle bu karşılaştırma sayısal verilerle ifade edilmiştir. Genel olarak bakıldığında din ve toplum karşılıklı bir ilişki ve etkileşim içerisinde. Araştırmada bir diğer konu ise kökenleri Orta Asya’ya dayanan Karafakılılar’ın göçebe yaşama ait özellikleri günümüze kadar gelmiş mi göçebe kültürden günümüze taşıdıkları özellikler nelerdir bunlar olmuştur.

1.4. Araştırma Soruları ve Hipotezleri

Dört Yol ilçesi kırsal kesiminde yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesine etki eden coğrafi faktörlerin mekânsal dağılışı özellikleri ve analiz bulgularının coğrafi prensipler çerçevesinde tartışılması ve sonuçlandırılması çalışmanın **problem durumunu** teşkil etmektedir.

Problem durumuna cevaplarda aranacak araştırma soruları şunlardır:

1. Araştırma sahasının fiziki coğrafya özellikleri (morfografik yapı, hidrografik özellikler, toprak yapısı, iklim ve bitki örtüsü özellikleri) nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler üzerinde nasıl etkiler yapmıştır?
2. Araştırma sahasında nüfusun tarihi süreç içerisindeki dağılışı kalıbı nasıldır?
3. Araştırma sahasında fonksiyonel açıdan yerleşmeler ne gibi özelliklere sahiptir? Bu yerleşmeleri farklı gruplarda sınıflandırmak mümkün müdür?
4. Araştırma sahasında ekonomik fonksiyonları etkileyen faktörler nelerdir?
5. Araştırma sahasında mikro arazi kullanımı açısından farklılıklar sahaya ne şekilde yansımıştır?

Dörtöl ovasının tipik bir dağ eteği ovası olduğu ifade edilmektedir (Ardos, 1985: 126). Çalışma sahasının kuruluş ve gelişmesine etki eden coğrafi faktörler incelendiğinde çalışma sahasının ovalık bir saha üzerinde kurulması özellikle bitkisel üretimin çok önemli bir geçim kaynağı olduğu; Akdeniz ikliminin etkisi ile de turunçgil tarımının yaygın olduğu hipotezi ileri sürülebilir. Bu hipotez yapılan mikro arazi çalışmaları ile desteklenip doğruluğunun ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışma sahasında şekillenen tarım fonksiyonu üzerinde iklimin etkisi oldukça fazladır. İklim, insan yaşamını yakından etkileyen coğrafi çevrenin şekillenmesinde oldukça önemli rol oynayan bir etmendir. İklim yerleşmeyi, ekonomiyi, nüfusu, bitki örtüsünü doğrudan etkileyen doğal bir etmendir (İshakoğlu, 1999: 9). Çalışma sahasının Akdeniz kıyısında olmasının deniz turizminin gelişmesi yönündeki beklentileri güçlendirmesi gerekir. Ancak sahada deniz turizmi yerine sanayi faaliyetlerinin geliştiği görülmektedir. Bunun sebebinin İskenderun Limanına yakınlıktan yani ulaşım şartlarının etkisinden kaynaklandığı hipotezini ileri sürmek yerinde olacaktır.

Çalışma sahasını tarihi süreç içerisindeki nüfus dağılışındaki değişikliklere göre değerlendirecek olursak yoğunluğun en fazla ve en az olduğu yerlerin merkez olarak çok değişmiyor. Merkez mahalleler olan Ocaklı, Çaylı ve Numuneevler Mahalleleri'nde nüfusun geçmişten günümüze yoğun olduğunu görüyoruz. Yoğunluğun en az olduğu mahalleler ise geçmişten günümüze Çatköy ve Kapılı Mahalleleri'dir. Bu durumu mahallelerin coğrafi konumları ile bağdaştırabiliriz. Nüfusun yoğun olduğu mahalleler ovalık alanda yer almaktadır. Geçmişten günümüze turunçgil tarımı yapılan çalışma sahasında ovalık alanın yoğun olmasının

sebebi yerleşmenin yanı sıra turunçgil tarımı yapmaktır. Nüfusun ve nüfus yoğunluğunun geçmişten günümüze az olduğu Çatköy ve Kapılı Mahalleleri dağ eteğinde yer alır ve bitki örtüsü olarak fundalıklardan oluşur. Bu durum çalışma sahasında yaygın olan tarımsal faaliyete engel bir durum olduğu için buralarda daha çok hayvancılık faaliyetleri ile uğraşılır. Çalışma sahası Akdeniz ikliminin etkisi altında olmasına rağmen çalışma sahasının hemen doğusunda uzanan Amanoslar ve hâkim rüzgâr yönünün de etkisi ile tüm mevsimlerde yağış almaktadır. Yağışın mevsimler arasında düzenli dağılması turunçgil tarımı ve sebzeçilik faaliyetleri açısından önemli bir gelişme sağlamıştır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları/Olumsuzlukları

Araştırma sahası ile ilgili yapılmış coğrafi çalışmaların yeterli detayı vermemesi çalışmada kullanılan ikincil kaynakların eksikliğini ortaya çıkarmıştır. Araştırma sahası dışında benzer konu başlıklarında yapılmış olan çalışmalar bu aşamada yol gösterici olmuştur. Kaynak ve veri temininin olumsuzlukları sahadan elde edilen birincil verilerin daha yoğun bir şekilde kullanımını zaruri hale getirmiştir. Bu maksatla sahada belirli aralıklarla hem fiziki hem de beşeri saha gözlemlerinin yoğun bir şekilde sürdürülmesi gerekmiştir. Araştırma sahası Dört Yol İlçesi'nin kırsal kesimini kapsadığı için topoğrafik şartların çoğu yerde zorlu çalışmalarla sonuçlanmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle Amanos Dağları'nın batı yamaçları üzerinde konuşlanmış olan köy ve köye bağlı birimlere hem yükselti ve eğim şartlarının sebep olduğu ulaşım zorluğu hem de terör nedeniyle yaşanan sıkıntılardan dolayı gidiş gelişler sınırlı zamanlarda yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra köylere ait mikro arazi çalışmalarında da çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Öncelikle köylere ait parselasyon haritalarının temin edilmesi uzun bir süreç gerektirmiştir. Resmi kurumlarla olan bağlantıların uzaması ve harita tabanlarının elde edilmesi süreci olduğundan daha fazla zamana yaymıştır. Ayrıca sahayla ilgili temin edilen harita altlıklarının Net-Cad harita çizim programında elde edilmesi de tezin tamamlanmasını geciktirmiştir. Tez çalışmasında kullanılan harita çizim programı Arc-Map çizim programıdır. Farklı çizim programlarında altlıkların yeniden farklı bir programda hazırlanması ise ek süre gerektirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA MODELİ VE YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli, Evreni ve Örneklemi

Çalışma, konusu itibariyle Beşeri ve Ekonomik Coğrafyanın dağılışı, bağlantı ve nedensellik gibi 3 temel prensibini “*Dörtürol ilçesi kırsal kesimi*” üzerinde incelemeyi amaçlayan karma yöntem deseni çerçevesinde sürdürülmüştür.

Coğrafya, insan-çevre sistemini, esas olarak, zaman içinde mekân açısından ele alır. Diğer bilim dallarının tersine coğrafyanın tek bir olay ya da olaylar dizisi, tek bir süreç ya da nesne üzerinde yoğunlaşmayıp, daha geniş bir bakış açısına sahip olması ve mekân kaplayan tüm olayların coğrafyanın konusu içine girmesi sık sık yan bilimlerle de temasa gelmektedir. Bu yüzden coğrafyacılar geniş ölçüde bu alanlardaki çalışmalardan da yararlanırlar ve araştırmalarında temelde coğrafi olmayan literatür de edinirler (Özgüç, 1996: 2).

Bu araştırmada betimsel araştırma ve korelasyonel araştırma modeli olmak üzere iki farklı model kullanılmıştır. İlki betimsel tarama modelidir. “*Geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır*” (Karasar, 2012: 77). “*Büyük evrende ve çok miktarda veriyle gerçekleştirildiği için tarama araştırması nicel verilere ve istatistiksel analizlere dayalı bir araştırma yöntemidir*” (Özdemir, 2014: 95). Bu model ile Altınözü ilçesinin uzun yıllık değişmeyen fiziki (topoğrafya, toprak, iklim, jeoloji, hidroğrafya, bitki örtüsü) coğrafi özellikleri ile değişen beşeri (nüfus, yerleşme, yetiştirilen tarım ürünler, ekonomik faaliyetler, ulaşım şartları, kültürel faaliyetler) coğrafya özelliklerinin, bölgeye özgü karakterinin ortaya konulması amaçlanmıştır. İkinci modelde ise korelasyonel (İlişkisel) model kullanılmıştır. “*İlişkisel araştırma yöntemi iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi yani değişkenlerin birbirini etkileyip etkilemediğini görmek için kullanılmaktadır*” (Tekbıyık, 2014: 102). Bu model de iki ya da daha fazla değişkenin arasında ilişkiyi ortaya koymaktır. Bir değişkenin nedeni diğer bir değişkenin sonucu olabilmektedir.

Araştırma da kullanılacak bu modeller çerçevesinde hem nicel hem de nitel araştırma yöntem ve tekniklerine başvurulmuştur. İstatistiksel, SWOT, betimsel, mekansal dağılışı ve yoğunluk analizleri gibi nicel yöntemlerin yanında, Etnoğrafik

kültür analizi nitel araştırma yöntemi olarak kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Çalışmanın başlangıç aşamasından bitirilmesine kadar geçen süre içerisinde çok çeşitli **materyaller** elde edilmiş ve bu materyaller metin içerisinde amaca uygun olarak değerlendirilmiştir. Çalışma **sahası ve konusu** ile ilgili elde edilen materyallere değinilecek olursa;

Literatür, bilgi, belge ve haritalar;

Çalışma sahası olan Dört Yol ilçesi kırsal kesimi, yakın çevresi ve sahayla bağlantılı alanlar ile çalışma konusu çerçevesinde elde edilen literatür,

Çalışma sahası ile ilgili Köy İşleri Bakanlığı'nın 1962, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü'nün 1981, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1997 yıllarına ait köy envanter etütleri ve köylere ait haritaları,

Hatay ili Dört Yol ilçesi ve yakın çevresindeki yerleşmeleri içerisine alan **1/25.000** ölçekli topoğrafik paftalar (O36a1, O36a2, O36a3, O36b1, O36b3, O36b4, O36c1, O36c2, O36d2), **1/50.000** ölçekli (O36a, O36b, O36c, O36d) ile **1/100.000** ölçekli topoğrafik paftalar (O36),

“*Hatay İli İl Arazî Varlığı ve Arazîlerin Tarımsal Kullanıma Uygunluğu*” haritası (1/100.000 ölçekli),

Çalışma sahası mahalle ve köy sınırlarının 1/100.000 ölçekli topoğrafik paftalara uygun olarak aktarımının yapılabilmesi için Hatay Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı'ndan temin edilen “*Hatay İlinin İdari Bölünüş Haritası*”,

Hatay iline ait “*tın ve dem*” verileri,

Dört Yol ilçesi kırsal kesiminde yer alan “*Altınçay, Yeniyurt, Yeşilköy, Kuzuculu, Karakese, Konaklı*” köylerinin ilçe tapu ve kadastro müdürlüğünden temin edilen arazi parselasyon haritaları,

İstatistiksel veriler;

a- Nüfus istatistikleri;

Çalışmada kullanılan nüfus istatistikleri TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu)'ten temin edilmiştir. Hatay ili 1939 yılında Anavatan'a katılmıştır ve Hatay ili nüfus istatistikleri 1940 yılından başlamaktadır. Dört Yol ilçesi 1939 yılında

Seyhan Vilayeti'nden ayrılarak Hatay iline bağlandığı için 1935 yılına ait nüfus istatistiklerine Seyhan vilayeti kitapçığı içerisinde ulaşılabilir. 1940 yılından 1990 yılına kadar o zamanki adıyla DİE'nin (Devlet İstatistik Enstitüsü) beşer yıllık periyotlarla yapmış olduğu nüfus sayımları ve sonuçlarını içeren “Genel Nüfus Sayımları”, 2000 yılı “Genel Nüfus Sayımları”, 1997 yılı “Genel Nüfus Tespiti” ve TÜİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) 2007-2022 yılları arasında kapsayan “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)” istatistikleri,

b- Tarım istatistikleri;

Hatay İl Tarım Müdürlüğü'nden temin edilen ilçe bazında ürün raporu istatistikleri,

İlçe tapu ve kadastro müdürlüğünden temin edilen köylerin parselasyon haritaları üzerinde ürün deseni bilgilerinin aktarılması için Dört Yol İlçe Tarım Müdürlüğü'nden alınan çiftçi kayıt sistemine (ÇKS Kayıtları) ait veriler.

2.3. Araştırmanın Veri Analizi

Çalışma sahası ve konusu ile ilgili elde edilen ve yukarıda genel özelliklerine değinilen materyaller ***coğrafya araştırma yöntemleri*** esas alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur ve çalışma bulgularının açığa çıkarılması açısından önemli doneleri oluşturmuştur. Çeşitli resmi kurum ve kuruluşlar, kütüphaneler, özel belgeler vb. gibi materyallerden oluşan birincil ve ikincil verilerin değerlendirilerek çalışma metni içerisinde amacına uygun kullanılması için şu ***yöntemler*** uygulanmıştır;

Literatür analizi;

Araştırma sahası ve konusu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar üzerinde fikir, görüş ve düşünceleri temel alan literatür analizleri yapılmıştır. Dört Yol ilçesi ve kırsal kesimi odak noktasını oluşturmak üzere yakın çevre ile ilgili yapılmış çalışmalar ve benzer konulardan oluşan bilimsel çalışmalar belli bir sistematik çerçevesinde incelenmiştir. Milli Kütüphane, Mustafa Kemal Üniversitesi Merkez ve Coğrafya Bölüm Kütüphaneleri başta olmak üzere, Ulusal Tez Merkezi Kütüphanesindeki yayınlar taranarak tez, kitap, makale, bildiri, envanter, rapor, yıllık gibi eserlerden oluşan bir arşiv hazırlanmıştır. Araştırma sahası ve konusu ile ilgili çeşitli disiplin alanlarında ortaya konulmuş çok sayıda çalışmanın bulunması, literatür analiz sürecini oldukça güçleştirmiştir. Bu eserlerden daha sistematik bir şekilde faydalanmak adına öncelikle çalışma sahası ve yakın çevresi ile ilgili çalışmalar gruplandırılmış, daha sonra ise benzer konularda yapılmış çalışmalar

fişlenmek suretiyle sistematik bilgiler meydana getirilmiştir.

Saha çalışmaları;

Çalışmanın her aşamasında fiziki ve beşeri mekân analizlerine azami ölçüde yer verilmiştir. Bu amaçla fiziki mekânda ölçme, görüntüleme, yerinde doğruyu tespit etme gibi yöntemlere başvurulmuştur. Beşeri mekân analizlerinde yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış kişisel mülakatlar, odak grup görüşmeleri, monografi, biyografi, örnek olay inceleme...vb teknikler ve haritalama gibi veri toplama yöntemlerine başvurulmuştur.

Görsel ifade teknikleri;

Çalışmanın bulgularını destekleyebilmek adına; literatür, saha çalışması, bilgi ve belge inceleme, istatistiksel verilerden faydalanılarak çeşitli harita, fotoğraf, tablo, grafik, kesit...vb. gibi görsel ifade teknikleri kullanılmıştır. Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetler ana başlığı çerçevesinde oluşturulan çalışma planına uygun olarak her bölüm ile ilgili bahsi geçen ifade tekniklerinden yararlanılmıştır.

Nüfus istatistiklerinden elde edilen bulgular nüfusun gelişim seyrini daha açıklayıcı bir şekilde sunmak için *tablo, grafik, dağılış ve yoğunluk haritaları* ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Topoğrafya haritaları amacına uygun olarak Arc-Map 10.3 harita çizim programı yardımıyla sayısallaştırılmış ve çalışma sahasının *morfografya* ve *hidrografya* haritaları oluşturulmuştur.

Hatay İl Arazi Varlığı Haritası temel alınmak suretiyle çalışma sahasının “*Genel Arazi Kullanım Haritası, Toprak Grupları Haritası, Arazi Kabiliyet Sınıfları Haritası*” hazırlanmıştır.

Hatay İl Tarım ve Orman Müdürlüğü’nden altlık harita olarak temin edilen çalışma sahasının genel bitki örtüsü durumunu yansıtan materyallerden faydalanılarak “*Bitki Toplulukları Haritası*” oluşturulmuştur.

Dörtüyl İlçesi Tapu ve Kadastro Müdürlüğü’nden NED-CAD harita çizim programı formatında hazırlanmış köylere ait 1/5000 ölçekli parselasyon haritaları temin edilerek Arc-Map 10.3 harita çizim programı formatına dönüştürülmüştür. Arc-Map 10.3 çizim programı kullanılarak köylerin parselasyon durumu sahanın morfografik altlık haritası ile birleştirilmiştir. Daha sonraki aşamada Çiftçi Kayıt Sistemi’nden her bir köyün parselasyonuna ait ürün deseni bilgileri harita üzerine aktarılmıştır. Bu sayede morfografik yapı üzerinde mikro arazi kullanım durumunu yansıtan görsel materyallerle bulguların desteklenmesi sağlanmak istenmiştir.

ÜÇÜNÇÜ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Büyükşehir Yasası (6360 Sayılı)

12/11/2012 tarihinde 6360 sayılı kanun numarası ile on dört ilde büyük şehir belediyesi ve 27 ilçe kurulması ile ilgili bazı kanun ve kararnamelerde değışiklik yapılması ile ilgili çıkarılan kanundur. 06/12/2012 tarihinde 28489 sayılı resmi gazetede yayınlanmıştır. 2012 yılında çıkarılan bu yasa ile 14 yeni büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Mevcutlar dahil, tüm büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırı olarak belirlenmiştir. Yeni kurulan ve sınırları genişleyen bütün büyükşehirlerde köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliğı kaldırılmıştır. Bu yerlerdeki köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde isimleri ile tek mahalle olarak bağılı oldukları ilçenin belediyesine katılmıştır. Toplam 30 büyükşehirdeki 1053 belde belediyesi ile 16082 köy, mahalle haline getirilmiştir. Büyükşehir Belediyesinin kuruluş koşulları değıştirilmiştir. 30 ilde Özel İdareler yerine Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur. Belediyelere, mahalleye dönüşen köylerde ticari amaç taşımayan yapılar için tip mimari projeler ve mühendislik projesi yapma/yaptırma yetkisi verilmiştir. Büyükşehir yetki alanındaki yerler genişletilmiştir. Büyükşehir yapılan illerin dışında kalan 51 ilde, nüfusu 2000’den az belediyeler başka hiçbir özellik göz önünde bulundurulmadan kapatılarak köye dönüştürülmüştür. Bu hükümle toplam 552 belediye tüzel kişiliğini yitirmiştir. Tüzel kişiliğı kaldırılarak köye dönüşen belediyelerin komşu oldukları il, ilçe ve nüfusu 2000’in üzerindeki belde belediyelerine, belediye meclis kararı ile mahalle olarak katılmalarına imkan sağlanmıştır (RG, 2012-28489: 4-5).

Hatay ili bu kapsamda büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Hatay ilinde Defne ilçesi, Arsuz ilçesi, Payas ilçesi ve aynı adlarla belediyeler kurulmuştur. Hatay ilinde 64 belde belediyesi ile 362 köy mahalleye dönüştürülmüştür. Bu kanun ile birlikte Dörtöl ilçesine bağılı Payas Belediyesi merkez olmak üzere yine Dörtöl ilçesine bağılı Yakacık Bucağına bağılı Sincan, Kozludere ve Çağlalık köyleri mahalle olarak Payas belediyesine bağlanmıştır. Aynı kanun ile Dörtöl ilçesine bağılı köyler ve beldeler mahalleye dönüştürülmüştür.

3.2. Şehir Yerleşmesi

Şehir kavramı sürekli bir değişim içerisinde olan ve içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartlara göre yeni anlamlar kazandığı için tek bir tanım yapmak mümkün değildir (Toprak, 2001: 6). Gümüş şehirleri en görkemli beşeri eser olarak ifade etmiştir (Gümüş, 1988: 106). Bir yere şehir yerleşmesi diyebilmek için uğraşılan ekonomik faaliyetlerin idari işler, hizmet ve sanayi gibi tarım dışı faaliyetlerin olması gerekmektedir (Yavuz, Keleş, Geray, 1973: 19-25). Bir yerin idari statüsü o yerleşmenin şehir mi köy mü olduğunu belirtir. Buna göre il veya ilçe merkezinde yaşayan nüfus şehirli nüfus olarak kabul edilir. En yaygın kullanılan kıstaslardan birisi de nüfustur. Nüfusu belirli bir sayıyı aşmış yerler şehir olarak kabul edilir. Yaygın olarak kullanılan sınır 10.000 nüfus ölçüsüdür (Ünsal, 2011: 193).

Koca şehirleşmeden sanayi devriminden sonra görülen en önemli yerleşme özelliği olarak bahsetmiştir. Sanayileşmenin şehir yapıcı bir faaliyet olduğuna değinmiştir (Koca, 2005: 1). Şehir yerleşmesi bilim insanlarına göre farklı ölçütler ve tanımlar kullanılarak ifade edilmiştir. Kısaca tarım dışında ekonomik faaliyetlerin yaygın olduğu, idari statüsü ve nüfusu bir yere şehir diyebilmek için önemli ölçütlerdir. Ayrıca bir yere şehir denebilmesi için çok fonksiyonlu bir yapıya sahip olması, sosyal ve kültürel hayatın da gelişmiş olması gerekir. Şehir yerleşmelerine bakıldığında çarpık kentleşme, gürültü ve hava kirliliği altyapı yetersizliği gibi olumsuz etkenler de baş göstermektedir. Koca şehirleşmeyi şehirlerde yaşayan nüfusu ve şehir sayısını arttıran bir nüfus hareketi olarak tanımlamıştır (Koca, 2005: 1).

Şehir; zaman, mekan ve bakış açısına göre değişebilen ve üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamış bir kavramdır. İdari, demografik, sosyolojik, coğrafi ya da planlamaya dair şehir ölçütlerinden söz etmek mümkündür (Darkot, 1961: 9; Yücel, 1961: 39; Yavuz ve diğerleri, 1973: 23-24; Tümertekin, 1973: 1; Doğanay, 1994: 473; Tandoğan, 1998: 121; Suher, 1996: 37). Şehirleşme sürecinin bir ucunda tarımsal niteliği ağır basan “köy”, öteki ucunda da tarım dışı niteliği önem kazanmış olan “şehir” bulunmaktadır (Akalin, 1984: 1). Şehir tanımında kullanılan ölçütlerden biri nüfus ölçüsüdür. Bu ölçütü kullanan araştırmacılar, nüfusu belli bir büyüklüğe ulaşmış yerleşmelere “şehir”, ondan daha küçük yerlere de “köy” adı verilmektedir (Yavuz, Keleş, Geray, 1973: 23).

Son yıllarda büyük şehirlerin en önemli sorunlarından birisi şehirlerin

çevrelerinde oluşan yeni yerleşim sahalarıdır. Şehir merkezlerinin çekici olmaktan çıkıp çevredeki daha küçük şehirlere doğru bir akın başlamaktadır. Büyük şehirlerin çevresinde yeni gelişen bu şehirlerde şehir ayrımı sosyal, ekonomik, demografik ve hukuksal sebeplere dayanmaktadır. Çevre şehrsel alanlara yerleşmeyi etkileyen ekonomik nedenlerden bazıları şunlardır; gelir düzeyi, vergi oranı, konut satış fiyatı ve kiralarda düşüklüğü, ulaşım şeklindeki değişiklik. Sosyal ve demografik nedenler; çocuk sayısı artışı ve daha büyük eve olan ihtiyaç, okul çağına gelen çocukların çevre şehir okullarında daha iyi okuma olanağı bulma düşüncesi, çevre şehirlerde şehir merkezinden daha farklı alışkanlıkların bulunması olarak sayılabilir. Hukuki nedenler arasında ise; çevre şehirlerde ev yapacak ya da satın alacak kişilere kredi imkanı tanımak veya ucuz devlet arazisini satmak şeklindeki uygulamalar sayılabilir (Akalın, 1984: 6-7).

Şehir fonksiyonu olarak şehrin varlığını ve gelişimini mümkün kılan, hayatı için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetler anlaşılmaktadır. Fakat şu hususu da dikkate almak gerekir. Eskiden beri yerleşmelere sahne olan bölgelerde mesela örnek vermek gerekirse ülkemizde şehirlerin kuruluşuna etki eden ve daha sonrasında da onun yaşamasını temin eden fonksiyonlar ile günümüzde ya da hangi çağda olursa olsun hakim olan fonksiyonlar aynı özellik göstermeyebilir (Tümtürkün, 1965: 4-5).

İnsan topluluğunun yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerleri olarak nitelendirilebilecek şehirlerin fiziki ve fonksiyonel açılarından incelenmesi mümkündür. Fiziksel açıdan şehirler, farklı amaçlarla kullanılan çok fazla sayıdaki binalar ile ulaşım hatlarından meydana gelmektedir. Fonksiyonel açıdan bakıldığında ise şehir ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin birlikte uygulandığı yerleşim ünitelerini ifade etmektedirler. Şehir tanımlarını sosyal, siyasi ve ekonomik açılarından da sınıylamak mümkündür. Şehir olarak tanımlanan yerleşme birimi bir diğer yerleşme biriminden ayıran en önemli özellik kendi kendine yetmeyen bir ekonomik birim olmasıyla ilişkilidir. Şehir civar yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerini denetleyen, ona göre uzmanlaşan, üretimi gerçekleştiren ve bunun sonunda toplumsal ve idari yönden çevresi üzerinde denetleyici bir görev üstlenen yerleşme birimleridir. *“Bir ekonomiste göre kent, mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizmadır. Bu genel tanımın dışında bir yerleşmeye “şehir” adının verilebilmesi genellikle nüfusun tarım dışı kesimlerde çalışmasına bağlıdır. Buna*

göre yerleşmeler tarım dışındaki ve tarımdaki nüfus oranlarına bakılarak şehir ve köy adını almaktadır” şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2004: 8-9).

3.3. Kasaba Yerleşmesi

Kasabalar ekonomik anlamda düğüm noktası olmakla kalmaz aynı zamanda kendi ticari bölgelerinin merkezlerini oluştururlar. Kasabalar siyasi görüşlerin, dini inançların, sosyal yaşantının, kendine özgü bir biçimde yaşandığı alanlardır (Benedict, 1971: 149-150). Kelime olarak coğrafi bir terim olup idari bir manası yoktur. Bu sebeple net bir tanım yapmak mümkün değildir. Kasaba köy ile şehir arasındaki yerleşmelerdir. Nüfus olarak sınırlandırmak istenirse başka sebepler aranmaz ise nüfusu 2000 ile 10000 arasındaki yerleşmeler kasaba olarak değerlendirilir. Kasabalar çeşitli özellikleri ile köy ve şehirlerden ayrılır. Köyde genel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık iken şehirler ekonomik faaliyetler ve iş kolları bakımından daha zengin bir yapıya sahiptir. Kasabalar hem kırsal faaliyetleri içerisinde barındıran hem de insanların şehirselleşen ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerleşmelerdir. Kendisine yeten ticari faaliyetler ve çevresindeki köylere sunduğu hizmetler sebebi ile önemli bir etki merkezidir (Karagel, 2008: 239).

Türkiye’de kasabalar konusundaki çalışmalar dikkati çekecek kadar az olmuştur. Birçok taşra kasabası, geçmişteki önemlerine kıyasla bugün ekonomik bir çıkmazda bocalama durumundadır. Buna mukabil bir takım kentler, başlangıçta belirsiz köyler iken, küçük fakat görece olarak dinamik bölgesel merkezler olma yolundadırlar. Pazar merkezleri olarak, mallar tekrar bölge içinde dağıtılmak veya daha büyük kentsel merkezlere gitmek üzere kasabalara akıyor ve bunun tersi olarak gerekli mal ve hizmetler de üretim ve ithal merkezlerden kasabalara gelerek buradan bölge içindeki köylere dağılıyordu. Bu merkezler, kırsal alandaki köy toplumu ile kente dayanan Osmanlı toplumu arasında bir aracı rolü oynamaktaydılar. Birçok kasaba hızlı bir değişim içindedir. Bazı durumlarda, küçük fakat ümit verici imalat sanayindeki gelişme, bölgedeki kazançlı sanayi bitkileri tarımının ve buna paralel olarak kasabada bunları işleme merkezlerinin gelişmesi veya yakındaki büyük bir kent merkezi tarafından iş gücü kaynağı olarak kullanılma gibi olaylar kasabaya yeni bir ekonomik güç kazandırmıştır. Kasaba, bir çok örnekte, bugün de olduğu gibi, sosyal davranış, siyasal görüşler ve dinsel duyguların kendine özgü, farklı ifade şekilleri bulunduğu bir alandı. Benedict konuya ilişkin olarak “etnoloji ve kırsal alan sosyolojisi ile uğraşan ilk araştırmacılar, kasabalıların değil köylülerin sorunlarını

anlamakta ustalık kazanmışlar ve bağımsız olarak küçük ölçekli toplumların gözlemine yarayan yöntem ve kuramlar geliştirmişlerdir” demek ve devamında “Geleneksel olarak insan ile ilgilenen antropolog ve kırsal alan sosyologları için kasaba oldukça karmaşık bir toplum demektir” (Benedict, 1971: 148-151) diyerek, araştırmacıların daha çok köy yaşantısına eğilmiş olduklarını ve bu durumun kasaba toplumunun sosyal ve ekonomik değişim sorunlarını anlamada ve kasabanın önemli bir yerleşme birimi olarak ele alınmasında engel teşkil ettiğini ifade etmektedir.

Maddesel özellikleri, arşivleri ve sosyal görünüşleri ile kasaba, bir “palimpsest”e (eski zamanda üzerindeki yazı silinerek yeniden başka yazı yazılmış olan parşömen) çok benzeyen bir belgedir (Martin, 1968: 155). Tek bir toplum analitik olarak, içinde var olduğu ve var olmasına sebep olan bölgeler anlaşılmadan geniş ölçüde belirsiz kalır. Gerçekten bir yerleşmeyi, çoğu zaman, bölgesel gerekler oluşturmaktadır. Her kasaba veya kent için değilse de bir kısmı için “kendi kendilerine büyüyemezler. Kırsal alanlar onları merkezlerin yerine getirmesi gereken görevleri yapmaları için kurtarırlar” denilebilir (Dickinson, 1947: 31). Kasaba gibi karmaşık bir yerleşmenin etüdü için, zaman ve mekân içindeki düzenli tekrarlar dikkat edilmesi gerekir. Herhalde belirli bir “bilimsel dar görüşlülük” nedeniyle sosyal ve coğrafi sorunlar pek az çalışmaya konu olmuştur. Benedict konu ile ilgili olarak “taşra kasabaları üzerine yapılacak çalışma ve araştırmalara büyük bir gereksinim vardır” diyerek sorunun önemine daha 1970’lerde işaret etmekte ve devamla “Türkiye’de kentleşmenin getirdiği artan sorunlarla ilgilenenler için, orta-boy kasabaların (nüfusu 5.001-10.000 arasında olan kasabalar) durumu özellikle ilgi çekicidir. Bu ilgi bir ölçüde, seçilmiş ara yerleşmelerin ekonomik koşullarının anlaşılması ve belki düzeltilmesi ile bir avuç büyük kent merkezine akan, iç göçlerin, büyüme olanağına sahip bölge merkezlerine yönlendirilebileceği umuduna dayanmaktadır” demektir (Benedict, 1971: 153-183).

3.4. Köy Yerleşmesi

“Nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfuslu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve belediye kanununa tabidir. Cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler” (442 Sayılı Köy

Kanunu, 1924). 442 Sayılı Köy Kanunu'nda köyün, işlerinin büyük çoğunluğunu kendi kendine becerebilen bir organ olmasının istendiği sezilir. Nitekim 97 maddeden meydana gelen köy kanunu köyü, yarı bağımsız sosyal demokratik bir örgüt olarak tanımlar. Köy kendi kendine idare yeteneğine ulaşmış mali, hukuki sistemini kurmuş ve sosyo-ekonomik yapısı belirginleşmiş bir örgüt olarak yer alırsa da, bu örgütün devlete bağlı bir organ olması nedeniyle bağımsızlığın tam değil, yarı-bağımsız bir düzeyde olduğu söylenebilir. Köy kendi sınırları içinde ise gerçekten bağımsızdır. Ve bu örgüt içinde kurulmuş olan sistem köye, “minyatür bir devlet” niteliğini kazandırmıştır (Tunçdilek, 1984: 25-26). Coğrafi manada köy ise, bir veya birkaç mahalle ve etrafındaki ekonomik faaliyet bölgesinden oluşan, idari fonksiyonu olan yerleşmelerdir. Ekonomik faaliyetlerin %70'den fazlası tarımsal faaliyetlerden ziraat, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık vb. oluşan ve nüfusu bağlayıcı olmamakla birlikte 2000'in altındaki kır yerleşmeleridir. Köyler ülkemizde yönetim birilerinin en küçüğü aynı zamanda kırsal yerleşme tiplerinin en karakteristik örneğidir. Ülkemizde 36.000 civarında köy vardır (Bucaklar dahil). Genel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan 442 sayılı köy kanununa göre nüfusu 2000'in altında olan, taşınır veya taşınmaz mallara sahip olan yerleşmeler köy olarak tanımlanır (Gümüş, 1998: 96).

Köylerin yönetimleri köy halkı tarafından seçim ile başa gelen muhtarlardır. Muhtar ve beraberinde köy ihtiyar heyeti köyü idare eder. Öğretmen ve imam ihtiyar heyetinin daimi üyesidir. Ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel anlamda şehirlerden ayrılan, nüfus yoğunluğu az kırsal yerleşmelerdir (Zaman vd, 2010: 115). Kırsal yerleşme, daha ziyade tarımla geçinen başlıca geçim kaynakları çeşitli ürünler ve hayvan yetiştiriciliğine dayanan insanların devamlı veya geçici olarak meydana getirdikleri yerleşmelerin özelliklerini, bu yerleşmeleri oluşturan köy meskenlerin çeşitli özelliklerini içinde bulunduğu çevre şartları ile karşılıklı ilişkilerini incelemektedir.

Anadolu'nun iskân tarihinde, 19. yy Kafkasya, Kırım, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dan gelen göçmenlerin toprağa yerleşmesi kır yerleşmesinin seyrini değiştirmiştir. Göçmenlere devlete ait topraklar üzerinde eski yerli köyler yanında 18. yüzyıldan itibaren başlayan göçebelerin toprağa yerleşerek yeni iskân üniteleri kurmaları yanında göçmen köylerinde buna eklenmesi bu yüzyıllar içinde devlete ait boş topraklar üzerinde yeni köyler doğuyor boş alanlar yeniden tarıma açılarak kır yerleşmeleri çoğalmış ve sayısı gittikçe artmıştır

(Tunçdilek, 1971: 18–19). Yurdumuz sathına, kum taneleri gibi savrulmuş 65 bin kır yerleşmesinin 36 binden biraz fazlası köy ve bucak gerisi de çok defa köylerin başka hayat faaliyet sahasını teşkil eden muhtarlıklar dâhilinde sanki inzivaya çekilmiş ağıl, kom, mezra, oba, mahalle, divan, yaylak, kışlak gibi isimler taşıyan iskân noktalarıdır (Yücel, 1988: 61).

Köy ekonomik yapısı büyük bir ağırlıkla tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşme sınırına sahip, en küçük idari üniteyi teşkil eden ve nüfusu iki bine kadar olan yerleşmelerdir (Doğanay, 2002: 90). Kırsal yerleşme deyimi ile işbölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün, yüzyüze komşuluk ilişkilerinin varolduğu , bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler anlaşılmaktadır. Köy adı verilen topluluklar öteki topluluklardan ayrı coğrafya, ekoloji alanlarında yerleşmiş, kendisine özgü bir işgücü, toplumsal örgütü, kültürü, özel bir adı, geçmişi bulunan, kentten daha az nüfuslu toplum birimleridir (Geray, 1975: 45).

Köy hakkının geçim kaynağı, içinde yaşadığı ortam olduğuna göre (bu ortam köyün sınırları içinde kalan sahadır) her bir ortamın tabiatı, o köyün sosyo-ekonomik yapısının çizen bir faktör olacaktır. Buna göre her bir köyün sosyo-ekonomik yapısı coğrafi ortam koşullarının etkisi altında gelişmek zorundadır. Türkiye’de köylerin yapı bakımından birbirine çok benzemediği, ortam koşullarının kısa mesafeler dahilinde önemli değişiklikler göstermesiyle yakından ilişkilidir (Tunçdilek, 1984: 28).

Türkiye’de köy yerleşmelerinin dağılışına bakıldığında 1981 yılı Köy Envanter Etütlerine göre toplam köy sayısı 34.697’dir (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1984). 1997 yılı Köy Envanter Etütlerine göre ise bu sayı 35.545’tir. 1997 yılında köylerin 10.415’i düzlüklerde (ova, plato, vadi tabanı, birikinti konisi ve dağ eteği ovaları vb), 25.130 tanesi de eğimli yüzeylerde (yamaç, sırt vb) bulunmaktadır (DİE, 2002). Genel olarak köylerin çoğu eğimli, engebesi fazla yani topografyası bozuk olan alanlarda dağılışı göstermektedir. Bunun en güzel örneğini Karadeniz Bölgesi’nde özellikle de Doğu Karadeniz Bölümü’nde görmek mümkündür. Ege Bölgesi’nde de horstlardan dolayı köyler yoğunluk gösterir. Ülkemizde köylerin yoğunluğu ve sayıca fazlalığı bakımından il bazında ilk sıraları Amasya (1138), Kastamonu (1076), Erzurum (1034), Balıkesir (920), Bolu (785), Kars (777), Manisa (774), Zonguldak (767), Çorum (748) almaktadır (DİE, 2002).

Köylerin ülke genelindeki dağılışı kalıbı belirtildikten sonra, çeşitli özelliklerine göre sınıflara ayrılacağını da bilmek gerekir. Bu sınıflandırmalardan birisi de **ekonomik yapıya** göre yapılan sınıflandırmalardır (Tunçdilek, 1984);

- 1- Ziraat ile uğraşan köyler
- 2- Hayvancılıkla uğraşan köyler
- 3- Ormancılıkla uğraşan köyler
- 4- Balıkçılıkla uğraşan köyler
- 5- Turizm köyleri
- 6- Sosyal ve kültürel şeklinde yapılan ekonomik bir sınıflandırmadır.

Ekonomik fonksiyonlarına göre, köylerimizin bölgesel dağılışını ortaya koymak güçtür. Ancak coğrafi bölgelerin doğal ve beşeri özelliklerden kaynaklanan ekonomik yapıları dikkate alınırsa, mikro-düzeyde bir gruplandırma yapmak pek zor değildir.

İç bölgelerdeki köylerimizde temel ekonomik faaliyet, ziraat ve hayvancılığa dayanır. İç Anadolu Bölgesi'nin köylerinin çoğunluğu tahıl tarımının temel geçim kaynağı olduğu köyler olarak faaliyetlerini sürdürürler. Bunlara şeker pancarı ve sebzeçilikle uğraşan köyleri de eklemek gerekir.

Doğu Anadolu Bölgesi köyleri ise, doğal çevre faktörlerinin bir sonucu olarak genellikle hayvancılıkla geçinen köyler grubuna dâhildirler. Ancak bölgenin depresyon ovalarında hayvancılık ve ekip dikme faaliyetlerinin çoğunca başa baş gittiği dikkat çekicidir. Örneğin, Iğdır Ovası'nda pamuk tarımı, şeker pancarı, meyve ziraatı ve hayvancılık; Erzincan Ovası'nda şeker pancarı, ayçiçeği, patates ve hayvancılıkla uğraşan köyler de vardır. Bunların dışında tahıl tarımının yaygın olduğu yerlerde köylünün esas geçim kaynağı tahıldır (Tunçdilek, 1984).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi köyleri de, Doğu Anadolu Bölgesi köylerinden pek farklı değildir. Yine bu bölgenin verimli ovalarında ziraat ile uğraşan köyler bulunduğu gibi hayvancılıkla uğraşan köylerde yaygındır.

Türkiye'de kıyı bölgelerinde, durum biraz değişiktir. Doğu Karadeniz Bölümü'nde kıyı kuşağı köylülerin temel geçim kaynağı çay ve fındık ziraatına dayanır. Bu neden Sarp Köyü-Araklı ilçe merkezi arasında kalan kıyı kuşağı köylerin (bunlar kıyıdan 40-50 km içerilere ve 500-600 metre yüksekliğe yayılmış dağ köyleridir) temel geçim kaynağı çay tarımıdır. Arada bir sık sık fındık ve turuncgil bahçelerinin yoğunluk kazandığı, balıkçılığın dikkat çekici bir duruma geldiği yalı boyu köylerine de rastlanır. Nitekim Aralık ilçe merkezinden (Trabzon) Çarşamba

ovasına kadar kıyı kuşağı; yine tarım faaliyeti olan meyveciliğin daha doğrusu fındık bahçelerinin çok yoğun olduğu bir kuşaktır. Dolayısıyla köyler, temelde meyveci veya bahçeci köyler olarak adlandırılabilir. Kıyı boyunca daha batıda Orta Karadeniz Bölümü'nde Çarşamba ve Bafra Ovalarında ki köylerde temel geçim kaynağının, başta tütün ziraatı olmak üzere ayçiçeği ve sebzeçiliğe dayanır (Doğanay, 1994: 250-251). Bölgenin Batı Karadeniz Bölümü'nde fındık ve mısırla birlikte, Zonguldak civarında madencilik ve ormancılıkla uğraşan köyler bulunmaktadır. Dağ köylerinde ise hayvancılık ön plana çıkar, iç kesimlerdeki köylerde; tütün, şekerpancarı ve tahıl tarımı ile meyvecilik esas geçiş kaynağını teşkil eder.

Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerindeki köylerde, halkın geçim kaynağı, büyük ölçüde çeşitlenerek köylerin karakteri genel olarak ziraat karakterindedir. Türkiye'de ayçiçeği, şekerpancarı, bağcılık, bostan ve sebzeçilik; Ege Bölgesi'ndeki depresyon ovalarında tütün, pamuk, sebze ve meyvecilik yapan köyler vardır. Akdeniz Bölgesi'nde, tütün, pamuk, meyve tahıl ziraatına dayalı köyler bulunmaktadır. Bununla birlikte adı geçen bölgelerde geçimini tamamen seracılığa, turuncgil meyveciliğine zeytin yetiştirmeye, pamuk ve tütün ziraatına dayanan yeni mono kültür tarımı yapan birçok köy bulunur. Balıkçılık ve ormancılıkla uğraşan köyler daha çok Karadeniz Bölgesi'nde yaygındır. Turizm köyleri ise turistik yörelerimizin yoğun olduğu Akdeniz ve Ege bölgelerinde bulunmaktadır (Güngördü, 2006: 47-48).

Köylerin *yerleşim tarzına* baktığımızda, yerleşme yeri birçok kuşak tarafından kullanıldığı (daimi veya sedanter) görülmektedir. Ayrıca yerleşme yerinin birkaç yıl kullanıldığı köyler de bulunmaktadır (Yarı yerleşik yani Semi-Sedanter yerleşmeler) Türkiye'de daimi olan köylerde daha çok Doğu, Güney ve Karadeniz Bölgelerinden ama yarı yerleşik (Semi-Sedanter) olan yerleşmelere daha çok Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinden olduğu görülür. Bunun asıl nedeni ekonomik faaliyet, yaşayış tarzı ve özellikle de ulaşım faktörüdür. Özellikle Akdeniz havzasında en önemli unsur sulamadır, burada bitkinin yüzeyi ve altının nemli ve hava aslınkı ürün versin. Bu yüzden buradaki köylerin Semi Sedanter yerleşme karakterindedir. Bu yarı yerleşik hayata çadırdan basit kulübelere geçerek adım atılmıştır. Sonradan ise bu basit kulübeler evlere dönüşmüştür (Üççam, Karagel, 2017)

Köyleri *yerleşim şekline* göre de sınıflandırabiliriz. Bilindiği gibi yerleşme şeklinin de yerleşmenin ve mesken ömrü geçiciliği ve daimilik özelliğine göre belirlenebilir. Köyler yerleşim şekline göre daimi özellik gösterirler. Çünkü buralarda

kalıcı yani daimi yerleşmelerde meskenler bir veya birkaç neslin içinden barındıracak şekilde daha büyük inşa malzemesi kullanılır, daha modern bir şekilde inşa edilebilir. Toprak mülkiyeti ile birlikte hayat tarz veya ekonomi şekli ve topraktan yararlanma yerleşmenin şekli üzerinde etkisi büyüktür.

Diğer bir sınıflandırma metodu ise köyleri *yerleşme dokularına* göre ayırmaktır. Ülkemizde köylerin büyük çoğunluğu toplu ve dağınık doku özelliği göstermektedirler. Özellikle Türkiye’de kurak ve yarı kurak iklime sahip alanlarda Doğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi’nin kırsal kesimi gibi ya da dağlık saha ile eğim derecesi düşük olan, az eğimli olan sahaların yaklaşma yönünde yer alan fay karstik su kaynaklarının olduğu yerlerde toplu doku formları görülebilir. Ülkemiz doğu-batı yönlü kütleler bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Torosların kuzeyinde ve güneyinde birçok köy toplu doku sergiler. Akdeniz Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin toplu dokunun fazlaca görüldüğü diğer bölgelerdir. Ege bölgesinin horst ve graben alanlarında köylerimizin toplu dokuda olduğu bir bölgemizken ekonomik seviyenin yükselmesi insanın zeytinlikler incirlikler içerisinde ev inşa etme istekleri toplu doku seviyesini aşındırmaktadır. Toplu dokunun en az görüldüğü bölgemiz Karadeniz’dir. Kısaca toplu dokulu bölgelerimiz daha çok İç Anadolu (su kaynakları) ve bölgeye komşu olan bölgelerin iç yöreleri ile Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yoğunluk kazanmıştır. İç bölgelerde köy yerleşmelerini toplu yerleşme şeklinde oluşmasının tek nedeni olmasa bile önemli nedenlerden biride su kaynaklarının az olmasıdır. Suyun sınırlı olması sebebiyle insanların var olan su kaynaklarından en üst düzeyde yararlanabilmek için evlerini yan yana yaparak toplu yerleşmeyi oluşturmuşlardır. Türkiye’kurak - yarı kurak bölgelerinde su kaynaklarına ulaşmada yaşanan zorluklar toplu yerleşmeleri doğuran en önemli nedenlerdir (Üççam, Karagel, 2017)

Son olarak köyleri *idari yapıya* göre de sınıflandırabiliriz. Türkiye de köy idari alanlarının bünyelerinde yer alan kırsal yerleşim ünitelerinin nicelik ve niteliklerine göre; tek yerleşmeli, köy idari alanları, Türkiye’de ki köylerin idari sınırları içerisinde çoğunlukla tek yerleşim birimi vardır. Sadece bir adet sürekli yerleşim alanına sahip köy idari alanlarında bu yerleşmelere de köy denilmesi idari alanlardaki köy ile yerleşme olarak köyün birbirine karıştırılmamasına yol açmaktadır. Bu nedenle dikkat edilmelidir. Eğer köy idari ünite olarak vurgulamak istiyorsak “köy idari alanları veya köy muhtarlık sahası” şeklinde kullanılması gerekiyor (Özçağlar, 2005: 6–9).

3.5. Köy-Altı Yerleşmesi

İnsanın kendisini her türlü tehlikelerden koruyacak ve dinlenecek bir sığınağa her zaman ihtiyacı olmuştur. İnsan dünya üzerinde en yeni yaratık olması sebebiyle henüz vücut yapısı ile farklı doğa koşullarına uyamamıştır. Soğuk, sıcak ve nemden korunmak için diğer canlılardan farklı olarak koruyucu bir organa sahip olmamıştır. Bu yüzden düşmanlarından korunmak için kendini güvende olacağı bir meskene ihtiyaç duymuştur. Buna ek olarak insanın fizyolojik bir ihtiyacı olan uyuma, dinlenme, yiyeceğini, giyeceğini ve her türlü eşyasını saklama işini gören mesken insanın çok önemli, bir parçası haline gelmiştir. Meskenler fonksiyon bakımından aynı gaye ile inşa edildikleri halde dünya üzerinde yer alan meskenlerin sayısız denecek kadar çok çeşitli olduğu gözden kaçmamaktadır. Dünya üzerinde yaşayan insanların fizyolojik yapısı dışında yaşayış, giyiniş, besleniş, iskan ediş ve düşünüş bakımından birbirlerine hiç benzemediklerini ve benzemeyeceklerini düşündüğümüz zaman iskan tiplerinin de çok farklı olacağını anlayabiliriz (Tunçdilek, 1967: 6-8).

Ülkemizde köy altı yerleşmeleri büyük bir çeşitlilik gösterir. Bazıları kurulduktan hemen sonra bir köy yerleşmesine bağlanarak gelişimine devam eder. Bazıları ise köyden bağımsız şekilde yılın belirli zamanlarında nüfuslanarak geçici köy altı yerleşmesi olarak varlığına devam eder. Bu tür yerleşmelerin yasalarda tüzel bir kişilik olarak bir yeri yoktur. Köylerin fonksiyonel sahaları içerisinde bulunduklarından ve belirli aile veya zümreye ait tapulu araziler olarak karşımıza çıkabilmektedir (Üççam Karagel, 2008: 185). Ülkemizde köy altı yerleşme sayısı net olarak bilinmemektedir ancak köy sayısından fazla olduğu ortadadır. En basit köy altı yerleşmesini bir ev ve onun eklentisinden oluşan iskan çekirdeği oluşturur. Daha sonra ev ve eklentilerin bir araya gelmesi ile iskan grubu meydana gelir (Gümüş, 1998: 100). Köy altı yerleşmeleri geçici ve sürekli olmak üzere iki grupta ele alınır. Mahalle, çiftlik, divan, mezra, yayla, kom, oba gibi örnekleri vardır. Köy altı yerleşmelerini sınıflandırırken insanların yılın tamamında mı bir bölümünde mi orada konakladığını baz alarak sınıflandırıyoruz. Hayvancılık faaliyetleri genellikle geçici yerleşmelerde yapılırken, tarımsal faaliyetler daimi yerleşmelerde yapıldığından yapılan ekonomik faaliyet de istisnalar dışında yerleşmenin hangi grupta olduğunu ayırt etmeye yetiyor.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 1981 yılında yaptığı köy envanter etüdü sonuçlarına göre kırsal alanda köy sayısının 35.074 olduğu ve köylerden 20.283'ünün kendisine bağlı alt yerleşim biriminin bulunduğu saptanmıştır. Bu

yerleşmeler 922'si kom, 906'sı oba, 12.229'u mezra, 35.805'i mahalle, 463'ü divan, 1894'ü dam ve diğerleri olmak üzere toplam 52.219'dur (Doğanay, 2002: 90).

Köy olmanın gerekli şartlarına sahip olmayan, köyden daha basit yerleşme şekilleridir. Bunların bir kısmı sürekli (mahalle, çiftlik, divan, mezraa) bir kısmı ise geçici (yayla, oba, kom, ağıl, bağ evi, bahçe evi, güzle vd.) yerleşme şekilleridir. Köyden küçük kır yerleşmeleri, ülkemizde köy yerleşmelerinin, ekonomik açıdan tamamlayıcısı olan daimi ya da çoğunlukla geçici tarımsal ekonomik faaliyet bölgeleridir. Mahalleler köy-altı yerleşme şekillerinin en gelişmiş olanıdır. Tek ev ve eklentilerin yerleşme grubuna dönüşmesi ve bu grupların çoğalmasıyla oluşurlar. Bazen akrabaların bir araya gelmesiyle de oluşabilecekleri gibi, birbirini hiç tanımayan, ancak sosyo-ekonomik bağları bulunan insanların toplanmasıyla da oluşabilirler.

Yerleşmeler temelde dinamik bir yapıya sahip olduklarından, zamanla değişikliğe uğrarlar. Bu durum özellikle büyük yerleşmeler için çok daha önemlidir. Yerleşmelerdeki değişim yerleşmenin büyümesine eşlik eden bir unsur olarak karşımıza çıkar. Büyüklük, şekil, plan, yapı tarzı, işlevsellik ve önem bakımından yerleşmenin büyümesi ve değişimi ayrılmaz bir bütün oluşturur. Tek bir konuttan oluşan izole bir yerleşme veya küçük bir köy yıllarca aynı kalabildiği halde, bir kasaba veya şehir sosyal ve ekonomik gelişmelerle eski işlevlerini kaybederek yeni işlevler kazanmaya başlayabilir (Özgür, 2010: 29).

Kır hayatının en karakteristik görünümü olan iskanı evler ve eklentileri meydana getirir. Bazı yerlerde tek bir evle başlayan iskan, başka yerlerde çok sayıdaki ev ve eklentileri ile devam edebilir. Evler toplu olarak birarada olabildikleri gibi dağınık bir şekilde de kurulmuş olabilirler. İskanı organize eden mesken ve eklentileri her yerde aynı amaç uğruna inşa edilmiş beşeri tesislerdir (Tunçdilek, 1967: 34).

3.6. Genel Arazi Kullanımı

Land use, yani araziden faydalanma veya ondan yararlanma insanın tarihi kadar eskidir. Bununla birlikte coğrafyanın yeni bir bilim kolu olarak ortaya çıkması ve bütün dünyada yaygın hale gelmesi sadece 50 yıl gibi çok kısa bir geçmişe sahiptir. Bugün dünyada hemen hemen her ülkede araziden yararlanma çalışmaları yapılmaktadır. Aynı şekilde araziden faydalanma için haritalar oluşturulmaktadır. İnsanın araziden yararlanması çok eskilere gittiğine göre günümüzde Land use

alışmalarının amacı eski bozulmuş düzeni yeniden düzeltmek, eskisinden çok daha farklı bir şekilde kullanmaktadır (Tunçdilek, 1985: 3). Arazi kullanımı, coğrafiya araştırmalarında doğal ortam ile insan arasındaki ilişkilerin ortaya konması bakımından oldukça önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Yükselti ile beraber doğal ortamda meydana gelen değişiklikler yeryüzünün en nemkli kullanıcısı olan insanın gerçekleştirdiği faaliyetleri derinden etkilemektedir (Taş & Yakar, 2010: 57).

Genel arazi kullanımı, bir alandaki arazi bütünü üzerindeki yararlanma biçimlerinin genel hatlarıyla, ayrıntıya inmeden incelenmesini amaçlar. Bu amaçla, arazideki tarım alanları, otlaklar ve doğal bitki örtüsü ile kaplanmış alanlar belirlenir. Bu kullanım gruplarının toplam alan içerisindeki dağılışları arazi bölünüşünü ifade etmektedir. Genel arazi bölünüşü içerisinde, arazinin kullanımına ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmemektedir. Mesela; tarım alanlarının ne amaçla kullanıldıkları; yani ekili ya da dikili tarım alanı olarak mı kullanıldıkları ya da ürün deseni bilgileri gibi ayrıntılar bulunmamaktadır. Bu bilgiler arazinin kullanım durumu içerisinde değerlendirilir (Taş, 2006: 17).

Genel arazi kullanım durumuna ilişkin en iyi örnekleri uydu görüntüleri yardımıyla Avrupa evre Ajansı'nın yaptığı Corine projesi rneği verilebilir. Yapay bölgeler, tarım alanları, orman sahaları, sulak alanlar ve su yapıları olarak 5 st sınıf ayrılmaktadır. Ayrıca ikinci seviyede 15 ve üçüncü seviyede de 44 alt sınıf ayrımı yapılmaktadır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın bir uygulaması olan Arazi İşleme Sistemi (Aris) genel arazi kullanımına dair bilgiler içermektedir (Dağlı, 2014: 6).

Türkiye'de arazi kullanım sınıfları 8 gruba ayrılmıştır. Tarıma en elverişli araziler I. ve II. sınıf arazilerden oluşmaktadır. Bir kısım eksiklikleri olmakla birlikte tarım yapılabilen III. ve IV. sınıf araziler ile mera, orman ve yerleşme gibi amaçlarla kullanılmasının daha doğru olduğu V., VI., VII., ve VIII. sınıf araziler de sınıflandırma içerisinde bulunmaktadır (Elmastaş 2008, s.167). I. sınıf araziler düz ya da düze yakın eğimli sahalardır. Bu nedenle bu alanlarda erozyon yoktur ya da çok azdır. Toprak derinliği fazla, drenajları iyidir. Tuzluluk, alkalilik, taşlılık gibi sorunları yoktur. Su tutma kapasiteleri iyi, verimlilikleri yüksektir. İşlenmesi kolay ve yetiştirilebilecek ürün çeşitliliği fazladır (Fakı, 2010: 54).

3.7. Mikro Arazi Kullanımı

Mikro arazi çalışmaları dar alanlarda tarımsal üretimde ürün desenini ortaya koymak için kullanılmaktadır. Çalışma sahasında mikro araştırmaya uygun olan 6

mahallenin mikro arazi çalışmaları yapılmıştır.

Mikro arazi kullanımı kırsal ve şehrsel alanlardaki fonksiyonel özelliklerin ayrıntılı bir şekilde daha çok arazi gözlemlerine dayalı olarak incelenmesi anlamına gelmektedir. Fonksiyonlar özel alanlarda ayrıntılı bir şekilde işlenmektedir. Mikro arazi kullanımında önemli olan unsur kırsal ve şehrsel alanlarda örneklem olarak belli bir alan seçilmesi ve bu örneklemın çalışma alanına uygulanmasıdır (Dağlı, 2014: 10).

Şehrsel mikro arazi kullanımı şehiriçi arazi kullanımının ayrıntılı bir şekilde ifade ediliş biçimidir. Bu özellikle ve kullanılış biçimleri şehir içindeki farklı kullanılışların meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Şehir ve bölge plancılarının şehir içindeki farklı kullanılışları ele alan arazi kullanımı haritalarından faydalanma biçimleri coğrafyacılardan kısmen ayrılmaktadır. Şehir plancıları şehrin gelecekteki gelişmesini şehrin hali hazır haritası üzerinde planlamaya çalışırlar. Coğrafyacılar ise şehrin halihazır durumunu özellikleri ile kavramaya çalışırlar. Aynı zamanda mevcut durumu bir gelişmenin eseri olarak kabul ederler (Tolun Denker, 1976: 31-32).

Şehiriçi arazi kullanım tespitinde öncelikli olarak şehiriçinde farklı arazi kullanımı tarzları tespit edilmelidir. Arazi kullanımı katmanlarını oluşturan fonksiyonlar belirlenmelidir. Bu fonksiyonların şehri nasıl etkilediği, nüfusun ihtiyaçlarını ne düzeyde karşılayabildiği ve çevresindeki yerleşmelere ne düzeyde hizmet edebildiği konularına öncelik verilmelidir. Şehrsel mikro arazi kullanımı karmaşık yapıya sahip olan MİS'lerin ayrıntılı bir şekilde açıklanmasında önemli rol oynamaktadır. Coğrafi olarak kentin merkezinde bulunan merkezi iş sahaları birbirine çok yakın ve sıkışık farklı fonksiyonları bünyesinde barındırmaktadır. Kırsal mikro arazi kullanımı ise kırsal kesimlerdeki fonksiyonel özelliklerin daha çok arazi gezi ve gözlemlerine bağlı olarak incelenmesini içermektedir. Kasaba, köy ve köy-altı yerleşmelerinden oluşan kırsal arazilerin fonksiyonel özellikleri daha çok ekonomik fonksiyonlara dayanmaktadır. Herhangi bir kırsal yerleşmenin sulu tarım, kuru tarım, orman vb. gibi fonksiyonlarının ayrıntılı bir şekilde ifade edilmesi o yerleşmenin mikro arazi kullanım durumunu göstermektedir. Mikro arazi kullanımının görsel olarak haritalarla gösterilmesi kırsal arazilerin mikro arazi kullanım haritalarını oluşturmaktadır (Dağlı, 2014: 10-12).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASINDA KIRSAL YERLEŞMELERİN KURULUŞ VE GELİŞMESİNE ETKİ EDEN COĞRAFİ FAKTÖRLER

4.1. Fiziki Coğrafya Faktörleri

Yerleşmelerin kuruluşunda bu yerleşmelerin sürekli veya geçici olarak kurulmasında hem fiziki hem de beşeri coğrafya faktörleri etkilidir. Bu bölümde yerleşmelerin kuruluşunda ve gelişmesinde önemli etkiye sahip fiziki faktörler ele alınmaya çalışılacaktır. Bunlar; jeomorfolojik faktörler, su kaynaklarına yakınlık ve uzaklık (hidrografik özellikler), toprak özellikleri, iklim ve bitki örtüsü gibi yerleşmeleri her yönüyle etkileyen çok önemli unsurlardır.

Türkiye'nin fiziki yapısı ve bu yapının potansiyel değeri dünyanın birçok ülkeleri ile mukayese edilmeyecek kadar yüksek ve verimlidir. Türkiye'nin fiziki yapısının oluşumunda yer altı ve yerüstü kaynaklarının etkisi vardır. Bu potansiyeli kullanmak insana kalmıştır. Gerek geçmişte gerek günümüzde bu potansiyeli kullanma kır insanın çabasına, beceri ve bilgisine kalmıştır. Türkiye'nin coğrafi tabiatı bu ülke üzerinde yaşamaya başlayan ilk insanlara ancak avcılıkla geçinmelerini sağlayan bir potansiyel vermiş olmakla beraber bu kaynaktan yararlanmak isteyenleri av hayvanları ile beraber yıl içinde yer değiştirmek zorunda bırakmıştır. Avlanan hayvanların bir kısmının evcilleştirilmesi, kişisel düzende değil, kuşkusuz sosyal grupların yapacağı bir iş olduğundan bu ortam koşulları daha Neolitik'te veya andan daha evvelki devrelerde insanı sosyal gruplar teşkil etmeye mecbur bırakmıştır.

Türkiye'nin doğal coğrafyasına baktığımızda hemen bütün bölgeler üzerinde doğa koşullarının rol oynadığı görülmektedir. Bu koşullar özellikle Türkiye'de kırsal yerleşme üzerinde etkisini göstermektedir. Zaten kırsal yerleşmeler coğrafi özelliği en iyi şekilde yansıttığı için bu coğrafi koşulların etkilerini de rahatlıkla görme imkânı veriyor. Coğrafi koşullara bağlı olarak kırsal yerleşmeler Türkiye'de eşitsiz bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Eşitsiz dağılmanın yanında kırsal yerleşmelerdeki meskenlerde kullanılan malzemelerde coğrafi çevrenin etkisi altındadır. Kırsal yerleşme üzerinde etkili olan belli başlı bu fiziki faktörler şöyledir:

4.1.1. Jeomorfolojik Faktörler

Türkiye yükseltisi fazla olan ülkeler arasındadır. Bu yükselti bölgeden bölgeye değişmektedir. Yükselti, fiziki coğrafyada önemli bir faktördür. Bu faktör Türkiye'ye bir takım etkiler kazandırmıştır ve yine bu faktör yerleşmeler ve özellikle de kırsal yerleşmeler üzerinde etki gösteren kırsal alanların çeşitliliği, tipleri ve meskenlerin karakterine tesir etmektedir. Belirtildiği gibi Türkiye, yüksek bir yayladan yani yükselmeye uğramış bir kara kütesinden meydana gelmiştir. Bu özelliğiyle yüksek saha memleketi özelliği taşımaktadır. Ayrıca bu durum kır insanının temel faaliyetlerini de etkiler ve kırsal yerleşmelerin dağılışıma etki ederek bir takım farklılıklar yaratır.

Türkiye'de yerleşme üst sınırının 2200 m civarında olduğu bilinen bir durumdur. Hayvancılık faaliyetlerinin hemen hemen tek faaliyet olduğu yükseltisi fazla olan bu alanlarda bölgeden bölgeye değişebilen özellikleriyle küçük ve geçici yerleşmeler ortaya çıkmıştır.

Ayrıca Türkiye'de kır iskânın üst hududunu çizecek yükselti değerleri bölgeden bölgeye bir takım değişiklikler gösterir. Nitekim Türkiye'nin güneybatı bölümünde daimi iskânın üst hududu 2200 metreden sonra sona erdiğini gösterir. Orta Toroslar'da bu yükselti ortalama olarak 2000 metre civarında kalır. Güneydoğu Anadolu'da ise bu yükselti batıya göre biraz daha artar ve bu bölümde 2600 metreye ulaşır. Fakat kuzeyde Karadeniz dağları üzerinde daimi iskânın üst sınırı ortalama 2000 metre civarındadır. Böylece her yükselti basamağı kırsal yerleşmeler üzerinde etkili olurlar. Bunu belirgin olarak kırsal yerleşmelerdeki meskenlerde rahatlıkla görebiliriz. Çünkü her bir yükselti basamağı kendine has mesken tiplerine sahip bulunur. Örneğin alt zondan ve ova tabanında toprak, ağaç karışımı ile başlayan mesken tipleri yükseldikçe yakın çevredeki malzemeye bağlı kalmakla beraber havanın daha soğuması, ekonominin değişmesiyle hayli değişikliğe uğrar. Bu alt zondaki kırsal yerleşmeler daha çok daimi özellik gösterir ve ekonomik faaliyet daha çok ziraattır. Üst zonda ise alt zondakinin tam tersi bir durum gösterir. Yani üst zonda kırsal yerleşmelerdeki mesken tipleri ve ekonomik faaliyet tamamen değişikliğe uğrar, ekonomik faaliyetler bütün yıl devam etmediğinde meskenlerde de geçici bir özellik görülür (Tunçdilek, 1967: 56). Türkiye'nin her bölgesinde, yükselti zonları içinde yer alan kırsal yerleşmeler, kendilerini zonların coğrafi karakterine uyacak şekilde ayarlamışlar ve kırsal yerleşmelerin tipleri ve ekonomik durumu

değişiklik göstererek kırsal yerleşmelerin dağılışı ve gelişimini etkilemişlerdir.

Türkiye’de arazinin yüksek olmasının yanı sıra engebeli olması yani topografyanın arızalı olması ulaşım alanlarını ve tarım alanlarını sınırlandırdığından kırsal yerleşim alanları üzerinde de sınırlandırıcı bir faktördür ve dağınık kırsal yerleşmelerin doğmasına neden olmuş geçimi tarım ve hayvancılığa dayanan kırsal nüfus arızalı ve dağınık alanlarda ihtiyaçlarını karşılamak için çoğu tarıma uygun olmayan alanlarda tarım yapmıştır.

Relief (dağın eğimi) şekli yerleşmeler için bir engeldir. Dağlar ister ovada yükselmiş olsun, ister platoların üzerinde yer alsın kırsal yerleşmeler genişçe ve dar şeritler halinde bir dağılışı gösterirler. Böylece bir bakıma arazinin bütün potansiyelinden faydalanmak için sahil şeridinden dağların yüksek kesimlerine kadar olan saha dâhilinde farklı tipte dağınık küçük birimlerden ibaret kırsal yerleşmeler kurulmuştur. Yayla, oba, mezra gibi geçici yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Türkiye’de yükseltisi ve engebesi olan relief şartlarında uygun olmayan alanlarda genelde kırsal yerleşmeler dağınık bir özellik gösterir. Buna mukabil yükseltisi, engebesi az olan ve relief şartları da uygun alanlarda ise kırsal yerleşmeler toplu bir özellik gösterir.

Çalışma sahasının jeomorfolojik özellikleri yerleşmelerin kuruluşlarını ve gelişmelerini önemli ölçüde etkilemiştir. Yerleşmelerin sıklığı, nüfusun yoğunluğu batıdan doğuya doğru azalmaktadır. Birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kurulan kıyı kesimlerdeki Yeşilköy, Yeniköy, Altınçağ gibi mahalleler arazinin düz olması, ova tabanında bulunan toprağın tarıma uygun olması sonucu yerleşmenin yoğun olduğu kesimdir. Daha çok dağ eteğinde, yamaca kurulmuş olan Çat, Kapılı, Karakese, Konaklı ve Kuzuculu Mahalleleri’nde ise daha dağınık ve engebeli bir arazi yapısı söz konusu iken, yerleşim buna bağlı olarak daha dağınık, tarım alanları ovalık sahaya nazaran daha parçalıdır. Bunun da etkisiyle yerleşim alanları daha azdır. Ovalık sahadan farklı olarak dağ eteğinde kurulmuş bu yerleşmelerde ormancılık faaliyetlerinin yoğun bir şekilde sürdürüldüğü tespit edilmiştir. Bu yerleşmelerin daha doğusunda kollarıyla birlikte Deliçay ve Özerli çayının vadileri, sırtlar ve yamaçlardan oluşan engebeli arazi yer almaktadır. Çalışma sahasının doğusunda akarsular tarafından derince yarılmış çevresine göre yüksekte kalan çok da geniş olmayan platoluk alanlar vardır. Yukarıda bahsi geçen morfolojik üniteler yayla yerleşmelerinin kurulduğu yerlerdir. Çalışma sahasının jeomorfolojik özellikleri yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesini önemli ölçüde etkilemiştir. Araştırma sahasının batıdan doğuya doğru gidildikçe tedrici olarak yükselti artmaktadır buna bağlı olarak

da yerleşme sıklığı ve yoğunluğu azalmaktadır.

Çalışma sahası Amanos Dağları ile Akdeniz kıyı çizgisi arasında küçük akarsuların taşıyıp biriktirdiği alüvyonların oluşturduğu bir kıyı ovası üzerinde yer almaktadır. Çalışma alanının bugünkü görünümünü almasında jeolojik yapı ve jeomorfolojik gelişimin katkısı büyüktür. Çalışma sahası Toros Orojenik Kuşağı'nın güneye doğru bir uzatısı şeklinde olan ve bu özelliği ile Toros Orojenik Kuşağı'nın genel uzanış özelliğini yansıtmayan Amanos Dağları'nın batısında yer alır. Günümüzdeki görünümünü tektonik, tektono-dinamik ve flüvyal gelişimlerin etkisiyle kazanmıştır. Çalışma sahasının hemen doğusunda KD-GB yönünde uzanan Amanoslar'ın denizden yüksekliği ortalama 1500-2000 m aralığındadır. Bu dağ kütlelerinin en yüksek yeri Dört Yol'a 12 km mesafede bulunan Bozdağ (2240 m) tepesidir (Mülazımoğlu, 1979: 13).

Çalışma sahasının jeolojisini incelediğimizde sahada prekambriyen yaşlı litolojik birimlere rastlanılmamaktadır (Karaömer, 2019: 15) Çalışma sahasının da içerisinde yer aldığı Hatay ilinin Alt Paleozoik dönemden günümüze kadar her döneme ait jeolojik birimi barındırmaktadır Buna bağlı olarak Hatay Torid Jeolojik Kuşağı içerisinde yer almaktadır (Ketin, 1959). Paleozoik dönemine ait kayaçların bulunduğu çalışma sahasının doğusunda Amanos Dağları üzerinde yer alan Eğribucak Formasyonu'nu örnek olarak verebiliriz. Bu formasyonun varlığı çalışma sahasının doğusunda yer alan Amanos Dağları üzerindeki kıvrımların Kalodoniyen ve Hersinyen kıvrımlarının olduğu döneme ait olduğu görülebilmektedir. Çalışma sahası Permo- Karbonifer döneminin sonuna doğru yükselerek bir süre deniz seviyesinden yüksek kalmış daha sonra dış kuvvetler tarafından şekillendirilmiştir. Çalışma sahasının da içerisinde yer aldığı Çukurova Kretase döneminin Orta ve Üst dönemlerinde deniz suları altında kalmıştır (Ketin, 1966). Deniz altında yer alan bölge Üst Kretase döneminin sonlarında doğrudan yükselmeye uğramıştır. Üst Kretase döneminde kalkerler üzerine serpantinlerin yerleşmesi çalışma sahasının miyosen dönemine kadar karasal kaldığını kanıtlar niteliktedir. Sonraki safhada ise Eosen yaşlı konglomeralar daha önceki dönemlerde oluşmuş yaşlı birimlerin üzerine yerleşmişlerdir. Oligosen dönemi sonlarına doğru Torosların büyük kısmı su yüzeyine çıkmıştır (Türkmen, 1974). Dört Yol kıyı kesimleri Jura döneminden günümüze kadar gelişimini sürdüren Alpin orojenezi etkisi altındadır (Ketin, 1959). Alpin orojenezi Orta Eosen döneminden Miyosen döneminin sonlarına kadar etkisini sürdürmüş, İskenderun Körfezi ve çalışma sahasını da içine alan çevresi dikey

hareketliliğe maruz kalmış körfez ve çevresi bugünkü görünümünü kazanmıştır (Mülazımoğlu, 1979). Alp Orojenezi sırasında kıvrılan ve yükselen saha kırılma ve faylanmalara bağlı olarak Miyosen döneminde bölge tekrar deniz istilasına uğramıştır. İskenderun Körfezindeki falezlerin bulunduğu alanı oluşturan tabanın yavaş yavaş çökmeye uğramıştır. Bu çöküntü sahasına çakılların birikmesi ve biriken bu çakılların doğal çimento ile birleşmesi ile bu alanda pliyosen döneminde kalın bir konglomera oluşumu gerçekleşmiştir. Üst miyosen ve pliyosen başlangıcında ise yeniden kıvrımlanmalar ve yükselmeler başlamıştır. Çalışma sahasında yer alan Amanoslar ve çevresi Alp Orojenezi'nin oluşum safhalarının tamamından derin bir şekilde etkilenmiş, Kretase döneminin üst döneminden bulunduğumuz döneme kadar oluşan tektonik hareketlerin tümüne maruz kalmıştır. Doyuran'a göre İskenderun Körfezi neojen çökellerini içerisinde barındırır. Bu durum çalışma sahasının da içerisinde bulunduğu İskenderun Körfezi'nin yapısal denetimli bir çöküntü havzası olduğunu göstermektedir (Doyuran, 1982: 158). Ten Dam (1952) yaptığı çalışmada sahanın çöküntü sürecinin Miyosen döneminin sonlarında başladığı ve Pliyosen Döneminin sonlarına kadar sürdüğünü belirtmiştir. Schiettecatte ise Adana ve İskenderun havzalarının Pliyosen döneminin sonu ve Pleyistosen Dönemi'nin başlarında Misis Dağı'nın yükselmesi ile ayrıldığı görüşündedir. Bu alandaki tektonik hareketliliğin ve oluşumların Holosen döneminde de sürdüğünü ve İskenderun Körfezi'nin şu andaki Coğrafik görüntüsünü Holosen yaşlı normal fayların oluşturduğunu ileri sürmüştür. İlhan (1976) İskenderun Körfezi'ni graben (çöküntü sahası) olarak tanımlamıştır. Yapılan çalışmalara dayanarak çalışma sahasının tektonik oluşumlarını pleistosen döneminde oluştuğu söylenebilir. Çalışma sahasının da içerisinde yer aldığı Hatay Kuvarterner döneminde oluştuğunu kıyı kumulları, alüvyonlar, yamaç molozları, ve bazaltlar litolojik olarak kanıtlamaktadır. Çalışma sahasının Jeoloji haritası incelendiğinde Ovalık alanlarda yer alan kısmının Holosen dönemine ait alüvyal malzeme, kum-çakıl yoğunlukları görülmektedir. Alüvyonlara daha çok akarsu vadilerinde ve kıyı ovalarında rastlanmaktadır. Yeniyurt Mahallesi'nin doğu ve kuzeydoğusunda holosen yaşlı alüvyonlardan oluşmuş yelpaze birikintisi dikkat çekmektedir. Kuzuculu, Çatköy, Konaklı, Karakese Mahalleleri'nin batı kesimlerinde dar alanda holosen yaşlı alüvyal ve kum- çakıl etkisi görülmektedir. Alüvyal saha en genç litolojik faktör olarak ele alınabilir ve bu alanlar verimli olması sebebiyle yoğun nüfuslanmıştır. Bazaltlar çalışma sahasının kuzeyinde Erzin'de ve Payas ilçesinin güneyinde rastlanmaktadır. Kuzuculu, Çatköy,

Karakese ve Konaklı Mahalleleri'nin doğusuna doğru gidildikçe sırasıyla Pleyistosen dönemine ait konglomeralar, Jura etkisi ile oluşmuş kireç taşları, Üst Trias dönemine ait kireç taşları ve dolomitler, orta Kambriyen'e ait Kumtaşı ve Kuvarsitler dikkat çekmektedir ve buna bağlı olarak bu kısımlarda nüfus seyrekleşmektedir.

Miyosen Dönemi'nin sonlarında, Toros Dağları orojenik gelişimi tamamlamış, Amanosların da içerisinde bulunduğu Toros Dağları tamamen su yüzeyine çıkmıştır. Bunun yanı sıra Pliyosen ve Pleistosen'de, Çukurova çevresi alçalmaya uğramış çevresindeki tepeler ve dağlar epirojenez maruz kalmıştır. Yani Toros Dağları, Amanoslar ve Misis Dağlık kütleleri epirojenik hareketlerin etkisiyle yükselmeye devam etmiştir.

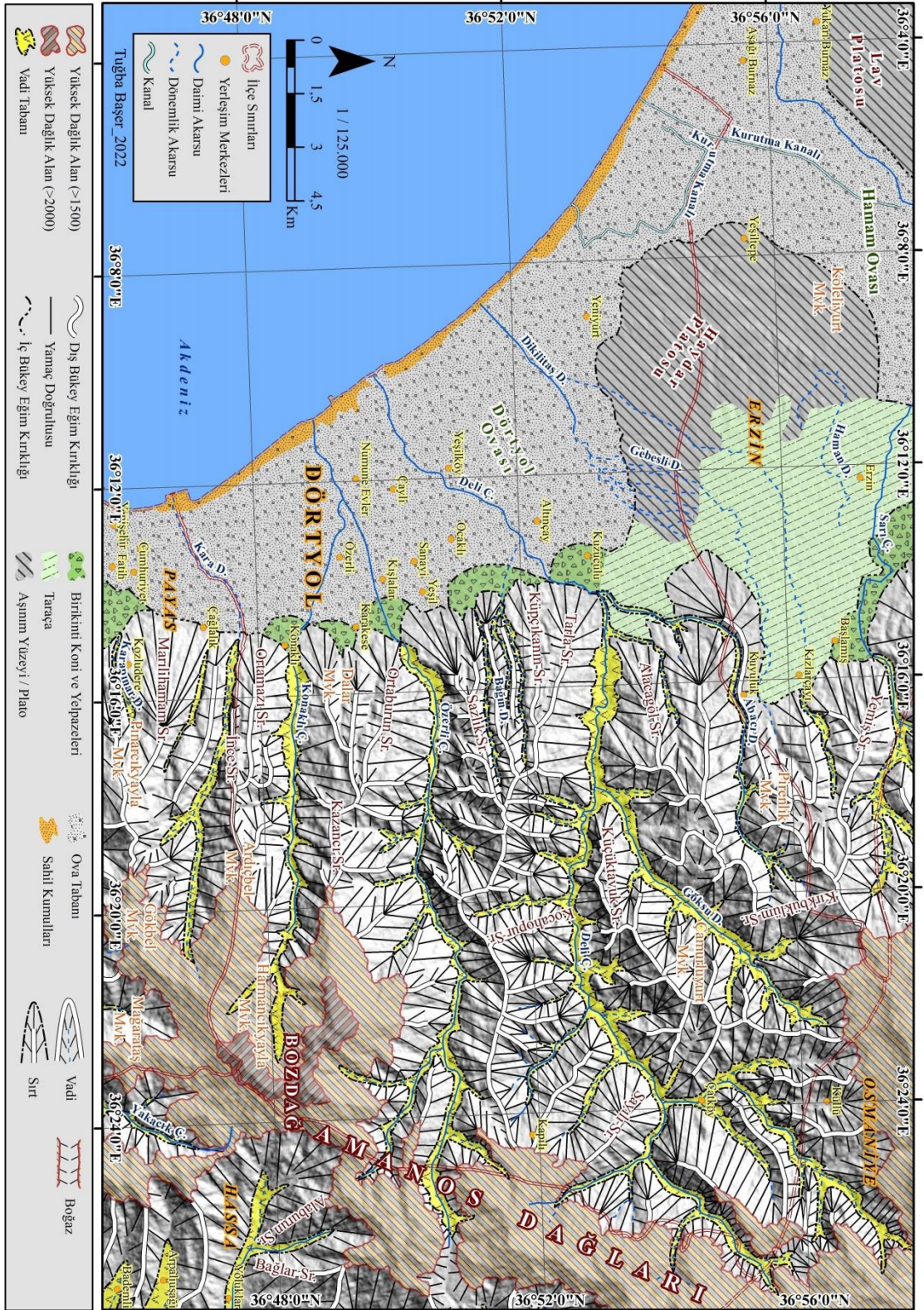
Araştırma sahası günümüzdeki görünümünü kuvaternerdeki son değişikliklerle almıştır. Çalışma sahasının ovalık kısımda olan bölümü Tolun ve Pamir'in Türkiye Jeomorfoloji Haritası adlı eserinde Kvarterner yaşlı konglomera ve akarsuların taşıyıp biriktirdiği alüvyonlar üzerinde kurulduğu dikkat çekmektedir. Çalışma sahasının da içerisinde yer aldığı Dörtöl'ün doğusunda Mesozoik yaşlı kalker ve serpantinler yoğun olarak görülmektedir. Çalışma sahasının dağ eteğinde kalan kısımda ise Mesozoik döneminde oluşmuş kalker serilerinin kuzey- güney yönlü uzanan bir antiklinal dikkat çekiyor. Kuzey - güney yönlü uzanan antiklinal silsilesinin batısında ise 20 ile 40 derece aralığında bir eğime sahiptir. Tüm bu araştırmalara ve çalışmalara baktığımızda çalışma sahasının yaşı Pleistosen ya da daha gençtir. Bu dönemde eski tektonik hatlara bağlı olarak bu dönemde araştırma sahası günümüzdeki hidrografik şebekesi oluşmaya başlamış ve Amanoslar üzerinde akarsuların şekillendirmesi başlamıştır. Pliyosen sonrasında da rölyef belirginleşmeye ve yükselmeye devam etmiş ve bu rölyef üzerinde faylanmalar ve kaynak sularının oluşumunun etkisi ile genç kalkerli arazi oluşumu başlamıştır. Bölgede halen birbirinden ayrı bulunan ancak birbirleriyle birleştirilirse geniş bir alan kapladıkları görülebilir. Sahada bulunan genç kalkerler genel olarak yatay meyillidirler. Bunun sebebi pliyosende bu yapının kuzeye doğru meyil etmesi ve doğu kısmın yükselmesine bağlıdır. Bazı alanlarda çapraz tabakalı, konglomera ve grelere de rastlanır. Bu tabakalar ise hafifçe güneye doğru meyillidir. Pliyosen dönemini özetleyecek olursak bu devirde oluşan tektonik hareketlerle havzaları dolduran miyosen depoları bozulmaya uğramış ve bükülmeler ve faylanmalar meydana gelmiştir. Amanos Dağları doğu-batı doğrultusunda akarsular tarafından aşındırılmıştır. Amanos Dağları'nın doğu ile batı kesiminde Amanos Dağları

üzerinde yerleşen akarsular yataklarını kaide seviyelerine göre oluşturmuşlar ve neredeyse günümüzdeki halini almışlardır. Pliyosen depolarının kalın olmasında dolayı Amanoslar'ın doğu kısmındaki fay oynamış ve bu sebeple ovalık alanın çökmesine ortam hazırlamıştır. Pliyosende ovalık alanın çökmesi ve dağlık kısmın yükselmesi devam etmiştir. Kuvaternerde akarsuların etkisiyle oluşan alüvyon yatakları, genç kalker tabakaları, alüvyonların birikmesi ile oluşmuş birikinti konileri meydana gelmiştir. Dış kuvvetlerin özellikle de akarsuyun aşındırmasıyla oluşan hafif engebeli düzlüklere peneplen denir. Çalışma sahasına kuvaterner döneminde peneplenleşme safhasında yüksek yerler erozyon etkisi ile aşınmış buralardan aşınan malzeme çevresine göre alçak yerleri doldurmuştur. Çalışma sahasının tektonik özelliklerine bakacak olursak sahanın yapısal özelliğini kıvrımlar, faylar ve uyumsuz yapılardan oluşturmaktadır. Bu alanın ve yapının oluşumunda en önemli faktör Amanosların oluşumunda etkili olan genel olarak güney-kuzey yönlü uzanan faydır. Bu fay Amanos Dağları'nı yükseltirken, doğuda Amik-Karasu çevresini ve batıda İskenderun Körfezi ve çevresinin ise alçalmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda Amanos Dağları yükselerek horst doğusunda ve batısında yer alan sahalar ise çökerek graben görünümü almıştır (Tolun & Pamir, 1975: 17).

Çalışma sahasının jeolojik özellikleri yerçekillerinin üzerindeki etkisinin yanında ovalardaki yer altı su kaynaklarını oluşumu, suyun kalitesi ve kullanılabilirliğini belirleyen en önemli öğelerden birisi olması sebebiyle yerleşmelerin, beşeri ve ekonomik faaliyetlerin üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir (Doyuran, 1982: 153).

Çalışma sahası ultramafik kayalar ve tortul kayalardan oluşmuş Toros Orojenik Kuşağı'nın orta kısımlarında yer alması sebebiyle Alp Orojenezi'nin tüm evrelerinden etkilenmiş ve Kretase'nin üst döneminden günümüze kadar süregelen tüm tektonik hareketlere maruz kalmıştır. Doyuran'a göre İskenderun Körfezi kalın neojen çökellerini barındırmaktadır. Bu durum çalışma sahasının da içerisinde bulunduğu İskenderun Körfezi'nin yapısal denetimli bir çöküntü havzası olduğunu göstermektedir (Doyuran, 1982: 158). Şekil 4).

Şekil 4.
Araştırma Sahasının Morfografya Haritası

Araştırma sahası Pliyosenin sonlarında bugünkü görünümünü kazanmaya başlamıştır. Eski tektonik hatlara bağlı olarak bu dönemde araştırma sahası günümüzdeki hidrografik şebekesi oluşmaya başlamış ve Amanoslar üzerinde soyulma akarsuların şekillendirmesi başlamıştır. Pliyosen sonrasında da rölyef belirginleşmeye ve yükselmeye devam etmiş ve bu rölyef üzerinde faylanmalar ve kaynak sularının oluşumunun etkisi ile genç kalkerli arazi oluşumu başlamıştır. Sahada bulunan genç kalkerler genel olarak yatay meyillidirler. Bunun sebebi pliyosende bu yapının kuzeye doğru meyil etmesi ve doğu kısmın yükselmesine bağlıdır. Bazı alanlarda çapraz tabakalı, konglomera ve grelere de rastlanır. Bu tabakalar ise hafifçe güneye doğru meyillidir. Pliyosen dönemini özetleyecek olursak bu devirde oluşan tektonik hareketlerle havzaları dolduran miyosen depoları bozulmaya uğramış ve bükülmeler ve faylanmalar meydana gelmiştir. Amanos Dağları doğu-batı doğrultusunda akarsular tarafından aşındırılmıştır. Amanos Dağları'nın doğu ile batı kesiminde Amanos Dağları üzerinde yerleşen akarsular yataklarını kaide seviyelerine göre oluşturmuşlar ve neredeyse günümüzdeki halini almışlardır. Pliyosen depolarının kalın olmasında dolayı Amanosların doğu kısmındaki fay oynamış ve bu sebeple ovalık alanın çökmesine ortam hazırlamıştır. Pliyosende ovalık alanın çökmesi ve dağlık kısmın yükselmesi devam etmiştir.

Kuvaterner Dönemi günümüzden yaklaşık 2.58 milyon öncesine kadar olan zamandır ve Pleyistosen ve Holosen dönemlerini kapsar. Kuvaterner Hatay'da kendini akarsuların etkisiyle oluşan alüvyon yatakları, genç kalker tabakaları, yamaç molozları ve bazaltlar ile kendini gösterir. Alüvyonlar ve yamaç molozları çalışma sahasındaki en genç litolojik birimlerdir. Alüvyal tabanlı sahalar yoğun nüfusluyken yamaç molozları, kalker gibi diğer litolojik birimleri barındıran sahalarda nüfus daha seyrek (Karaömer, 2019).

Sonuç olarak çalışma sahasında genel tektonik hatları incelediğimizde ve yapılan araştırmalara baktığımızda kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda gelişmiştir. Tüm bu araştırmalara ve çalışmalara baktığımızda sahanın yaşı Pleistosen ya da daha gençtir.

4.1.2. Hidrografik Faktörler

Kırsal yerleşmelerde evlerin toplanması veya dağılmasına imkân veren veya vermeyen önemli faktörlerden biri de sudur. Gerçekten bir veya birkaç evin diğer evlerden ayrılması, uzaklaşabilmesi için bunların kuruldukları yerde bütün

ihtiyaçların temin etmesi gerekir ki su da bu ihtiyaçlardan biridir. Suyun olmadığı yerde yerleşme olamaz. Buna göre bir yerleşmenin dağınık olabilmesi için o sahada fazla miktarda su kaynaklarının bulunması gerekir.

Yerleşmeler ile su kaynaklarının sıklığı veya seyrekliği iklim ve topografyanın durumu yakından ilgilidir. Bol yağışlı, yağış rejiminin düzenli arazinin geçirimsiz olduğu iklim bölgelerinde su boldur ve kırsal yerleşmelerde evler dağılabilir ve dağınık yerleşme meydana gelebilir. Türkiye’de her mevsim yağışlı olan Doğu Karadeniz Bölümü buna en iyi örnektir.

Su kaynaklarının seyrek veya çok az olduğu, az yağış alan kalkerli araziden meydana gelen bölgelerde kırsal yerleşmeler dağılmaz. Bu nedenle bu bölgelerde evler toplu köy veya kasabalar oluşturulacak şekilde evler kaynakların, kuyuların çevrelerine toplanır. Böylece kurak bölgelerde kırsal yerleşme genel olarak topludur. Yerleşmenin dağılışı her şeyden önce su kaynaklarının dağılışı ile ilgilidir. Bu su kaynakları bir akarsu, bir kaynak veya bir kuyu olabilir. Türkiye’ de Orta Anadolu’nun toplu köyleri buna en iyi örnektir (Güngördü, 2006: 43- 44).

Su kaynakları yerleşim yerlerinin seçiminde geçmişten günümüze en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Çalışma sahası kuruluş yeri itibariyle Amanos Dağları’nın batı yamacından Akdeniz kıyısına doğru uzanan birikinti koni ve yelpazelerinden oluşmuş kıyı kesimindeki ova tabanında yer alır. Sahanın hidrografik yapısını derinden etkileyen Deliçay ve Özerli Çayı ve onlara karışan yan kollar çevresinde nüfus yoğunluğu dikkat çekmektedir. İnsan her zaman suyu ekonomik faaliyetler için bir zenginlik aracı olarak benimsemiş ve suyun peşinden gitmiştir. Suyun önemi bilhassa da tarım faaliyetleri için önemi gelecekte de değişmeyecektir. Çalışma sahası yerüstü suları bakımından çok zengin değildir ancak yer altı suyu bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Bunun sebebi Amanos Dağları’ndaki kalkerlerin yağışların yeraltına sızmasını kolaylaştırmasıdır. Yer altı suları, kıyı çizgisine yakın olan Dört Yol ovasında yüzeye çok yaklaşımaktadır. Özellikle Yeniyurt Mahallesi’nde Karabasamak adı verilen bir bataklık saha oluşturmuştur. Deniz kıyısında genişliği bazı alanlarda 100-150 m’yi bulan şerit halinde uzanan ve günümüzde sazlıkların ve kamışlıkların yer aldığı alan, yer altı sularının yüzeye oldukça yakın olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu alanda su kuyusu açmak için veya bina temeli için çukur açıldığında, birkaç metreden su çıkmaktadır. Turbalık özelliği kazanan bu alanların yerleşime açılmaması gerekir (Koca, 2005: 41). Turba bataklık alanlarda sıcaklık ve oksijen gibi değerlerin düşük

olduğu yerlerde bitki kalıntılarının üst üste birikmesi sonucu oluşmuş, zaman içerisinde ayrışmaya uğramış materyaldir (Schmilewski, 1984). Bitki yetiştiriciliği için ideal toprak bulmak çoğu zaman zor olduğu için toprak yerine geçebilecek materyallerden birisini turbalar oluşturmaktadır (Çaycı, 1989). Türkiye’de son zamanlarda gelişen sera üretiminde ve bitki yetiştiriciliğinde turba kullanımı yaygınlaşmıştır. Ülkemizde turbalık alanlar üzerinde fazla araştırma yapılmaması turbaların yeterince kullanılmamasına sebep olmaktadır. Ülkemizde turbalık alanlar genel itibariyle kurutulup tarım alanına dönüştürüp tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Çalışma sahasında yer altı suları bakımından zengin olduğunun gösteren bir başka husus ise Devlet Su İşleri’nin saha da açtığı tarımda sulama amaçlı açtığı kuyulardır. Bu kuyuların derinliği, yükseltiye ve denizin konumuna bağlı olarak batıdan doğuya doğru gidildikçe artmaktadır. Çalışma sahasında yer altı suları tarımda sulama yapmak için kullanılıyor.

Şehir merkezinde önemli bir su kaynağı yoktur. Dört Yol Belediyesi içme suyu ihtiyacını Amanos Dağları’ndaki kaynaklardan karşılamaktadır. Bu kaynaklar Sugözü ve Beşikgöl kaynaklarıdır. Şehrin kuzeydoğusunda Kuzuculu Mahallesi’nde bazı rahatsızlıklara iyi geldiği kabul edilen kaynak suyu bulunmaktadır.

Araştırma alanının ana akarsu ağını Deliçay oluşturur. Deliçay aynı zamanda şehrin doğu sınırını çizen doğal sınır özelliği taşımaktadır. Kaynağını Amanosların orta bölümündeki Dumanlıdağ ve doğusundaki Koyunmeleten Dağı tepesi ve Karlıkdede tepelerinden alır ve batıda Akdeniz’e dökülür (Foto 1). Dört Yol ve çevresinin tek sürekli akarsuyudur. Deliçay üzerine kurulmuş iki tane santral bulunmaktadır. Bu iki elektrik santrali devlet tarafında özel şirketlere belirli bir süreliğine kiralanıp yaz mevsiminde de halkın sulama suyunu etkilemeyecek şekilde yıl boyunca elektrik üretimi yapmaktadır. Üretilen elektrik orta gerilimde olduğu için konutlarda kullanılmayıp hatlar vasıtasıyla sanayi alanlarına iletilmektedir. Deliçay sürekli bir akarsudur ancak yaz mevsiminde sulama amaçlı kullanıldığı için denize ulaşamamaktadır (Foto 2). Deliçay’ı oluşturan kollar Tum Çayı, Arpaopur Deresi, Bilalık Çayı, Mağara Deresi, Küşne Deresi, Karakaya Deresi, Körpınar Deresi ve birçok küçük kolu sayabiliriz (Şekil 5). Strabon’un eserlerinde Deliçay’dan Pinaros Nehri ismiyle bahsedilmektedir. Günümüzdeki adını ise taşkın dönemlerinde verdiği zararlardan dolayı almıştır. Deliçay, çevresi için önemli olduğu kadar taşkın dönemlerinde verdiği zararları da bulunmaktadır. 1982 yılında Deliçay’ın taşması sonucu yerleşim yerleri ile tarım alanları büyük zarar görmüş, tarım alanlarından elde

edilen üretim yarıya inmiştir. 1988 yılında meydana gelen taşkın can kaybına ve yine ekonomik zarara sebep olmuştur. Diğer taşkın yılları ise 1998 ve 2002 yıllarıdır. 2002 taşkınında Yeşilköy ve Çaylı Mahallesi'ni bağlayan köprü yıkılmış, tarım alanları zarar görmüştür.

Foto 1.

Deliçay'ın Küşne Kolundan Bir Görüntü

Araştırma alanı yer altı suyu bakımından zengindir. Yer altı suyu serbest akifer koşullarından oluşmuştur. Aralarında hidrolik bağlantı vardır. Akiferlerin beslenme sahasını ise birikinti yelpazesi oluşturur.

Çalışma sahasındaki diğer akarsular ise mevsimlik özelliğe sahip Kurudere ve Özerli Çayı'dır. Bu akarsular yaz döneminde tamamen kururlar. Özerli Çayı çalışma sahasının güneyinde yer alır ve kaynağını Amanoslar'ın en önemli zirvelerinden biri olan Bozdağ'ın (Mıgır Dağı) batı yamaçlarından alır. Kurudere ve Deliçay arasındaki kıyı uzunluğu 6800 m dir. Burada yer yer plajlar bulunmaktadır. Plajların çevresinde ise turizm amaçlı konutlar yapılmıştır. Su derinliği uygun olmadığı için kıyından liman olarak yararlanma imkânı sınırlıdır. Derinlik için uygun bulunan Özerli Çayı doğusuna balıkçı barınağı yapılmıştır. Araştırma sahasının kuzeybatısında Kinet höyük yakınlarında gaz dolun tesisleriyle daha kuzeyde BOTAŞ'ın liman tesisleri ve güneyde İSDEMİR'in limanı (Payas) başlıca deniz ulaşımının yapılabildiği tesislerdir.

[illegible]

Foto 2.

Kuzuculu Mahallesi'nin Doğusunda Akan Deliçay'dan Bir Görünüm

4.1.3. Toprak Faktörleri

Yerleşmeler üzerinde etkili olan diğer bir faktör de topraktır. Ülkemizdeki toprak türleri yerleşmelerin dağılışıda önem taşımaktadır. Örneğin çay plantasyonların Doğu Karadeniz kıyı şeridinin kuvvetli asit lateritik topraklarının yayılış alanına bağlıdır. Güney kıyılarımızda Terra Rossa ve Terra Fusca toprakları ile bunların yamaçlardan aşağıya süpürülerek diğer maddelerle birlikte alüvyal ve kolüvyal depolar halinde yığılmış bulundukları kıyı ovalar ve dağ etekleri başlıca turunçgil üretim alanlarıdır. Bu alanlarda da haliyle tarımsal amaçlara dayalı kırsal yerleşmeler kurulmuştur. Diğer taraftan iç kısımlar ve serozyom ve solançak ile kaplı alanlar da mera alanları olarak kullanılır (Erinç, 1972: 192).

Türkiye' de toprak ve insan ilişkileri bakımından en önemli meselelerde biri şüphesiz ki toprak aşınmasıdır. Bu aşınma yarı kurak iç kısımlarda, mesela Karapınar civarında olduğu gibi bazen rüzgârın eseridir. Ancak genel olarak en önemli sonuçlara olan yaygın aşınma şekli, sellenme ve sel sularının yol açtığı toprak aşınmasıdır. Yüzyıllardan beri devam eden bu aşınmanın en önemli sonucu, eğimli sahalarda tarıma elverişli alanların gittikçe daralması, bu gibi sahalarda ormandan açılan tarlaların kısa zamanda toprağını kaybederek değersiz hale gelmesi ve neticede, az bir alan kaplayan ovaların zirai yükünü arttırmış ve artan nüfus karşısında buralarda yığılma olmuş. Özellikle kırsal nüfusun ve kırsal yerleşmelerin bu alanlarda kurulması meseleyi daha da zorlaştırmaktadır (Erinç, 1972: 191-193).

Kısacası Türkiye'nin coğrafi tabiatına göz attığımızdan, hemen bütün bölgeler üzerinden doğa koşullarının insanı belirli bir çaba göstermeye ittiği gözlenir. Türkiye'nin coğrafi tabiatı, insana her an istediklerini verecek bir kapasiteye sahip kılmamıştır. Bu coğrafi tabiatı, bu ülke üzerinde yaşamaya başlayan ilk insanlara, ancak avcılıkla geçimlerini sağlayacak bir potansiyel vermekle birlikte yıl içinde yer değiştirme zorunda bırakmıştır ve o devrede alt ve üst zonlar arasında av hayvanları ile beraber devri bir harekete mecbur etmiştir. Kısa mesafelerde değişen doğal çevre özellikleri insanı yaşamı ile birlikte faaliyetlerini de etkilemiş ve mekândaki çoğu düzenlemeler buna göre yapılmıştır. Özellikle kırsal kesimde yaşayan insanlar çevre ile olan etkileşimlerinden doğal çevreye daha çok bağımlı ve onunla daha çok iç içe yaşarlar.

Yerleşim alanlarının seçilmesinde doğal faktörler ve beşeri faktörler hiç koşulsuz birlikte etkilidir. Ancak su kaynaklarında olduğu gibi toprak da yer seçiminde ilk çağlardan bu yana önemli bir faktör olmuştur. Toprağın türü, yapısı, sınıfı yerleşme için seçilecek alanı etkilemektedir. Çalışma sahasına baktığımızda I ve II. sınıf toprakların yoğun nüfuslanmış, VI ve VII. sınıf arazilerin ise seyrek nüfuslanmış olduğu görülmektedir. Bu özellikle de tarım topluluklarında bu şekilde gerçekleşmektedir. Dört yol ovası üzerinde yer alan çalışma sahası azonal topraklar grubu içerisinde yer almaktadır. Akarsuların denize döküldüğü yerlerde alüvyal topraklar, dağ eteğine doğru gidildikçe kolüvyal topraklar görülmektedir. Yeniyurt mahallesinin kuzey kesiminde kahverengi orman toprakları, Kuzuculu, Çatköy, Kapılı ve Karakese mahallelerinin bulunduğu yerlerde ise Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları görülmektedir. Araştırma sahasındaki büyük toprak grupları içerisinde en büyük pay %67,5 ile kireçsiz kahverengi orman topraklarına aittir. Bu oranı %22,5 ile kolüvyaller takip etmektedir. Bu iki toprak grubu sahada %90 paya sahip olup kırsal yerleşmelerin hem kuruluş yerlerini etkilemekte hem de bu sahalarda sürdürülen ekonomik faaliyetin türünü belirlemektedir (Tablo 1, Şekil 6).

Tablo 1.

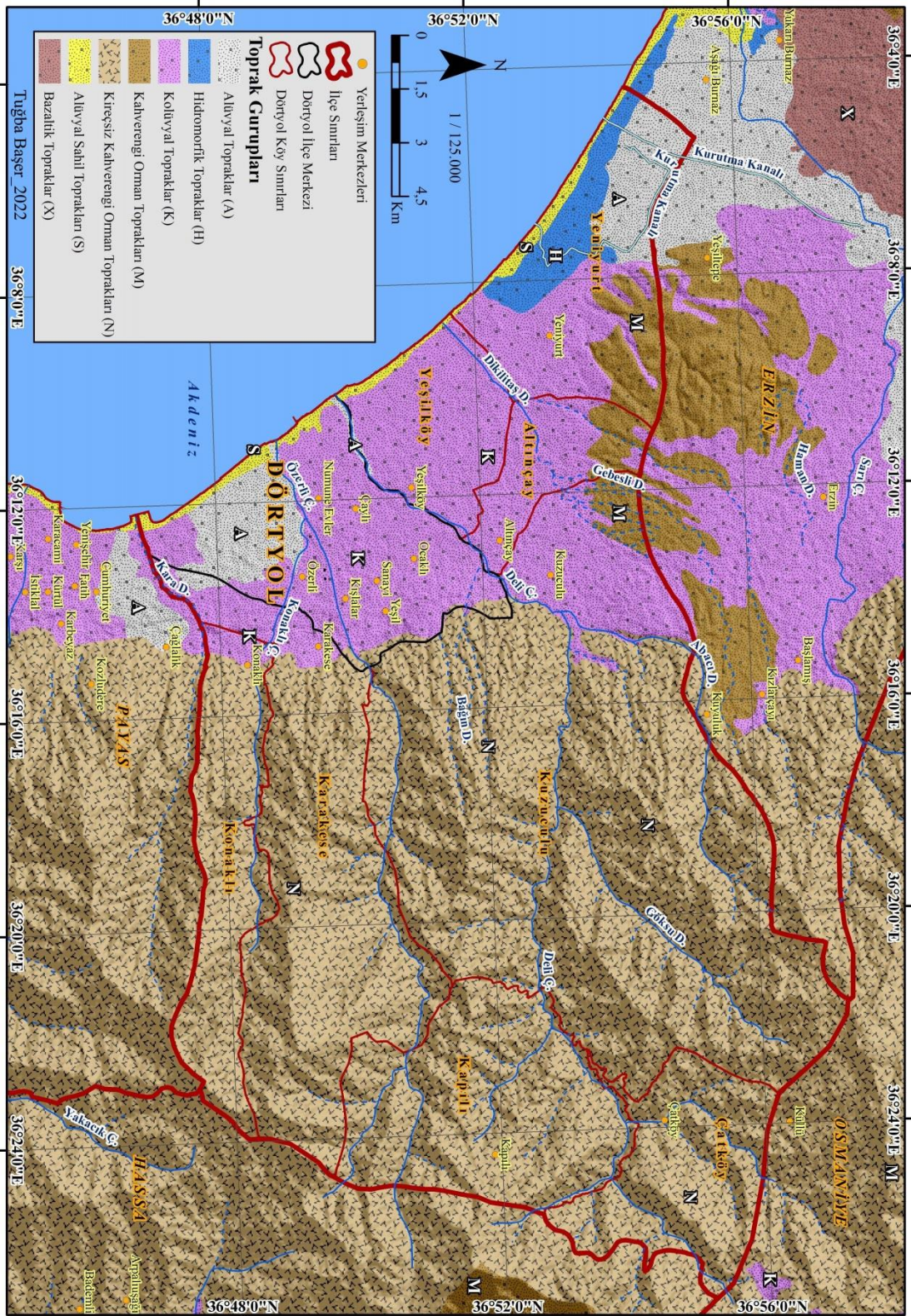
Araştırma Sahasında Büyük Toprak Gruplarının Dağılımı

Büyük Toprak Grubu	Alan (km ²)	%
Kireçsiz Kahverengi	252,870674	67,5
Alüvyal	15,925729	4,2
Kolüvyal	84,781235	22,5
Kahverengi Orman	10,122507	2,7
Alüvyal Sahil	5,096978	1,4
Hidromorfik	6,892017	1,8
Toplam	375, 68914	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Çalışma alanının güneyinde Özerli Çayı ile Kurudere arasında alüvyal toprakların yayılışı dikkat çekmektedir. Amanos Dağları'nda ise eğim, ana kaya, iklim koşullarının etkisiyle kahverengi orman veya kireçsiz kahverengi orman topraklarının yer aldığı, dağların etek kısımlarında ise azonal toprak grubundan olan kolüvyal toprakların bulunduğu ifade edilmektedir (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1998; Şekil 6). Çalışma sahasında bulunan alüvyal topraklar I. sınıf toprak özelliği göstermektedir ve bu alanlar genel olarak turunçgil tarımına ayrılmıştır. Dört Yol ilçesi ve yakın çevresinin büyük toprak grupları haritası incelendiğinde kıyı boyunca kolüvyal sahil toprakları, Yeniyurt Mahallesi'nde sahil kumullarının gerisinde hidromorfik topraklar, Yeniyurt Mahallesi'nin kuzeybatısında ve Dört Yol ilçe merkezinin bir kısmında alüvyal topraklar, Altınçay, Yeşilköy, ve Yeniköy mahallelerinin geniş bir bölümünde kolüvyal toprakların yaygınlığı dikkat çekmektedir. Kuzuculu, Karakese ve Konaklı mahallelerinin batısında kolüvyal topraklar, doğuya doğru gidildikçe ise kireçsiz kahverengi orman toprakları görülmektedir. Yeniyurt Mahallesi ve Kuzuculu Mahallesi'nin kuzey kısmında da bir bölümde kahverengi orman toprakları görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 6.
Araştırma Sahasının Büyük Toprak Grupları Haritası

Araştırma alanında yerleşmelerin kuruluş ve gelişmeleri ile sürdürülen ekonomik faaliyetin karakterinin belirlenmesi açısından toprak yapısı ve arazi kabiliyetinin önemi yadsınamaz düzeydedir. Sahanın toprak yapısı ana kaya ve iklim şartları temel etkenlerdir. Bunların yanı sıra morfoğrafya özellikleri, bitki örtüsü, zaman ve beşeri amillerin de rolü önem taşır. Sayılan bu faktörlerden biri veya bir kaçının değişiklik göstermesi toprak oluşum aşamalarını sekteye uğratabilir ve toprakların bu nedenlerden dolayı da farklı alanlarda farklı özellikler sergilemesine sebebiyet verebilirler. Araştırma sahasında da özellikle iklim ve morfoğrafyanın etkisiyle toprak özelliklerinin ve toprak kabiliyet sınıflarının dağılışında dikkat çekici sonuçlar görülmektedir. Özellikle Amanos Dağları'nın batısında yükseltinin 500 metreden başlayarak dağlık alanın zirvelerine doğru çıktığı yaklaşık 2000 metre yükseltilerine kadar tek tip toprak grubunun yayılışı görülmektedir. Bu toprak grubunu kireçsiz kahverengi orman toprakları oluşturmaktadır. Bu alanlar ayrıca yağış miktarının yoğunluğuna bağlı olarak gelişmiş yoğun bitki örtüsü ile kaplanmış durumdadır. Özellikle alt yamaçlardan başlayan Kızılçamların geniş bir yayılışı söz konusudur. Ayrıca yükseltinin artışıyla birlikte kermes meşesi, doğu kayını ve karaçamlardan oluşan karışık ağaç ve orman örtüsü yer alır. Bu yoğun bitki örtüsü altında gelişme göstermiş olan toprak grubu ise burada kurulmuş olan yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerini birinci derecede etkilemektedir.

Araştırma sahasında arazinin kabiliyet sınıflarına bakıldığında I-VIII. sınıf gruplaması içerisinde %60'lık pay VII. sınıf araziler olarak tespit edilmiştir. Bu dağılışın yukarıda bahsedilen kireçsiz kahverengi orman toprakları ile bire bir örtüştüğü alana karşılık gelmesi bu sahaların bitkisel üretim açısından çok verimli olmayan sahalar olduğu sonucunu doğurmaktadır. Araştırma sahasında VII. sınıf ve II. sınıf araziler toplam alanın yaklaşık %76'sını kaplamaktadır. Bunların yanı sıra VI. ve I. sınıf arazilerin oranı da diğer önemli grubu oluşturmaktadır (Tablo 2) I-IV. sınıf arazilerine karşılık gelen kuru tarım alanları 4149 hektar, sulu tarım alanları ise 15658 hektardır. VI-VII. sınıf araziler araştırma sahasında çayır ve mera alanlarına karşılık gelmektedir. Çalışma sahası Akdeniz'in kıyısında ve Amanos Dağları'nın batısında yer aldığı için Tipik Akdeniz ikliminin etkisiyle maki bitki örtüsü bakımından oldukça zengindir. Çalışma sahası içerisinde bulunan VI. ve VII. sınıf kuru tarım arazileri 6927 hektardır ve bu alanlar mera ve orman arazisine dönüştürülmüştür (Hatay İli Arazi Varlığı, 1998: 25-26) (Şekil 7).

Tablo 2.*Araştırma Sahasında Arazi Kabiliyet Sınıflarının Dağılımı*

Arazi Kabiliyet Sınıfı	Alan (km²)	%
I	20,024631	5,3
II	60,1478	16
III	19,02531	5
IV	1,865459	0,5
V	6,892017	1,8
VI	37,547849	9,9
VII	225,549454	60
VIII	4,63662	1,2
Toplam	375, 68914	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Araştırma sahasında I. sınıf araziler genel olarak Deli Çay'ın güney kıyısına karşılık gelmektedir. Topografyanın düz ve düze yakın olması, sahada rüzgâr ve su erozyonunun yok denecek kadar az olması I. sınıf arazilerin sulu ve kuru tarıma uygun olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda toprak derinliği fazla toprakların drenajı iyi, su tutma kapasiteleri yüksek, toprakta tuzluluk ve alkalilik sorunu yoktur. I. sınıf topraklar çoğu bitki için elverişli işlemesi kolay ve geniş bir bitki seçim ağına sahiptirler (Karaömer, 2019, s: 98)

II. sınıf araziler hafif eğimli, orta veya az derecede erozyona maruz kalabilen idealden daha az ortalama derinliğe sahip, tuzluluk görülebilen, taşkın zararlarına bazen maruz kalabilen fakat uygun drenaj çalışmalarıyla kontrol edilebilen arazilerdir. Araştırma alanında bu toprak tipleri ova tabanında görülür. Dört yol ilçe merkezinin büyük bir kısmı ile Yeşilköy, Altınçay ve Yeniyurt yerleşmelerinin bulunduğu 0-200 metre arasındaki düz ve düze yakın kıyı ovalarında geniş yayılış alanına sahiptir. Bunun yanı sıra Kuzuculu, Karakese ve Konaklı yerleşmelerinin ovaya yakın kesimlerinde de bu arazilerin az da olsa yayılış gösterdiği görülmektedir. Kuzuculu, Karakese ve Konaklı mahalleleri arazilerinin büyük bölümü Amanos Dağları'nın batı yamaçları üzerinde bulunmaktadır. Ancak sayılan bu mahallelerin asıl yerleşim alanları dağlık sahanın etekleri üzerine kurulmuştur. Bu sahalarda akarsular tarafından oluşturulmuş olan birikinti koni ve yelpazelerinin bulunduğu ve ayrıca hidrografiya bakımından zengin olan sahalara karşılık gelmektedir. Bu alanlarda yerleşim alanlarının gelişimini etkileyen en önemli faktör morfografiya olmuştur. Sulu tarımın etkisiyle turuncgil ziraatının yapımı yöre halkının ekonomik faaliyetlerini etkilemektedir (Şekil 7), (Foto 3).

Şekil 7.
Araştırma Sahasının Arazi Kabiliyet Sınıfları Haritası

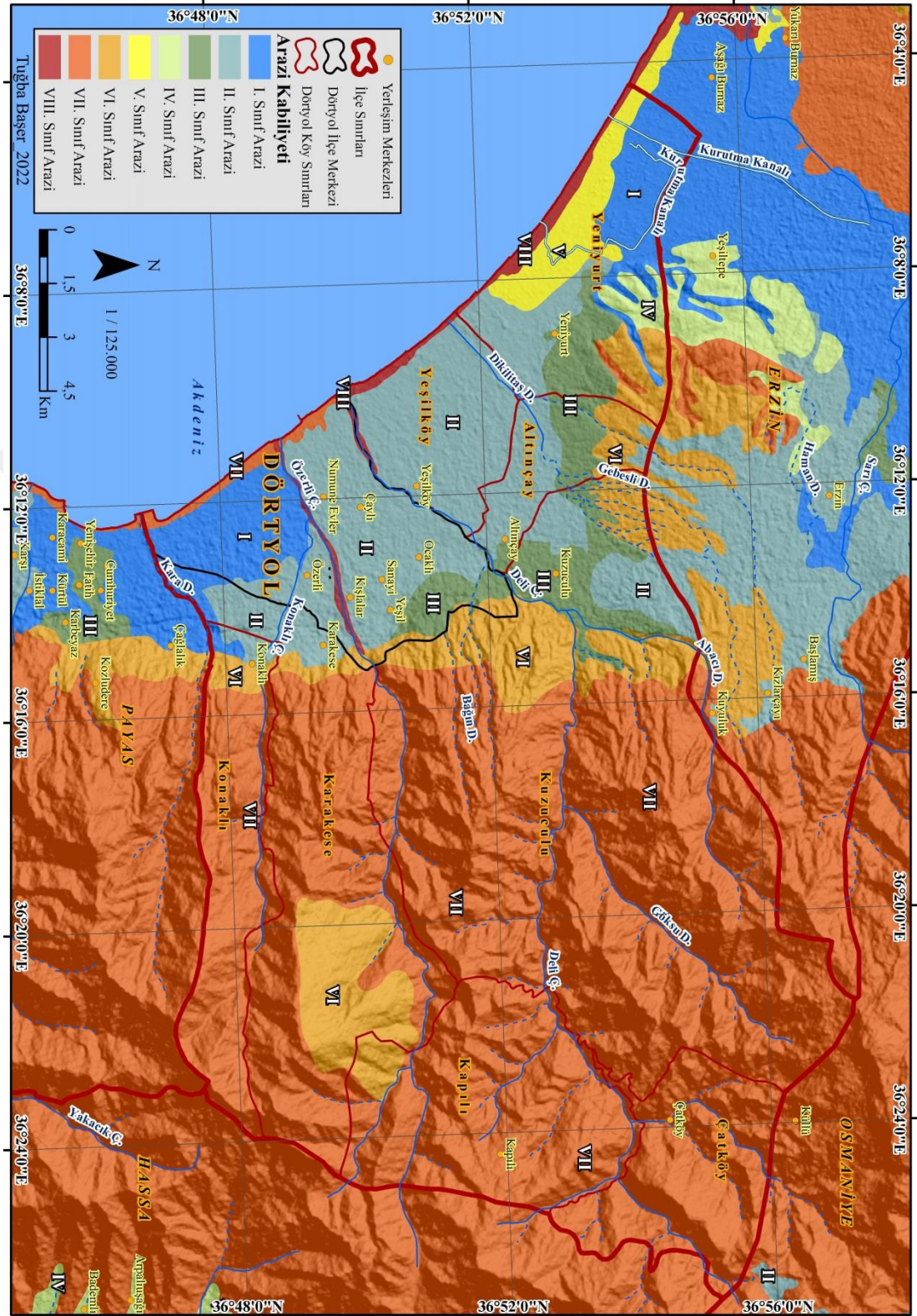

Foto 3.

Karakese ve Konaklı Köylerinde Yetiştirilen Turunçgil Bahçelerinden Görüntü

Araştırma sahasında III. sınıf arazilerin yayılış gösterdiği alanlar 100-200 metre yükseltileri arasına denk gelen dağların etek kısımlarına rastlanmaktadır. Özellikle Kuzuculu ve Yeniyurt yerleşmelerinin bulunduğu kıyı kesiminin gerisinde yükselmeye başlayan hafif eğimli alanlarda yayılışları görülmektedir. Çok fazla alana dağılmış olmamakla birlikte saha toplam arazisi içerisindeki payı %5 tir (Tablo 2) Kültür bitkileri için kullanılmak istendiğinde II. Sınıf topraklara göre toprak idaresinin daha çok yapılması gereklidir. Kültür bitkileri tarımında kullanılabilecekleri gibi çayır, mera ve orman arazisi olarak da kullanılabilirler. Bu arazilerin en önemli özellikleri; orta derecede eğim şartlarına sahip, taşlılık oranı yüksek, toprak derinliğinin az olması, şiddetli su veya toprak erozyonuna maruz kalabilmeleridir. Bu sınıf arazi kabiliyetine sahip yerlerde yetiştirilen ürünlere taşkınların yol açtığı büyük zararlar söz konusu olabilmektedir. Bu sahalarda meydana gelen taşkınlar; alt topraktaki yavaş geçirgenlik, drenaj ve yağıştan sonra bir süre devam eden göllenme gibi olumsuzluklar nedeniyle ekme ve dikme faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Karaömer, 2019: 99).

Araştırma sahasında IV. sınıf arazilerin oranı %0,5 gibi düşük bir orana sahiptir. Genellikle çayır alanları olarak kullanılırlar da bazı dönemlerde tarla bitkilerinin de yetiştirilebildiği alanlar olarak bilinirler. Meyil, toprak çeşidi, iklim gibi faktörler bu toprak sınıfı üzerinde sınırlayıcı faktörlerdir. Bu arazi kabiliyet sınıfına ait topraklar araştırma sahasında Yeniyurt Mahallesi'nin kuzeyinde Haydar platosunun alt yamaçlarında dar bir alanda görülmektedir (Şekil 7).

VI. sınıf araziler ormanlık ve çayır olarak kullanılmaya müsait arazi sınıfıdır. Araştırma sahasında Kuzuculu, Karakese; Konaklı mahallelerinde dağ eteği boyunca görülmektedir. Batıdan doğuya doğru Yeniyurt, Altınçağ ve Kuzuculu mahallelerinin kuzey kesimlerinde de altıncı sınıf arazi kabiliyetleri görülmektedir (Şekil 7).

Araştırma alanında VII. sınıf araziler sırtların ve yamaçların bulunduğu alanlarda görülür. Kıyıda ise ince bir çizgi halinde yayılışı söz konusudur. Bu araziler daha çok ana kayanın yüzeye çıktığı, çok dik eğim, toprak sığılığı, taşlılık ve toprak yokluğu gibi kültür bitkilerinin yetiştirilmesini engelleyen özelliklere sahiptir. Fiziksel özellikleri tohumlama ve kireçleme yapmak; kontur karıkları, drenaj hendekleri, saptırma yapıları ve su dağıtıcıları tesis etmek gibi iyileştirme, koruma ve kontrol uygulamalarına elverişli olmadığında, çayır ve mera ıslahı için kullanıma olanakları da oldukça sınırlıdır. Bazı yerlerde toprak muhafaza önlemleri almak veya alttaki arazileri korumak için ağaç dikimi veya ot tohumu aşılması yapıldığı, hatta istisnai bazı hallerde kültür bitkileri bile yetiştirilmediği olursa da bu gibi durumlar VII. sınıf araziler için genel bir özellik sayılmaz. VII. sınıf araziler araştırma sahasında toplam alanın %60 gibi büyük bir oranına sahiptir (Tablo 2, Şekil 7). Amanos Dağları'nın 500 metrelerden başlayan alt yamaçlarından itibaren en üst zirvelerine kadar çok geniş bir yayılış alanı görülmektedir. Bu alanlar bölgedeki akarsular tarafından derince yarılmış vadilerin bulunduğu alanlara karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu sahalarda daimi yerleşmelerin yayılışını engelleyen fiziki şartlar hayatı oldukça güçlendirmektedir. Bu yüzden geçici yerleşmeler olan yayla yerleşmelerinin de yayılışı bu alanlar üzerinde görülmektedir.

Araştırma sahasında büyük toprak grupları ve arazi kabiliyet sınıflarının dağılışı genel arazi kullanımını ve mikro ölçekte de yetiştirilen bitkisel ürünlerin türlerini büyük oranlarda etkilemektedir. Sulu tarımın yapıldığı araziler, turunçgil ziraatının ön planda olduğu bahçe tarımı, çayır, mera ve orman alanları, yerleşmelerin kurulduğu yoğun konut alanları ile terkedilmiş araziler sahadaki önemli kullanımları oluşturmaktadır. Araştırma alanında I ve III. sınıf arazilere karşılık gelen kıyı ovasında sulu tarım hâkimdir. Yoğun konut alanları yükseltinin az ve bahçelerin geniş yer kapladığı, aynı zamanda sulu tarıma uygun olan alanlarda yoğunluk kazanmıştır. Bu anlamda bakıldığında çalışma sahasında yerleşim yeri açısından seçilen yerler tarımsal verimin yüksek olduğu yerler olarak görülmektedir. Gerek tarım alanlarını yerleşme yeri olarak kullanmanın birim alandan alınan verimi etkilemesi gerekse de alüvyal dolgu sahasına konut yapmanın zemin yapısı sebebiyle yaşanılacak depremlerde yamaç alanlarına yapılmış binalara nazaran daha güçsüz ve hasar almaya meyilli olmasına sebebiyet vermesi açısından planlamanın ne kadar önemli olduğunu gösteren kanıtlardır.

4.1.4. İklim ve Bitki Örtüsü Faktörleri

Türkiye’de iklim şartları ve iklimin kırsal yerleşmeler üzerindeki etkisini belirtmeden önce, Türkiye’nin, dünyanın hangi iklim bölgesi içinde bulunduğu, bu iklimin karakterini neler olduğunu açıklamak gerekir. Türkiye 36 derece ile 42 derece kuzey enlemleri arasında, yani Orta Kuşağın güney kenarında yer alır. Bu özelliği ile Türkiye, gerçek bir Akdeniz memleketi karakteri gösterir. Ancak kuzey ve güneyindeki sahil şeritlerinin hemen gerisinde yükselen dağ sıraları, diğer taraftan batıdan doğuya doğru yükselen yaylalar ile Türkiye, kütleli kara parçası dolayısıyla karasallığın kuvvetle hissedildiği bir memleketidir. Böylece Türkiye’de iklim ve iklim elemanları kırsal yerleşmelerin dağılışını, tiplerini ve meskenler ve bu meskenlerin yapılmasında kullanılan malzemenin seçilmesinde bunların kullanılışı ve yapımında, meskenlerin şekil almasının yanında da kırsal kesimde yaşayan nüfusun ihtiyaçlarını da etkilemektedir (Erinç, 1972: 188).

Türkiye’nin iklimine baktığımızda, subtropikal karaların batı kıyılarını karakterize eden Akdeniz iklimi sınırları içine girer. Ancak bölgeler arası farklı iklim tipleri yer alır. Kıyılar genellikle nemli olduğu halde kenar dağların iç kısımlara yaptığı engel sebebiyle bu kısımların yarı kurak bir karakter kazanmasına neden olur. Kıyı bölgelerimize deniz etkisinden dolayı iklim yumuşak geçmekte, İç ve Doğu Anadolu karasal iklim hüküm sürmektedir. Bildiğimiz gibi geçmişte kır nüfusu iklim ve iklim değişmelerine bağlı olarak kurak devreler içinde sürekli hareket halinde olmuştur. İklimin bu etkilerini birkaç iklim ve iklim elemanlarıyla görebiliriz.

İklim kırsal yerleşmelerin dağılışında büyük bir unsur olmuştur. Doğu Karadeniz Bölgesi’nde iskânın yer seçiminde adeta bütün yılı kapsayan yağış şartları ve aşırı nemlilik, iskânın vadi içinde veya kapalı yerlerdeki müsait düzlüklerden çok, kartal yuvası misali tepelerin ve yamaçlar üzerindeki alanlara çeker. Nemden kurtulmak ve romatizma gibi illetlerden kaçmak için her ev sahibi vadi içinde oluşturmaktansa, 100 ile 300 m yükseklikte bir merdivenli yokuşu inip çıkmayı tercih eder. Bu da iskânın dağılmasına tesir eden başlıca faktördür (Tunçdilek, 1963: 102). Ayrıca ülkemizdeki yaylacılık faaliyetleri de iklimin yerleşmeler üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Orta Çağ’da Anadolu’da yaygın olan göçebelik de iklimin sonucudur.

Türkiye birbirinden farklı yağış şartları altındadır. Buna bağlı olarak da nem de değişiklik gösterir. Yağış muhtelif görünüşleri ve etkileri ile kırsal yerleşmeler üzerinde daha farklı bir role sahip bulunur. Kırsal kesimdeki meskenin

seçilmesinden, kullanma yerine ve evin inşa tarzına, mimari karakterine, kırsal kesimdeki nüfusun su ihtiyacı tarımsal ve hayvancılık aktivitelerine etki yapar. En kaba şekli ile Güneydoğu ve İç Anadolu'daki kerpiçten yapılmış meskenler nasıl ki çok nemli Karadeniz bölgesinde görmemiz mümkün değilse, yine Karadeniz bölgesinin bol ağaçlı meskenlerini adı geçen kurak yerlerde tespit etmek mümkün olmaz. Buna bağlı olarak da bu kurak bölgede kırsal kesimdeki ekonomik faaliyet de buna göre değişir (Erinç, 1972: 182).

Yağış ve neme bağlı olarak kurak bölgelerde kırsal kesimdeki meskenlerin yapılış şekli de farklıdır. Misal kurak bölgelerde damların topraktan yapılması yağış azlığı ile görülebilirse de, bu dam şekli diğer malzemenin yokluğundan yani tabiat şartları ile fakirliğin bir eseridir. Evvela Türkiye'de yağmur yağmayan bölge yoktur. Kış esnasında yağan yağmurlar genellikle toprak damlardan sızar. Ama son zamanlardaki kiremit ocaklarının kır bölümünde soğuması, toprak dam ile yağış ilişkilerini, kökünden yıkan bir faktör olmuştur (Tunçdilek, 1967: 62). Ancak kurak bölgelerde düz toprak damlar yağışların şiddet ve miktarına bağlı olarak hafifçe eğik olacak tarzda yapılır. Türkiye'nin yağışlı ve nemli bölgelerinde ise kırsal yerleşmenin dağılışı, tipi meskenlerin şekli ve malzemesi ile birlikte kırsal kesimdeki nüfusun ekonomik faaliyetleri de değişir. Meskenlerin çoğunda yapı malzemesi ağaçtır, böylece yağışlar her şeyden önce malzemenin hazırlanmasına hizmet etmiş olur.

Kırsal yerleşmelerin şekil açısından yağış ve nem şartlarının etkisi büyüktür. Genellikle Karadeniz Bölgesi'nde, yüksek nemlilik önce yerleşmelerin derin vadiler içinde havadar tepelere çekip onları nemli zeminde uzaklaştırmaya çalışmıştır. Nemli bölgelerdeki düz damları görmeye imkân yoktur. Nemli bölgelerde damlar, kurak bölgedekilerden çok daha meyilli olup, meyil istikametleri ya iki yana ya da dört yana olacak şekildedir. Buradaki ekonomik faaliyette değişir, nem ve yağış isteği fazla olan ürünler yetişir. Hayvancılık faaliyeti de değişmektedir.

Sıcaklık faktörü, Türkiye'nin farklı yükselti basamaklarında olduğu gibi, bölgeden bölgeye de büyük değişiklikler gösterir. Buna ilaveten yaz ve kış devreleri arasında büyük farklar meydana gelir. Mesela İç, Doğu, Güneydoğu Anadolu Bölgeleri kışın aylarca devam eden şiddetli soğukların etkisi altında bulunurken, bu bölgelerin kenar bölümlerinde kış şartları, İç bölgelerle mukayese edilmeyecek kadar ılık geçer. İşte yükseltiye bağlı olarak değişen sıcaklık şartları, kırsal yerleşmelerin dağılışını, tipini, meskenlerin nasıl ve ne şekilde yapılması hususunda yol gösterir.

Ayrıca bu durum kırsal kesimdeki nüfusun ekonomik faaliyetlerini de etkiler.

Sıcaklık şartlarına bağlı olarak Doğu Anadolu da meskenler şiddetli kış soğuklarından korunmak için kalın duvarlı ve kalın damlı taş ve toprak karışımı malzeme ile yapılmıştır. Doğu Anadolu’da sıcaklık şartlarından dolayı meskenler toprağa gömülmek zorundadır. Bu durum batıya doğru gidildikçe değişmektedir. İç ve Güneydoğu Anadolu’da da böyle bir durum vardır (Tunçdilek, 1963: 57-61). Kenar bölgelere gelince bu kuşakta hava genelde ılık geçtiğinden iç bölgelerde görülen kalın duvarlı taş ve kerpiç evlere pek rastlanılmaz. Onların yerini daha çok bitkisel maddelerden yapılmış ev veya meskenler alır. Yazın ise iç ve kenar bölgelerinden tersi bir durum görülür. Bu durumlar kırsal yerleşmenin dağılışını, gelişimini etkilemektedir.

Türkiye’de güneş ile kırsal yerleşme arasındaki ilişkiler Türkiye’nin daha kuzeyinde yer alan Orta Kuşak memleketlerinde olduğu kadar önemli değildir. Türkiye’nin yüksek yayla ve dağlar bölümünde yer alan kırsal yerleşme tipleri genellikle güneye bakan yamaçları seçmişlerdir. Güneye bakan yamaçları seçiminde güneşlenmeden çok kışın esen soğuk kuzey rüzgârlarından kaçma sebebiyle, kuzeye açık yamaç kırsal yerleşmeleri görmek her yerde mümkün olmaz.

Kuzey memleketinde tespit edilen, güneşlenme ile kırsal yerleşme tiplerinin yol alması Türkiye’de tam bir karakter olarak tespit edilmese de güneş yönünün ve güneşin etkisi, dolayısıyla kendini gösterir. Kış devresinde, güneş veya güneş yönün çekici tarafı var iken yazın ise, öneminden çok şeyler kaybeder. Sıcak yaz günleri ile güneş, bu bölümde yaşamayı ve faaliyetleri adeta güçleştirir. Bu şartların hüküm gördüğü yerlerde yaz aylarına uyacak ikinci bir mesken ihtiyacı ancak yaylaya çıkmakla giderilir. Böylece rüzgâr ve güneşlenme faktörü kırsal yerleşmelerin dağılışını, tipini etkileyen faktörler olduğu görülür (Tunçdilek, 1963: 61- 62).

Araştırma sahasında yerleşmelerin kuruluş yerleri ve yayılma, gelişme akıllarını etkileyen en önemli faktörlerden bir diğeri de iklim faktörüdür. İklim; sahanın içerisinde bulunduğu bölge, bölüm ve yörenin genel özelliklerini yansıtmaları açısından önemli sonuçlar gösterirken ayrıca yerel şartların hâkim olduğu alanlarda genel kanıdan uzaklaştıran mikro klima etkileri de yaşanmaktadır. Araştırma sahası bu yönüyle incelemeye değer lokasyon şartlarına sahiptir. Sahada Akdeniz ikliminin tipik etkileri hâkim durumdadır. Bunun yanı sıra Amanos Dağlık kütlelerinin kuzey-güney yönlü uzanışı ile Akdeniz’in dar kıyı şeridi üzerindeki etkileri sıcaklık ve yağış miktarını etkileyen en önemli etkenler olarak sayılabilir. Akdeniz ikliminin

tipik özellikleri; yazların sıcak ve kurak, kışların ise ılık ve yağışlı geçmesidir. “*Bu bölge yazın kontinental tropikal iklim kuşağı içinde kalmakta ve çok kurak iklim şartları ortaya çıkmaktadır. Kışın ise batıdan gelen siklonların ve hava kütlelerine maruz bu bölgede suhunet mutedil ve yağış oldukça fazladır*” (Göney, 1976: 24).

Çalışma sahası Anadolu’nun en verimli ovalarından Çukurova Deltası’na komşu olması Toros Dağları’nın güney uzantısı olan Amanos dağlarının batı yamacı boyunca Akdeniz’e paralel uzanmasından dolayı yumuşak bir iklime sahiptir. Çalışma sahasının hemen doğusunda uzanan dağ kütlesi sahayı kara iklimi etkisinden korumaktadır (Dayı, 2007, s:2) Dar kıyı şeridinden başlayarak dağlık kütlenin yamaçlarına kadar değişen topoğrafik şartlar ile sıcaklık ve yağışın değişen koşulları ürün türlerinde de değişime yol açmaktadır. Sahada denizin paralel uzanması ve orografik etkilerden dolayı Akdeniz yağış rejiminden farklı olarak belirgin bir yaz yağış fazlalığı dikkati çeker. Araştırma sahasında iklim etkilerinin yanı sıra Deliçay, Özerli Çayı ve küçük akarsuların taşıdığı alüvyonlar Dört Yol’u adeta küçük Çukurova’ya dönüştürmüş ve tarım potansiyelini arttırmıştır. Bu sayede çalışma sahasında zirai faaliyetlerin yıl boyunca ekonomik anlamda sürdürülmektedir. Bu durum yörede farklı türlerden ürünlerin yetiştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta turuncgil çeşitleri olmak üzere birçok meyve ve sebze çeşidi yetişebilmekte ve yılda birden fazla ürün alınabilmektedir (Rasim, 1954: 122). Çalışma sahasında sıcaklık ve yağış şartlarının elverişli olması Akdeniz ikliminin tanıtıcı elemanlarından olan turuncgil ziraatını ön plana çıkarmıştır.

Araştırma sahasının ülkemizin en sıcak yörelerinden biri olması, güneş ışınlarının yöreye düşüş açıları da etkilemektedir. Güneş ışınlarının yöreye geliş açıları; 21 Aralıkta 29 derece, 21 Mart ve 23 Eylül’de 52 derece ve 21 Haziranda 79 derecedir. Güneşten alınan enerjiyi belirleyen faktörlerden birisi olan güneş ışınlarının düşüş açıları, araştırma sahasında özellikle yaz mevsiminde görülen sıcaklıkların nedenlerinden biridir. Dört Yol ilçesi güneşlenme değerleri açısından oldukça uygun şartlara sahiptir. Yıllık ortalama güneşlenme süresi 7 saat 28 dakikadır. Bu değer, 30 km kadar güneyde yer alan İskenderun ilçesi ile hemen hemen aynı olmakla birlikte, daha kuzeydeki Adana’ya göre 30 dakika kadar daha azdır. Dört Yol ilçesinde yağış değerlerinin fazla olması böyle bir sonuca yol açmış olmalıdır.

Araştırma sahasında kış aylarında güneşlenme süresi aralık ve ocak aylarında 5 saatin altına düşmekte, haziran ayında 10 saati aşmaktadır. Araştırma sahasında

etkili olan yüksek sıcaklıkların nedenlerinden biri de, güneşlenme süresinin fazla olmasıdır. Diğer taraftan, hava sıcaklıklarının hiçbir ayda 10 °C'nin altına düşmediği dikkate alınırsa Dört Yol ilçesi güneş enerjisinden yararlanma açısından bakıldığında tarım ve turizm faaliyetleri için uygun şartlara sahip bir yöredir. Nitekim neredeyse istinasız hemen her konutun çatı bölümünde güneş enerji sistemleri bulunmakta, kapalı ve yağışlı geçen kış günleri hariç, günün her saatinde sıcak su temin edilebilmektedir.

“Bir sahanın iklim özelliklerini doğru bir şekilde tespit etmek için, öncelikle o sahada yeterli sıklıkta meteoroloji istasyonu bulunması ve bu istasyonlarda en az 30 yıl kesintisiz gözlem yapılması gerekir” (Koca, 2000: 26). Dört Yol meteoroloji istasyonundan alınan 61 yıllık (1929-1990) verilerin ortalamasına göre yıllık ortalama sıcaklık 19,1 °C'dir. Ortalama sıcaklık 35 km güneydeki İskenderun'da 20 °C'ye yükselirken kuzeyde yer alan Osmaniye'de 18 °C'ye düşer. Bu sıcaklık değerlerinden de anlaşılacağı üzere Dört Yol ilçesi için ülkemizdeki en sıcak yerlerden biri olduğu söylenilebilir (Koçman, 1993: 16-17).

Çalışma sahasının sıcaklık ortalaması Ocak ayında çevredeki yerleşim yerlerine göre daha yüksektir. Bunun sebebi Dört Yol'un güneyde yer alması ve Amanos Dağları'nın hemen eteğinde bulunması ve kış mevsiminde etkili olan fön rüzgarlarıdır diyebiliriz (Güney, 1976: 26). Sıcaklığın yıl içindeki gidişi incelendiğinde, en düşük aylık ortalama 10,1 °C ile Ocak ayında görülür. Kış sıcaklık ortalamaları, hiçbir ayda 10 °C'nin altına inmez. Buna göre, sıcaklık değerlerinin incelenmesine göre araştırma sahasında gerçek bir kış mevsiminden söz etmenin pek de mümkün olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Çünkü kış mevsimini belirleyen 10 °C'nin altındaki sıcaklıklar araştırma sahasında görülmemektedir. Sadece Ocak ayı, bu sınır değerini biraz üzerinde olduğu için kış şartlarının kısmen de olsa hüküm sürdüğü bir ay olarak kabul edilir. Aralık ve Şubat aylarında ise 3-5 günlük çok kısa sürelerle etkili olan birkaç kısa kış döneminden bahsedilir. En yüksek aylık ortalama değer 27,9 °C Temmuz ayında görülmektedir. Haziran-Eylül arasındaki dört aylık dönemde aylık ortalama sıcaklıkların 25 °C'nin üzerinde seyrettiği dikkat çekmektedir. Mayıs-Ekim arasındaki 6 aylık dönem incelendiği zaman aylık ortalamalar 20 °C'nin üzerinde sıcaklık ortalamalarına sahiptir. Bu altı aylık dönemde sıcaklık değerlerinin aylık ortalama sıcaklıklara göre yaz dönemini belirleyen 20 °C'lik alt limitin üzerinde seyrettiği dikkati çeker. Öyle anlaşıyor ki, araştırma sahası kış mevsiminin çok kısa sürdüğü bir iklim özelliğine sahiptir. Zaten,

yörenin çok eski zamanlardan itibaren insanların yerleşim yeri olarak tercih ettikleri alanlara karşılık gelmesi ve bu alanların tarihi pek çok yerleşmelere sahne olması bu sıcaklık şartlarının hazırladığı yüksek tarım potansiyelinin kullanılması ile yakından ilgilidir. Dörtyol istasyonuna ait uzun yıllar ortalama sıcaklık değerleri incelenecek olursa en yüksek sıcaklığın Ağustos ayında en düşük sıcaklığın ise Ocak ayında yaşandığı görülmektedir (Tablo 3, Şekil 8).

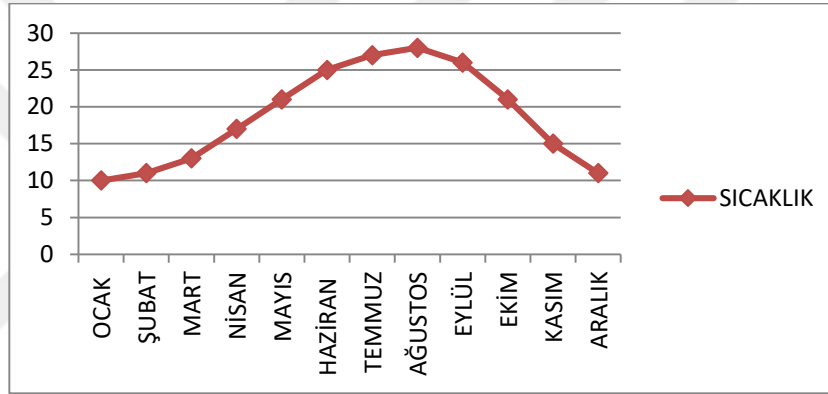
Tablo 3.

Dörtyol İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Sıcaklık Miktarı

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Dörtyol	9.9	10.7	13.5	17.2	21.2	24.8	27.4	28.0	25.6	21.0	15.4	11.3

Şekil 8.

Dörtyol İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Sıcaklık Grafiği

Bir bölgenin iklim özelliklerini araştırırken sahanın orografik özelliklerini ve yeryüzü şekillerini de dikkate almak gerekir. Çalışma sahası yer yer 2000 metreye ulaşan yüksekliklere sahiptir. Bu durum Amanoslar'ın batı yamacındaki denizel hava kütlelerinin dağın diğer yamacına geçmesini engellemektedir. Aynı şekilde dağın doğu yamacındaki karasal hava kütlelerinin de çalışma sahasına ulaşmasını güçleştirmektedir. Çalışma sahasının yer aldığı Amanos Dağları'nın batı yamaçları denizel iklim koşullarının etkisi ile yağış süresi, miktarı ve şiddeti Amanos Dağları'nın doğu yamacına göre daha fazladır (İshakoğlu, 1999: 20) Çalışma sahası Akdeniz kıyısından Amanos Dağları'nın yükseklerine doğru çıkıldıkça kısa mesafelerde değişen iklim özelliklerine sahiptir. Bunun nedeni Deliçay ve Özerli Çayı ve küçük akarsuların oluşturduğu engebeli, eğimli, parçalanmış topoğrafik yapıdır.

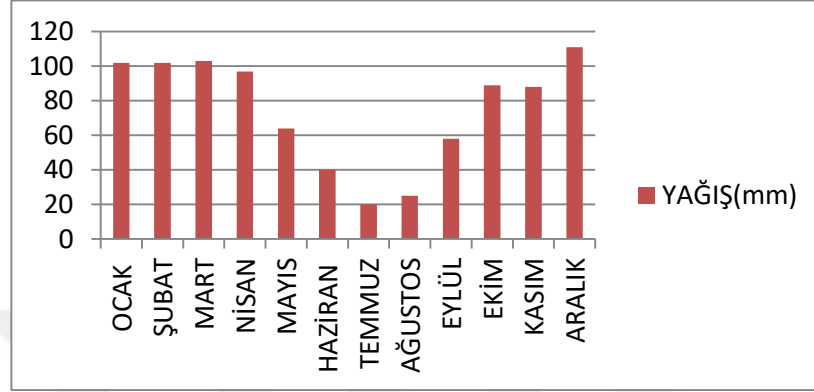
Araştırma sahası Akdeniz kıyı kesiminden başlayan alçak düzlüklerden yaklaşık 2000 metre yükseltilerine varan dağlık kütlenin yamaçları arasında farklı morfografik ünitelere sahiptir. Bu özellik kıyından yamaçlara ve daha üst kesimlere doğru sıcaklık şartlarının yaz ve kış durumunu ve yıllık ortalama sıcaklıkları oldukça

etkilemektedir. Bu durum özellikle araştırma sahasının alt ve üst zonları arasında ve bu zonlar arasındaki yamaç alanlarında kurulmuş olan yerleşmelerin sosyo ekonomik faaliyetlerini etkilemektedir. Bu etki dağlık alanın üst kesimlerine doğru ekonomik faaliyetlerin değişmesine ve daha tek düze üretim faaliyetlerinin gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bunun yanı sıra yıl boyunca farklı sıcaklık, nem, yağış şartlarına sahip olan yerleşmelerde ise daha zengin potansiyeller ortaya çıkmaktadır. Amanos Dağları'nın denize bakan yamaçları boyunca kıyı kesiminden üst kesimlere doğru çıkıldıkça bitkisel üretim faaliyetleri için yetiştirme süresi kısalmaktadır. Bu yamaçlar boyunca eğim şartlarının yüksek olduğu alanlarda kurulmuş olan kısa boylu akarsular sahada parçalı bir arazi yapısının oluşmasına neden olmuştur. Araştırma sahasının ovalık alanlarına karşılık gelen sahalarda sıcaklık isteği yüksek olan ziraat ürünleri yetiştirme imkânı bulmasına rağmen yükseltinin etkisiyle azalan sıcaklık değerleri ovanın tersine bir durum sergilemektedir. Bu alanlar özellikle sıcaklık isteği fazla olan bitkilerin yetiştirilmesi için elverişli bir ortam sağlayamamaktadır. Bu durum yetiştirilen ürünleri ve kırsal kesimdeki ürün desenini birinci derecede etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aylık ortalama sıcaklıkların tam olarak göstermediği sıcaklık özelliklerinin daha iyi ortaya konabilmesi için uzun yıllar sıcaklık ve yağış ortalamalarının incelenmesi daha yararlı olacaktır. Uzun yıllar yağış ortalamalarına baktığımızda tipik bir Akdeniz iklimi görülen çalışma sahası en fazla yağışı Aralık ayında almaktadır. En az yağışı ise Temmuz ayında almaktadır. Akdeniz ikliminin tanımına baktığımızda yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Ancak bu genel durumdan ayrı yaşanan istisnalar sahada kendini özellikle yaz ve kış dönemlerinin belirli zamanlarında hissettirir derecede değişiklik olarak gösterebilmektedir. Yaz mevsiminde Dörtöyl ilçesi ve yakın çevresi nemli ve yağışlı bir özellik gösterir. Bunun sebebi kıyıya paralel uzanan Amanos Dağları ve denizden gelen nemli havanın dağ yamacı boyunca yükselerek yağış bırakmasıdır (Tablo 4, Şekil 9). Yaz aylarında hava hareketlerinin hâkim istikameti körfezin içinde batıdan Amanos Dağları'nın yamaçlarına doğrudur. Dağların yamaçlarına tırmanan nemli hava kütleleri soğuyup yoğunlaştığı için batı yamaçlara orografik yağış bırakmaktadır (Erinç, 1969: 299).

Tablo 4.*Dörtyol İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Yağış Miktarı (mm)*

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Dörtyol	102.2	102.3	103.6	97.3	63.8	40.1	20.4	25.1	57.9	88.7	87.7	111.4

Şekil 9.*Dörtyol İlçesinin Uzun Yıllar Ortalama Yağış Grafiği*

Araştırma sahasında yağışın topoğrafik faktörlere bağlı olarak değişen özelliği hem yaz hem de kış mevsimlerinde kendini hissettirmektedir. Dörtyol ilçesi körfezin diğer alanlarına göre daha fazla yağış almaktadır. Bu durum ülkemizde Antalya körfezinin batısı ile doğrusu arasında yaşanan yağış farklılığına benzer bir durum göstermesine neden olmaktadır. Deniz üzerinden dağlık alana doğru hareket eden hava akımları taşıdığı nemi belli yükseltilerde ve derin yarma vadilerin bulunduğu alanlarda kanalizasyon ederek yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Bazı aylarda şiddetli yağış çevre köylerde ciddi hasarların oluşmasına etki etmektedir. Amanos Dağları'nın batı yamaçlarında kurulmuş olan köylerde yağış miktarı bitki örtüsünün özelliğini de etkilediği için bu sahalarda ormancılık ekonomisi daha gelişmiş durumdadır. Zira potansiyelin zayıf olduğu dağlık alan köylerinde yerleşme dokusu bu nedenle seyrekleşmekte ve dağınık bir form kazanmaktadır. Bu nedenle de nüfus miktarının azaldığı ve daha çok daimi yerleşmelerden ziyade geçici yerleşmelerden olan “yayla” fonksiyonunu hâkim olduğu kırsal yerleşmelerin kurulmuş olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırma sahasının *bitki örtüsü özelliklerine* bakılacak olursa; Akdeniz ikliminin hâkim olduğu araştırma sahasındaki topraklar tarıma açıldığından çoğunlukla turunçgil tarımı yapılmaktadır. Bu nedenle araştırma sahasının büyük bölümünü turunçgil sahası olarak görmek mümkündür. Bunun yanında mısır, buğday ve çeşitli sebzelerin de tarımının yapıldığını ifade edebiliriz. Kıyı şeridi boyunca

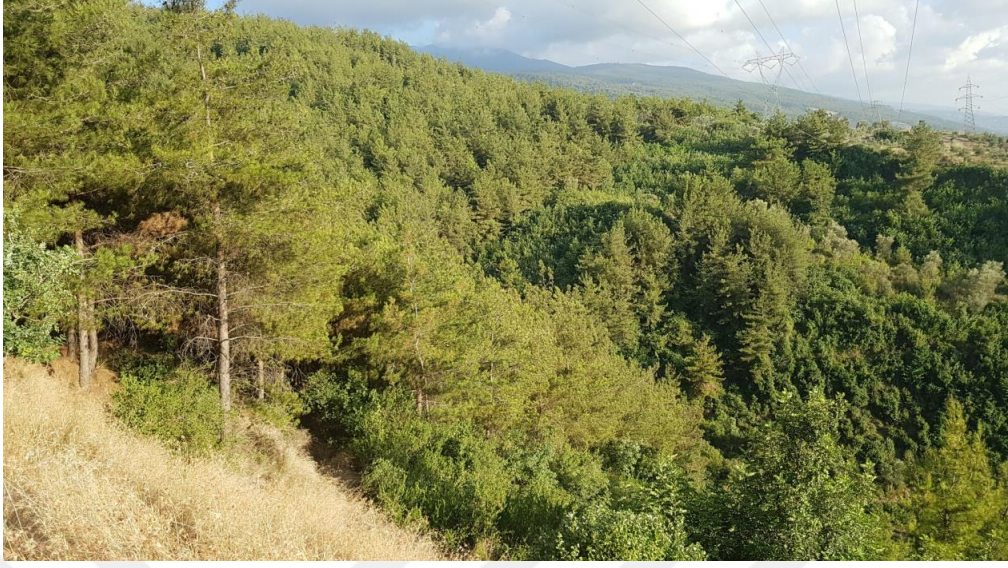
sahil kumulları yer aldığından bu kesimlerde kumul bitkileri görülmektedir. Denize yakın alanlarda yer altı suyunun yüzeye çok yakınlaştığı yerlerde bataklık bitkilerine ve sazlıklara rastlanmaktadır.

Anadolu'nun vejetasyon formasyonuna baktığımızda batı ve güney kıyılarının orman örtüsünün daha sık ve gür olduğu görülmekteydi. Ancak Anadolu'nun kıyılarında ilk çağda büyük bir kır nüfus topluluğu barınmıştır. İnsanlar haliyle bu orman örtüsünü tahrip etmiştir. Özellikle Helenistik, Roma ve Bizans devirlerinde Anadolu ormanlarının büyük ölçüde kullanıldığı tahrip edildiği, kereste, tomruğun başlıca ihracat maddelerinden biri olduğu, bu arada Torosların bir zamanlar pek meşhur olan sedir (katran ağacı) ormanlarının Roma İmparatorluk filolarının gemilerinin yapımında kullanılmak üzere geniş ölçüde işletildiği tarihi bir gerçektir. Çeşitli gayelerle orman açmaları Selçuklu, Osmanlı, Cumhuriyet devrinde de devam etmiştir (Erinç, 1972: 188-190).

Çalışma sahasının doğusunda yer alan Amanos Dağları'nda Akdeniz'in tipik bitki örtüsünü oluşturan maki toplulukları ve kızılçam ormanları geniş yer kaplamaktadır. 600 m yükseltiye kadar maki bitki örtüsü türleri yaygın olarak görülmektedir. Daha yüksek sahalarda ise maki bitki örtüsü münferit olarak görülmektedir (Foto 4). Çalışma sahası sıcak ve nemli bir yapıya sahip olduğundan kızılçam ormanları alt sahalardan başlamaktadır. Yükselti arttıkça ise kızılçam, sedir, köknar ve ardıç gibi iğne yapraklılar yanında geniş yapraklı gürgen, kayın, meşe gibi ağaçların da bir arada olduğu karışık ormanlar görülmektedir. Nemli özellik gösteren bu orman sahasına Yarı Nemli Akdeniz ormanları denmektedir. Çalışma sahasının üst kısımlarında görülen fındık, kayın, kiraz ve kızılçık gibi bitkiler Karadeniz fitocoğrafya bölgesine ait elemanlardır. Bu bitkilerin Akdeniz iklim sahasında görülmesi relikt (kalıntı) bitkiler olduğunu kanıtlamaktadır.

Foto 4.

Amanos Dağları'ndaki Bitki Örtüsünden Bir Görünüm

Araştırma sahasında deniz kıyısından Amanos Dağları'nın yüksekliklerine doğru bir kademelenme görülmektedir. Bunları sıralayacak olursak 800-1000 metreye kadar Alt Mediterranean Kuşağı, 1000-2000 metreler arasında Akdeniz Dağ Kuşağı ve 2000 metre ve üzerinde ise Akdeniz Sup Alpin Kuşağı sıralanmıştır (A.g.e.s. 98). Ancak sahada Bozdağ hariç 2000 metreyi geçen alanlar sınırlı olduğu için bu üst basamak pek görülmez. Bunun yerine yörede, daz adı verilen bitki örtüsünden yoksun veya bazı step elemanlarının yayılış gösterdiği alanlar dikkat çekmektedir. Araştırma sahasını da kapsayan Dört Yol ovasından Amanos Dağları'nın zirvelerine doğru, 800-1000 metreye kadar olan alt kuşakta maki elemanları yanında, kızılçam ormanları da görülmektedir.

Dört Yol Orman İşletme Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, işletmenin yönetim alanında 13400 ha ormanlık arazi bulunmaktadır. Çalışma sahasında bulunan geniş ormanlık arazilerden küçük çaplı imalatların yapıldığı hızar atölyeleri yararlanmaktadır.

Turunçgil bahçeleri araştırma sahasında önemli bir yere sahiptir (Foto 5). Araştırma sahasındaki yerleşmelerin çevresinde diğer tarım arazilerine oranla neredeyse tamamını bahçelik olarak görmekteyiz. Buralarda narenciye bahçelerinin su ihtiyacı ya yüksek dağlık alanlardan doğan derelerin sularını kullanılmasıyla ya da bahçelerde açılmış kuyulardan ve kaynaklardan bahçenin ihtiyacı olan su karşılanır. Araştırma alanında bahçe alanlarının büyük bir kısmı turunçgillere ayrılmıştır. Dört Yol ilçesi turunçgil üretiminde önemli bir yere sahiptir ve Türkiye turunçgil

retiminin 1/10 ini karşılamaktadır.

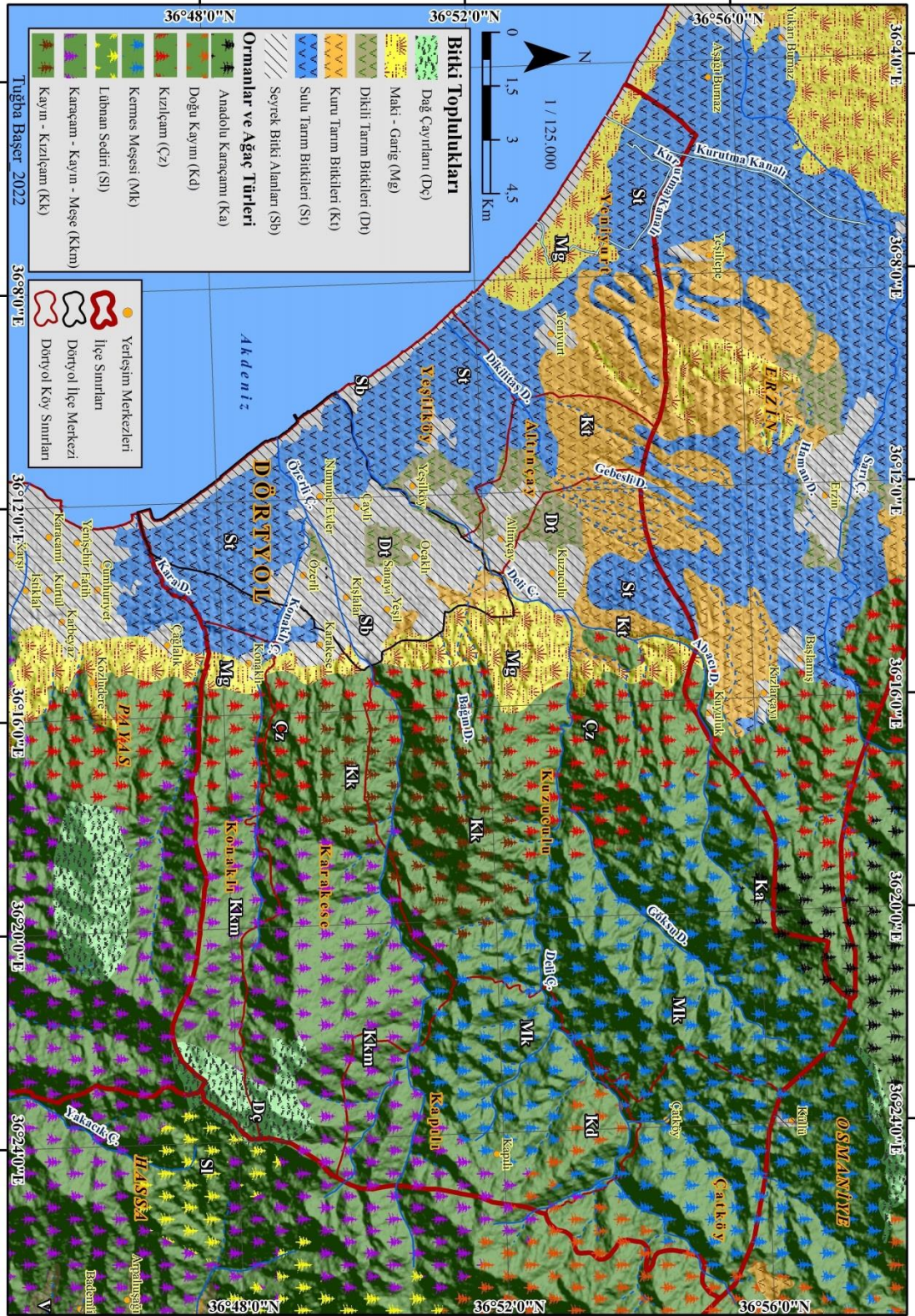
Foto 5.

Portakal ieği ve Meyvesinden Bir Görünüm

Araştırma sahası ve yakın çevresinin bitki toplulukları haritası incelendiğinde Akdeniz bitki örtüsünün yayılışı dikkatleri çekmektedir. Kıyı kesimlerinde kumulların bulunduğu alan seyrek bitki alanları durumundadır. şehir merkezinde yerleşme alanları da seyrek bitki alanları grubuna girmektedir. Seyrek bitki alanlarının hemen gerisinde sulu tarıma ayrılmış alan yer alır. Kuru tarım bitkilerinin yetiştiği saha ise Yeniyurt Mahallesi'nin doğusu, Altınçağ Mahallesi'nin kuzeyi, Kuzuculu Mahallesi'nin ise batısını kapsamaktadır. Akdeniz ikliminin tipik bitki örtüsü olan makiler ve garigler ise Yeniyurt Mahallesi'nde kumulların gerisinde kalan saha ve dağ eteklerinde kalan sahadır. Makilerin görüldüğü dağ eteklerinin üst kısımlarına çıkıldıkça kızılçam ormanları görülmektedir. Kızılçamların st kesimlerine doğru Kuzuculu Mahallesi'nde Kermes Meşesi yoğunluk göstermektedir. Sahanın güneyinde bulunan Karakese ve Konaklı Mahallelerinde karaçam, kayın ve meşe ormanlarının birlikte yayılışı söz konusudur (şekil 10).

Şekil 10.
Araştırma Sahasının Bitki Toplulukları Haritası

4.2. Beşeri Coğrafya Faktörleri

Tarla kültürünün kır uğraşlarının içine girmesi tarihinden itibaren tarlaların hazırlanması, ekim işleri, üretim mahsulün toplanması, harmanlanması ve depolanması işi Türkiye kırları üzerinde kum taneleri gibi dağılmış küçük iskân ünitelerinin temellerini atmıştır. Türkiye üzerinde aile gruplarında ve komşuluk ilişkisinde oluşan yerleşik yaşam tarzı kıran yerleşme ünitesi olan köy ve bunun alt birimlerini oluşturmuştur. Bunların gelişimi;

Tarih öncesi devrelerde, Anadolu'daki nüfusun sosyo-ekonomik alanda örgütlenmesi, hayvanların evcilleştirildiği ve bitki tohumlarının kültüre alındığı tarihlerde başlamıştır. Ancak kırsal sahadaki bu örgütlenmenin ne şekilde başladığı, ne gibi bir yol izlediği, etnik grupların birbirlerini nasıl etkiledikleri, kaynakların yetersizliği nedeniyle ortaya konulamamaktadır. Türkiye'nin hemen hemen her bölgesinde yapılan kazılar bize tarih öncesinde köylerin olduğunu ayrıca büyük yerleşmeleri ve Etilerden günümüze ulaşmış bazı tabletlerin kırsal örgütlenmenin günümüzdeki şekilleri yansıtacak kadar geliştiğini göstermektedir. Kır uğraşısı düzeninin sağlıklı bir şekilde yürümesi için bir takım yasaların konulduğunu ve tarımsal metotları geliştirdiklerini göstermektedir (Tunçdilek, 1967: 17-18). Ancak bu dokümanlar, geniş bir tarih evresinin yalnızca birkaç noktasını aydınlatmaktan ileri gidememiştir.

İleri tarihlere geldiğimizde, Anadolu beylikleri kırsal ekonominin en iyi uygulayıcılarıdır. Özellikle Selçuklu Devleti zamanında, Anadolu'nun uzun yüzyıllar görmediği ve hasret kaldığı mükemmel bir kır ekonomisinin uygulayıcısı olmuşlardır. Selçuklular devresinde Anadolu'da toprağa yerleşmiş bir köy uygarlığı gelişmiştir. Beylikler devrinde de Anadolu'dan birçok ürün yurt dışına ihraç ediliyordu.

Merkeziyetçi bir yönetim tarzı ile kurulmuş olan Osmanlılar da toprak devletin malı sayılıyordu. Vergiler karşılığında köylüler toprağı işletiyordu. Bu sistem harp zamanında orduya asker, yiyecek, araç-gereç vermesi için kurulmuş bir sistemdir. Bu sistem 16. yüzyıla doğru bozulmaya başlamıştır. 16. ve 19. yüzyıllar arasında ise kır nüfusu ve kır yaşantısı bir çalkantı içindeydi. Birer toprak ağası haline gelen mültezimlerin köylü üzerindeki baskısı, köylünün bu baskılar sonucu toprağı terk etmesine bir kısmının da dağlık alanlara çıkmasına neden olmuştur. Boş olan yerlerin bağımsızlığı nedeniyle toprakların bataklığa dönüşmesi ve sıtmanın

ölüm saçtığı alanlar haline gelmesine neden oldu. Anadolu'nun tarımsal uğraşısı tamamen çökmüş ve kırsal yerleşmeler eski karakterini kaybetmiştir (Tunçdilek, 1986: 23). Bunun önüne geçmek için devlet birtakım tedbirler aldı. Öncelikle konar-göçerlerin yerleştirilmesi yolunda çalışmalar yapıldı, devlet konar-göçerlere toprak veriyordu ayrıca bazı vergilerden de muaf tutuyordu. Anadolu'nun iskân tarihinde, 19. yy Kafkasya, Kırım, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'dan gelen göçmenlerin toprağa yerleşmesi kır yerleşmesinin seyrini değiştirmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra cumhuriyetin bu perişanlığı olmuş köylünün bu perişanlığını gidermek için 18 Mart 1924 tarihinde 442 sayılı köy kanunu yürürlüğe koyarak devlet ilk defa bu yasa ile ileri köyleri tanımış onların özel mülkiyetini tanımıştır.

Yurdumuz sathına, kum taneleri gibi savrulmuş 65 bin kır yerleşmesinin 36 binden biraz fazlası köy ve bucaklardan oluşmaktadır. Gerisi de çok defa köylerin başka hayat faaliyet sahasını teşkil eden muhtarlıklar dâhilinde sanki inzivaya çekilmiş ağıl, kom, mezra, oba, mahalle, divan, yaylak, kışlak gibi isimler taşıyan iskân noktalarıdır (Yücel, 1988: 61).

Türkiye'de beşeri faktörler çeşitli bir özellik arz eder. Bu özelliklere bağlı olarak da özellikle de yerleşmeler üzerinde etkisini göstermektedir. Ekonomik etkiler, göçler ve nüfus, geçmişteki göçebe gruplar ve sosyal etkiler beşeri faktörler arasındadır. Bunların her biri kırsal yerleşmelerin dağılışıını, düzenini, tipini etkilemektedir. Bu etkiler tarih devirleri içinde günümüze kadar baskın olduğu görülür.

Nüfus yapı ve bileşenlerini etkileyen en önemli unsur göç olmaktadır. Göç herhangi kişi veya grubun sosyal, kültürel, ekonomik, güvenlik veya idari nedenlerle yaşadığı alanı bırakıp başka bir yerleşim birimine yerleşmesi olarak tanımlamak mümkündür. Tümertekin göçü "*nüfus ile kaynaklar arasında daha iyi bir denge kendiliğinden meydana gelen çaba*" olarak tanımlamıştır (Tümertekin, 1994: 122-123). Göçün bu iktisadi tanımı dışında idari değişiklikler, sınır farklılaşmaları veya idarece alınan kararlarla da zorunlu göçler gerçekleşebilir. Cumhuriyetin ilk elli yılında kırsal kesimdeki nüfus artışının fazla olması, bununla birlikte toprağın bölünmesi ve fazla nüfusu besleyemeyecek olması, sanayileşme ve kentlerdeki işgücü ihtiyacı, göçlerin temel dinamiğini meydana getirmiştir. Ayrıca köylerdeki eğitim ve sağlık hizmetlerinin yok denecek düzeyde olması, kente göçü etkileyen diğer faktörlerdir. Göç kuramlarında göçün nedenlerine ilişkin geliştirilen teoriler,

daha çok kır-kent göçlerini açıklamak üzere yoğunlaşmıştır. Bu tarz yaklaşımlara göre kentlerde sanayi üretiminin gelişmesini, kentsel cazibenin artmasının direk veya dolaylı sonuçlarının kırsal nüfusta bir çözülmeye sebep olduğu, çözülmünün kentlerde bir nüfus yoğunlaşmasına sebep olduğu şeklinde açıklanabilir.

4.2.1.Nüfus Faktörü

P. Vidal de la Blache bir cümlesinde bütün coğrafyanın esasını insanın oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu cümle insan ve doğanın ayrılmaz bir bütün olduğunu gözler önüne seriyor (Akt., Erdan, 2010). Tanoğlu eserinde Birçok bilim insanı nüfus dağılışıını fiziki faktörlere bağlamıştır. Özellikle seyrek nüfuslu alanların genellikle soğuk veya kurak iklimin hâkim olduğu dağlık alanlar olduğu fikrini savunmuştur. İklim yüzey şekilleri, bitki örtüsü, toprak özellikleri ve maden faktörünün nüfusun büyüklüğü ve dağılışı üzerinde etkisi büyüktür. Bunun yanında tarihi, kültürel, psikolojik ve beşeri faktörler de nüfusun dağılışı ve gelişmesinde etkilidir (Tanoğlu, 1954: 2).Çalışma sahasında nüfusun dağılışıını etkileyen başlıca fiziki faktörler yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü gibi faktörlerdir. Yeryüzü şekilleri başlıca ova, dağ eteği, plato ve dağlık kütle olarak sınıflandırabiliriz. Ova tabanında yer alan Yeşilköy, Altınçağ ve Yeniköy Mahalleleri fazlaca nüfuslanmıştır. Dağ eteğinde yer alan Kuzuculu ve Karakese daha az ve seyrek nüfuslanmıştır. Çalışma sahasında doğuya doğru gidildikçe yükselti ve engebe artmaktadır. Buna bağlı olarak Konaklı, Çatköy ve Kapılı mahallelerinde yeryüzü şekilleri ve bitki örtüsünün etkisi ile nüfus diğer mahallelere nazaran daha az ve seyrektrir.

4.2.1.1.Nüfusun Tarihsel Gelişimi

Çalışma sahasının arazi kullanım şeklini ve dağılışıını bilmeden, araştırmadan analiz yapmak mümkün değildir. Nüfusun tarihsel gelişimini değerlendirebilmek için fiziki ve beşeri coğrafya etkenlerini birlikte ele almak gerekmektedir. Bu sebeple çalışma yapılırken doğal ortam özellikleri ile beşeri ortam özellikleri karşılıklı etkileşimleri dikkate alınarak daha verimli bir çalışma yapılmaya çalışılmıştır. Çalışma sahasının içerisinde yer aldığı Hatay ili en eski yerleşim yerlerinden bir tanesidir. Alagöz eserinde; Hatay'ı gerek coğrafyası gerek de uzun tarihi, eşsiz güzellikleri, zengin kültürü ile Türk'ün mazisini günümü taşıyan insanı kendine bağlayan bir yerleşme olarak anlatmıştır. Dört yol ise Hatay'ın iklimi sıcak kışı ılık turuncgil tarımına uygun hatta muz ve hurma gibi meyveler için de elverişli bir

iklime sahip bir yerleşmedir. En iyi mahsul alınan ürün turuncgil çeşitleridir ve bunula tanınmış bir yerdir (Alagöz, 1944: 214-216).

Araştırma sahası İskenderun Körfezi ile Amanos Dağları'nın batı yamaçları arasında kıyıdan dağlık alanın en üst zirvelerine kadar yayılış gösteren bir sahayı kapsamaktadır. Yerleşmenin çekirdeği 1860'lı yıllara dayanmaktadır. İlk yerleşim alanı Fırka-i İslâhiye'nin bu alanda güvenli bir ortam sağlamasından (1865) sonra kurulmuştur. Çalışma sahasının güneyinde ve batısında tarihi kalıntılar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Yeşilköy Mahallesi'nin kuzeyinde yer alan Kinethöyük'tür. Gates'in yaptığı kazı sonuçlarına göre Kinethöyük MÖ 5000 ile 50 yılları arasında yerleşmeye sahne olmuştur (Koca, 2005: 50). Bir diğer tarihi yerleşme çalışma sahasının güneyinde yer alan içerisinde önemli tarihi eserlerin bulunduğu Payas ilçesidir. Payas'ta yapımı Cenevizlilere ait olduğu sanılan bir kale bulunmaktadır. Kale ve çevresinde bulunan Cin kulesi, bedesten, hamam, han ve köprü Haçlı döneminde veya Cenevizliler döneminde yapıldığı söylenmektedir. Han'ın yapımının 1588-1599 yıllarında olduğu Evliya Çelebi tarafından belirtilmiştir (Parmaksızoğlu, 1982: 9). MÖ 3. yüzyılda İsos savaşı Deliçay (Pinaros) kıyısında Helen İmparatoru İskender ile Pers Kralı Darius arasında yapılmıştır. Bu durumlar çalışma sahasına ait toprakların birçok medeniyet için önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Yöre bulunduğu konum itibarıyla, hac yolu güzergâhında bulunması, ikliminin yerleşmeye elverişli oluşu gibi olumlu koşullar sebebiyle geçmişten günümüze birçok milletin hâkimiyet kurmak istediği bir yer olmuştur. Geçmişten günümüze Asurlar, Etiler, Makedonyalılar, Persler, Romalılar, Grekler, Selçuklular, Bizanslılar, Memluklar ve Osmanlılar bu bölgede hâkimiyet kurmuşlardır.

Dört Yol'un kuruluşu 11. yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. 1338 yılında Memluklerin Çukurova'yı fethetmesi sonucu Üç oklu Türkmen boyları Özerli ve Ocaklı Mahalleleri'ne yerleşmişlerdir. Türkmenlerin yerleştiği bu bölgeye Özer İli denmiştir. Özer ili adı verilen alan Payas, Dört Yol ve Misis'i içerisine almaktadır. Özer Türkmenleri adı verilen bu grup Adana- Halep arasındaki dağlık- ovalık sahaya yerleşmiştir (Gül, 1996: 24-25).

Çaylı köyü, civardaki en eski yerleşim yerlerinden bir tanesidir. Çalışma sahasındaki eski yerleşimler genellikle dağların eteğinde dağ ile bitişik iken Çaylı köyü istisnadır. Ovalık sahada Deliçay'ın iki yanına kurulmuştur. Çaylı köyünün ovaya kurulma sebebi köprülerin korunması ve Payas ile Kurt kulağı arasındaki yolun güvenliğinin sağlanmasıdır. Çaylı köyünün eski yerleşim alanı olmasının

kanıtları 1810 yılı Hatt-ı Hümayun'da birçok kişinin olduğu gibi Çaylı köyünün ihtiyarlarının imzalarının olması, 1864 tarihli haritada adının geçmesi gibi göstergeleri vardır (Kuzucular, 2012: 254).

Çalışma sahasındaki yerleşmelerin ilk çekirdeğini 1880-1890'lı yıllarda Halep'ten gelen Türkmen ve Ermeni ailelerin yerleşmesi oluşturmaktadır. Dört Yol 1900 yılında Payas'a köy olarak bağlanmıştır. 1906 yılında ise Erzin'e bağlı bucak, 1909 yılında ise Cebel-i Bereket Vilayeti'nin kazası olmuştur (Baykara, 2000, s:128). 1933'te Cebel-i Bereket Vilayeti'nin kaldırılmasıyla Adana'ya, 1939 yılında ise Hatay'ın Türkiye'ye katılımıyla birlikte Hatay'a bağlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk modern sayımı olan 1927 nüfus sayımında 3822 nüfuslu bir kasaba olarak kayıtlara geçmiştir. Daha sonra Dört Yol çevresinde askeri birliklerin yerleştirilmesi ve 1945-1950 yıllarında Küçük Çaylı ve Özerli köyleriyle birleştirilmesi sonucunda 1960'da 10293 nüfuslu bir kent olmuştur. Dört Yol'un 1950 sonrasındaki gelişimi ve büyümesinde tarımsal faaliyetler, çırçır atölyeleri ve yeni karayolu, hizmetler sektörüne yönelik kuruluşların da etkisi büyüktür (Koca, 2005: 55-56). Tarihte Dört Yol adının ilk geçtiği kayıt 1870'lerde tapu kayıtlarında Payas kazasına bağlı bir mevki olarak rastlanmaktadır. Nisan 1910'dan itibaren Dört Yol kazasının adı İmraniye olarak değiştirilmiştir. 2 Nisan 1912 tarihinde ise Suriye Vilayetindeki İmraniye Leski adlı Hamidiye kazasının Dört Yol ile posta vs.de karıştırılmaması için Akdam mevki merkez olmak üzere Ümraniye'nin adı tekrar Dört Yol olarak değiştirilmiştir.

Çalışma sahası esas gelişimini Cumhuriyet döneminde sağlamıştır. İç göçlerin ve nüfus hareketliliğinin çok fazla yaşandığı ülkemizde 1950'li yıllarla beraber iç göçler büyük boyutlara ulaşmıştır. Bu iç hareketliliğin sonucunda kırsal alan ile kentler arasında nüfus miktarı bakımından büyük farklar oluşmaya başlamıştır. Kentlerde çarpık kentleşme artmıştır. Çalışma sahası bu durumun aksine mevsimlik tarım işçisi göçleri, turizm faaliyetleri, Suriyeli mülteciler gibi etmenlerden dolayı diğer yerleşmelerden ayrılmaktadır. 1975 yılında İsdemir'in faaliyete geçmesi ile nüfus artışları belirginleşmiştir. Nüfus arttıkça yerleşme alanları kentsel alandan kırsal alanlara doğru genişlemiştir. Tam da bu durum gösteriyor ki çalışma sahasının nüfusu her ne kadar sanayi ile artsa da yerleşme kentlere değil daha çok kırsal alanlara doğru genişlemektedir. Bu sebeple çalışma sahası diğer sanayi ile gelişen yerleşmelerden ayrılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan en fazla etkilen yörelerden biri de Dörtöl'dur. Savaşın ilk yıllarında Anadolu'daki Ermeniler gibi Dörtöl'dakiler de Suriye'ye gönderilmişti. Dörtöl 11 Aralık 1918'de Fransızların hâkimiyetine geçmiştir. Mondros ateşkes antlaşmasından sonra 11 Aralık 1918'de işgal edilen Dörtöl'da Milli Mücadele'nin ilk kurşunu 19 Aralık 1918'de Karakese köyünde Özerlili Hoca Ömer oğlu Mehmet tarafından atılmıştır. Bu olaydan birkaç gün sonra Kara Hasan Paşa tarafından da Milli Mücadele'nin ilk Kuvayı Milliye örgütü Dörtöl'da kurulmuştur. Fransız ve Ermenilerle yapılan mücadele sonucunda 9 Ocak 1922'de Dörtöl düşman işgalinden kurtarılmıştır (Koca, 2005: 56). 1939 yılına kadar Adana iline bağlı olan Dörtöl, Hatay'ın anavatana katılmasıyla birlikte Hatay iline bağlanmıştır.

Dörtöl esas gelişimini Cumhuriyet döneminde sağlamıştır. 1975 yılında İsdemir'in faaliyete geçirilmesiyle hem nüfus artışında hem de şehrsel arazi kullanımında artışlar olmuştur. Şehir göç alarak merkezden çevreye doğru genişlemiştir.

Dörtöl şehri ve ilçesi ile ilgili en sağlıklı nüfus istatistiklerine 1935 yılından itibaren sahip olabiliyoruz. Ülkemizde ilk nüfus sayımı 1927 yılında gerçekleştirilmiştir. Bunu daha sonra 1935 yılı takip etmiştir. 1935 yılından 1990 yılına kadar her 5 yılda bir nüfus sayımları gerçekleştirilmiştir. 1990 yılından sonra yapılan nüfus sayımı ise aradan geçen 10 yıldan sonra 2000 yılında yapılmıştır. Bu yıla kadar yapılan nüfus sayımlarında kurumun adı D.İ.E (Devlet İstatistik Enstitüsü) olarak geçmektedir. 2007 yılından itibaren kurumun adı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) olarak değişikliğe uğramıştır. Bu yıldan itibaren nüfus sayımları istatistikleri Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi üzerinden elde edilmektedir. Dörtöl ilçesi Hatay'ın 1939 yılında Anavatan'a dâhil olmasına kadar Seyhan vilayeti idari sınırları içerisinde yer almaktadır. Nüfus istatistikleri incelenirken bu yıllara ait veriler Seyhan vilayeti kitapçıkları ve verileri içerisinde ayıklanmıştır. 1939 yılından sonra ise ilk nüfus sayımının yapıldığı 1940 yılında artık nüfus verilerini Hatay il sınırları içerisinde temin etmekteyiz.

Dörtöl'un geçmişten günümüze kadar olan nüfusun hangi yıllarda arttığı ve hangi yıllarda azaldığı tablolarda görülmektedir. 1970-1990 yılları arası nüfusun artmasının sebebi 1975 yılında İskenderun Demir ve Çelik Fabrikası'nın üretime geçmesidir. İskenderun Demir-Çelik fabrikasının açılmasıyla birlikte Dörtöl ilçesine doğru gerçekleşen yoğun bir göç hareketi yaşanmıştır. Çalışma sahasında

belirgin bir nüfus azalışının yaşandığı dönemler ise 1990 yılında görülmektedir. Nüfus bir önceki sayım dönemi olan 1985 yılında 129,299 iken 1990 sayımında 111,332'ye gerilemiştir. Bu belirgin azalmanın sebebi Erzin'in ilçe yapılması ve Dört Yol sınırları içerisinde sayılan 6 köyün de Erzin ilçesine bağlanmasıdır (Koca, 2005: 69). Yani idari değişim Dört Yol ilçesindeki nüfus gelişimini yapay da olsa etkilemiştir. 2012 yılında 6360 sayılı yasa ile Hatay ili Büyükşehir olmuştur. 2012-2013 yıllarında nüfustaki büyük değişikliğin nedeni daha önce Dört Yol ilçesine belediye olarak bağlı olan Payas'ın Dört Yol'dan ayrılarak Hatay Büyükşehir Belediyesine bağlı bir ilçe olmasıdır. Payas'ın Dört Yol ilçesinden ayrılmasından sonra Dört Yol nüfusu 36.586 kişi birden azalmıştır. Hatay ili Büyükşehir statüsüne geçince Hatay ili genelindeki tüm ilçelerde belde ve köy tüzel kişilikleri kaldırılmış ve bunlar mahalleye dönüştürülmüştür. Böylelikle il genelinde toplam mahalle sayısı 593 olmuştur. Bunun sonucunda Büyükşehir nüfusu il nüfusu olarak kabul edilmiştir. İlçelerin her birinin kent nüfusu da ilçe nüfusu olarak kabul edilmiştir. Daha önce belirlenmiş olan kentsel alanlardaki mahallelerdeki nüfus kentsel nüfus, kırsalda kalanlar kırsal nüfus olarak sınıflandırılmıştır (Dinç, 2022: 208-209).

Dört Yol ilçesinin şehir, kır ve ilçe geneli nüfus gelişimine dair istatistiksel verileri 1935 yılı ile başlatıp 2022 yılı ile tamamlamaktayız. Bu süreler içerisinde Dört Yol ilçesi ile ilgili nüfusta meydana gelmiş önemli gelişmeler açıklanmaya çalışılmıştır. Önemli olan bir diğer ayrıntı bilgi 1950 yılında nüfusun cinsiyet ayrımı gözetilmediği için bu döneme ait verilerde toplam nüfus kullanıldığı ile ilgilidir. Bu dönemler ile ilgili çalışmalar yapılırken nüfusun dönemler arası artış oran ve hızları hesaplamalarında da yine cinsiyet verileri kullanılamamıştır (Tablo 5, 6 ve 7; Şekil 11, 12, 13, 14).

Tablo 5.*Dörtöyl İlçesi 'nde Nüfusun Gelişimi (1935-2022).*

Sayım Yılları	İlçe Merkezi Nüfusu			Kır Nüfusu			Toplam Nüfus		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T
1935	2155	1697	3852	10564	9612	20176	12719	11309	24028
1940	3881	1609	5490	11061	11081	22142	14942	12690	27632
1945	2623	1787	4410	12042	12029	24071	14665	13816	28481
1950			5720			24527			30247
1955	4710	3064	7774	13633	13722	27355	18343	16786	35129
1960	6240	4053	10293	16389	16445	32834	22629	20498	43127
1965	7163	4432	11595	18540	18140	36680	25703	22572	48275
1970	7446	5501	12947	22071	21931	44002	29517	27432	56949
1975	11110	8280	19390	41185	32615	73800	52295	40895	93190
1980	14433	11472	25905	46772	39155	85927	61205	50627	111832
1985	16579	14143	30722	51396	47181	98577	67975	61324	129299
1990	24464	22680	47144	33440	30784	64224	57904	53464	111368
2000	26582	27015	53597	37093	35568	72661	63675	62583	126258
2007	33000	33082	66082	37940	36495	74435	70940	69577	140517
2015*	40057	39869	79926	19770	19065	38835	59827	58934	118761
2022*	45113	45175	90288	19650	19003	38653	64763	64178	128941

Kaynak: DİE, Türkiye Genel Nüfus Sayımı (1935-2000), TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi İstatistikleri*İlçe Merkezi Nüfusu: Şehir imar sınırı içinde bulunan *Çaylı, Kışlalılar, Numune Evler, Ocaklı, Özerli, Sanayi, Yeşil* mahallelerinin nüfusedir.

Dörtöyl ilçesi toplam nüfusu incelendiği zaman karşımıza çok önemli dönemler çıkmaktadır. 1935 yılından 2022 yılına kadar geçen süre içerisinde çok önemli nüfus artışlarının yaşandığı görülmektedir. İlçe toplam nüfusunda 1970 yılından 1990 yılına kadar sürekli bir nüfus artışı söz konusu olmuştur. 1990 yılında Erzin beldesinin ilçe statüsü kazanmasından sonra kendine bağlı köylerle birlikte yeni bir ilçe idari sahasına sahip olması Dörtöyl ilçesi nüfusunun idari olarak yaşanan değişimden kaynaklı azalmasına sebep olmuştur. Bu tarihten sonra nüfusta tekrar artış yaşanmaya başlamıştır. 2007 yılından sonra görülen nüfus azalması ise yine idari değişimle ilgilidir. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı büyükşehir yasası ile birlikte Dörtöyl ilçesine bağlı belde belediyesi olan Payas (Yakacık) yeni ilçe idari sahasına kavuşmuştur. Bu durum Payas şehrsel alanı ile kendine bağlı köylerdeki nüfusun ayrılması anlamına gelmektedir. 2015 yılından 2022 yılına kadar da nüfusun doğal artış seyri gerçekleşmiştir. Yani istatistiklerden elde edilen veriler ışığında Dörtöyl ilçesinde idari değişim dışında herhangi bir şekilde nüfusta azalma söz konusu olmamıştır. Bu özellik çalışma sahasının nüfuslanma ve yerleşme açısından çok fazla tercih edilebilen bir yer olduğu anlamı taşımaktadır. Dörtöyl ilçesi için 1935 ile 2022 yılları arasında farklı süreçler gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki 1970 yılı ve sonrası, diğeri ise 2000 yılı ve sonrasıdır. Tespit edilen bu çok önemli dönemler şehir ve kırsal nüfus gelişimi incelendiğinde daha farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Dörtöyl ilçesi toplam nüfusu 1935 yılında 24.028 kişiden oluşmaktadır. Bu nüfusun 20.176'sını kırsal kesim, 3.852'sini ise şehrsel kesim meydana getirmektedir. İlçe toplam nüfusu 2022 yılında 128.941 kişiden

oluşmaktadır (Tablo 5, 6 ve 7; Şekil 11, 12, 13, 14).

Tablo 6.

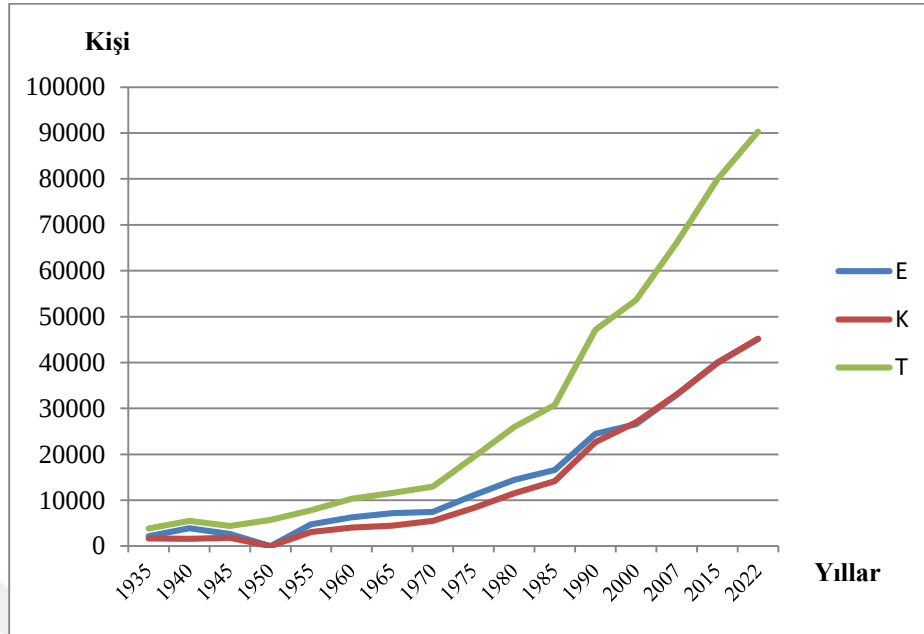
Dörtöyl İlçe Merkezinde Nüfus Artış Miktarı, Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1935-2022).

Sayım Yılları	Nüfus Artış Miktarı (Kişi)			Nüfus Artış Oranı (%)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T
1935-1940	1726	-88	1638	80,09	-5,19	42,52	117,66	-10,65	70,87
1940-1945	-1258	178	-1080	-32,41	11,06	-19,67	-78,35	20,99	-43,81
1945-1950	-	-	1310	-	-	29,71	-	-	52,02
1950-1955	-	-	2054	-	-	35,91	-	-	61,36
1955-1960	1530	989	2519	32,48	32,28	32,40	56,26	55,95	56,14
1960-1965	923	379	1302	14,79	9,35	12,65	27,59	17,88	23,82
1965-1970	283	1069	1352	3,95	24,12	11,66	7,75	43,22	22,06
1970-1975	3664	2779	6443	49,21	50,52	49,76	80,03	81,78	80,78
1975-1980	3323	3192	6515	29,91	38,55	33,60	52,33	65,21	57,94
1980-1985	2146	2671	4817	14,87	23,28	18,59	27,72	41,86	34,11
1985-1990	7885	8537	16422	47,56	60,36	53,45	77,81	94,45	85,65
1990-2000	2118	4335	6453	8,66	19,11	13,69	8,30	17,49	12,83
2000-2007	6418	6067	12485	24,14	22,46	23,29	30,90	28,94	29,91
2007-2015	7057	6787	13844	21,38	20,52	20,95	24,22	23,33	23,78
2015-2022	5056	5306	10362	12,62	13,31	12,96	16,98	17,85	17,41

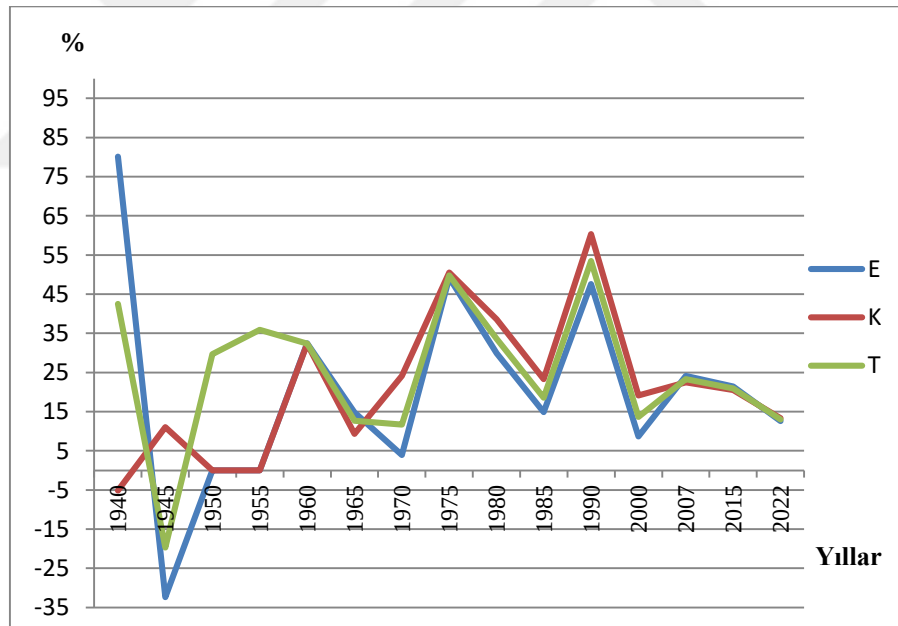
Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Dörtöyl ilçesi şehir nüfusu toplam nüfus seyrinde yaşanan dönemlere paralel olarak 1970 ve 1975 yıllarında çok önemli nüfus artışına sahne olmuştur. Özellikle 1935 yılında 3852 kişiden oluşan nüfusuyla küçük bir kasaba olarak nitelendirilebilecek özelliklere sahip olan ilçe merkezi zaman geçtikçe ve çevreye sunduğu hizmetler arttıkça sürekli olarak nüfus çeker hale gelmiştir. Özellikle Dörtöyl ilçesi idari sınırları içerisinde bulunan Payas (Yakacık) beldesinde kurulan İSDEMİR'in faaliyete geçmesiyle birlikte bu çevre çok önemli nüfus çekim merkezi haline gelmiştir. İlçe merkezi 1960'lı yıllardan itibaren ilk defa 10 bin nüfus eşiğini aşmıştır. 1970 yılında 12.947 olan şehir nüfusu fabrikanın faaliyete geçmesiyle birlikte önemli oranda göç almaya başlamış ve nüfus %49,76 artış oranıyla 19.390 kişiye yükselmiştir. Bu dönemde yaşanan nüfus artışı sadece ilçe merkezi ile sınırlı kalmamıştır. Dörtöyl ilçesinin kırsal kesimleri de benzer oranlarda nüfus artışları yaşamıştır. Şehir nüfusu açısından en ilginç dönem 1985 ile 1990 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Dörtöyl ilçesi şehir nüfusu 1985-1990 yılları arasında en yüksek nüfus artış oranını yaşamıştır. Bu dönemde %53,45 artış oranı tüm yılların en yüksek değeri durumundadır. Nüfus 1985 yılında 30.722 kişiden 1990 yılına gelindiğinde 47.144 kişiye çıkmıştır. İlçenin kırsal kesimi için bu dönemde ise nüfus artışından ziyade bir azalış trendi söz konusudur. 1985 yılında 98.577 olan kır nüfusu 1990 yılına gelindiğinde 64.224 kişiye gerilemiştir. Bu düşüşün en önemli sebebi Erzin beldesinin yeni bir ilçe olarak kurulmasıdır (Tablo 6, Şekil 11 ve 12).

Şekil 11.
Dörtöyl İlçe Merkezinde Nüfusun Gelişim Seyri (1935-2022)

Şekil 12.
Dörtöyl İlçe Merkezinde Nüfusun Artış Oranı (1935-2022)

Dörtöyl ilçesi kırsal kesimi nüfusun tarihsel gelişimi açısından çok önemli istatistiksel bilgiler içermektedir. İstatistik verileri kırsal kesimde 1935 yılında nüfusun 20.176 kişiyle ciddi bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Kırsal nüfusu 1970-1975 yılları arasındaki dönemde 29.798 kişi artmıştır. Nüfus artış oranı ise %67,72 oranıyla tüm zamanların en yüksek değeridir (Tablo 7, Şekil 13 ve 14).

Tablo 7.

Dörtöyl İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Artış Miktarı, Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1935-2022).

Sayım Yılları	Nüfus Artış Miktarı (Kişi)			Nüfus Artış Oranı (%)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T
1935-1940	497	1469	1966	4,70	15,28	9,74	9,19	28,44	18,60
1940-1945	981	948	1929	8,87	8,56	8,71	17,00	16,42	16,71
1945-1950	-	-	456	-	-	1,89	-	-	3,75
1950-1955	-	-	2828	-	-	11,53	-	-	21,82
1955-1960	2756	2723	5479	20,22	19,84	20,03	36,82	36,20	36,51
1960-1965	2151	1695	3846	13,12	10,31	11,71	24,66	19,62	22,15
1965-1970	3531	3791	7322	19,05	20,90	19,96	34,87	37,96	36,40
1970-1975	19114	10684	29798	86,60	48,72	67,72	124,76	79,37	103,42
1975-1980	5587	6540	12127	13,57	20,05	16,43	25,44	36,55	30,43
1980-1985	4624	8026	12650	9,89	20,50	14,72	18,86	37,29	27,47
1985-1990	-17956	-16397	-34353	-34,94	-34,75	-34,85	-85,96	-85,40	-85,69
1990-2000	3653	4784	8437	10,92	15,54	13,14	10,37	14,45	12,34
2000-2007	847	927	1774	2,28	2,61	2,44	3,23	3,68	3,45
2007-2015	-18170	-17430	-35600	-47,89	-47,76	-47,83	-81,48	-81,17	-81,33
2015-2022	-120	-62	-182	-0,61	-0,33	-0,47	-0,87	-0,47	-0,67

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Acıklama:

Nüfus Artış Oranı Formülü: $R = (P2 - P1) / P1 \times 100$

Yıllık Nüfus Artış Hızı Formülü: $R = (Ln P2/P1) / N \times 1000$

P2: Sonraki Nüfus Sayımı

P1: Önceki Nüfus Sayımı

Ln: Doğal Logaritma

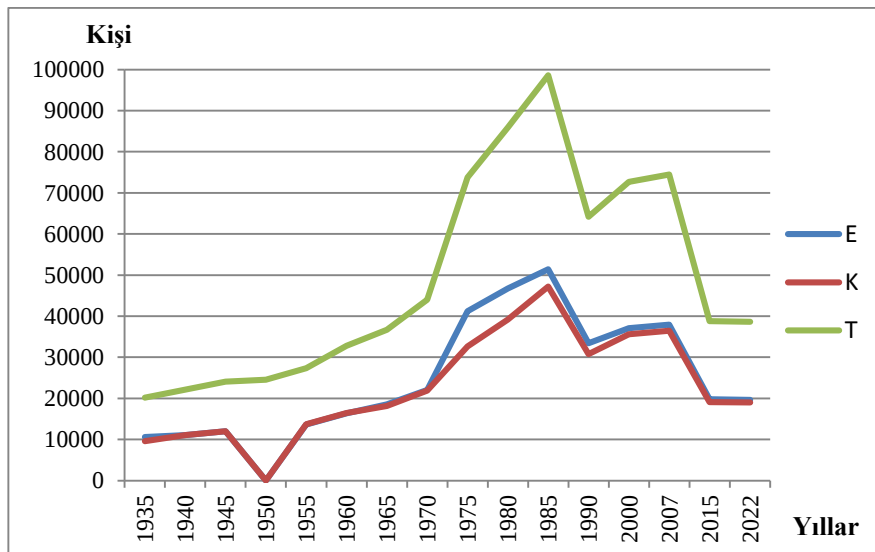
N: 2 dönem arasında geçen zaman

R: Yıllık Nüfus Artış Oranı, Hızı

Dörtöyl ilçesi kırsal kesimi 1985-1990 yılları arasında 34.353 kişilik bir nüfus kaybına uğramıştır. Bu nüfus azalışı kırsal kesimden ayrılan köylerin yeni bir ilçe olarak kurulan Erzin'e bağlanmasıyla yaşanmıştır. 2007-2015 yılları arasında görülen en yüksek nüfus kaybı ise benzer bir idari değişim sonucuna bağlıdır. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı büyükşehir yasası ile Payas beldesinin kendine bağlanan köylerle birlikte Dörtöyl ilçesinden ayrılması sonucu böyle bir durum ortaya çıkmıştır (Tablo 7, Şekil 13 ve 14).

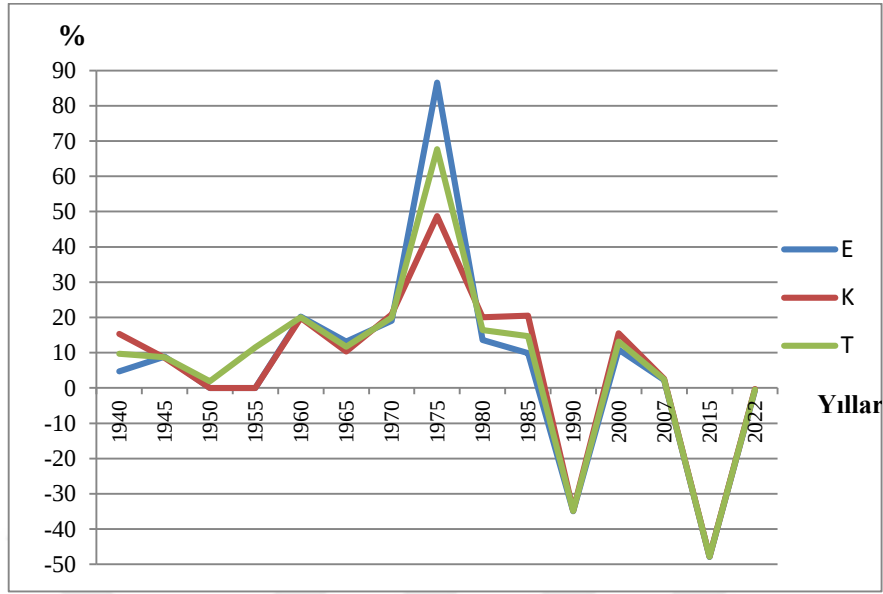
Şekil 13.

Dörtöyl İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfusun Gelişim Seyri (1935-2022)

Şekil 14.

Dörtiyol İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfusun Artış Oranı (1935-2022)

4.2.1.2. Nüfusun Dağılışı ve Yoğunlukları

Nüfusun alansal dağılışı tek bir etmene açıklanamaz nüfus dağılışında hem doğal etmenler hem de beşeri etmenleri birlikte ele almak gerekmektedir. Nüfus dağılışını etkileyen en önemli fiziki etmenler yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü, toprağın verimliliği gibi etmenlerdir (Özgür, 2011: 95). Yerleşmelerin dağılışını ve yoğunluğunu açıklarken fiziki ve beşeri faktörleri birlikte ele alıyoruz. Örneğin bir yerleşmenin dağılışını ve yoğunluğunu etkileyen faktör iklimi veya yeryüzü şekilleri olabilirken orada kurulmuş bir sanayi alanı veya ulaşım da tek başına etkili olabilmektedir. Fiziki ve beşeri faktörler birbirlerini etkilemektedir. Örneğin fiziki olarak elverişli bir sahaya kurulan yerleşme zamanla beşeri faktörlerin etkisi ile daha da büyümektedir (Apaydın, 2021: 37). Çalışma sahasının arazi kullanım özelliklerini ve dağılışını bilmeden nüfusun dağılışı hakkında analiz yapmak mümkün değildir. Bu tür çalışmalarda doğal ortam ile beşeri ortam ilişkilendirilerek daha verimli bir çalışma ortaya koyulabilir.

Araştırma sahasında nüfusun dağılışı ve yoğunluğu ile ilgili olarak farklı dağılış formları dikkat çekmektedir. Bu dağılıştaki relief faktörlerinin etkisi kendini hissettirmektedir. Özellikle nüfus dağılışının ve yoğunluğunun körfez çevresinde sıklaştığı görülmektedir. Yerleşmeler de Amanos Dağları eteklerinden kıyı ovasına doğru dağılış göstermektedir (Şekil 15, 16 ve 17).

Dörtöyöl ilçesi 15 mahalleden oluşmaktadır. Bunlar: Altınçağ, Çatköy, Çaylı, Kapılı, Karakese, Kışlalar, Konaklı, Kuzuculu, Numune Evler, Ocaklı, Özerli, Sanayi, Yeşil, Yeşilköy ve Yeniyurt mahalleleridir. Dörtöyöl büyükşehir ilçesinin mahalle nüfuslarına bakıldığında en fazla nüfus yoğunluğunun olduğu mahallelerin Numune Evler, Özerli ve Ocaklı olduğu en az ise Kapılı ve Çatköy olduğu görölmektedir. Kapılı ve Çatköy mahalleleri yükseltisi fazla dağlık alanda bulunduğundan tarım için çok uygun değildir bitki türüne baktığımızda fundalık ve ormanlık saha ile karşılaşırız bu sebeple nüfusları çok yoğun değildir (Tablo 8 ve 9).

Tablo 8.
Dörtöyöl İlçesi Mahalle Nüfusları (2022)

Mahalle Adı	Toplam	Erkek	Kadın
Çaylı	10152	5196	4956
Kışlalar	9319	4711	4608
Numune Evler	27129	13372	13757
Ocaklı	12392	6200	6192
Özerli	12195	6208	5987
Sanayi	6262	3083	3179
Yeşil	12839	6343	6496
İlçe Merkezi (7 Mahalle)	90288	45113	45175
Altınçağ	5711	2907	2804
Çatköy	331	190	141
Kapılı	145	91	54
Karakese	5994	3062	2932
Konaklı	1064	559	505
Kuzuculu	11171	5641	5430
Yeniyurt	3801	1885	1916
Yeşilköy	10436	5315	5121
İlçe Toplam (15 Mahalle)	128941	64763	64178

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Verileri

Tablo 9.*Dörtöyl İlçesi Köylerinin Nüfus Gelişimi (1935-2022)*

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
İlçe Merkezi	E	2155	3881	2623		4710	6240	7163	7446	11110	14433	16579	24464	26582	33000	40057	45113
	K	1697	1609	1787		3064	4053	4432	5501	8280	11472	14143	22680	27015	33082	39869	45175
	T	3852	5490	4410	5720	7774	10293	11595	12947	19390	25905	30722	47144	53597	66082	79926	90288
Altıncağ (Altıncağ/ İcadiye)	E	226	327	420		658	850	1036	1170	1288	1521	1924	2028	2354	2667	2719	2907
	K	215	332	457		668	850	959	1127	1166	1472	1817	1994	2391	2545	2593	2804
	T	441	659	877	1028	1326	1700	1995	2297	2454	2993	3741	4022	4745	5212	5312	5711
Çatköy (Çat)	E	86	106	115		147	151	162	96	81	205	32	57	55	45	172	190
	K	92	100	109		135	136	111	65	68	179	28	44	38	39	129	141
	T	178	206	224	263	282	287	273	161	149	384	60	101	93	84	301	331
Kapılı	E	49	57	58		71	80	89	81	156	115	62	106	81	31	85	91
	K	57	61	62		76	86	83	87	151	115	56	82	49	22	59	54
	T	106	118	120	126	147	166	172	168	307	230	118	188	130	53	144	145
Karakese (Karakise)	E	434	475	541		691	796	894	1141	1382	1815	2102	2235	2898	3020	3176	3062
	K	465	544	536		699	795	838	1100	1253	1855	2061	2289	2921	2883	3048	2932
	T	899	1019	1077	1289	1390	1591	1732	2241	2635	3670	4163	4524	5819	5903	6224	5994
Konaklı (Rabat)	E	111	101	113		147	177	185	245	248	295	326	368	390	443	557	559
	K	102	107	101		134	181	197	254	226	281	358	348	381	407	526	505
	T	213	208	214	313	281	358	382	499	474	576	684	716	771	850	1083	1064
Kuzuculu	E	849	856	998		1322	1691	1927	2603	3753	3587	4526	4837	5354	5608	5666	5641
	K	811	864	947		1362	1684	1854	2513	2258	3528	4435	4872	5334	5291	5437	5430
	T	1660	1720	1945	2301	2684	3375	3781	5116	6011	7115	8961	9709	10688	10899	11103	11171
Yeniyurt	E	Yeşilköy Sınırlarından Ayrılmış				335	526	644	809	950	1158	1450	1470	2604	2187	2009	1885
	K					359	512	613	806	944	1188	1373	1489	2444	2175	2002	1916
	T				533	694	1038	1257	1615	1894	2346	2823	2959	5048	4362	4011	3801
Yeşilköy (Küçükçaylı)	E	551	544	611		764	948	1107	1434	2123	2529	3522	4401	4888	5202	5386	5315
	K	524	537	630		778	920	1080	1412	2105	2554	3351	4161	4945	5003	5271	5121
	T	1075	1081	1241	1387	1542	1868	2187	2846	4228	5083	6873	8562	9833	10205	10657	10436

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Çalışma sahasında kır-kent olarak sınıflandırıldığında kır nüfusu toplamının kent nüfusundan daha fazla olduğu açıkça görülmektedir. Çalışma sahasında yeryüzü şekillerinin ve iklimin tarım için elverişli olması bu alandaki insanların geçmişten günümüze tarımla uğraşmasına yol açmıştır. Kırsal kesimde evler ve etrafında büyük turuncgil bahçeleri mevcutken şehir merkezindeki mahallelerde son yıllarda çok katlı betonarme yapılar artsa da bazı mahallelerde halen özellikle turuncgil yetiştirilen bahçelerin içerisinde evlere de rastlanmaktadır. Gelecek yıllara dair imar planlamalarını yapabilmek için nüfusun mahallelere dağılımını bilmek önemlidir. Nüfus dağılımını bilmek bize o bölgenin arazi kullanımı, ekonomik fonksiyonlar ve planlama gibi faaliyetlerde önemli bir ışık tutar.

Dörtöyl ilçesinde mahalle nüfuslarının dağılışına baktığımızda dengeli bir dağılım yoktur. 15 mahalleden oluşan ilçede merkez mahalleleri oluşturan Çaylı, Ocaklı, Numune Evler, Kışlalar ve Sanayi mahallelerinde nüfus daha yoğun iken kırsal mahallelerde yoğunluk azdır.

Dörtöyl ilçesinin 1935 yılı nüfus dağılışı haritasını incelediğimizde nüfusun

daha çok Ocaklı, Çaylı ve Numune Evler Mahalleleri'nde yoğunlaştığını görüyoruz. Yoğunluğun en az olduğu mahalleler ise Amanos dağları eteklerinde yer alan kırsal mahalleler olan Çatköy ve Kapılı Mahalleleri'dir. Nüfusun yoğun olduğu mahalleler yeryüzü şekilleri bakımından incelendiğinde ova tabanı üzerine kurulmuş olan merkez mahalleler olduğu görülüyor. 1935 yılı nüfus dağılışı haritası incelendiğinde kırsal alanlara doğru gidildikçe nüfus yoğunluğunun azaldığı görülüyor. Amanos dağlarının yüksekleri ise nüfusun yerleşme alanı olarak seçmediği görülüyor. Bunun sebebi olarak engebe ve yükseltinin yanında maki bitki örtüsünün yoğun olması da gösterilebilir (Şekil 15).

Nüfus dağılışı ve yoğunluk haritasına bakıldığında nüfusun genelde Dört Yol'un mahallelerinin ovalık kesimlerinde kalan yerlerinde toplandığı görülmektedir. Kırsal kesimdeki mahallelerin dağlık bölgelerine ise nüfus hiç yok denilebilir. Dört Yol ilçe merkezi mahallerinde kırsal kesimdeki mahallelere göre nüfusun oldukça yoğun olduğu dikkat çekmektedir.

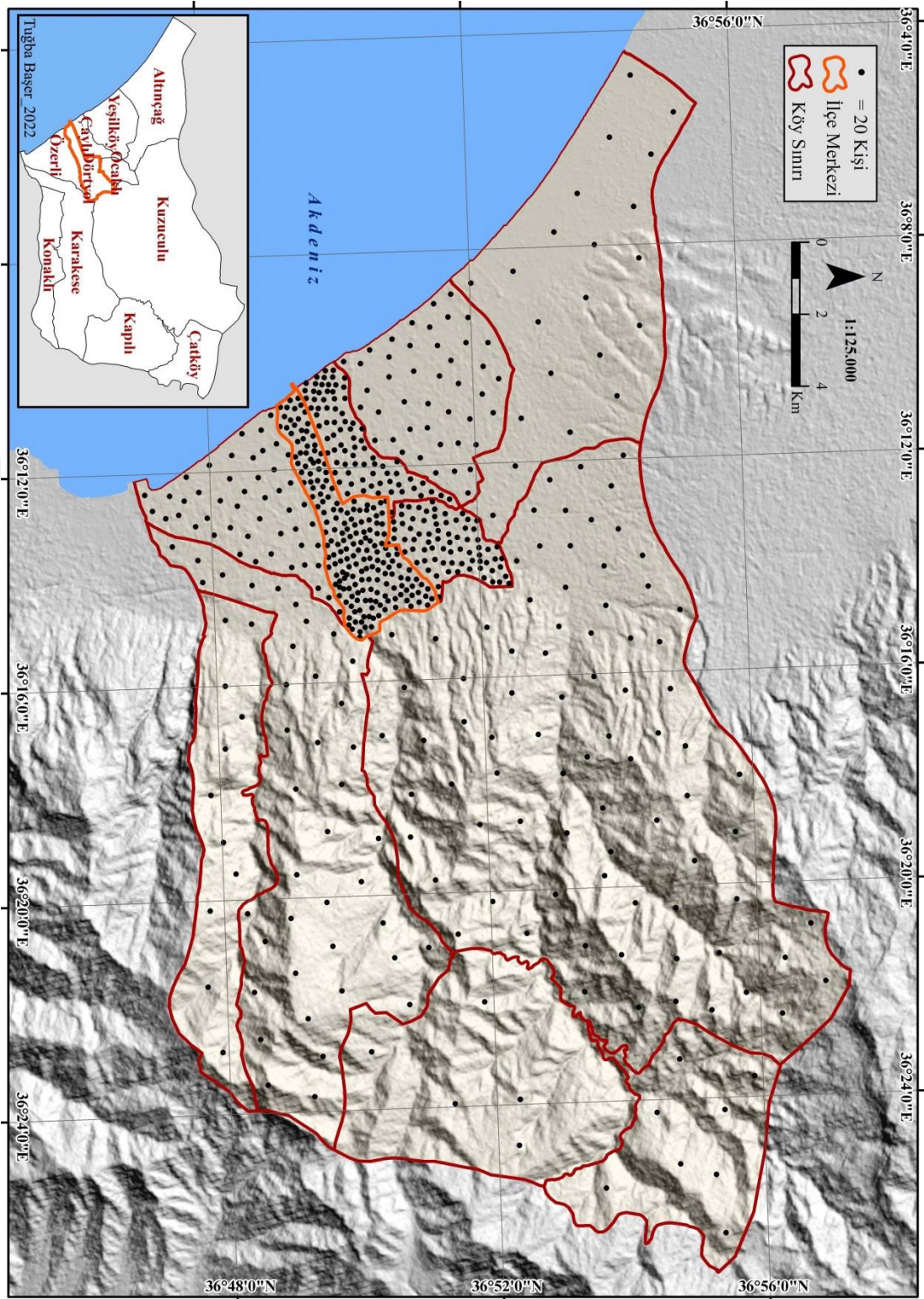
1975 yılı nüfus dağılışı ve yoğunluğu haritasını incelediğimizde 1935 yılı nüfus dağılışı ve yoğunluğu haritasına kıyasla nüfusun yoğunluğunun arttığı göze çarpmaktadır. 1975 yılında mahallelerin ovalık kesimlerinde kalan yerlerde nüfus yoğunluğu artarken kırsal kesimdeki mahallelerin dağlık bölgelerinde kalan yerlerinde akarsu vadilerinde nüfusun toplanmaya başladığı görülmektedir. Akarsu vadilerine ve çevresine doğru nüfusun artması çalışma sahasındaki insanlar için tarımın önemini vurgulamaktadır. Bu dönemdeki şehir nüfusunun da yoğunlaşmasını 1975 yılında İskenderun Demir- çelik fabrikasının kurulması ve bölgeye olan göçün artması sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan yola çıkarak nüfusun dağılışı ve yoğunluğunda hem merkez mahallelerde hem de kırsal kesimde artış olmuştur. 1975 yılı nüfus haritasına göre Ocaklı, Çaylı ve Numune Evler Mahalleleri yanı sıra Yeşilköy ve Altınçağ Mahalleleri'nde de nüfus yoğunluğunu artmaya başladığını görüyoruz (Şekil 16).

2022 yılı nüfus yoğunluğu haritasını incelediğimizde nüfusun da artmasına bağlı olarak yoğunluk oldukça artmıştır. Bu dönemde çalışma sahasını oluşturan kırsal mahalleler de oldukça yoğunlaşmıştır. En yoğun nüfuslu mahalleler merkez mahalleler olan Numune Evler, Sanayi, Yeşil, Kışlalar mahalleleridir onları takip eden mahalleler ise Ocaklı, Çaylı, Özerli ve Altınçağ'dır. Altınçağ Mahallesi merkez mahalle olmamasına rağmen incelendiğinde merkez mahallelere yakın bir yoğunluğa sahiptir. Özerli Mahallesi'ni yoğunluk bakımından Yeşilköy Mahallesi takip

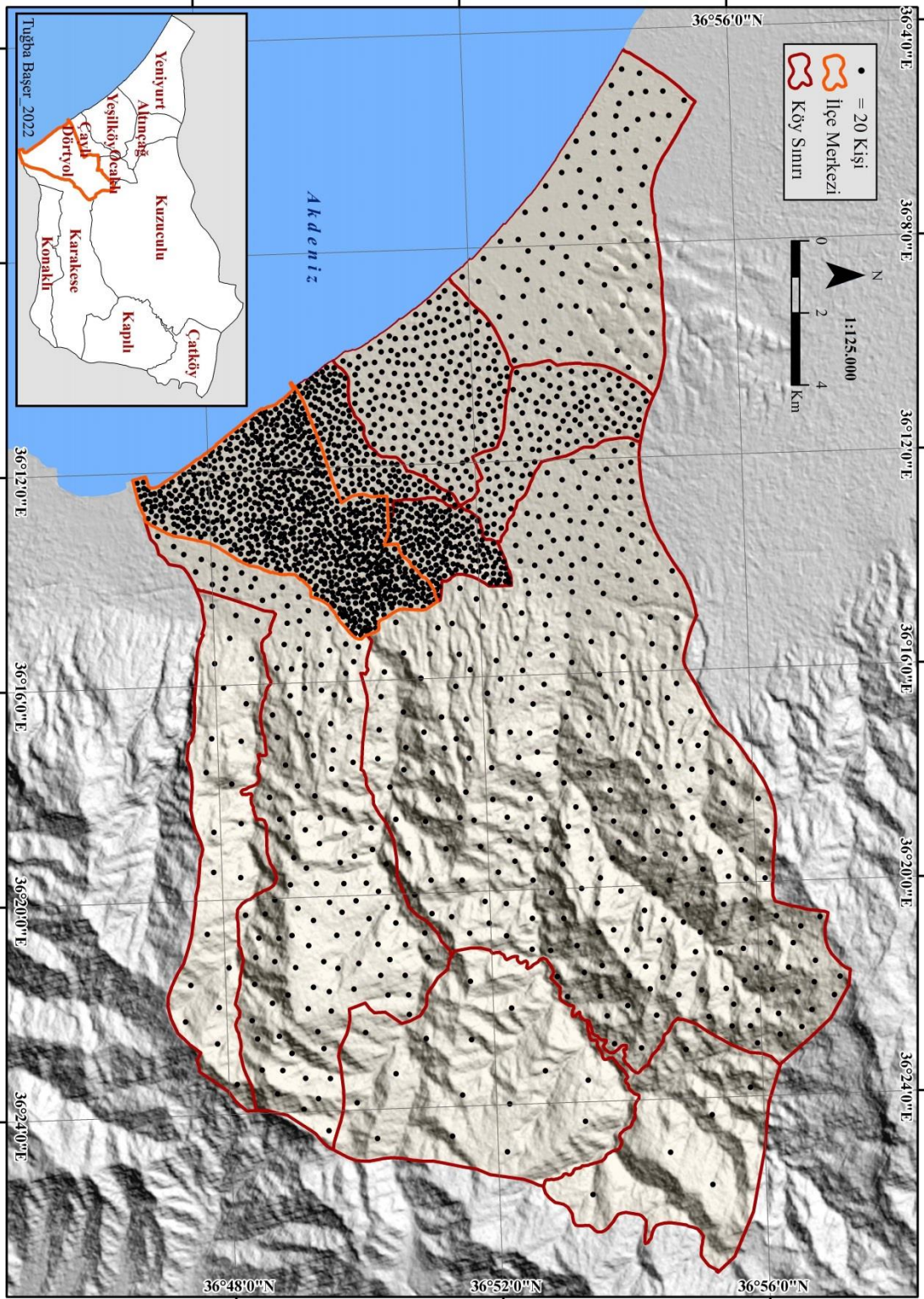
etmektedir. Nüfus yoğunluğunun en az olduğu mahalleler ise Kapılı ve Çatköy mahalleleridir. Geçmiş dönemlerden günümüze kadarki haritaları ve nüfus bilgilerini takip edildiğinde Kapılı ve Çatköy mahalleleri çalışma sahamızdaki en az nüfuslu mahalleler olma özelliğini sürdürmüştür. Bu mahallelerde nüfus yoğunluğunun az olmasının sebebi dağ eteğinin üst kesiminde kurulmuş olması, dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olmasıdır. Arazi engebeli olduğu için tarıma pek elverişli alanlar değildir bu mahallelerde fundalıklar ve makiler yaygındır (Şekil 17).

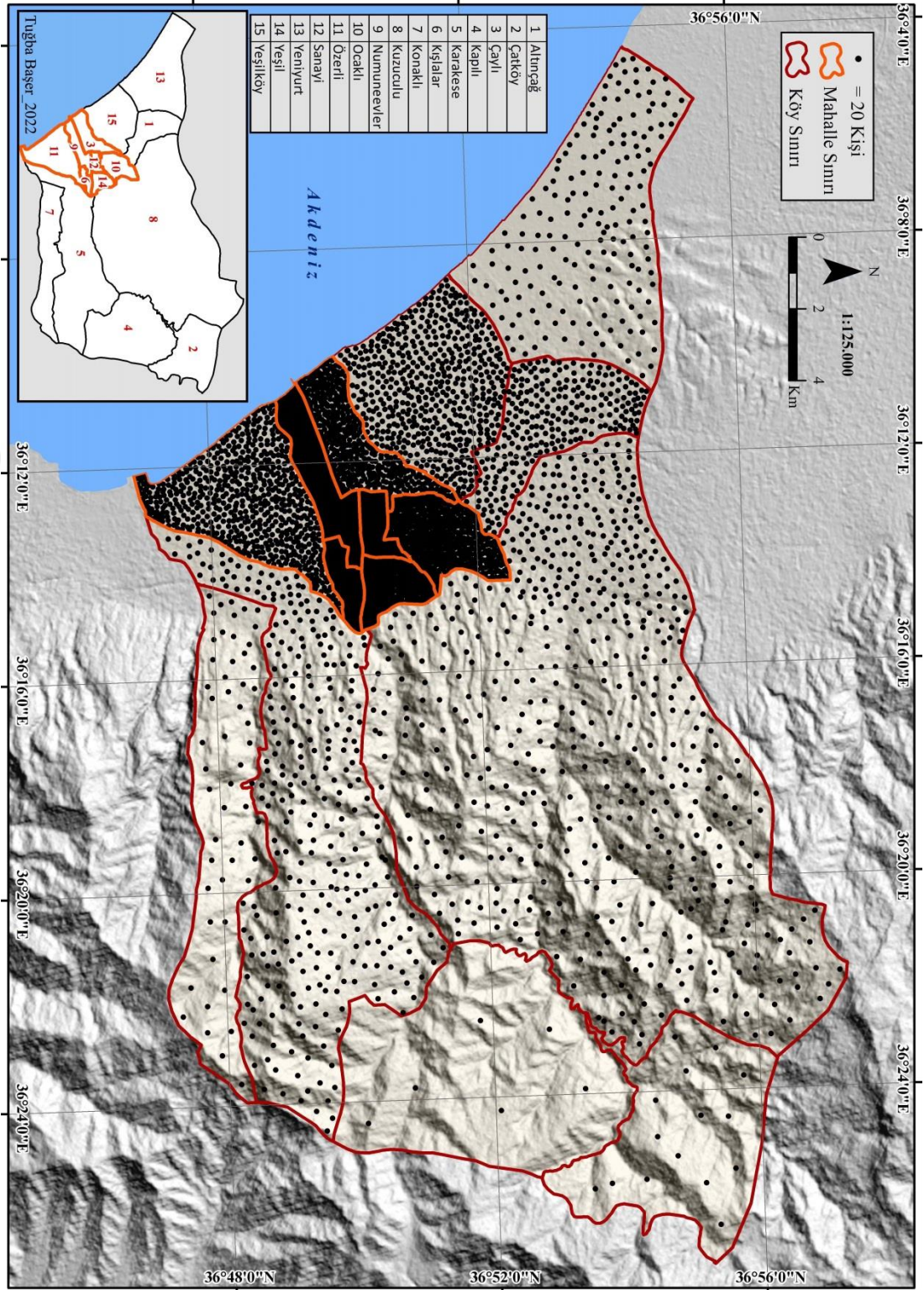
Şekil 15.
Araştırma Sahasının Nüfus Dağılışı Haritası (1935)

Şekil 16.
Araştırma Sahasının Nüfus Dağılışı Haritası (1975)

Şekil 17.
Araştırma Sahasının Nüfus Dağılışı Haritası (2022)

4.2.1.3.Nüfus Hareketleri

Nüfus hareketleri nüfus miktarında oluşan değişimler ile oluşmaktadır bu hareketler doğum ve ölümlerle olabildiği gibi göç hareketleri de nüfus hareketlerine etki etmektedir.

Tümertekin ve Özgüç'ün de dediği gibi bir alandaki nüfusa dinamik olma özelliğini kazandıran etkenlerden biri doğum ve ölümlerdir (Tümertekin & Özgüç, 1998: 249). Ölümler ve doğumlar arasındaki fark nüfusun artış ve azalışının yanı sıra nüfusun genç, yaşlı, bağımlı nüfus ve ortalama ömür gibi özelliklerini de verir. Geçmiş dönemlere göre değerlendirdiğimizde son dönemlerde Dört Yol'da doğum ve ölüm oranları önemli ölçüde gerilemiştir. Bu durum Dört Yol'da yaşayan insanların ekonomik durumlarının düzelmesi, insanların sağlık konusunda duyarlılık göstermesi, sağlık hizmetlerinin iyileşmesi ve beslenme şartlarındaki iyileşmenin göstergesidir. Çalışma sahasındaki doğum ve ölüm oranlarının düşmesi nüfus artış hızını yavaşlatmıştır. Bu durum üzerinde nüfusun eğitim seviyesinin yükselmesi ve aile planlamasının öneminin artması etkili olmuştur. Ancak aile planlaması her mahallede başarı elde edememektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden gelen ailelerin bulunduğu mahallelerde doğum oranı daha yüksektir.

Göç kısaca insanların çeşitli sebeplerden dolayı yaşamlarının bir bölümünü veya tamamını geçirmek üzere bir iskân ünitesinden başka bir iskân ünitesine yerleşerek yaptıkları coğrafi hareketliliğe denir. Göç sebepleri dini, siyasi, sosyal, ekonomik, doğal veya başka sebepler olabilir (Akkayan, 1979: 21). Göç olayının temelindeki faktör insanların geçimlerini sağlamak için tarım, hayvancılık ve ekonomik açıdan elverişli yerleri elde etme isteğidir. İnsanların nüfusları artınca doğal kaynaklar artan nüfusu beslemekte yetersiz olduğu yerlerden, tarım ve hayvancılık, hizmet, sanayi gibi potansiyeli fazla olan yerlere gitmektedirler. Göçler daimi ve geçici nitelikte olabilir. Daha çok sanayi ve hizmet alanında çalışanlar daimi göçe, tarım, hayvancılık, turizm gibi alanlarla uğraşanlar ise geçici göçe katılırlar.

Cumhuriyetin ilk elli yılında kırsal kesimdeki nüfus artışının fazla olması, bununla birlikte toprağın bölünmesi ve fazla nüfusu besleyemeyecek olması, sanayileşme ve kentlerdeki işgücü ihtiyacı, göçlerin temel dinamiğini meydana getirmiştir. Ayrıca köylerdeki eğitim ve sağlık hizmetlerinin yok denecek düzeyde olması, kente göçü etkileyen diğer faktörlerdir. Göç kuramlarında göçün nedenlerine ilişkin geliştirilen teoriler, daha çok kır-kent göçlerini açıklamak üzere

yoğunlaşmıştır. Bu tarz yaklaşımlara göre kentlerde sanayi üretiminin gelişmesini, kentsel cazibenin artmasının direk veya dolaylı sonuçlarının kırsal nüfusta bir çözülmeye sebep olduğu, çözümlenin kentlerde bir nüfus yoğunlaşmasına sebep olduğu şeklinde açıklanabilir. Bu yaklaşımlar doğru da olsa eksik olduğu muhakkaktır. Çünkü Anadolu’da yaşayan kırsal nüfus, iki büyük demografik geçiş sürecini yaşamıştır. Hatta ülkemizin doğusunda bu süreçler henüz tamamlanmamıştır. Aslında daha eski tarihli yaşanan ilk göçler kırsal alandan kırsal alana doğru olan göçlerdir.

Ülkemizde birçok köy ve köylü, özellikle doğal çevre faktörlerinin etkisi ve değişen kültürel yapının zorlaması ile göç etmek zorunda kalmıştır. Anadolu’da hüküm süren kırsal yaşamın birincil geçim kaynağı hayvancılığa dayanıyordu. Savaşların azalması, güvenli emin ortamların çoğalması ve yerleşik hayatın daha çekici olması, hayvancılık yapan ve göçer yaşam süren nüfusun yerleşik hayata geçmesini hızlandırmıştır. Bu kırsal kesimde yaşanan ilk demografik geçiş süreci olarak sayılabilir. Türkiye’de kır iskânının gelişimi ve dağılışı üzerinde etki yapan önemli faktörlerden biri de göçler olduğu görülür. Bu göçler etkilerini hem dış hem de iç göçler olarak göstermektedir.

Göçmenlerin Anadolu’daki iskânı çok yerde hemen mümkün olmamış ilk gelenler yıllarca basit ev veya kulübeler içinde yaşamak zorunda kalmışlardır (Gözaydın, 1948). Bunlar yeni ortamın yabancıları olmaları nedeniyle ilk iskân çekirdekleri gelenekleri dışında çok sıkışık dokuda gelişmiştir. Ancak ortam şartlarına uyduktan ve ekonomilerini kurduktan sonra köyler oluşmuştur. Bu köyler geçmişten sıkışık bir dokudan meydana gelirken daha sonra gevşek dokulu iskân görülmüştür. Ayrıca iskân ünitelerinin sayısı artışı sırasında süratle artan kır nüfusu oluşmuştur. Bu kır nüfusu boş alanları istila etmeye başlamıştır.

Türkiye’de iç göçlere baktığımızda ise bunlar kırdan kente olan göçlerdir. Buna sebep olan kırdaki insanın ekonomik faaliyetlerin kısıtlılığında, iş olanaklarının sınırlı olması, miras yoluyla tarım alanlarının küçük parçalara ayrılmış olması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olması, güvenlik şartlarından dolayı kırdan kente göç olmaktadır. Özellikle son yıllarda ülkemizin bazı kesimlerinde güvenlik problemlerinden dolayı kırsal kesimler adeta boşalmıştır. Bu durum özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da görülmektedir. Kırsal yerleşmelerin gelişimi için negatif bir durum oluşturur.

Araştırma sahası göç açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla göç alan bir

yerdir. Ekonomik olarak tarım, sanayi ve hizmetin gelişmesi göç almasına büyük etkenlerdir.

Çetin'in "*Antakya ve İskenderun-Dörtyol Çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme)*" adlı çalışmasında bahsettiği üzere sanayinin ve hizmet alanının gelişimi ile gerçekleşen göçler yalnızca göç edilen yerlerin merkezlerini değil bu merkezlerin çevresindeki yerleşmelerin de büyümesinde etkilidir. Özellikle 1950'lerden sonra Antakya, İskenderun- Dörtyol çevresine Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden gelenlerin yanı sıra diğer kırsal alanlardan gelen göçmenler merkezlerin yanı sıra bu merkezlerin çevresine de yerleşmişlerdir (Çetin, 2012: 264).

Bu durum gösteriyor ki sadece merkezler değil sanayinin etkisiyle kırsal alanlar da oldukça nüfuslanmıştır. Dörtyol yapısı gereği bahçeli konutların bulunduğu bir yerleşmedir. Apartman hayatı istemeyen nüfus kırsalda yaşamayı tercih ederek civar mahallelere yerleşmişlerdir. Karakese, Kuzuculu, Yeşilköy gibi mahalleleri buna örnek gösterebiliriz.

İç göçler bir ülkenin sınırları içerisinde olan göçlerdir. İç göçler sonucunda ülkenin nüfus miktarında bir değişime neden olmaz. İç göçler genel olarak kırsal alandan kentlere doğrudur. Bu sebeple iç göçlere bağlı olarak kent nüfusları artarken kırsal nüfus azalmaktadır. İç göçlerin olmasının en büyük nedeni bölgeler arasındaki ekonomik dengesizlik ve ekonomik kaynakların yetersizliğidir. Araştırma sahamız Dörtyol'un bugünkü duruma gelmesinde esas faktör iç göçlerdir. Payas'ta İsdemir'in faaliyete geçmesiyle, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden önemli miktarda göç almıştır. Göçlerin illere göre dağılımını tespit etmek çok zordur. Ancak Dörtyol'da yapılan anket çalışmaları ve Dörtyol ilçe seçim kurulu seçmen kütüklerine göre hangi illerden geldikleri belirlenmiştir. Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, Adana, Osmaniye ve Gaziantep illerinden Dörtyol göç almıştır. Şehirdeki en önemli mevsimlik işçi göçü turunçgil hasat döneminde görülür. Yine inşaatlarda çalışmak üzere Dörtyol'a gelen mevsimlik işçiler de bulunmaktadır. Dörtyol içerisinde mevsimlik göç yapanlar ise dinlenmek amacıyla Amanos Dağları'ndaki yaylalara çıkmaktadırlar (Foto 6).

Araştırma sahasında göçlerin temel nedeni işsizlik, daha refah bir yaşam sürme isteği, , turizm, akraba ziyareti şeklinde olmaktadır.

Araştırma sahasında yapılan anketlere göre göçler Almanya, Rusya, Suudi Arabistan ve Libya ülkelerine olmuştur. Gidenler birkaç yıl kalıp geri gelmektedir. Ailelerini yanlarında götürmemektedirler.

Foto 6.

Dörtyol İlçesine Mevsimlik Göç İle Gelen Turunçgil İşçilerinden Bir Görünüm

4.2.2. Yerleşme Faktörü

İskenderun Körfezi'nin kuzeydoğu kıyısı ile Amanos Dağları arasındaki kıyı ovası üzerine kurulan Dörtyol ilçesi yerleşmelerinin yerleşim yeri seçiminde tarihi faktörlerin etkisi büyük olmuştur. Şehrin kurulmuş olduğu alan ile kırsal kesimde bulunan yerleşmelerin kuruluş özellikleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle kıyı ovası üzerinde ve buraya yakın kesimlerde daha önceleri kurulmuş olan tarihi yerleşmeler söz konusudur. Ancak kıyıdan uzaklaştıkça ve dağlık alanın yamaçlarına doğru yayıldıkça yerleşmelerin günümüze daha yakın zamanlarda kurulup gelişme gösterdikleri görülebilmektedir. Ayrıca çalışma sahasında yapılan arazi gezi ve gözlemlerine dayanarak relief faktörünün insan yaşamı ve yaşamayı tercih ettiği yerler üzerindeki etkisi kolaylıkla anlaşılabilmektedir.

Ülkemiz arazisinin yüksek olmasının yanı sıra engebeli bir topoğrafyanın hâkimiyeti ulaşım ve tarım alanlarını sınırlandırdığından kırsal yerleşmeler üzerinde sınırlandırıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum özellikle dağınık kırsal yerleşmelerin doğmasına neden olmuştur. Ekonomik olarak ise geçimlik tarımsal faaliyetlerin hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Dörtyol ilçesi şehrsel alanı ile kırsal alanları arasındaki en önemli fark kuruluş yerlerinin bu farklı özellikler göstermesinden kaynaklanmaktadır. Dörtyol'un ilk yerleşme çekirdeği Fırka-i İslâhiye'nin bu alanda düzeni sağlaması (1865) sonucu oluşmuştur(Koca, 2005, s:49). Dörtyol şehri ve idari olarak ilçeye bağlı köy ve kasaba karakterindeki diğer yerleşim birimleri Amanos Dağları eteklerinde ve yamaçlarında bulunduğundan

buralarda sürdürülen faaliyetler de birbirinden farklı olmaktadır. Özellikle birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde kurulmuş olan yerleşmeler hem arazi hem de iklim olarak gerek insanların yerleşmesine gerekse de ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmelerine uygun imkânlar sunmaktadır. Bu nedenle çalışma sahası geçmişten günümüze kadar birçok medeniyete ve insana ev sahipliği yapmıştır.

Dörtyol Ovası'nın güneyi ve batısında tarihi yerleşmeler daha doğrusu o yerleşmelerin kalıntıları bulunmaktadır. Bunlardan en eski döneme ait olan şehrin kuzeybatısında Yeşilköy Mahallesi'nde deniz kıyısında yer alan Kinethöyük'tür. Yörenin uzun tarihi boyunca Etiler, Asurlar, Persler, Makedonyalılar, Grekler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Memluklar ve Osmanlılar bu bölgede hâkimiyet sağlamışlardır.

Dörtyol adına ilk defa 1870'lerden itibaren tapu kayıtlarında Payas kazasının bir mevki olarak rastlamaktayız. Kaza merkezi Aralık 1906 yılında Payas'tan Erzin'e taşınmıştır. Dörtyol mevki merkez olmak üzere Şubat 1909'da, Dörtyol adıyla Adana vilayeti, Cebel-i Bereket Sancağına bağlı kaza merkezi oldu. Nisan 1910'dan itibaren Dörtyol kazasının adı Ümraniye olarak değiştirilmiştir. 2 Nisan 1912 tarihinde ise Suriye Vilayetindeki Ümraniye Leski adlı Hamidiye kazasının Dörtyol ile posta vs.de karıştırılmaması için Akdam mevki merkez olmak üzere Ümraniye'nin adı tekrar Dörtyol olarak değiştirilmiştir. 1939 yılına kadar Adana'ya bağlı olan Dörtyol, Hatay'ın anavatana katılmasıyla Hatay iline bağlanmıştır. Dörtyol esas gelişimini Cumhuriyet döneminde sağlamıştır. 1975 yılında İsdemir'in faaliyete geçirilmesiyle hem nüfus artışında hem de şehrsel arazi kullanımında artışlar olmuştur. Şehir göç olarak merkezden çevreye doğru genişlemiştir.

Araştırma sahası Akdeniz kıyısında yer alması ve akarsuların dağlardan aşındırıp taşıdığı malzemeleri dağ eteklerine biriktirmesiyle oluşmuş birikinti koni ve yelpazelerinin üzerine kurulmuş olduğundan verimli topraklara sahiptir. İklimi de elverişli olduğundan eski dönemlerden beri yerleşmeye müsaittir ve önemli tarım alanlarındandır. Yöre iklimi turunçgil tarımına uygun olduğundan evler de genellikle turunçgil bahçelerinin arasında tek evler olarak görülür. Ancak şehirleşme arttıkça bu evler ve bahçeler yerlerini çok katlı yapılara bırakmaktadır. Çok katlı yapılar günümüzde merkez mahallelerde yoğun olarak görülmeye başlamıştır. Kırsal kesimde hala evler bahçeli şekildedir. Alüvyonlardan oluşan ova tabanlarında uygun toprak, iklim ve yeterli sulama şartları olduğundan yıl boyunca tarım yapılabildiğinden yerleşmeye oldukça elverişli bir yerdir.

Yerleşmeleri sınıflandıracak olursak; şehir yerleşmeleri, kasaba yerleşmeleri, köy yerleşmeleri ve köy altı yerleşmeleri olarak gruplara ayırmak mümkündür. Çalışma sahası içerisinde konunun Dört Yol ilçesi idari sahasına dâhil olan kırsal kesimden oluşması bu sınıflama içerisindeki yerleşmelerden bazılarını konu dışarısında bırakmamıza sebebiyet vermiştir. Bu sınıflamada Dört Yol şehir yerleşmesi konu dışarısında bırakılmıştır. Çünkü inceleme metodu itibariyle kırsal alandan tamamen farklı bir yapıda bulunması buna neden olmuştur. Ayrıca Koca'nın Dört Yol şehri ile ilgili yapmış olduğu ayrıntılı bir çalışma bulunmaktadır. Bu yüzden tez kapsamında şehrsel alan incelenmeye alınmamıştır. Ancak tabi ki ilçe geneli ve kırsal alan ile ilgili tüm çalışmalarda şehrsel alandan mutlaka yeri geldiğinde bahsedilmiştir. Çünkü ilçe idari sahası içerisinde şehir ve kırsal alanlar mutlaka birbirini çeşitli özellikleri ile etkilemektedir. Şehir yerleşmesi olarak yedi mahalleden oluşan Dört Yol şehrini görmekteyiz. Şehir merkezini oluşturan bu mahalleler Kışlalar, Numune Evler, Ocaklı, Sanayi, Yeşil, Çaylı ve Özerli Mahalleleridir. Kırsal kesim olarak baktığımızda Hatay ili Büyükşehir olduktan sonra Dört Yol ilçesine bağlı mahalle statüsü verilen yerleşmeler ise Altınçağ, Çatköy, Kapılı, Karakese, Konaklı, Kuzuculu, Yeniyurt ve Yeşilköy (Küçükçaylı) mahalleleridir. Saymış olduğumuz bu 8 mahalleden 5'i (*Altınçağ, Karakese, Kuzuculu, Yeniyurt ve Yeşilköy*) 6360 sayılı yasadan önce idari olarak belde belediyesi olan ancak coğrafi olarak kasaba karakteri gösteren yerleşmelerdir. Hatay ili Büyükşehir olmadan önce köy idari statüsünde olan Çatköy, Kapılı ve Konaklı köyleri ise günümüzde Dört Yol ilçesine bağlı mahallelerdir. Buralarda nüfus nispeten az ve seyrek. Arazi genel olarak engebeli ve dağlıktır. Yerleşmeler dağınık şekildedir. Köy-altı yerleşmeleri olarak yaklaşık 30 kadar yayla yerleşmesi görülmektedir.

4.2.2.1. Kasaba Yerleşmeleri

“Kasabalar, şehirlerin alt basamağını oluşturan yerleşmeler olup, köy ile şehir arasında köprü oluşturmaktadırlar. Fonksiyonları itibariyle şehirler kadar gelişmemiş, fakat köy yerleşmelerine oranla bir hayli gelişmiş yerleşmelerdir. Bir köyün kasabaya dönüşmesi için hizmet sektörü içindeki faaliyetlerin bir kısmının orada yer alması ve iş kollarında çeşitliliğin artması gerekmektedir. Bir köyün kasabaya dönüşmesinde etkili olan farklı unsurlar bulunmaktadır” (Özçağlar, 2015: 136).

Nüfusu 2000'in üzerine çıkmış yerleşim birimlerinde eğer fazlaca dağınık olmayan toplu bir yerleşim şekli varsa ve burada oturan seçmenlerin çoğunluğu

belediye kurulmasını istiyorsa ve vali re'sen bu işe gerek görüyorsa İç İşleri Bakanlığının teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile bu tip yerleşmelerde belediye teşkilatı kurulmaktadır (TBMM 1930, 03.04.1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu Madde:7). 2005 yılına kadar geçerli olan Belediye Kanununda nüfusu 2000'i geçmiş olan yerleşmelerde belediye teşkilatı kurulabiliyordu. Ancak 13.07.2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanununda “Nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur. Nüfusu 2.000'in altına düşen belediyeler, Danıştay'ın görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine müşterek kararname ile köye dönüştürülür. Tüzel kişiliği kaldırılan belediyenin tasfiyesi il özel idaresi tarafından yapılır” ifadesi yer almaktadır. (TBMM 2005, 13.07.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu Madde:4 ve Madde:11).

Özçağlar'ın 1580 sayılı Belediye Kanununa istinaden yapmış olduğu yorumda; bir köy idari ünitesi içerisindeki daimi bir yerleşme “**kasaba**” yerleşmesine dönüşmüştür. Bu yerleşme zamanla daha da gelişerek şehir özelliği de kazanabilmektedir. Yerleşmelerin gelişmesi bir takım hizmetlerin yürütülmesini beraberinde getirmektedir. Bu hizmetlerin yürütülmesini ise belediye örgütleri üstlenmişlerdir. Bunlar için **belediye örgütlü kasaba yerleşmesi (belde)** ifadesi kullanılabilir (Özçağlar, 1996: 22).

“Ülkemizin tüm bölgelerinde nüfustaki 10.000 eşik değerini, şehir-kır ayrımında kullanabilmek, buralarda şehrsel özelliklerin gelişmeye başlamış olmasına rağmen, kalıp halinde düşünmek oldukça güçtür. Ülkeden ülkeye şehir-kır ayrımındaki nüfus ölçütleri değişebildiği gibi, coğrafi yapısı ve özellikleri farklı, kısa mesafelerde büyük değişiklikler gösteren Türkiye’de sadece bir nüfus değerine itibar etmek yanılgılara yol açabilir. O nedenle köy ile şehir yerleşmeleri arasında bir geçiş özelliği gösteren kasabaları yerleşme sınıflandırmalarına dâhil etmek gerekir” (Özgür, 1997: 221-222).

Özgür'ün de ifade ettiği gibi yere ve zamana göre değişen özellikler ve nüfus yapısı bir yerleşmenin karakterinin zamanla değişebileceğini bize göstermektedir. O nedenle salt bir nüfus sayısını baz alarak o yerleşme hakkında kesin sonuçlarla isimler atfetmek coğrafi olmaktan çok uzaklaşmaktadır. O nedenle kasaba terimine biz coğrafyacıların yerleşme coğrafyası literatüründe sağlam zeminlerle sahip çıkması gerekmektedir (Üçeçam Karagel, 2018: 244).

Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan

yerleşim merkezine kasaba ya da belde adı verilir. Kasabalar da köyler gibi cami, sağlık evi, kahvehane, bakkal, fırın gibi ihtiyaca yönelik hizmetler olabilmektedir. Hatay Büyükşehir Belediyesi olmadan önce günümüzde mahalle olan Altınçağ, Karakese, Kuzuculu, Yeniyurt ve Yeşilköy Mahalleleri belde belediyesi statüsündeydi. Ancak Hatay Büyükşehir Belediyesi olduktan sonra bu belde belediyeleri mahalle olarak Dört Yol ilçesinin mahallesi statüsüne alınmıştır.

Dört Yol ilçesi idari sınırları içerisinde 1935 yılından günümüze gelinceye kadar bir takım değişiklikler söz konusu olmuştur. Belirtilen süreler içerisinde yeni belde belediyeleri ile yeni ilçe idari statüleri meydana gelmiştir. Böylelikle idari sınır değişikliği alanın bazı yıllar küçülmesine bazı yıllar da genişlemesine yol açmıştır. Dört Yol ilçesi 1935 yılında Adana'ya bağlı bir ilçedir. Hatay'ın anavatana katılmasıyla birlikte idari olarak Hatay sınırlarına dâhil edilmiştir. Günümüze kadar Dört Yol ilçesi sınırlarından 2 tane yeni ilçe ayrılmıştır. Öncelikle Erzin ilçesi daha sonra da Payas ilçesi idari fonksiyonu değişen yerleşmelerdir. Bu 2 yerleşme dışında **Altınçağ, Karakese, Kuzuculu, Yeniyurt ve Yeşilköy** Dört Yol ilçesinin belde belediyesi olmuş olan yerleşmeleridir (Üççam Karagel, 2018: 269). Çalışma sahası içerisinde saymış olduğumuz bu yerleşmeleri kasaba karakteri gösteren yerleşmeler olarak sınıflama içerisine dâhil edebiliriz. Gerek tarihi süreç içerisinde göstermiş oldukları nüfus gelişimleri gerekse de saha çalışmaları neticesinde elde edilen veriler bu sahaların köyden daha gelişmiş ancak henüz tam anlamıyla şehir denilemeyecek bir potansiyele sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Altınçağ (İcadiye) Kasabası: Altınçağ kasabası 1908 yılına kadar Dört Yol'un bir kazası olarak geçmektedir. Bölgeye gelen muhacirler bu zamana kadar Payas sancağına gönderilmiş olsa da zamanla bu muhacirlerin tamamı Dört Yol- Erzin ilçe merkezleri arasına yerleştirilmişlerdir. 30 Ocak 1923'te imzalanan Lozan antlaşması 19. maddesine göre mübadele (yer değiştirme) zorunluluğu getirilmiştir. Bu sebeple Yunanistan'dan Türkiye'ye dönmek zorunda kalan göçmenler Altınçağ, Özerli, Ocaklı ve Kışlalar mahallelerine yerleşmişlerdir. Cumhuriyet'in ilanından sonra 30 Ocak 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'nın 19. maddesi gereği Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele zorunluluğu getirilmiştir. Bunun sonucunda Türkiye'ye dönen göçmenler İcadiye (Altınçağ), Ocaklı ve Özerli köyleri ile Kışlalar Mahallesi'ne iskân edilmiştir. İcadiye (Altınçağ) mahallesi yol üzerine kurulmuş bir mahalledir. Dört Yol ile Erzin-Osmaniye eski köy yolu üzerine kurulmuş, ulaşımına bağlı olarak gelişimini, ekonomisini sağlayan bir yerleşmedir. Yol kenarı boyunca iki

tarafli dükkanların olduğu bir yerleşim alanıdır (Foto 7. a-b-c-d).

Foto 7. a-b-c-d

Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Altınçağ Mahallesi'nden Görüntüler

Kuzuculu kasabasından itibaren **Altınçağ** ve **Yeşilköy** yerleşmeleri arasında belirgin bir ayrım kalmamış olup neredeyse birbirinin devamı niteliğini taşıdıkları görülmektedir. Bu durumun oluşmasında özellikle Payas ilçesi sınırlarında bulunan Demir Çelik sanayisinin etkisi büyüktür. Altınçağ kasabası 2000 yılında 4745 kişilik nüfusuyla belde belediyesi statüsü elde etmiştir. Nüfus 1970 yılına kadar yavaş bir artış seyri izlerken bu yıldan sonra daha fazla nüfus artışı gerçekleşmiştir. Son verilere göre nüfusu 5711 kişidir (Tablo 10). Burası tam anlamıyla kasaba fonksiyonunu üstlenememiş, kırsal karakterleri ağır basan ama kasabalaşmaya doğru değişimler gösteren bir yerleşmedir. Halk eski ismi olan “İcadiye” yi kullanmaktadır. Şehit Mete Can Caddesi'nin her iki yanında halkın birtakım ihtiyaçlarını gidereceği işyeri ve ticarethaneler bulunmaktadır. Ancak bunların çoğu günlük ve kısa vadeli ihtiyaçlar şeklindedir. Bu ana cadde üzerindeki konutların neredeyse tamamı tek veya iki katlıdır. Kırsal karakter yoğun bir şekilde kendini hissettirir. Tarımsal faaliyetler temel geçim kaynağı olduğu için yerleşmede traktörlerin kullanımına yoğun olarak rastlanır. Altınçağ kasabasında Hürriyet İlkokulu 1978 yılında açılmıştır. Dört Yol Fen Lisesi de 2014 yılında burada kurulmuştur. 3 Nolu Sağlık Ocağı buradaki vatandaşlara sağlık hizmeti vermektedir. Ancak burada yaşayanlar için asıl merkez Dört Yol şehir merkezidir (Üççam Karagel, 2018: 270).

Tablo 10.*Dörtüyl İlçesinde Altınçay Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)*

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Altınçağ (İcadiye)	E	226	327	420		658	850	1036	1170
	K	215	332	457		668	850	959	1127
	T	441	659	877	1028	1326	1700	1995	2297
Altınçağ (İcadiye)		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
	E	1288	1521	1924	2028	2354	2667	2719	2907
	K	1166	1472	1817	1994	2391	2545	2593	2804
	T	2454	2993	3741	4022	4745	5212	5312	5711

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı,
TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Karakese Kasabası: Bölgeye ilk yerleşenlerin Erzincan Karaköse köyünden geldiği bilgilerine ulaşılmaktadır. Karakese'ye gelen insanlar göçebe bir yaşam sürüyorlardı. İsmi bir rivayete göre çadırlarda yaşayan insanları kara çadırı ve kara bir kesesi olan zengin köylülere yardım eden bir kişiden gelmektedir. Kimin başı sıkışsa borcu olsa kara keseli zengin kişiden borç veya yardım istermiş. Hayvancılıkla başlayan göçebe hayat Amanoslar'dan gelip Karakese'den geçen küçük akarsular çevresinde zamanla yerleşik yaşama dönmüştür. Yerleşik yaşama geçilmesiyle beraber tarım yapılmaya başlanmış mera olarak kullanılan alanları tarım ürünlerine ayrılmış ve otlaklar gittikçe azalmaya başlamıştır. Amanosların eteğinde kurulmuş olan Karakese'de tarım ve hayvancılık dışında ormancılık faaliyetleri de yaygındır (Foto 8). Geçmiş dönemlerde Karakese Mahallesi Devlet Demir Yolları'nın odun deposu olarak kullanılıyordu. Trenler kömür yerine odun ısıısıyla enerji sağlıyordu. Karakese halkı atlarla, beygirlerle dağdan odun kesip Devlet Demir Yollarına satarak geçimlerini sağlıyorlardı. Ormana verilen zarar arttıkça yeşili korumak adına devlet tarafından her hangi bir işte çalışmayan halka belirli dönümlerde toprak dağıtılmış ve tarım yapımları için teşvik edilmişlerdir. Bu alana Devlet-Su İşleri tarafından artezyen kuyular kurulmuş, Ziraat bankası tarafından krediler sağlanmış ve böylelikle halk tarım sektörüne adım atmıştır. Tarımla uğraşmaya başlayan halkın ekonomik seviyesi yükselmiştir. Eskiden çadırlarda, kolonu, kirişi olmayan taş kâgir köy evlerinde yaşayan halk zamanla betonarme evler yapmaya başlamıştır. Başka işi olan geliri olan bu toprak sahiplendirmeden faydalanamamıştır. Bahçesi olanlar başka ekonomik faaliyetlerle de uğraşmaktadır. Bahçesi olan aynı zamanda esnafılık yapan veya zamanla fabrikaların kurulmasıyla fabrikada çalışan insanlar vardır. Günümüzde Karakese merkez caddesine

bakıldığında kapanan dükkânlar bulunmaktadır. Esnafılık yapan ve turuncgil tarımı ile uğraşan halk esnafılığı bırakıp her yıl sonbahar aylarında turuncgil ürünlerini satıp yıl boyunca bu gelirle yaşamını idame ettirebilmektedir. Dayı'nın yaptığı Dört Yol Tarihi adlı çalışmayı incelediğimizde Karakese 1573 yılında 28 vergi nüfusuna sahip 140 kişilik bir köy olarak tahrir defterlerinde Karaca Kilise adında geçmektedir. 1473 yılında Erzincan Otlukbeli savaşı sonrası yenilip sağılan Akkoyunlu Türkler tarafından kurulmuştur (Dayı, 2007: 46). Yerleşim yeri olarak baktığımızda Kurudere Çayı, Karakese ve Rabat köyleri yakınında bulunmaktadır. Kurudere vadisinin zirvesindeki Mancınık kalesi buranın bir geçit olarak kullanıldığı görüşünün kanıtı olabilir. Rabat şimdiki Konaklı Mahallesi bitişiğinde bulunan Karabıyık Dede yatırından Kurudere yakınlarına kadar uzanan mezarlar ve eski kent kalıntıları bu kervan yolunun başlangıcında kalmaktadır.

Foto 8. a-b-c-d

Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Karakese Mahallesi'nden Görüntüler

Karakese kasabası Ceyhan-İskenderun otobanının kuzeyinde dağ eteğinde kurulmuş bir yerleşmedir. Dört Yol ilçe merkezine yaklaşık 3-4 km mesafede yer almasına rağmen otoban şehir merkezi ile arasına sanki bir sınır çizmiştir. Karakese yerleşmesinde 2000 yılında belde kurulmasının etkisiyle bir takım iş ve ticaret alanı oluşmuştur. Kuruluş yeri olarak dağ eteğinde bulunması burasının daha çok yazın serin olması nedeniyle yayla yerleşmesi özelliği taşımasına sebep olmuştur. Yerleşmenin daha yüksek kesimlerinde yayla yerleşmeleri bulunmasına rağmen

Karakese yerleşmesinin bulunduğu alan da nispeten engebenin etkisiyle serin, yaz aylarında kalınabilecek özelliğe sahiptir. Karakese yerleşmesi sahip olduğu iş ve ticarethaneleriyle kendi kendine az da olsa yetebilen büyükçe bir köy formuna sahiptir. İnsanlar başka ihtiyaçları için Dört Yol şehir merkezine gelmeyi tercih ederler. Çevredeki hiçbir yerleşme ufak tefek ihtiyaçları için bile Karakese'ye gelmek istemez. Onun yerine Dört Yol şehir merkezinin çekim etkisi nedeniyle burası tercih edilir (Üççam Karagel, 2018: 272).

Kuzuculu Kasabası: Kasaba Dört Yol ilçesinin alan olarak ve nüfus olarak en büyük yerleşmesi durumundadır. 1960 yılında 3375 kişilik nüfusuyla belde belediyesi statüsü elde etmiştir. 1950 yılında 2000 nüfusunun üzerine çıkmasına rağmen belediyelik yapılmamıştır. 1935 yılında Seyhan vilayetinin Dört Yol kazasına ve merkez nahiyesine bağlı bir köy yerleşmesidir. 1935 yılındaki nüfusu 1660 kişiden ibarettir. Bu nüfus sayısının 1935 yılında bile bu kadar yüksek değerler göstermesi burasının hem ulaşılabilir, hem de yerleşilebilir olmasından kaynaklanmıştır. Nüfusu sürekli olarak artış gösteren bir yerleşmedir. 2022 yılında 11.171 kişilik nüfusa sahiptir (Tablo 11). Dört Yol ilçe merkezinin hemen kuzeyinde ilçe merkezinin imar sahası ile neredeyse birleşmiş bir konumda yer almaktadır. Dört Yol nüfusunun da 1975 yılından bu yana sürekli olarak artış gösterdiği dikkate alınırsa çevredeki yakın yerleşmelerin imar sınırına dâhil edilebileceği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Kuzuculu yerleşmesi kasaba fonksiyonunu tam anlamıyla üstlenmiş, özellikle kuzeyinde yer alan Erzin ilçesinin köylerine bile hizmet sunar bir duruma gelmiştir (Üççam Karagel, 2018: 270) (Foto 9).

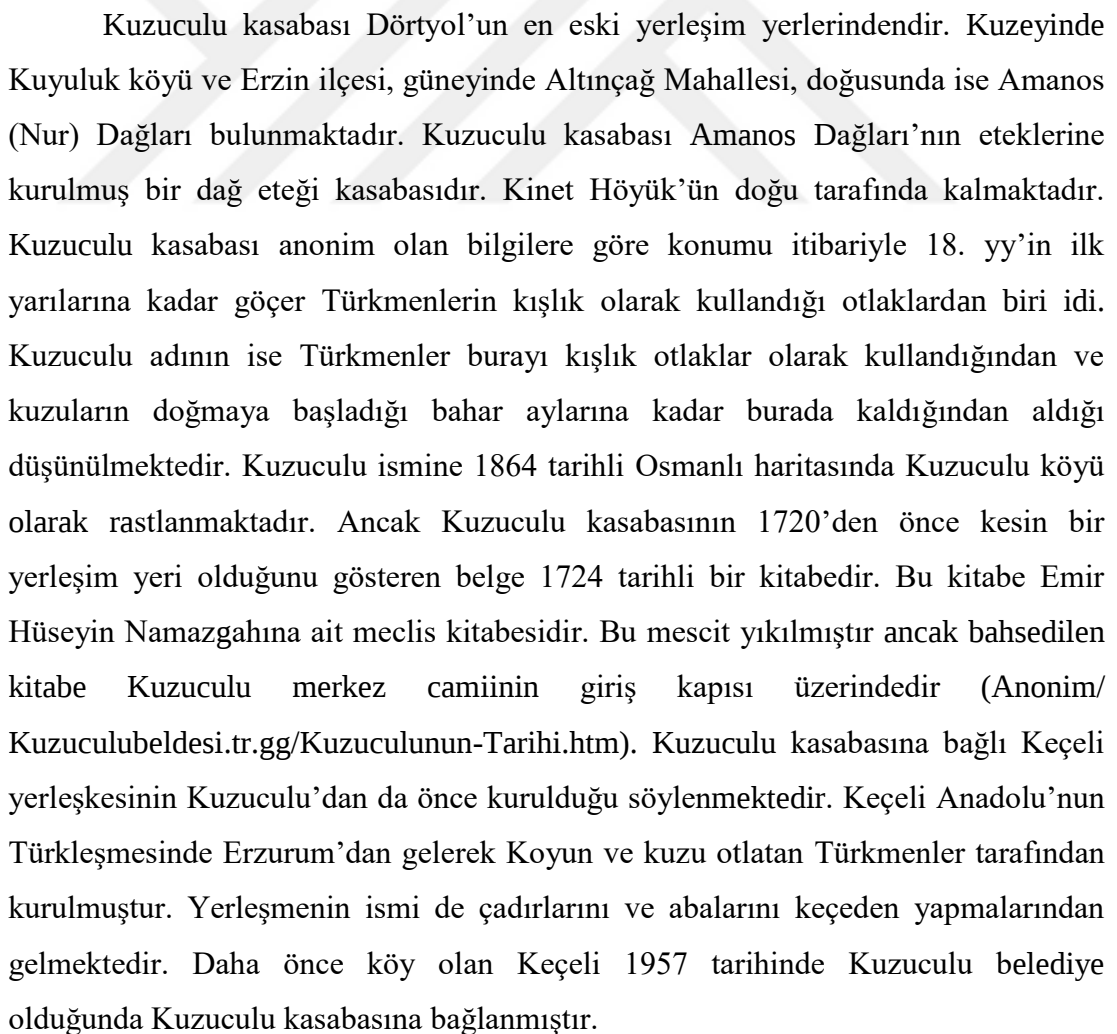
Tablo 11.

Dört Yol İlçesinde Kuzuculu Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Kuzuculu	E	849	856	998		1322	1691	1927	2603
	K	811	864	947		1362	1684	1854	2513
	T	1660	1720	1945	2301	2684	3375	3781	5116
		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
Kuzuculu	E	3753	3587	4526	4837	5354	5608	5666	5641
	K	2258	3528	4435	4872	5334	5291	5437	5430
	T	6011	7115	8961	9709	10688	10899	11103	11171

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

a-b-c- Dörtyol İlçesinde Kasaba Karakterli Kuzuculu Mahallesinden Görüntüler
d- Kuzuculu Mahallesinde Deliçay Üzerinden Elektrik Enerjisi Elde Edilmektedir

Yeniyurt Kasabası: Yerleşme kıyı ovası üzerinde kurulmuş toplu form gösteren, halkının neredeyse tamamının tarımsal faaliyetlerle geçimini sağladığı büyükçe bir köy durumundadır. 2000 yılında 5048 kişilik nüfusuyla belde kurulmuş olmasına rağmen 2015 yılında nüfusu 4.011 kişiye, 2022 yılında da 3.801 kişiye kadar gerilemiştir (Tablo 12). Yeniyurt bulunduğu konum itibarıyla Altınçay ve Yeşilköy yerleşmelerine çok yakındır. Ayrıca Dört Yol ilçe merkezine de yakın mesafede bulunmakla birlikte yerleşmenin üstlenmiş olduğu kırsal karakter değişmemiştir (Üççam Karagel, 2018: 272). 1934 yılında devlet tarafından Kayseri ili Pınarbaşı ilçesi ile Kahramanmaraş'tan 72 hane Avşar göçmenleri Yeniyurt'a iskân edilmişlerdir. Düz ovada kurulan bu köye Avşarların yeni yurdu anlamında önce Yeniköy daha sonra ise Yeniyurt adı verilmiştir. Avşarlardan sonra ise Aydınli Aşireti Yeniyurt köyüne yerleştirilmiştir. Yeniyurt köyüne yerleştirilen Aydınli Yörükler 1934 yılında göçer hayatı bırakıp yerleşik hayata geçmiştirler. Yeniyurt 1950 yılında Yeşilköy'den ayrılarak yeni bir köy olmuştur (Foto 10).

Tablo 12.

Dört Yol İlçesinde Yeniyurt Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Yeniyurt	E	Yeşilköy Sınırlarından Ayrılmış				335	526	644	809
	K					359	512	613	806
	T				533	694	1038	1257	1615
		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
Yeniyurt	E	950	1158	1450	1470	2604	2187	2009	1885
	K	944	1188	1373	1489	2444	2175	2002	1916
	T	1894	2346	2823	2959	5048	4362	4011	3801

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Foto 10.

Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Yeniyurt Mahallesi'nden Bir Görüntü

Yeşilköy Kasabası: Yerleşme 1935 yılında Küçük Çaylı ismiyle Seyhan vilayetinin Dört Yol kazasına bağlı bir köy yerleşmesi durumunda idi. Nüfusu ise 1075 kişiden oluşmaktaydı. Bu isim 1945 yılına kadar kalmıştır. Yeşilköy ismi 1945 yılında verilmiştir. 1950 yılında ise yerleşme ikiye ayrılarak Yeniyurt ve Yeşilköy olarak iki yeni köy oluşmuştur. Yeşilköy Adana-Hatay yolu üzerinde çok işlek bir alanda, Dört Yol ilçe merkezinin de çok yakınında bulunmaktadır (Foto 11). Özellikle 1975 yılından sonra İskenderun Demir Çelik Sanayisinde çalışmak için dışarıdan gelen nüfusun daha ucuz konutlar nedeniyle çevre yerleşmeleri tercih etmesi sayesinde nüfuslanmış ve ayrıca yan sanayi kollarının da buralarda kurulmasıyla kırsal çehre bir anda değişime uğramıştır. Yeşilköy 1980 yılında belde belediyesi statüsü elde etmiştir. Bu dönemdeki nüfusu 5083 kişidir (Tablo 13).

Foto 11.

Dört Yol İlçesinde Kasaba Karakterli Yeşilköy Mahallesi'nden Görüntüler

Tablo 13.

Dört Yol İlçesinde Yeşilköy Kasabasının (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Yeşilköy	E	551	544	611		764	948	1107	1434
	K	524	537	630		778	920	1080	1412
	T	1075	1081	1241	1387	1542	1868	2187	2846
		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
Yeşilköy	E	2123	2529	3522	4401	4888	5202	5386	5315
	K	2105	2554	3351	4161	4945	5003	5271	5121
	T	4228	5083	6873	8562	9833	10205	10657	10436

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Yeşilköy Mahallesi'nin 2015 yılında nüfusu 10.657, 2022 yılı nüfusu da 10.436 kişiden oluşmaktadır (Tablo 13). Yeşilköy'de Aygaz, İpragaz ve Shell'in dolum tesislerinin bulunduğu büyük bir sanayi alanı ile hemen kuzeyinde Delta Depolama tesisine ait bir saha yer almaktadır. Tesislere çok yakın mesafede tatil siteleri yapılmıştır. Bunlar yazlık özelliğindedir. Özellikle yaz aylarında kullanıma açılan tatil siteleri Yeşilköy'ün çehresini değiştirmiştir. Kırsal görünüm burada yerini daha modern kullanımlara bırakmıştır. Kıyının ilerleyen yıllarda daha yoğun bir şekilde kullanılacağı düşünülürse burasını bir tatil kasabası olarak nitelendirmek mümkündür. Yeşilköy'de Atatürk Caddesinin her iki tarafında kasaba halkının ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ölçüde işyerleri ve ticarethaneler yer almaktadır. El sanatları ve zanaatkârlığa dayalı işyerleri ile mal ve hizmet alım satımına dayalı ticarethaneler gelişmiştir. Halkın haftalık gıda ve çeşitli züccaciye ihtiyaçlarını karşılamak için Perşembe günleri pazar kurulmaktadır. Dört Yol Meslek Yüksek Okulu'nun buradan kaldırılması halkın tepkisini çekmiştir. Meslek Yüksek Okulu hem ekonomik hem de sosyal yönüyle Yeşilköy'ün çehresinin değişimine etkisi büyük olmuştur. Dört Yol ilçesinde Yeşilköy tam manasıyla kasaba fonksiyonunu üstlenmiş bir yerleşmedir diyebiliriz (Üçer Karagel, 2018: 271).

Eskiden Büyük ve Küçük Çaylı olmak üzere iki mahalle bulunmaktaydı. Büyük Çaylı 1990 yılında Dört Yol ilçe merkezinin imar sınırları içerisine dâhil olmuş ve artık şehrin bir mahallesi olarak anılmaktadır. Küçük Çaylı ise Yeşilköy Kasabası olarak adlandırılmıştır. Günümüzde ise Hatay'ın Büyükşehir Belediyesi olması ile birlikte Yeşilköy Kasabası da mahalle olarak Dört Yol Belediyesine bağlanmıştır. Çaylı mahallesi'nin çekirdeği olan Çaylı köyü çevredeki en eski yerleşim yerlerinden bir tanesidir. Çalışma sahasındaki diğer yerleşim yerlerinin aksine Çaylı Köyü ova üzerinde kurulmuştur. Deliçay'ın kuzeyde kalan kısmında Küçük Çaylı güneyinde kalan kısmında ise Büyük Çaylı uzanmaktadır. Çay kenarında kurulduğundan Çaylı ismini almış olmalıdır diye düşünülmektedir. Kuzucular'ın çalışmasında Çaylı köyünün kuruluş nedenini Erzincan ve Payas arasında kalan Deliçay üzerindeki köprüleri korumak adına yerleştirilen muhafız birliklerinin kurduğu kanısına varılmış. Bunu desteklemek için de çalışma alanındaki diğer eski yerleşim alanlarının dağlara bitişik olması ancak Çaylı Mahallesi'nin ovada kurulmuş olması durumu ortaya atılmıştır. Dağ eteğinde yaşayan insanların yayla alışkanlıklarının ve yaylalarının olması Çaylı Mahallesi'nde yaşayanların ise böyle bir alışkanlıklarının ve yaylalarının olmayışı bu kanıyı desteklemektedir (Kuzucular, 2012: 254).

4.2.2.2. Köy Yerleşmeleri

Dörtyol ilçesi sınırlarında kırsal yerleşmelerin en karakteristik biçimleri olarak bilinen ve 442 sayılı köy kanunu ile de çerçevesi çizilmiş olan yerleşmeler bulunmaktadır. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Büyükşehir Yasasına göre il ve ilçe sınırları içerisinde bulunan bütün köy ve belde belediyeleri mahalle adı altında adlandırılmıştır. Yani yerleşmelerde sadece idari statü değişikliği gerçekleştirilmiştir. Köy tüzel kişilikleri kaldırılarak şehrsel karakterdeki mahalleler nasılsa köyler de aynı kapsama dâhil edilmiştir. Bu anlamda Hatay ili ve Türkiye'deki bütün büyükşehirlerin tüm şehir kapsamında değerlendirilmesi yapılmalıdır şeklinde de eleştiriler yer almıştır.

Hatay ili Büyükşehir Belediyesi olmadan önce Dörtyol ilçesi sınırlarında yer alan Çatköy, Kapılı ve Konaklı (Rabat) mahalleleri köy idari statüsüne sahip yerleşmeler konumundaydı. Bu 3 köy yerleşmesi ile birlikte nüfusu 2000'i geçtiği için belde belediyesi yapılmış olan diğer 5 yerleşme (*Altınçağ, Karakese, Kuzuculu, Yeniyurt, Yeşilköy*) 6360 sayılı yasa ile birlikte idari olarak taşınmış oldukları vasıfları kaldırılarak bütün şehrin mahalleleri durumuna getirilmiştir. Bu yasa ile birlikte Dörtyol ilçesi sınırlarında bulunan Payas (Yakacık) beldesi de kendine bağlı köylerle birlikte ayrı bir ilçe idari sahasına sahip olmuştur. Bu idari değişim Dörtyol ilçesi kırsal kesimi nüfusunda önemli miktarda azalmalara yol açmıştır. Nüfustaki bu değişim tamamen suni değişimden kaynaklanmaktadır. Kozludere ve Sincan köyleri de Payas ilçesine bağlı birer mahalle olmuşlardır. Dörtyol ilçesi kırsal kesimi içerisinde tam anlamıyla köy formuna sahip yerleşmelerden Çatköy, Kapılı ve Konaklı büyükşehir yasasından sonra mahalle olarak adlandırılrsa da coğrafi olarak köy özelliklerine sahiptir. Bu 3 köy diğer 5 kasaba karakterli yerleşme gibi Dörtyol ilçesi sınırlarında kırsal fonksiyonların hâkim olduğu yerleşmeler özelliğindedirler. Dolayısıyla kasaba karakteri taşıyan yerleşmelerde de kırsal karakter ön planda olup şehrsel özellikler henüz belirginleşmemiştir. Sadece nüfustaki artışa bağlı olarak oluşan bir takım hizmetler sektörü ve onun doğurduğu ortam koşulları bu yerleşmelerde kasabalaşmanın oluştuğunu bize kanıtlamaktadır.

Çatköy, Kapılı ve Konaklı köylerinin nüfus gelişimlerine dikkat edildiği zaman nüfuslarındaki azlığın yerleşmelerin kuruluş yerleri ile de paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu 3 köy yerleşmesi içerisinde 2022 yılı nüfus verilerine göre en az nüfusa sahip olan köy 145 kişilik toplam nüfusuyla Kapılı köyüdür. Çatköy 331, Konaklı ise 1064 kişi nüfusa sahiptir (Tablo 14, 15 ve 16). Bu

köylerin kuruluş yerlerine bakıldığında Çatköy ve Kapılı köyleri Amanos Dağları'nın yaklaşık 1000-1500 metre yükseltileri arasında yer alan sahada kendilerine yerleşim yeri seçmişlerdir. Bu durum orman içi kırsal yerleşmelerinin bu bölgede de kendini gösterdiğini bize kanıtlamaktadır. Konaklı köyü ise Konaklı Çayı'nın oluşturmuş olduğu vadinin ağız kısmında Dörtöl şehir merkezi imar sahasına yakın bir konumda bulunmaktadır. Köy idari sahasında asıl yerleşim yerinin bulunduğu kesim şehre yakın konumdaki daha düz sahaların bulunduğu alandır. Ancak köyün ekonomik geçim sahası ise Amanos Dağları'nın alt yamaçlarından en üst kesimlerine kadar devam etmektedir.

Tablo 14.

Dörtöl İlçesinde Çatköy (Mahalle) Nüfusunun Gelişimi (1935-2022)

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Çatköy (Çat)	E	86	106	115		147	151	162	96
	K	92	100	109		135	136	111	65
	T	178	206	224	263	282	287	273	161
		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
Çatköy (Çat)	E	81	205	32	57	55	45	172	190
	K	68	179	28	44	38	39	129	141
	T	149	384	60	101	93	84	301	331

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Tablo 15.

Dörtöl İlçesinde Kapılı Köyünün (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Kapılı	E	49	57	58		71	80	89	81
	K	57	61	62		76	86	83	87
	T	106	118	120	126	147	166	172	168
		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
Kapılı	E	156	115	62	106	81	31	85	91
	K	151	115	56	82	49	22	59	54
	T	307	230	118	188	130	53	144	145

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Tablo 16.

Dörtöl İlçesinde Konaklı Köyünün (Mahalle) Nüfus Gelişimi (1935-2022)

Mahalle adı		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970
Konaklı (Rabat)	E	111	101	113		147	177	185	245
	K	102	107	101		134	181	197	254
	T	213	208	214	313	281	358	382	499
		1975	1980	1985	1990	2000	2007	2015	2022
Konaklı (Rabat)	E	248	295	326	368	390	443	557	559
	K	226	281	358	348	381	407	526	505
	T	474	576	684	716	771	850	1083	1064

Kaynak: DİE, (1935-2000), Türkiye Genel Nüfus Sayımı, TÜİK (2007, 2015, 2022) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Konaklı köyünün asıl yerleşim yerleri şehir merkezine yakın konumda bulunmasına rağmen dağlık alanın yamaçları ve zirvelerine doğru çıkıldıkça köyün bağılısı durumunda olan köy-altı yerleşim yerlerini görmek mümkündür. Bunlar arasında en önemlileri ise yayla yerleşmeleridir. Eski dönemlerde tarım, hayvancılık, ormancılık faaliyetleri ile geçimini sağlayan halk 1900'lerin sonlarına doğru tarla tarımından bahçe tarımına geçmeyi tercih etmiştir. Turunçgil daha fazla gelir getirdiği için turunçgil tarımına yönelmişlerdir. Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması, haddehanelerin kurulması ile birlikte turunçgil tarımının yanı sıra sanayi sektöründe de çalışmaya başlamışlardır. Konaklı köyünde daha çok ormancılık ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olması engebeli bir araziye sahip olduğundan ve mahallenin ormanlık sahaya yakın olmasından kaynaklıdır.

Çatköy'ün kurulmuş olduğu saha tamamen Amanos Dağları'nın batı yamaçları üzerinde yer almaktadır. Köyün nüfus gelişimine bakıldığında; 1935 yılında 178 kişiye sahip olduğu görülmektedir. Zaman içerisinde düşüşler yaşamıştır (Tablo 14). Dolayısıyla yerleşim yerinin dağlık alan olması, ekonomik geçim sahasının insanların geçinmelerine olan katkısının az olması burada yaşayanların daha çok şehre göç etmelerine sebebiyet vermiştir. Köyde kalanlar büyük oranda yaşlı nüfus ve bu bölgede ormancılık ve hayvancılık uğraşısı ile geçimin sürdürmek zorunda kalanlardan oluşmaktadır.

4.2.2.3. Köy-Altı Yerleşmeleri

Köy altı yerleşmeleri köyden daha küçük yerleşmeler olarak karşımıza çıkıyor. Köyden biraz uzakta kulübe, bir veya birkaç ev onun yanında çeşitli eklentilerden oluşan yerleşim alanlarına köy altı yerleşmeleri denilmektedir. Karagel Köy altı yerleşmelerini ele alırken ülkemizde oldukça çeşitlilik gösterdiğine değinmiş, bazı köy altı yerleşmelerinin oluşumundan hemen sonra bağılı olduğu köyle birlikte büyüüp gelişebildiği gibi bazılarının da sadece belirli mevsimlerde kalabalıklaşan ve bağılı olduğu köyden ayrı bir yaşantısı olduğuna değinmiştir (Üççam Karagel, 2008: 185).

Araştırma sahasında köy altı yerleşmeleri örneklerinden en yaygın görünen yaylalardır. İlçede irili ufaklı 30 adet yayla bulunmaktadır. Aşağıda en çok bilinen yaylalardan bahsedilmiştir.

Yaylalar: Orta Toroslar adı verilen bu kesim güneyden kuzeye doğru uzanan Amanos Dağları ile birlikte, Çukurova'yı İç Anadolu ve Uzunyayla'dan ayıran bir

kenar yayı şeklindedir. Orta Toroslar, Taşeli yöresi ile Uzunyayla arasında dağ sıraları halinde uzanır. Birçok yerde 3000 metreyi bulur ve geçerler. Bunlardan Bolkar Dağı 3585 m., Aladağ 3734 metreyi bulur ve Türkiye'nin en yüksek dağları arasında yer tutarlar. Aladağlardan sonra daha az yüksek olan Tahtalı dağları ve Binboğa dağları uzanır. Doğu yönünde bu dağlar Zamantı ile Göksu ve Ceyhan nehirleri arasında yer almışlardır. Uzunyayla çevresinden itibaren bu dağlar yer yer yükseltilerini kaybetmişlerse de doğuya dönerek Munzur ve Şeytan dağlarında yine yüksek dağ özelliğini kazanmışlardır. Amanoslar ise Asi boğazı ötesinde Hınzır burnundan Aksu ırmağına kadar uzanır. Hayvancılığın rağbet gördüğü güney ucu ani yükselen bir duvarı andırır. Üzerinde ulaşımı sağlayacak patikaların dahi bulunmadığı bu kısımda yazın sıcağın bunalmış halkın canlandırdığı sayfiye yaylaları bulunur. Yöre halkı bu yaylaları sayfiye amaçlı kullanmaktadır. Önceleri hayvancılık ve ziraat amaçlı kullanılan bu yaylalar geçmişten günümüze geçirmiş oldukları fonksiyonel değişimle bugün tamamen sayfiye ve devamlı oturma amaçlı kullanılmaktadır. Bu fonksiyonel değişim üzerinde hiç şüphesiz ki, göçebe yörüklerin yerleşik hayata geçmesi, kıyı kesimindeki tarım alanlarının daha iyi değerlendirilir hale gelmesiyle birlikte insanların gelirlerinin artması, kıyı kesiminin bunaltıcı sıcak ve nemli havasının olumsuz tesirinden kurtulma çabaları, insanların bu alanları rekreasyon amacıyla kullanmaya zorlaması, yaylada ziraat faaliyetlerini yürütmenin; gelişen teknoloji ve entansif tarım metotlarıyla birlikte ova tarımından daha güç ve caydırıcı olması gibi faktörler etkilidir.

Tunçdilek yayla konusundaki açıklamalarında yaylanın insanların yaşadığı yerlerin yüksek kesimlerde yer alan ve insanların yaz mevsiminde gittiği geçici yerleşmeler olarak açıklamıştır. İnsanlar yaylalara çeşitli amaçlarla çıkmaktadır. Yaz mevsiminin bir döneminde dinlenmek amacıyla, ticari amaçlarla veya hayvan otlatmak amacıyla da gidilebilen köyün dışında yer alan gerek sosyal gerek ekonomik yönden köyden kısmen veya tamamen ayrı olan yerleşmelerdir (Tunçdilek, 1967: 138)

Araştırma sahasında yaylacılık faaliyetleri eski dönemlerde hayvancılık faaliyetlerinin de yapıldığı evlerin ahşap yapılardan oluştuğu yerleşmelerdir. Günümüzde daha çok sayfiye amaçlı dinlenmek ve eğlenmek amaçlı gidilen yerleşmelerdir. Günümüzde yaylalardaki evler dahi yayla anlayışına uymayan betonarme yapılar şeklinde görülmektedir. Bu da yayla kültürünün, doğasının zamanla bozulduğunu gözler önüne sermektedir. Yayla denince geçmiş dönemlerde

insanın aklına ahşap evler beton girmemiş bir doğa gelirken günümüzde yaylalardaki konutlar şehir hayatındakilerden neredeyse farksızdır.

Buradaki sayfiye amaçlı yaylaların en büyük özelliği, yaylacıların gidiş tarihini genellikle 1-15 Temmuz arasında tercih etmeleri ve kısa bir kullanımla Eylül başından itibaren geri dönmeleridir. Kırsal kesimin kullandığı sayfiye yaylalarında ise, köy ile bağlantı kesilmemektedir. Araçları olanlar köylerdeki işlerini devam ettirmek için haftada bir defa köylerine inmekte ve oradaki işleri yürüterek ve bazen de işçilere bırakarak tekrar yaylalarına dönmektedirler. Ayrıca ulaşım imkânı iyi olan yaylalarda minibüs seferleri de olmaktadır. Buradaki yayla meskenlerinde de yaylacılık faaliyetlerinde olduğu gibi bir değişimin söz konusu olması kaçınılmazdır. Keza bu değişim meskenlerin fonksiyonel kullanımına yansımıştır.

Kocadüz-Üçkoz-Aşağı ve Yukarı Bağrıaçık-Taşlı-Ufacık Yaylaları

Dörtyol ve Erzin ilçesi insanların yaz aylarında yoğun olarak kullandığı çam ve köknar ağaçları arasında doğal dokuya uygun tamamen ahşap basit yayla evlerinin bulunduğu yaylalar topluluğudur. Dörtyol'a 36 km, Erzin'e 19 km asfalt yolla gidilebilir. Bu yaylalara Kuzuculu, İcadiye çevresindeki Dörtyol köylerinde yaşayan insanlar çıkmaktadır. Yaz aylarında Dörtyol ilçesinden günün her saatinde ulaşım mümkündür. Birbirlerine yakın olan yaylalar doğa yürüyüşü (trekking) yapmaya elverişlidir (Foto 12).

Foto 12.

Dörtyol İlçesinde Bulunan Üçkoz Yaylasından Bir Görünüm (2022)

Çökek Yaylası

Çam ve meyve ağaçları içerisinde kurulmuş, temiz havası bol suyu olan şirin bir yayladır. Kamp kurmak piknik yapmak orman içi kısa gezintiler yapmak için ideal bir yayladır. Yaylaya Dört Yol ilçesinden 8 km lik asfalt yolla ulaşılmaktadır. Çökek yaylası Huzur Camii özellikle her hafta Cuma günleri Cuma namazı için yoğun ziyaretçi akınına uğramaktadır (Foto 13).

Foto 13.

Dört Yol İlçesinde Bulunan Çökek Yaylasından Bir Görünüm (2022)

Topaktaş Yaylası

Topaktaş yaylası deniz seviyesinden ortalama 1200 m yüksekte kurulmuştur. Orman ile iç içe olan Topaktaş Yaylası tamamen çam, ardıç ve maki türü ağaçlarla kaplıdır. Dört Yol dan 18 km'lik asfalt yolla ulaşılır. Mesafe kısa olması ve 1200 m yüksekliğe çıkılmasından da anlaşılacağı üzere virajlı bir yola sahiptir. Yol güzergahında Çökek ve Yahyalı yaylaları bulunmaktadır. Yaz aylarında Topaktaş yaylası ziyaretçi yoğunluğu yaşamaktadır. Hafta sonları serinlemek isteyen vatandaşlar yaylalara akın etmektedir. Ayrıca doğaseverler ve sporcular için de tercih edilen yerler arasındadır (Foto 14, 15).

Foto 14.

Dörtyol İlçesinde Bulunan Topaktaş Yaylasından Bir Görünüm (2022)

Foto 15.

Dörtyol İlçesinde Bulunan Topaktaş Yaylasından Bir Görünüm (2022)

Dörtyol Karakese-Pekmezci Yaylası

Meşe ve Kızılcık ağaçları içinde kurulmuştur. İçme suyu Karamezra verilen Mıgır Tepesi'nin hemen altındaki bölgeden gelmektedir. İçimi çok güzel olup kireç oranı yok denecek kadar azdır. Sessiz ve dinlenilecek bir yayladır. Dörtyol ilçesinden 12 km'lik asfalt yolla buraya ulaşılmaktadır.

4.3. Ekonomik Coğrafya Faktörleri

Türkiye’de kırsal yerleşmelerin dağılışıında ekonomik faktörlerde önemlidir. Çünkü kırlarda çaba göstermeden kır hayatını devam ettirmeye imkân yoktur. Kırlarda yaşayan insanların bulundukları tabii çevre şartlarına karşı koymak, çoğu yerde imkânsız gibidir. Bu tabii şartlar kır insanın nasıl bir ekonomiyi tercih edeceklerini etkiler ve bu ekonomik etkiye bağılı olarak ailelerin ekonomik faaliyetlerinin de değışmesine neden olurlar. Kırsal yerleşmenin dağılışı, kullanılması, şekil alması özellikle meskenin şeklini bilhassa eklentilerinin doğuşu, gelişmesi fiziki ve sosyal faktörlerden çok, ekonomik faktörlerin etkisi altında mümkün olur.

Kırlarda yaşayan insanlar geçimlerini, bulundukları tabii çevreden temin etmek zorundadırlar. Bu faaliyetler toplayıcılıktan, modern ziraat ve mandıracılığa kadar çeşitli şekillerde olur. İnsanların ekonomik yapılarına bağılı olarak Türkiye’nin kırlarında tek fonksiyonlu ile çok fonksiyonlu yerleşmeleri görebiliriz. Tek fonksiyonlu bir yerleşme tek bir ekonomik yapıyı yansıtır, bunlar hayvancılıkla uğraşan aileler olup özellikle Torosların arızalı bölümleri ile Doğı Anadolu da olduğu görülür. Ama ailenin mali gücünün armasıyla kırsal yerleşmenin şekil ve yapısında önemli değışmeler olur ve çok fonksiyonlu yerleşmeler ortaya çıkar. Bunlar hayvancılıkla birlikte ziraat faaliyetlerinin yapıldığı çok ekonomik yapıyı yansıtırlar. Yerleşmelerin eklentileri, meskenlerin katsayısının arttığı alanlar haline gelir (Tunçdilek, 1963: 78-90). Türkiye’de kırsal yerleşmede ekonomik yapıları daha güçlü olanları yerleşmeleri daha çok modern tarza bürünür, betonarme haline geçerek kırsal yerleşmedeki görünümü değıştirmektedir. Bunlar doğal çevreyi yansıtmayan yapılar haline geçer.

Büyük toprak mülkiyeti rejimini hâkim olduğu, toprakların sınırlı kimselerde toplandığı ve büyük zirai işletmeler şeklinde işletildiğı bölgelerde yerleşmeler genel olarak topludur. Bu gibi bölgelerde çiftlik sahiplerini topraklarında çalıştırdıkları çiftçiler daha kolaylıkla nezaretleri altında bulundurmak için büyük köyler teşkil edecek şekilde toplanmaya sevk etmelerini doğal karşılamak gerekir. Örnek olarak Osmanlı İmparatorluğu zamanında Balkan memleketlerinde toprakların boylara ait büyük çiftlikler halinde işletilmiş olması kırsal yerleşmelerin toplu bir şekilde olmasını sağlamıştır (Güngördü, 2006: 45-46). Küçük toprak mülkiyetinin hâkim olduğu yani toprakların küçük çiftçiler arasında paylaşılmış bulunduğu bölgelerde kırsal yerleşme daha ziyade dağılmaya mehili bulunmaktadır.

Araştırma sahası eski dönemlerde göçebe yörüklerin, konar-göçer oymak, aşiret ve cemaatlerin hayvancılık faaliyetlerini sürdürdüğü yer olarak önem taşımaktadır. Hayvancı gruplar 1876 yılında “Fırka-i İslâhiye” ordusu tarafından ovalık alanlara yerleştirilmek istenmiştir. Bu faaliyetin amacı tarımsal faaliyetlerin yapılması ve verimli arazilerin değerlendirilmesidir. Dağlık alanlarda sürekli göçebe hayatı yaşayan bu grupların ova alanlarına yerleştirilmesi çok kolay olmamıştır. Bazı gruplar yerleştikten bir süre sonra tekrar dağlık alanlara kaçarak önceden sürdürdüğü hayvancılık faaliyetini devam ettirmişlerdir. Geride kalanlardan büyük kısmı ise oldukça zorlanarak zirai faaliyetlerde bulunmaya çalışmışlardır. Yerleşmelerin kurulduğu o yıllardan günümüze ovalık alanların her yeri işletilir duruma gelmiştir. Günümüzde de ova ve dağ köyleri arasındaki ekonomik seviye farklılığının en önemli sebebi de, ziraat alanlarının geniş ve verimli olmasından kaynaklanmaktadır (Üçeçam Karagel, 2008: 274).

Yerleşme insanların hayatlarını idame ettirdiği alanlardır. Yerleşmeler coğrafi oluşumlarının dışında insanların ilgi, ihtiyaç ve beklentilerine göre de gelişimini ve oluşumunu devam ettirmektedir. Dört Yol ilçesinin kırsal kesimindeki ekonomik faaliyetler genel olarak tarım fonksiyonudur. Bu fonksiyon bitkisel üretim faaliyetleri, hayvancılık ve ormancılık faaliyetleri olarak çeşitlilik göstermektedir. Nüfusun arzu, istek ve beklentileri yerleşim alanlarını şekillendirmekte ve çeşitlendirmektedir. Dört Yol ilçesi kırsal kesimi olarak adlandırdığımız sahanın içerisinde kasaba karakterli yerleşmelerde işletme sayılarının fazlalığı dikkat çekmektedir. Özellikle Kuzuculu ve Yeşilköy kasabaları işletme sayıları itibarıyla sayıca daha fazladır. Bu yerleşmeler dışındaki kasaba köylerde de bazı fonksiyonların geliştiğini görmek mümkündür (Tablo 17).

Tablo 17.

Dört Yol İlçesi Kırsal Yerleşmelerinde İşletme Sayılarının Dağılışı (2022)

Ticarethane	Altınçay	Karakese	Kuzuculu	Yeniyurt	Yeşilköy	Konaklı
Bakkal	11	7	44	14	30	1
Market	17	7	14	4	20	-
Fırın	5	2	4	1	2	-
Lokanta	5	-	10	4	10	-
Kahvehane	5	2	10	3	20	-
Berber	2	1	8	3	2	-
Oto Tamir	20	-	10	8	4	-
Petrol İstasyonu	-	-	-	3	6	-
Hırdavat	22	3	13	-	5	-
Diğer	73	16	152	45	131	1

Kaynak: Saha Çalışmaları_2022

Kırsal yerleşmeleri inceleyecek olursak; Altınçağ'da 160, Karakese'de 38, Konaklı'da 2, Kuzuculu'da 232, Yeniköy'de 67, Yeşilköy'de 230 civarında büyüklü küçüklü ticarethaneler bulunmaktadır. Tabloda özellikle halkın temel ihtiyaçlarını karşılayan ve aşağı yukarı tüm mahallelerde bulunan ticarethane sayıları mahallelere göre verilmiştir. Ancak çok fazla sektör olduğu için gruplama yapılamayan ticarethaneler diğer sekmesinde yer almaktadır (Tablo 17).

4.3.1. Genel Arazi Kullanımı ve Geçim Kaynakları

Tarım, insanoğlunun temel besin maddelerini üretmesi, ulusal sanayiye hammadde temin etmesi, bir istihdam alanı olması ve ülke ekonomisine ihracat yoluyla döviz girdisi sağlaması sebepleriyle ülkeler açısından çok büyük stratejik önem taşımaktadır. Toprak, insanların yaşamlarını devam ettirebilmesi açısından vazgeçilemez öneme sahiptir ve doğal kaynaklardır. Tarih boyunca medeniyetlerin gelişmişlikleri ve insanların yaşam standardı insan-torak etkileşiminden büyük oranda etkilenmiştir. Toprak, hava, su ve diğer doğal kaynaklar gibi insan yaşamı için önem taşıyan kısıtlı bir değerdir. Toprak, doğal değişim döngüsü içinde atıkların emilmesini sağlayan bir filtre, organizmalar için genetik bir rezervuar, madenler ve suyun saklanması için bir depo ve sosyo-ekonomik faaliyetler için mekânsal bir temel, tarihi, kültürel mirasımızı gözetten bir unsur olarak yararlı birçok özelliğe sahiptir. İnsanlar dünya üzerinde var oldukları andan itibaren doğrudan ya da dolaylı olarak toprağa bağlı kalmışlardır.

Tarımsal faaliyetler birincil üretim faaliyetleri yani primer üretim şekilleridir. Toprağın üstünden ve altından nasıl faydalanılacağını bize yıllar boyunca sunmuştur. Yer yüzeyinin üstü ve altı insanlar tarafından değişikliğe uğratılmadan kullanılacaksa bu faaliyetlerin hepsine birden tarım denilmektedir. Ancak bir değişim söz konusu olursa o zaman primer üretim faaliyeti sekonder, tersiyer gibi isimler olarak farklı sektörlerde kullanımı ortaya çıkar. Bu nedenle Dört Yol ilçesi kırsal kesiminde sürdürülen tarımsal faaliyetleri birincil sektörlerin kullanım özellikleri dikkate alınarak açıklamalarda bulunulmuştur.

Dört Yol ilçesi kırsal kesimi tarımsal fonksiyonlar açısından farklılık göstermektedir. Ziraî faaliyetlerin zorlanarak ta olsa hayvancı gruplar tarafından başlatılmış olması önceleri yeterli düzeyde arazilerin kullanımını kısıtlamıştır. Çünkü insanlar bu toprakları nasıl işleyeceklerini tam olarak bilememişlerdir. Ayrıca ova arazilerinin geniş bölümlerinde bataklık alanlarının olması buraların kurutularak

tarıma açılmasını geciktirmiştir. Dolayısıyla başlangıçta asgari düzeyde elde edilen gelir sonraları toprak şartlarının iyileştirilmesi ve insanların artık ziraat yapmayı öğrenmesiyle azami düzeye yükselmiştir. İnsanların ziraat yapmayı öğrenmesi ile tarım topraklarının nasıl kullanılacağı fikri de gelişmiştir. Böylelikle ova tabanında zirai ürünlerde çeşitlenme ve bolluk görülürken, engebeli dağlık alanlarda daha ziyade tahıl tarımı, hayvancılık, ormancılık vb. gibi faaliyetlerin yapılmasıyla ekonomik seviye farklılaşmıştır. Sonuçta birinci sınıf arazilerin bulunduğu ova tabanının yoğun bir şekilde tarımsal aktiviteler için kullanılması ile yöre halkı da zenginleşmiştir. Büyük çiftlik sahipleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde bu ağalık sistemi ve çiftlik sahibi kişilerin sayısı oldukça azalmıştır (Üçeçam Karagel, 2008: 274).

Dörtyol ilçesi Amanos Dağları'nın batı eteğinde Akdeniz kıyısında birikinti koni ve yelpazeleri üzerinde yer almaktadır. Dörtyol ilçesinde en eski yerleşme kalıntıları olarak Kinethöyük kalıntılarına rastlanılmaktadır. Araştırma sahası geçmişten günümüze birçok devlet ve medeniyetin egemenliği altına girmiştir. Bilinen tarihi, M.Ö. 3000 yılından başlayan tarihi Akadlardan Bizans devletine kadar birçok medeniyetin egemenliğinde geçmiştir. M.Ö. 5 bin ile 50 bin yılları arasında aktif bir yerleşme yeri olan Kinethöyük Dörtyol ilçesi sınırlarında kurulmuş antik yerleşmenin adıdır. Anadolu'yu, Filistin, Hicaz ve Mısır'a bağlayan kara yolu güzergâhı da Dörtyol ovasından geçmektedir. 1071 Malazgirt zaferinden sonra Müslüman Türklerle tanışan Dörtyol, Dörtyol mevki merkez olmak üzere 22 Aralık 1909 yılında, padişah onayıyla Dörtyol adıyla Adana vilayeti, Cebel-i Bereket Sancağına bağlı kaza merkezi olmuştur (Koca, 2005, s:55). Dörtyol ilçesinin kurulmuş olduğu konumun özelliklerine dikkat edildiğinde Anadolu'yu Mezopotamya'ya bağlayan güzergâhın ne kadar da önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu güzergâh üzerinde kurulmuş olan yerleşmeler günümüze kadar önemlerini koruyarak devam ettirmişlerdir. Ulaşımın hem yerleşmeler hem de bu yerleşmelerin sürdürmüş olduğu ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi hiç kuşkusuz çok önemlidir. Ulaşım fonksiyonun yerleşmeler üzerindeki etkilerine baktığımızda, özellikle ulaşımın yeni yerleşme birimlerini ortaya çıkaran beşeri bir etmen olduğudur.

Çalışma sahasının genel arazi kullanım durumuna bakıldığında 375, 69 km²'lik toplam ilçe arazisinin çeşitli kullanımlara ayrıldığı görülmektedir. Bu kullanımlar; orman, sulu tarım, fundalık, mera, nadassız kuru tarım, yetersiz sulu

tarım, turunçgil, terkedilmiş arazi, kıyı kumulları, yerleşim alanı gibi arazi kullanım özelliklerinden oluşmaktadır. Dört Yol ilçesinin toplam ilçe idari sınırları içerisindeki kırsal alanların toplam alan değeri 338,69 km²'den meydana gelmektedir. Dört Yol şehrsel alanının alan değeri ise harita üzerinden yapılan hesaplamalara göre 37,02 km²'dir. Dört Yol ilçesinin kırsal kesiminde genel arazi kullanımının en fazla alan kapladığı arazi hiç kuşkusuz Amanos Dağlık kütesinin büyük oran kapladığı bölgede orman sahalarına ayrılmış durumdadır. Bu değer toplam ilçe arazisinin yaklaşık %58,2'sine karşılık gelmektedir (Tablo 18, Şekil 18). Orman alanlarının çalışma sahasının neredeyse yarısından fazlasını oluşturması kırsal kesim yerleşmelerinin ekonomik faaliyet sahalarını da tamamen etkilemektedir. Bölgede yaşayan insanların ekonomik açıdan göstermiş oldukları özellikler hem yerleşmelerin orman içerisinde ve ormana göre kurulmalarını hem de yaptıkları işleri derinden etkilemektedir. Orman alanlarının yayılışı Çatköy, Kapılı, Kuzuculu ve Konaklı köylerinin dağlık alanın yamaçlarına doğru yükselen kesimleri boyunca kesintisiz devam etmektedir.

Tablo 18.

Araştırma Sahasında Genel Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Alan (km ²)	%
(F) Fundalık	15,53	4,1
(M) Mera	18,97	5
(O) Orman	218,42	58,2
(N) Nadassız Kuru Tarım	22,45	6
(S) Sulu Tarım	41,89	11,2
(Sy) Yetersiz Sulu Tarım	11,52	3,1
(Zt) Turunçgil	8,65	2,3
(T) Terkedilmiş Arazi	6,89	1,8
(Sh) Kıyı Kumulları	5	1,3
(Y) Yerleşim Alanı	26,36	7
Toplam	375, 69	100

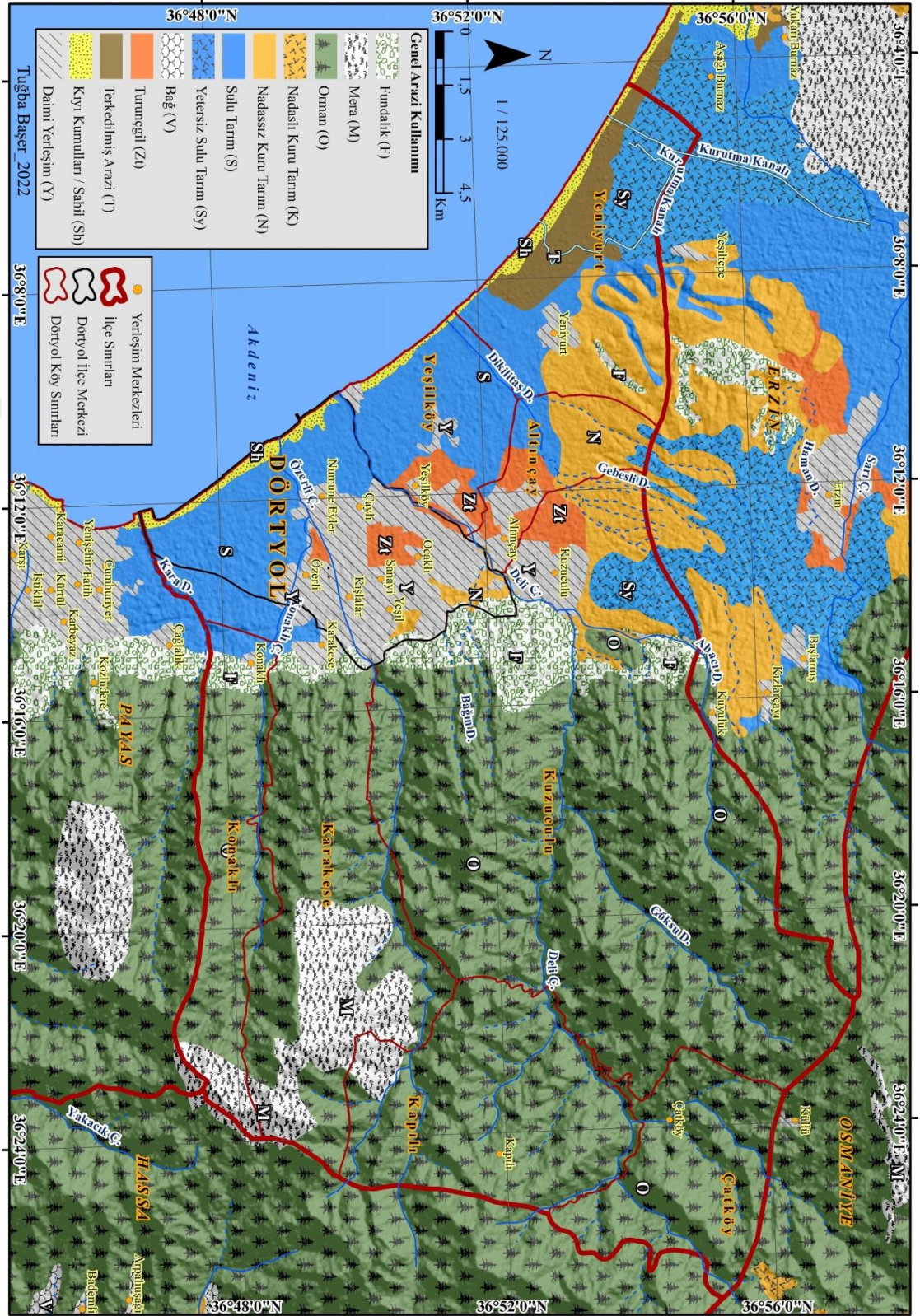
Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Dört Yol ilçesi kırsal kesiminin genel arazi kullanımı haritası incelendiğinde arazi kıyı boyunca sahil kumullarıyla kaplıdır ve sahil olarak kullanılmaktadır. Sahilin gerisinde yani doğuya gidildikçe sulu tarım arazileri görülmektedir. Ancak Yeniyurt sahili gerisinde bu alan yerini terk edilmiş, kullanılamayan arazilere bırakmıştır. Yeniyurt ve Altınçağ mahallelerinde arazi ağırlıklı olarak nadassız kuru tarım arazilerine bırakmıştır. Kuzuculu köyünün orta ve kuzey kesiminde arazi yetersiz sulu tarım alanı olarak kullanılırken diğer kesimleri de kuru tarım alanlarına ayrılmıştır. Kuzuculu, Konaklı ve Karakese mahallelerinin doğu kısmında yükselti arttığı için tarıma pek elverişli olmadığından fundalık arazi olarak kullanılmaktadır

ve daha doğuya gidildikçe ormanlık arazi başlamaktadır (Şekil 18).

Şekil 18.

Araştırma Sahasının Genel Arazi Kullanım Haritası

Çalışma sahasının arazi kullanım haritası incelendiğinde sırasıyla Altınçağ kasabası arazilerinin genel olarak turunçgil tarımı, sulu ve kuru tarım alanları ve yerleşim yeri olarak kullanılan arazilerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Kuzuculu mahallesinin kurulmuş olduğu yere bakıldığında kuru tarım, yetersiz sulu tarım ve turunçgil tarımına ayrılmış arazilerin yayılışı dikkat çekmektedir. Kuzuculu mahallesi dağ eteğinde yer almaktadır. Mahallenin hemen doğusunda fundalık araziler ve ormanlık alanlar başlamaktadır. Karakese Mahallesi incelendiğinde mahallenin arazi kullanımı yükseltinin az olduğu yerlerde yerleşim yeri, sulu tarım, fundalık olarak görülmektedir. Yükselti arttıkça ormanlık arazi ve mera sahası görülmektedir. Konaklı Mahallesi batıdan doğuya doğru sulu tarım, çok dar bir sahada yerleşim yeri, fundalık arazi ve ormanlık sahadan oluşmaktadır. Yeniköy mahallesine bakıldığında kuzeydoğu yönünde geniş bir alanda turunçgil tarımı yapılan araziler yoğundur. Kıyıya doğru gidildikçe güney tarafta sulu tarım kuzey kesimlerde ise yetersiz sulu tarım alanları görülmektedir. Kıyıda sahil kumulları, sahil kumullarının hemen gerisinde ise terk edilmiş arazi bulunmaktadır. Turunçgil sahası ve sulu tarım alanı arasında yerleşim yerine ayrılmış alan bulunmaktadır. Turunçgil arazisinin orta kesiminde çok dar bir alanda fundalık bir arazi bulunmaktadır. Son olarak Yeşilköy mahallesinde ise kıyıda sahil kumulları ve yazlıkların olduğu yerleşim yeri, batıdan doğuya doğru sulu tarım alanı ve turunçgil sahaları mevcuttur. Sulu tarım alanları ve turunçgil sahaları arasında kalan yerde ise yerleşim yeri görülmektedir (Şekil 18).

4.3.2. Zirai Üretim

Çalışma sahasının tarım faaliyetleri değerlendirildiğinde iklim özellikleri ve arazi kullanım durumu arasındaki ilişki de göz önünde bulundurulduğunda diğer sektörlere göre bitkisel üretim faaliyetlerinin, özellikle de turunçgil yetiştiriciliğinin ön planda olduğu dikkat çekmektedir. Bunun sebebi yöre ikliminin buna uygun olması, kışların ılık ve yağışlı geçmesidir. Dört Yol ilçesi brifing raporunda verilen bilgilere göre Dört Yol ilçesinde tarım fonksiyonunun % 58,9 oranı ile diğer ekonomik fonksiyonlardan daha ön sırada olduğudur. Ekonomik faaliyetler gerek iklim şartları gerek yeryüzü şekillerinden dolayı genel olarak bitkisel üretim alanında kendini göstermektedir. Dört Yol, Türkiye toplam narenciye üretiminde; portakal (washington) üretiminin %9,3'ünü, mandalina (satsuma) üretiminin %18'ini

retmekte, 6 adet narenciye paketleme tesisi ile dünyanın çok çeşitli coğrafyalarına tarım ürünleri ihracatı yapmaktadır.

Dörtyol ilçesinde morfografik ünitelere göre ziraat alanlarının kullanılışında farklılıklar kendini göstermektedir. Ova tabanlı dzlklerinden Amanos Dağlarının etekleri ve daha yukarı kesimlerine doğru arazinin kullanılışı da değişmektedir. Düzlükler ile engebeli ve eğimli yamaçlar arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Yükseltinin artmasına bağlı olarak sıcaklık şartlarının da değişmesi bitki yetişme süresini etkilediği için geçimlik ve ekonomik gelir sağlamak amacıyla üretim faaliyetleri de etkilenmektedir. Dörtyol ilçesinin kırsal kesimi ova tabanında yer alan yerleşmeler ile dağlık sahada kurulmuş yerleşmeler arasında önemli farklılıklara sahne olmaktadır. Reliefin göstermiş olduğu bu durum yerleşmelerin nüfusunu ve ekonomik faaliyetlerini şekillendirmiştir. Düz ve düze yakın yerlerde kurulmuş olan yerleşmelerin nüfusları yıldan yıla artış göstermiş ve bu yerleşmeler zaman içerisinde kasaba karakteri göstermeye başlamıştır. Bunun aksine arazi yapısının büyük oranda dağlık, tepelik engebeli topoğrafyadan oluştuğu Amanos Dağları'nın batı yamaçları üzerinde kurulmuş olan yerleşmelerde durum tam tersi yönde şekillenmiştir. Akarsularla sıkça yarılmış bir topoğrafya da insan faaliyetleri ve zirai üretim zorunlu olarak kısıtlanmıştır.

Dörtyol ilçesi sınırlarında bulunan kırsal yerleşmelerdeki bitkisel üretim faaliyetlerinin ortaya çıkarılması ve Amanos dağlık kütlesinin batı yamaçları boyunca bu köylerdeki farklı ürün deseni birliklerinin kıyaslanması maksadıyla mikro arazi çalışmaları yapılmıştır. Amanos dağları ile Akdeniz arasında farklı morfografik birimler üzerinde kurulmuş olan Dörtyol ilçesinde bu yapıya bağlı olarak arazi kullanım durumunda da yerleşmeler arasında birbirine göre oldukça farklı özellikler görülmektedir. Akdeniz kıyı kesiminde konuşlanmış araziler kıyının alüvyal yapısı nedeniyle daha verimlidir ve bu toprak yapısına bağlı olarak kırsal kesimin ürün deseni de şekillenmektedir. Dar kıyı kesimi üzerinde Yeniyurt, Altınçağ ve Yeşilyurt gibi çoğunlukla bahçe bitkilerinin yetiştirildiği ekonomik faaliyet hâkim durumdadır. Bu genel manzaranın aksine yamaçlar boyunca yükseltiyle paralel bir şekilde arazi kullanımındaki değişim kendini göstermektedir. Yamacın engebeli topoğrafyası, bitki örtüsü özellikleri, parçalı ve dağınık ziraat alanları yetiştirilen ürünleri de etkilemektedir. Dolayısıyla yöreye has fiziksel faktörler beşeri unsurları derinden etkileyen sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fiziksel faktörler arasında bazıları diğerlerine göre daha fazla etki yaparken

bazıları da bu etkinin gerisinde kalabilmektedir. Ayrıca son zamanlarda ulaşım şartlarının gelişmesine bağlı olarak da arazinin kullanımı farklılaşabilmektedir.

Dörtöyöl ilçesi kırsal kesiminin zirai üretim açısından özelliklerini ortaya çıkarmak maksadıyla kadastro çalışmaları tamamlanmış köy ve kasaba karakteri gösteren yerleşmelerin ürün desenini ortaya çıkarmak amacıyla 6 yerleşmede mikro arazi çalışmaları yapılmıştır. Bu 6 yerleşme; “**Altınçağ, Karakese, Kuzuculu, Konaklı, Yeniyurt ve Yeşilköy**” mahallelerinden ibarettir. Mikro arazi kullanımı çalışmalarının yapılması ile bu yerleşmelerin birbirine benzeyen ve birbirinden farklı olan özelliklerini ortaya çıkararak ilçe geneli ile ilgili daha somut bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışma sahasında yer alan yukarıda isimleri zikredilen mahallelerin mikro arazi kullanım haritaları hazırlanıp bu haritalar üzerinden arazilerin kullanılışı ve üretim durumu hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışma sahası içerisinde yer alan Çatköy ve Kapılı mahalleleri topoğrafik açıdan incelendiğinde tamamen Amanos Dağları’nın yüksek kesimlerinde kurulmuş orman içi yerleşmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki mahallenin mikro arazi kullanım haritaları arazilerinin tamamen orman alanları ile kaplı olmasından dolayı yapılamamıştır. Nüfus miktarları da ilçenin tamamı düşünüldüğünde en az nüfusa sahip olan mahalleler durumundadırlar. Bu iki yerleşmedeki ekonomik faaliyetler zirai üretimden ziyade daha çok ormancılık ve hayvancılık ekonomisine dayanmaktadır. Ayrıca Amanos Dağları’nda görülen terör faaliyetleri sonucunda bu iki mahallenin ulaşım açısından çok zor olan kesimlerinde nüfusun boşaltma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Terör nedeniyle bazı yıllar önlemler alınmış ve bu mahallelere gidişler kontrollü ve sınırlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Nüfuslarının artış yerine azalış göstermesindeki en önemli sebeplerden bir tanesi de bu durumdur. Dörtöyöl ilçesi toplam 375,69 km² alana sahiptir. Bu alan içerisinde en geniş kullanıma sahip olan yerleşmeler Kuzuculu ile Karakese mahalleleridir. Kuzuculu Mahallesi’nin toplam alanı 135,25 km²’dir. Mikro arazi kullanımı çalışmaları zirai üretimin yapıldığı alanlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Toplam yerleşme alanı içerisinde orman sahaları dikkate alınmamıştır (Tablo 19).

Araştırma sahası genel olarak incelediğinde tarım arazileri içerisinde en büyük paya sahip olan ürünün turuncgil olduğu görülmektedir. Bunun sebebi araştırma sahasının iklimine daha fazla uyum sağlaması ve diğer ürünlere göre daha fazla getirisi olmasıdır. Diğer sebze ve meyvelerin tarımı ise daha dar alanlarda yapılmaktadır. Turuncgiller arasında baktığımızda ise en fazla paya sahip olan ürün

mandalınadır. Bunun sebebi ise talebin fazla olması ve iklimin yumuşak olması kışların ılık geçmesinden dolayı don olaylarının çok nadir görülmesidir.

Tablo 19.

Araştırma Sahasında Dört Yol İlçe Merkezi İle Kırsal Karakterli Yerleşmelerin Alanları (2022)

Arazi Kullanımı	Alan (km ²)	%
Dört Yol	37,02	9,9
Altınçağ	11,94	3,2
Çatköy	23,93	6,4
Kapılı	37,90	10
Karakese	54,32	14,5
Konaklı	23,82	6,3
Kuzuculu	135,25	36
Yeniyurt	33,18	8,8
Yeşilköy	18,34	4,9
Toplam	375,69	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Mikro arazi kullanım çalışmalarının yapıldığı yerleşmelerden birisi olan **Altınçağ Mahallesi'nde** tarım yapılan toplam alan 5760,16 dekadır. Dört Yol ilçesi genelinde olduğu gibi Altınçağ Mahallesi'nde de genel olarak turuncgil ziraatının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ekili-dikili alanlar içerisinde en yüksek payın % 86,7 oranıyla (5009 da) mandalina ziraatına ayrıldığı dikkat çekmektedir. Altınçağ Mahallesi'nin büyük bölümü mandalina ekili alanlardan oluşurken daha az kısımlarda ise portakal, buğday, zeytin ziraatının yapıldığı görülmektedir. Çok az miktarlarda ve küçük arazilerde limon, greyfurt, avokado, domates, fasulye, hıyar, mısır, muz gibi sebze ve meyve ekim alanları yer almaktadır (Tablo 20, Şekil 19 ve 20). Altınçağ Mahallesi kuruluş yeri itibarıyla Dört Yol ovasının düz ve düze yakın kesimlerinde bulunmaktadır. Dört Yol şehrinin Ocaklı Mahallesi ile de sınır komşuluğu vardır.

Tablo 20.

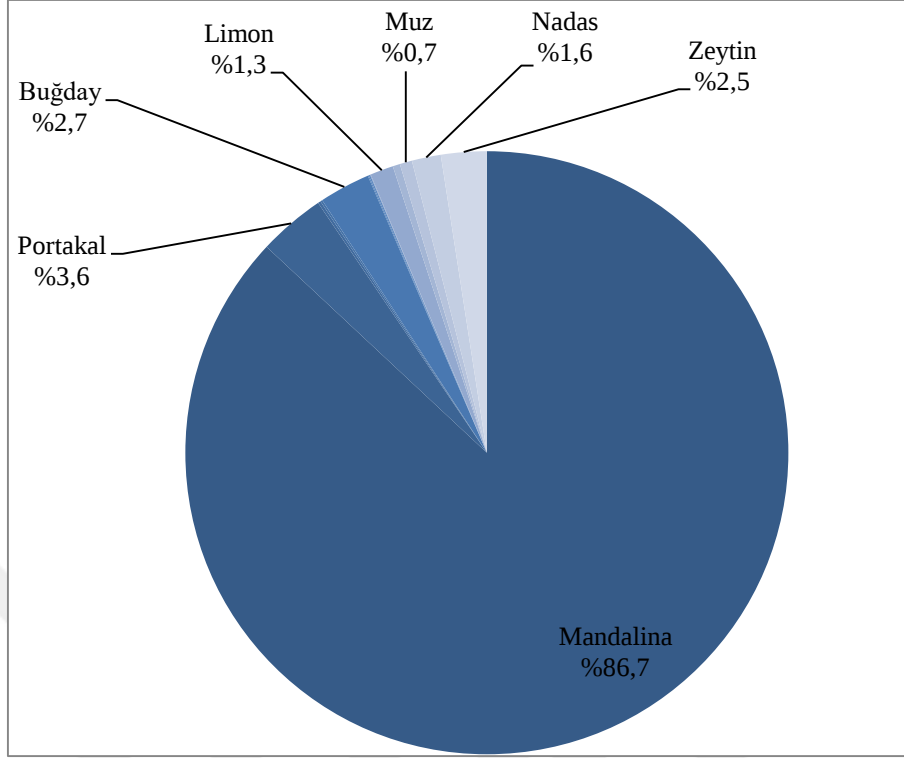
Araştırma Sahasında Altınçağ Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Ekili/Dikili Alan (dekar)	%
Mandalina	5009,16	86,7
Portakal	206,41	3,6
Buğday	157,44	2,7
Zeytin	140,84	2,5
Nadas	89,61	1,6
Limon (Muhtelif)	71,89	1,3
Muz	38,05	0,7
Mısır	22,35	0,4
Greyfurt (Altıntop)	8,41	0,2
Avakodo	6,5	0,1
Fasulye(Taze)	4,50	0,09
Domates	3	0,06
Hıyar	2	0,04
Toplam	5760,16	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Şekil 19.

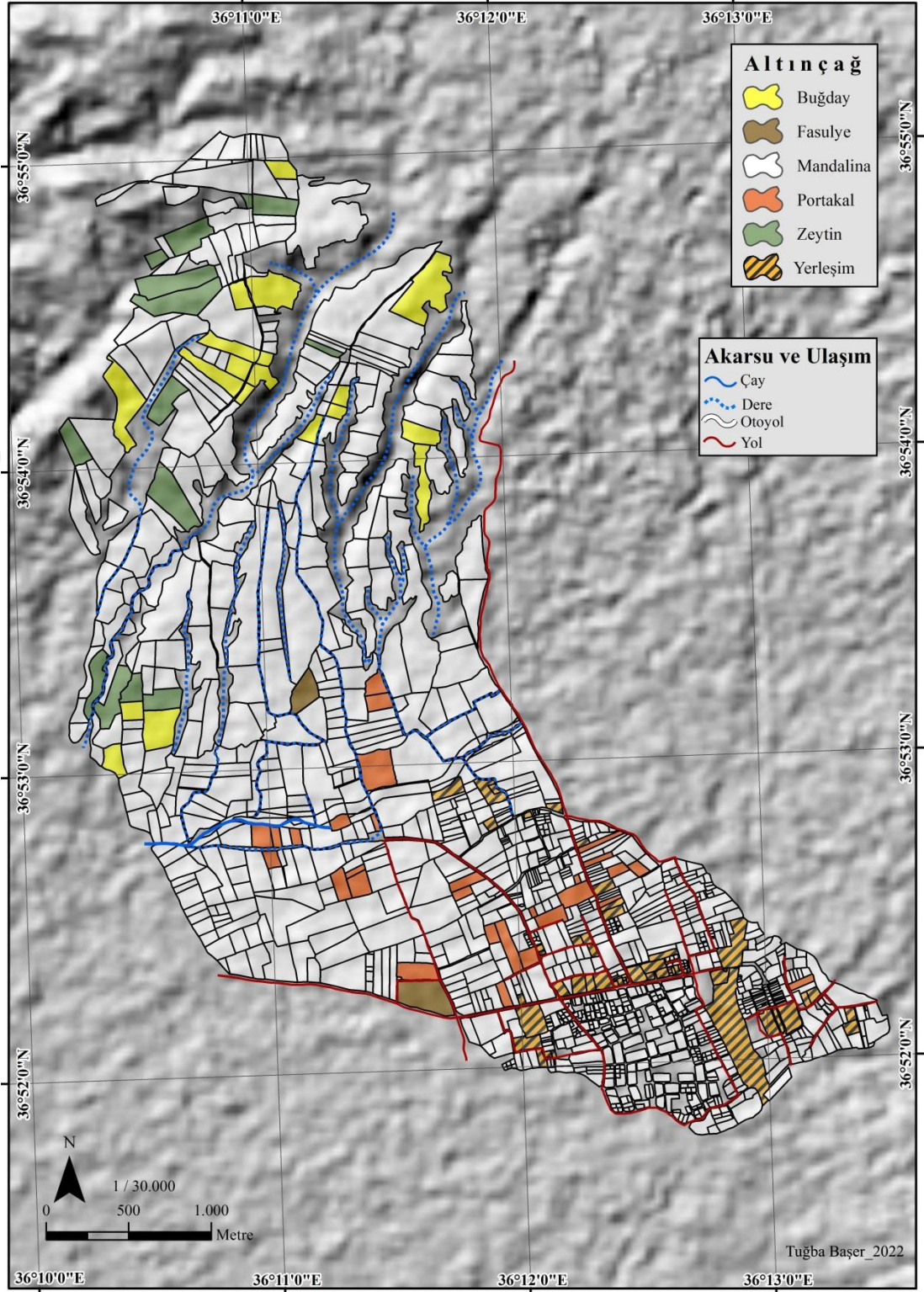
Araştırma Sahasında Altınçağ Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)

Altınçağ Mahallesi ovalık alanda kurulmuş olmasının avantajlarıyla bölgede en iyi şekilde yetiştirme şartları bulmuş olan turunçgil ziraatı için de çok önemli sayılabilecek sahalara sahiptir. Bu özelliği ile ender sayılabilecek yerleşmeler arasında sayılabilir. Genel arazi kullanımında dikili alanların yerleşmenin hemen her yerini dikili tarım bitkilerinin kapladığını ifade edebiliriz. Yerleşmenin merkezi yani konut alanlarının ve diğer faaliyet sahalarının bulunduğu kesim ilçe merkezine yakın konumda yer aldığı için ürünlerin ticaretini yapmak pek de zor olmamaktadır. Turunçgil bahçelerinin yayılım gösterdiği alanlar büyük oranda sulamalı tarımsal yöntemlerin uygulandığı alanlardır. Çok küçük alanlı ekilen sebze ve meyve alanlarında da sulamalı tarım yapılmaktadır.

Şekil 20.

Araştırma Sahasında Altınçağ Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)

Karakese Mahallesi mikro arazi kullanım çalışmalarının yapıldığı bir diğer mahalledir. Dört Yol ilçesinin toplam alanı içerisindeki 54,32 km²'lik alanıyla en büyük mahallesi özelliği taşımaktadır. Bu değer toplam alanın yaklaşık %14,5'ine karşılık gelmektedir. Bu yerleşme mikro arazi kullanımı açısından mahalle sınırları içerisindeki ziraata ayrılan sahaların daha az olduğu bir saha durumundadır. Mahallenin kuruluş yeri Amanos Dağları'nın batı yamaçları boyunca uzanmaktadır. Asıl yerleşim alanı ise Dört Yol şehir merkezine yakın konumda yer alır. Özerli Mahallesi ile sınır komşuluğu vardır. Karakese Mahallesi'nde tarım yapılan toplam alan 1354,61 dekadır. Araştırma sahasının genelinde olduğu gibi Karakese'de de genel olarak turuncgil ağırlıklı üretim vardır. Üretim alanına bakıldığında birinci sırada % 95'lik payla mandalina yer almaktadır. Diğer mahallelerde de olduğu gibi mandalina tarımına ayrılan kısım dışındaki sahada ise limon, fasulye, kayısı, zeytin tarımı yapılmaktadır (Tablo 21, Şekil 21, 22, Foto 16).

Tablo 21.

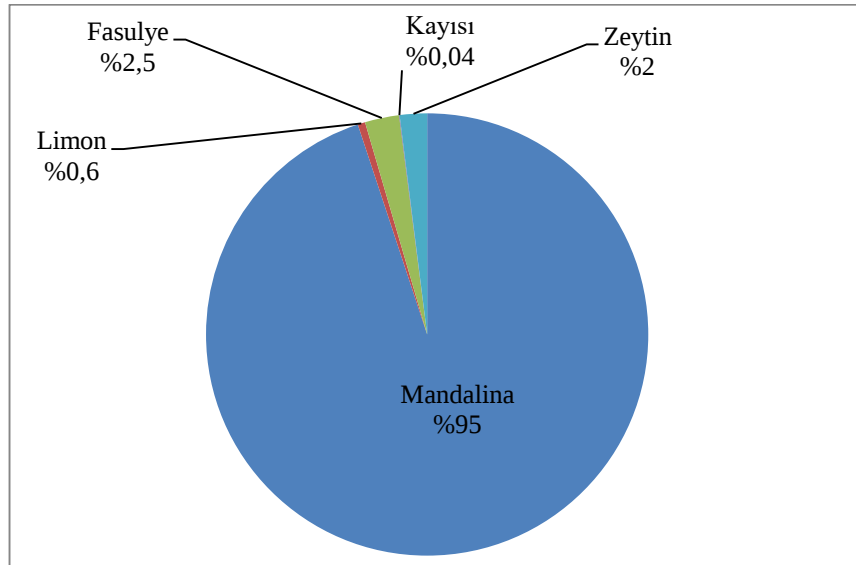
Araştırma Sahasında Karakese Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Ekili/Dikili Alan (dekar)	%
Mandalina	1285,8	94,9
Fasulye	33,85	2,5
Zeytin	26,96	2
Limon	7,41	0,6
Kayısı	0,6	0,04
Toplam	1354,61	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Şekil 21.

Araştırma Sahasında Karakese Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)

Şekil 22.

Araştırma Sahasında Karakese Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)

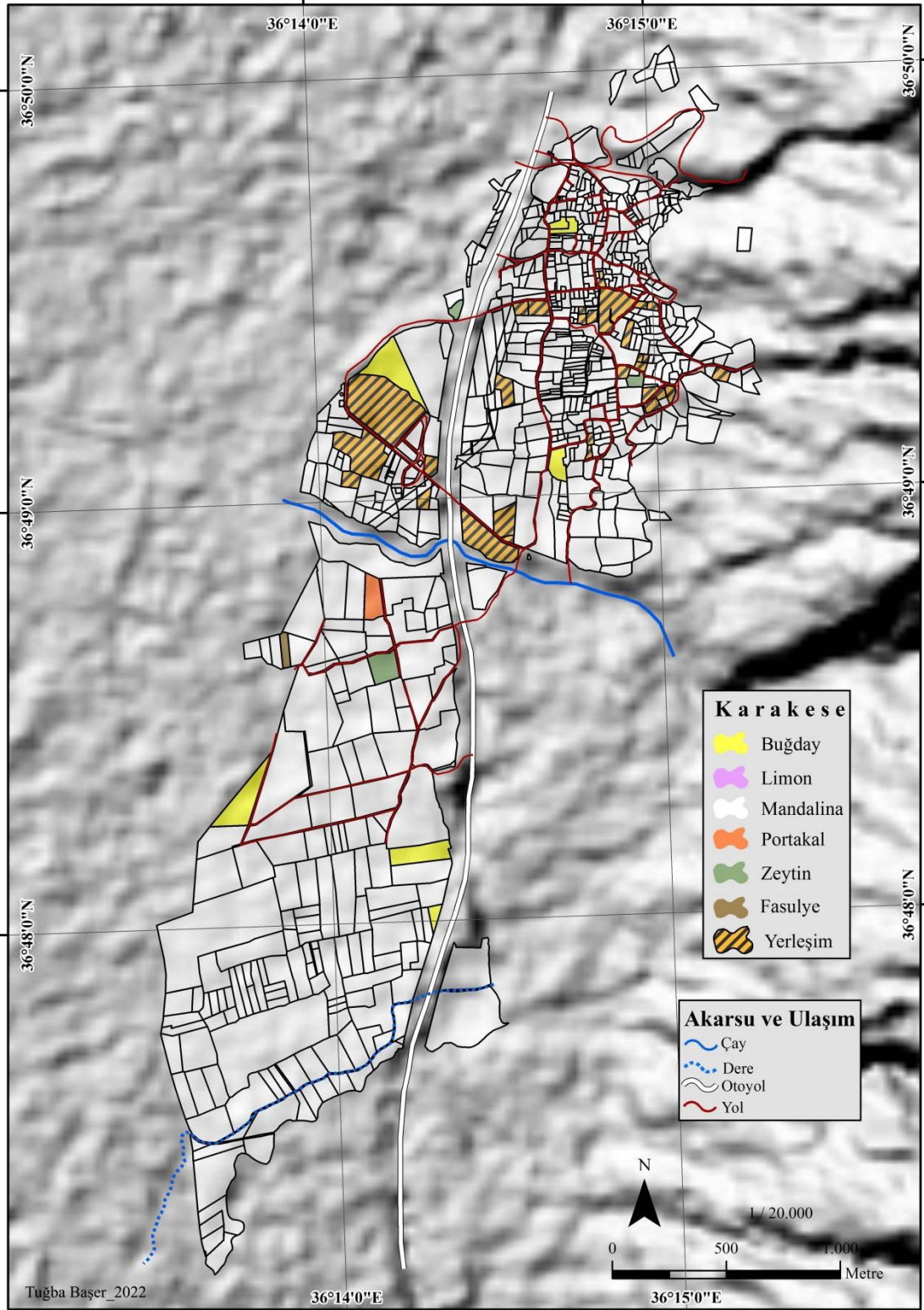

Foto 16.

*Dörtyol İlçesinde Karakese Mahallesi'nde Tarımsal Üretim Alanlarından Görüntüler
a-Turunçgil Bahçesi, b-Zeytin Bahçesi*

Konaklı Mahallesi'nde yapılan mikro arazi kullanım çalışmalarına göre ürün deseni diğer mahallelerdekine benzerlik göstermektedir. Mahalle kuruluş yeri itibariyle Karakese Mahallesi ile benzer konumdadır. Amanos Dağları'nın batı yamaçları üzerinde bulunan arazinin büyük bölümü orman alanlarıyla kaplanmış durumdadır. Asıl yerleşim sahası Dörtyol şehrine yakın mesafededir. Şehir imar sahası ile Karakese Mahallesi arasında bir geçiş alanı bulunmaktadır. Mahallenin toplam alanı 23,82 km²'dir. Toplam ilçe sınırları içerisinde %6,3'lük bir orana sahiptir. Tarım yapılan toplam alan 457,241 dekar'dır. Ekili dikili toplam saha içerisinde 433,76 dekar alanı ve % 95'lik payıyla mandalina üretimi ilk sırada yer almaktadır. Dağlık alanın korunaklı yamaçları bu bölgede turunçgil yetiştiriciliğini desteklemektedir. Ayrıca körfezin yağış getiren rüzgârlara açık olmasının bir etkisiyle Dörtyol ilçesi bu bölgede en fazla kış yağışlarını alan yer konumundadır. Mandalina üretiminde kullanılan alan dışındaki tarım arazilerinde daha az ekim ve dikim alanları söz konusudur. Diğer ekilişler portakal, buğday, limon ve zeytin üretimine ayrılmıştır (Tablo 22, Şekil 23, 24, Foto 17).

Tablo 22.

Araştırma Sahasında Konaklı Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Ekili/Dikili Alan (dekar)	%
Mandalina	433,76	95
Portakal	10	2,2
Nadas	4,73	1,03
Buğday	4,68	1,02
Limon	3,38	0,7
Zeytin	0,68	0,1
Toplam	457,241	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Şekil 23.

Araştırma Sahasında Konaklı Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)

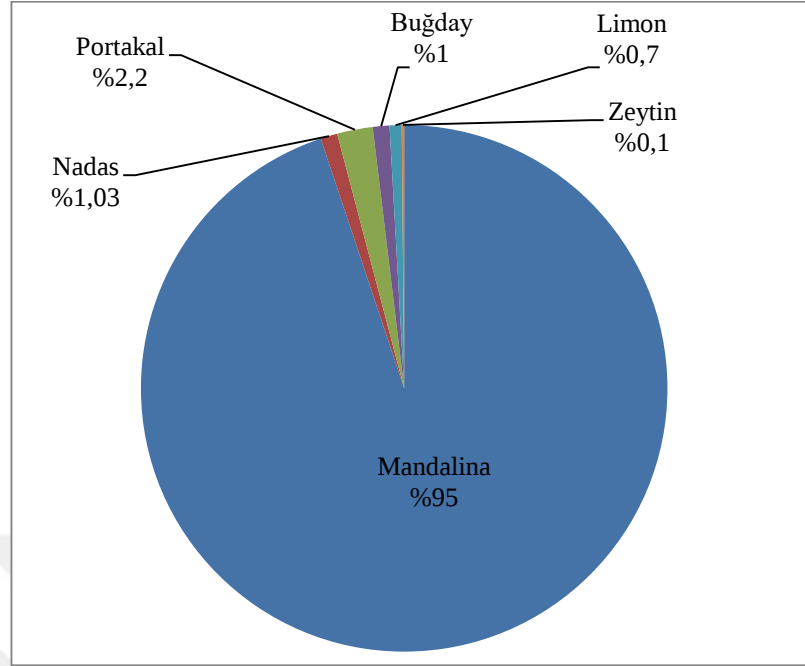

Foto 17.

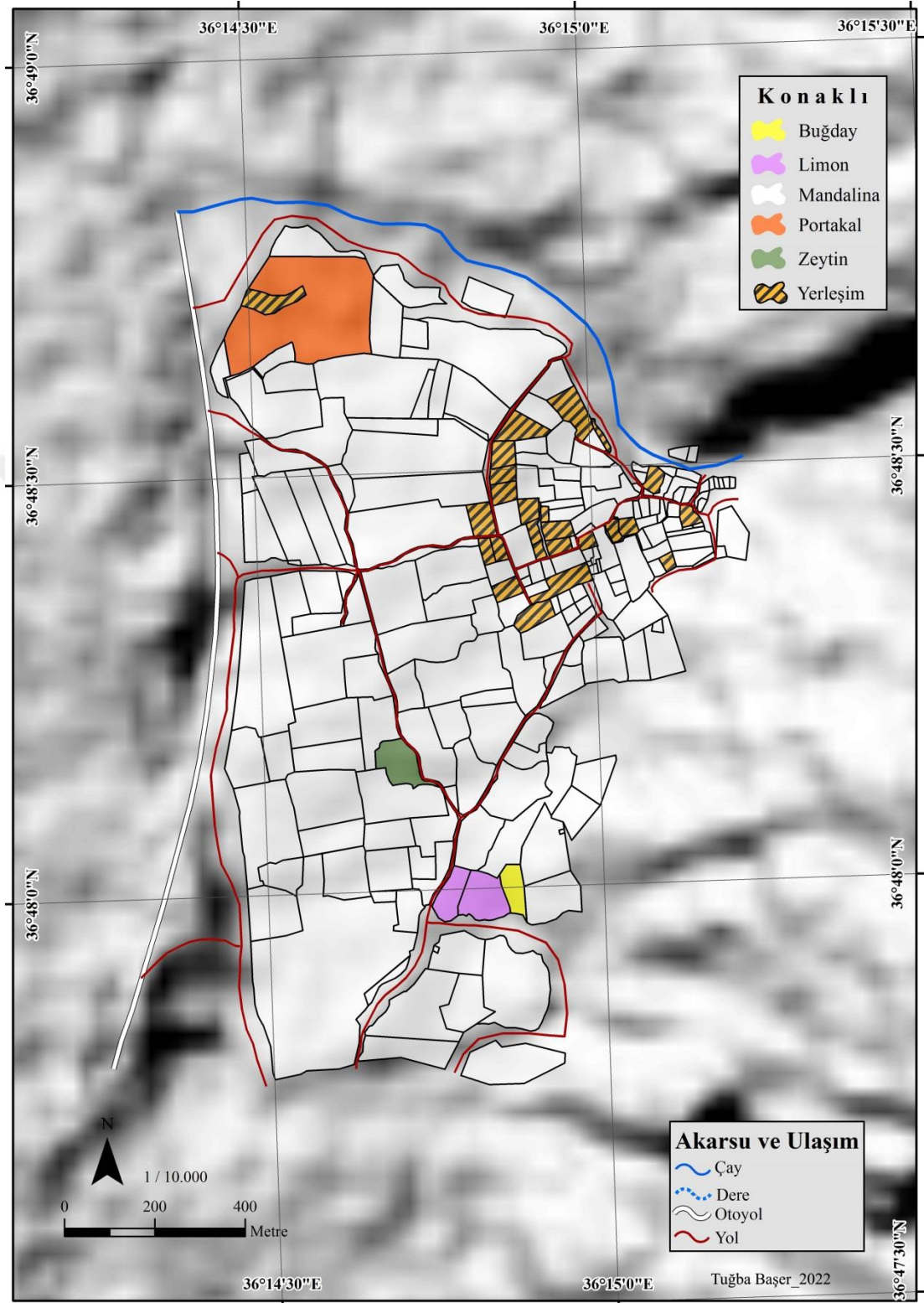
Dörtöl İlçesinde Konaklı Mahallesi'nde Tarımsal Üretim Alanlarından Görüntüler

Konaklı Mahallesi'nin genel arazi kullanım durumunda yaklaşık 500 metrelerden başlayarak makiler yer almaya başlamıştır. Bunun üzerinde ise yöreye has bitki türünü oluşturan Kızılçamlar yayılış göstermektedir. 1000 metreden daha yukarı kesimlerde ise Karaçamlar ile Kayın ve Meşe'nin karışık olarak dağılışı gösterdiği bir orman örtüsü hâkim duruma geçmektedir. Mahallenin toplam alanı içerisinde tarıma ayrılan sahanın dar ve kısıtlı olması büyük oranda engebeli ve eğimli yamaç sahalarından kaynaklanmaktadır. Yerleşim yerinin ovalık sahada bulunması ziraat yapmayı da kolaylaştırmıştır. İnsanların ekip dikme faaliyet alanları ile yerleşim yerleri arasındaki mesafenin az olması toprağın daha kolay işlenmesini ve geçim durumunu etkilemektedir. Dağlık alanın yamaçlarında ise daha çok geçici yerleşmeler olan yayla sahaları bulunmaktadır.

Şekil 24.

Araştırma Sahasında Konaklı Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)

Kuzuculu Mahallesi daha önceden belde belediyesi olan ancak 2012 yılında çıkarılan büyükşehir yasası ile birlikte Hatay'ın büyükşehir olmasıyla statüsü değişen bir yerleşme durumuna gelmiştir. Bu statü değişikliği yerleşmenin fonksiyonunda her

hangi bir değişiklik meydana getirmemiştir. Kırsal karakterlerin ağırlık gösterdiği ancak bir takım hizmet sektörlerinin kurulmasıyla birlikte de kasaba özelliklerini gösteren bir yerleşme özelliği taşımaktadır. Belediye özelliği ile birlikte Kuzuculu Mahallesi'nde market, kasap, fırın gibi halkın temel ihtiyaçlarını karşılayacak dükkânlar açılmıştır. Yine de halk temel ihtiyaçları dışında daha büyük ihtiyaçlarını Dörtöyöl ilçe merkezinden karşılamaktadırlar.

Kuzuculu Mahallesi'nin mikro arazi kullanım durumuna baktığımızda toplam ziraat yapılan alanların 3988,64 dekar olduğu görölmektedir. Kuzuculu Mahallesi Dörtöyöl ilçesinin en geniş alanlı mahallesi durumundadır. Toplam alanı 135,25 km²'dir. Bu alan değeri ilçe toplamı içerisinde yaklaşık %36'lık paya karşılık gelmektedir. Kuzuculu Mahallesi kuruluş yeri itibariyle ovalık alanın bittiği sahadan itibaren Amanos Dağları yamaçlarına doğru konuşlanmış durumdadır. Yerleşim yerleri ile ziraat yapılan sahalarda Deli Çay'ın birikim yaptığı alanlarda yer almaktadır. Bu mahalle sınırları içerisinde akarsuların sahayı parçaladığı görölmektedir. Hidrografiya şartları bakımından ziraat sahaları için uygun bir ortam sağlamaktadır. Kuzuculu Mahallesi'nde % 96'lık bir payla mandalina üretimi ilk sırada bulunmaktadır. Mandalina üretimi dışında, portakal, limon, buğday, ejder meyvesi, muz, soğan, Trabzon hurması, zeytin ve bezelye gibi tarım ürünleri de mevcuttur. Mandalina dışında saymış olduğumuz diğer zirai ürünlerin ekim alanları ile üretim miktarları çok az oranlar göstermektedir (Tablo 23, Şekil 25, 26). Kuzuculu Mahallesi günümüzde zeytin tarımı açısından da ağaç sayısını artırmıştır. Yer şekilleri açısından Kuzuculu Mahallesi'ni inceleyecek olursak engebeli bir arazi ve zeytin de bu koşullara ayak uydurabileceği için Kuzuculu için uygun bir bitkidir.

Tablo 23.

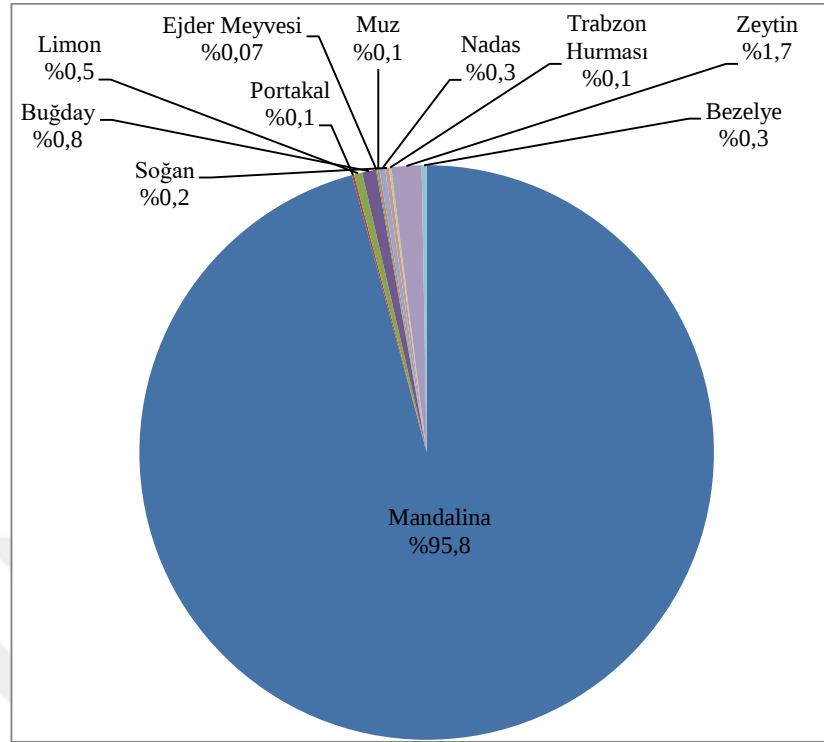
Araştırma Sahasında Kuzuculu Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Ekili/Dikili Alan (dekar)	%
Mandalina	3821,14	95,8
Zeytin	67,4	1,7
Buğday	30,96	0,8
Limon	18,35	0,5
Nadas	12,80	0,3
Bezelye	11,15	0,3
Soğan	8,88	0,2
Trabzon Hurması	5	0,1
Muz	5	0,1
Portakal	4,81	0,1
Ejder Meyvesi	2,73	0,07
Toplam	3988,24	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Şekil 25.

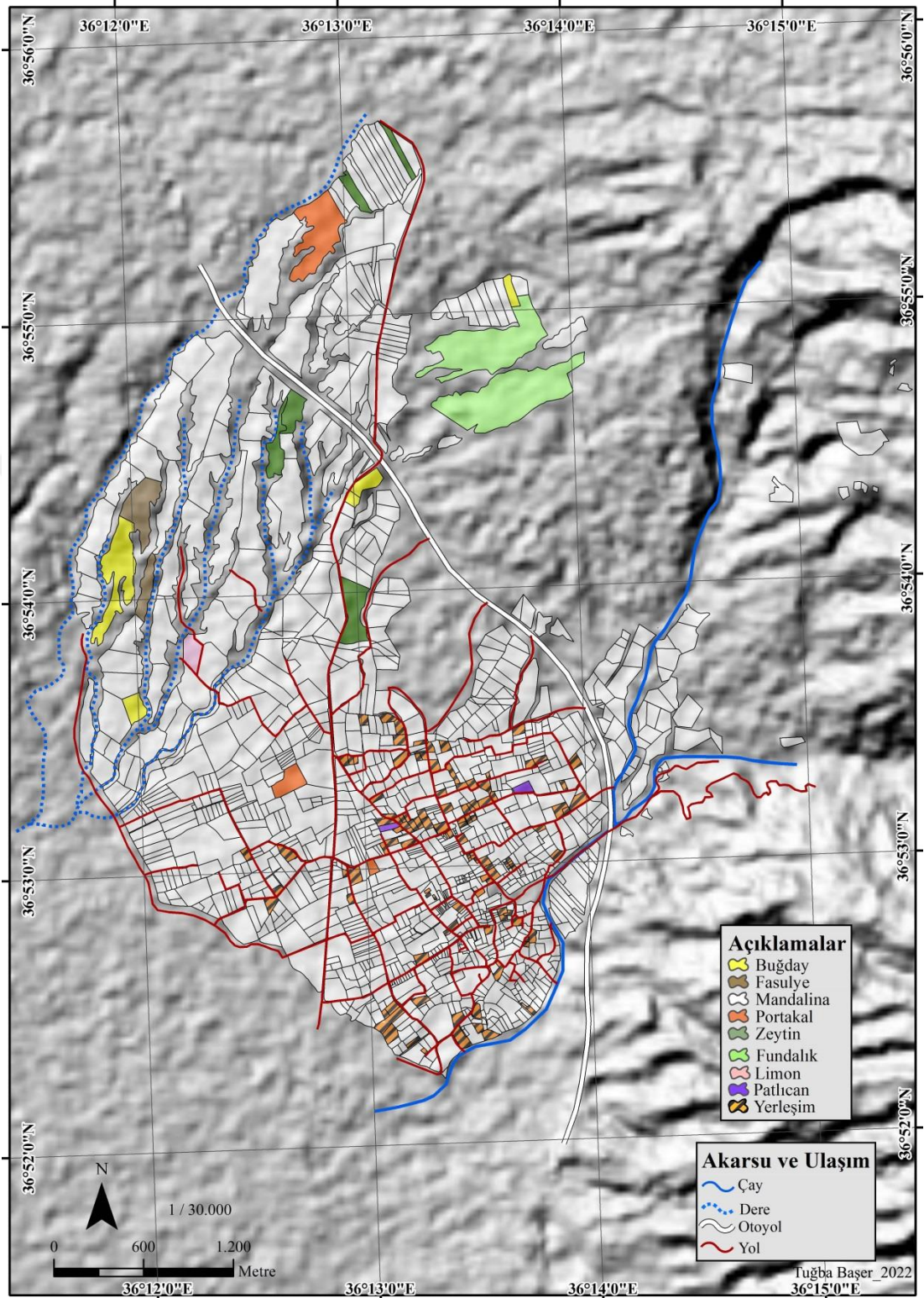
Araştırma Sahasında Kuzuculu Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)

Kuzuculu Mahallesi'nin genel arazi kullanım durumuna bakıldığında yaklaşık 500 metrelerden itibaren dağlık alanın en üst seviyelerine kadar ormanlarla kaplı olduğu dikkat çekmektedir. 500 metreden daha aşağı kesimlerde ise Fundalıkların yayılımı söz konusudur. Sahada ziraat yapmaya uygun araziler Deli Çay ve ona karışan yan kolların (Abacı Deresi ve Göksu Deresi) oluşturmuş olduğu alüvyal birikim sahalarıdır. Bu alanlar Dört Yol ovasının dış kuşağını oluşturmaktadır. Akdeniz'den dağlık alanın alt yamaçlarına kadar düz ve düze yakın hafif meyilli sahalar turuncgil yetiştirmeye elverişli konumlar sunmaktadır.

Şekil 26.

Araştırma Sahasında Kuzuculu Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)

Yeni yurt Mahallesi mikro arazi çalışmalarındaki hesaplamalara göre toplamda 11068,579 dekar alanda yapılan tarım faaliyetleri arasında % 47'lik oranla mandalina birinci sırada yer almaktadır. Mandalina dışında ise portakal, limon,

greyfurt, bezelye, biber, buğday, fasulye, mısır, nane, kuru soğan, soya, yer fıstığı, zeytin tarımı yapılmaktadır (Tablo 24, Şekil 27, 28, Foto 18).

Tablo 24.

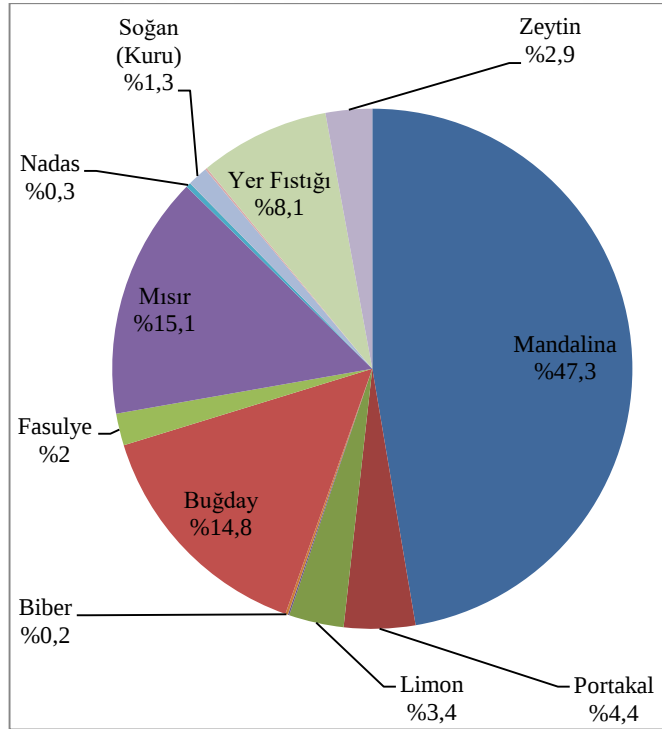
Araştırma Sahasında Yeniyurt Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Ekili/Dikili Alan (dekar)	%
Mandalina	5239,4	47,3
Mısır	1672,15	15,1
Buğday	1640,8	14,8
Yer Fıstığı	894,95	8,1
Portakal	490,03	4,4
Limon	377,93	3,4
Zeytin	319,93	2,9
Fasulye	219,83	2
Soğan (Kuru)	138,9	1,3
Nadas	32,82	0,3
Biber	17,06	0,2
Soya	13,48	0,1
Greyfurt	9,16	0,1
Nane	1	0,01
Bezelye	0,93	0,01
Boş Arazi	0,21	0,01
Toplam	11068,58	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

Şekil 27.

Araştırma Sahasında Yeniyurt Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)

Şekil 28.

Araştırma Sahasında Yeni yurt Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)

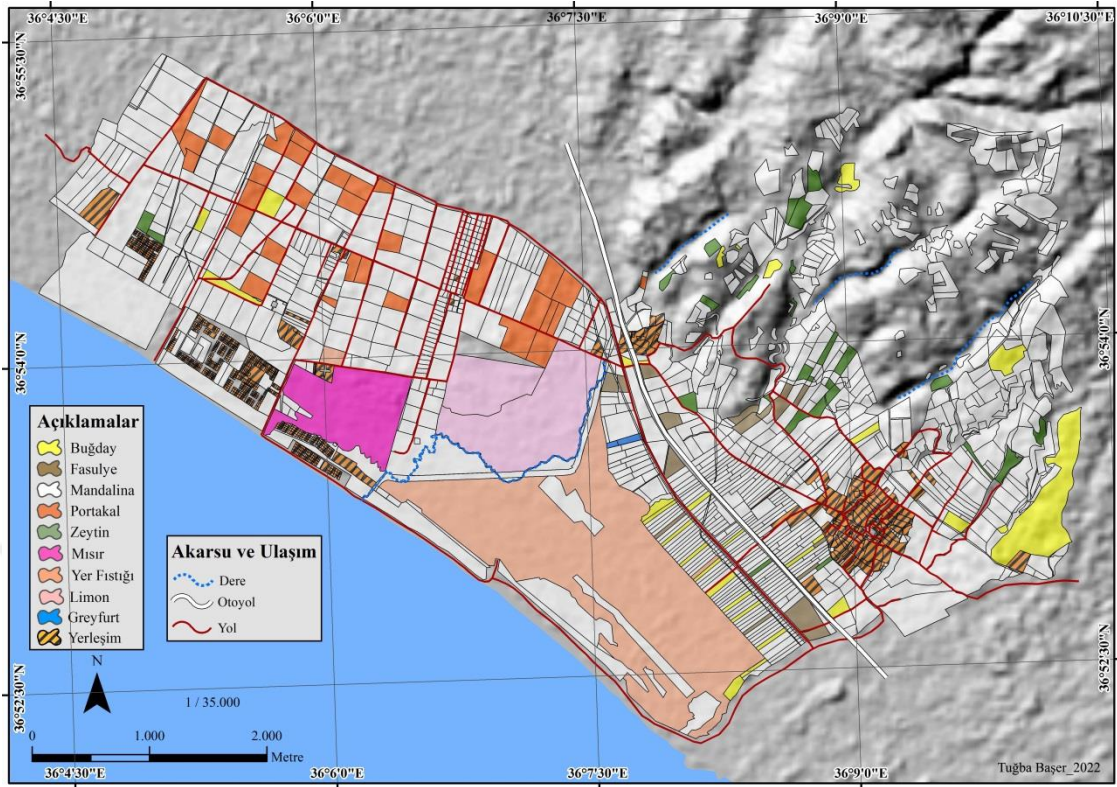

Foto 18.

Dörtöl İlçesinde Yeni yurt Mahallesi'nde Tarımsal Üretim Alanlarından Görüntüler

Çoğu bahçedeki mandalina türü halk arasında erken mandalina olarak bilinen türle değiştirilmiştir. Böylece tarımla uğraşan halk hasat döneminden daha erken ve daha fazla ürün almayı hedeflemektedir. Günümüzde daha çok getirisi olduğu düşünüldüğünden narenciye bahçeleri sökülüp yerine zeytin ağaçları dikilmiştir. Narenciyede olduğu gibi zeytin bahçelerinde de günümüzde damlama sulama sistemi kullanılmaktadır. Evlerin etrafında tarım araç ve gereçleri traktörlerden de mahallenin geçim kaynağının büyük oranda tarım ve hayvancılığa bağlı olduğunu

çıkartabiliriz. Mahallede dikkat çeken bir diğler unsur tırlardır. Tarım ve hayvancılık dışında mahalle sakinlerinin uğraştığı ekonomik faaliyet tır şoförlüğüdür. Yeniyurt Mahallesi önceden kasaba yerleşmesi olduğu için halkın tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir çarşısı yok ancak genel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri dükkânlar vardır (Foto 19).

Dörtıyol şehir merkezi ile Yeniyurt arasında halkın ulaşımı için minibüsler kullanılmaktadır. Eskiden Hatay Büyükşehir olmadan önce belde belediyesi olan Yeniyurt Mahallesi'nde hayvancılık faaliyetleri de önemini korumaktadır. Evlerin yanındaki ahırlarda ve etrafı çevrili alanlarda hayvancılık faaliyetlerine devam edilmektedir. Bunu neredeyse çoğu evin yanındaki ahırlardan ve samanlıklardan anlayabiliyoruz.

Foto 19.

Dörtıyol İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'nden Görüntüler

a- İstiklal İlkokulu, **b-** Sağlık Ocağı, **c-** Eczane, **d-** Market

Yeşilköy Mahallesi mikro arazi kullanım alanları içerisinde Dörtıyol ovasında yer almaktadır. Yerleşim yerleri ile ekonomik faaliyet sahalarının hepsi bu düzlükler üzerinde bulunmaktadır. Bu mahalle Amanos Dağları'nın yamaçlarında bulunan mahallelere göre arazi kullanımı açısından ve arazi büyüklükleri itibariyle de farklılık göstermektedir. Mahalle toplam alanı 18,34 km²'den ibarettir. Bu alan değeri ilçe toplamının yaklaşık %4,9'una karşılık gelmektedir. Bu toplam alan içerisinde ziraat yapılan toplam alan ise 4689,669 dekadır. Toplam ekili dikili alanın

yaklaşık %75,4'lük kısmını mandalina dikili alanlar kaplamaktadır. Mandalina üretiminin yanı sıra da 627,53 dekada portakal üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu değer ziraat yapılan alanların yaklaşık %13,4'ünü kaplamaktadır. Geri kalan üretim alanları ise limon, greylfurt, buğday, fasulye, hıyar, mantar, marul, mısır, muz, soya ve zeytin tarımına ayrılmıştır (Tablo 25, Şekil 29, 30).

Çalışma sahasına genel olarak bakıldığında halk genel olarak narenciye ile geçimini sağlamaktadır ancak günümüzde sanayi ve hizmet alanlarında çalışanların sayısı artmıştır. Portakal ve mandalina bahçeleri bakımı, damlama sulama sistemi olduğu için işçi gücüne çok fazla ihtiyaç duyulmamaktadır. Toprağı havalandırma işlemi ise damlama sistemlerindeki hortumlar toplanarak traktör yardımı ile yapılmaktadır. Portakal ve mandalina hasadı için genellikle dışarıdan doğu ve güneydoğudan işçiler gelmektedir. Yöre halkı günümüzde bu tür işlerde pek çalışmamaktadır. Yetiştirilen ürünler bahçe olarak tüccarlara devredilir tüccarlar getirdikleri işçilerle hasadı yapıp bahçeyi tekrardan sahibine teslim eder. Portakal ve mandalinalar paketleme için paketleme fabrikalarına götürülür. Yörede 6 büyük paketleme tesisi vardır. En bilineni Bameks olan paketleme tesislerine genellikle kadınlar çalışmakta olan tesiste çürüme olmaması amacıyla özellikle portakallar, greylfurtlar ambalajlara sarılıp kasalara düzülür ve gidecekleri yerlere doğru yola çıkarlar.

Tablo 25.

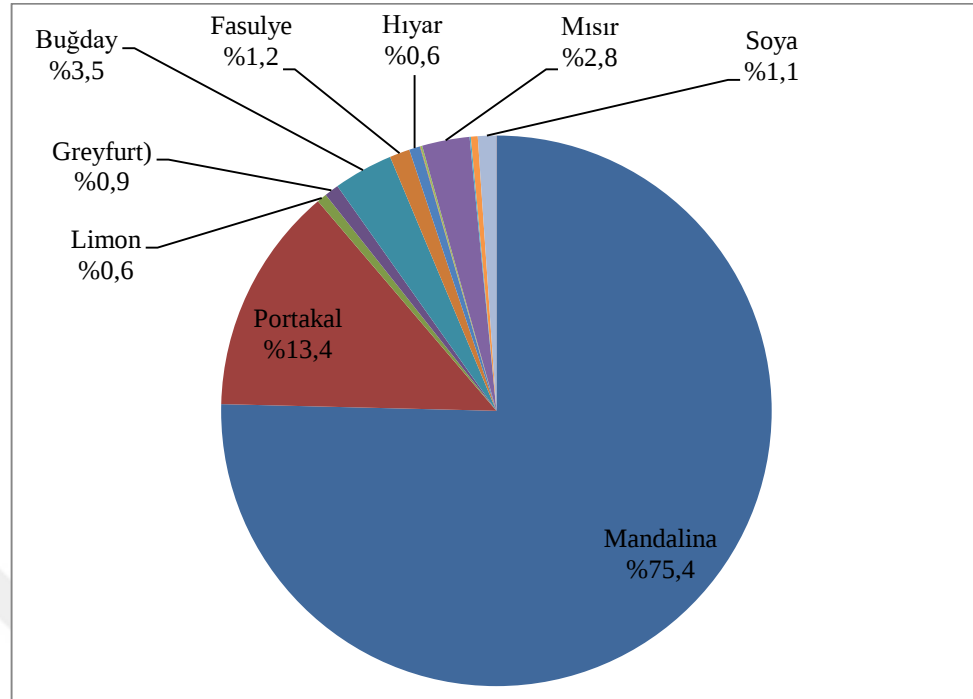
Araştırma Sahasında Yeşilköy Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Durumu (2022)

Arazi Kullanımı	Ekili/Dikili Alan (dekar)	%
Mandalina	3535,46	75,4
Portakal	627,53	13,4
Buğday	163,75	3,5
Mısır	130,84	2,8
Fasulye	55,59	1,2
Soya	50	1,1
Greyfurt (Altıntop)	39,55	0,9
Hıyar	29,84	0,6
Limon	27,38	0,6
Nadas	18,75	0,4
Marul	5,22	0,1
Muz	3,5	0,07
Mantar	1,5	0,03
Zeytin	0,77	0,01
Toplam	4689,67	100

Kaynak: Alan Değerleri Arc Map. 10.3 çizim programında hesaplanmıştır

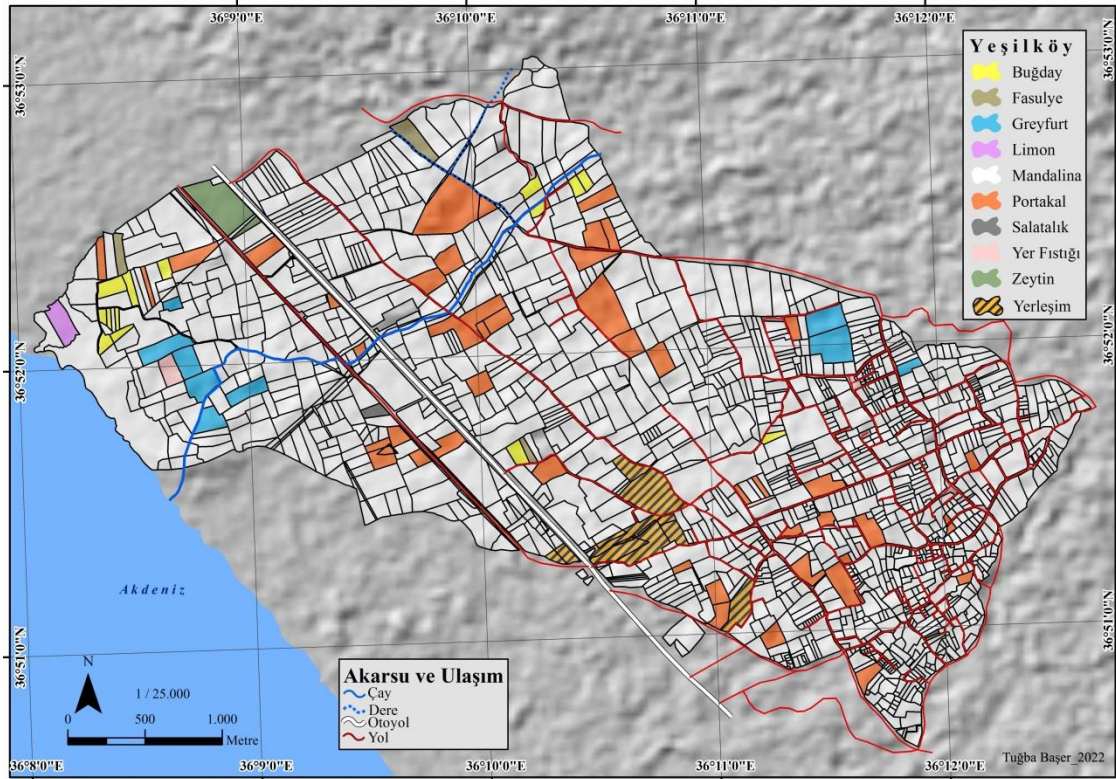
Şekil 29.

Araştırma Sahasında Yeşilköy Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Grafiği (2022)

Şekil 30.

Araştırma Sahasında Yeşilköy Mahallesi'nin Mikro Arazi Kullanım Haritası(2022)

4.3.2.1. Ziraat Alanlarının Parsel Büyüklükleri ve Mülkiyet Durumu

Kırsal kesimin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşantısı büyük oranda tarımsal üretime, özellikle topraklarının arazideki dağılışı kompozisyonuna ve mülkiyet durumu bağlı olduğundan, ziraat alanlarını meydana getiren parsellerin büyüklükleri ile arazinin mülkiyet durumu önemli faktörler arasındadır.

Dörtüyl ilçesi toplam ziraat alanını İlçe Tarım Müdürlüğü verilerine dayanarak gruplandırırsak sulu tarım arazisi 10.675 dekar, kuru tarım arazisi 1.050 dekar olmak üzere toplam 11.725 dekar tarım arazisi bulunmaktadır.

İlçe Tarım Müdürlüğü ÇKS (Çiftçi Kayıt Sistemi) verilerinden yararlanarak yapılan çalışmada mülkiyet durumu belirlenmiştir. Dörtüyl ilçesi kırsal kesimi mülkiyet durumuna göre en büyük mülkiyet ve en küçük mülkiyet sahipleri mahallelere göre belirlenmiş ve aşağıdaki gibidir.

Altınçay Mahallesi'nde en büyük mülkiyet Zeynel Abidin Sade adına kayıtlı 6 (1038, 1039, 217, 218, 223, 231 nolu parseller) parçadan oluşmaktadır ve toplam alan 307,875 dekadır. 6 parça arazinin en büyüğü 161,25 dekadır. Bu arazilerin tamamında mandalina tarımı yapılmaktadır. Altınçay Mahallesi'nde en küçük mülkiyet ise İsmet Doğan adına kayıtlı 166 nolu parseldir. 6 dekar olan parsel üzerinde mandalina tarımı yapılmaktadır.

Yeniyurt Mahallesi'nde en büyük mülkiyet Süleyman Tekin'e aittir. 12 parçadan oluşmaktadır. 2400, 2661, 954 nolu parsellerde buğday, mandalina, portakal, yer fıstığı ve yağlık zeytin tarımı yapılmaktadır. 2661, 664, 1460, 2714, 883, 884, 897 nolu parseller mandalina tarımına ayrılmıştır. 148 nolu parselde greyfurt yetiştirilmektedir. 468 nolu parselde kuru soğan üretimi yapılmaktadır. En küçük mülkiyet ise Alaettin Erkesin adına kayıtlı 2,6 dekardan oluşan 652 nolu parseldir. Bu parselde de mandalina üretimi yapılmaktadır.

Karakese Mahallesi'nde en büyük mülkiyet sahibi Mehmet Aytekin Kılınç'tır. İki parçadan oluşan mülkiyeti 29 ve 100 nolu parsellerden oluşmaktadır. Toplam 168,750 dekar olan ziraat arazisi mandalina tarımında kullanılmaktadır. En küçük mülkiyet sahibi Erdoğan Ünal'a aittir. 3,564 dekara sahip 161 nolu parsel mandalina üretimine ayrılmıştır.

Konaklı Mahallesi'nde en büyük mülkiyet sahibi 66 ve 234 nolu parsellerin sahibi Tahsin Şeker'dir. Toplam arazi büyüklüğü 76,78 dekardan oluşmaktadır. Bu arazilerin tamamında bölgeye has ürün olan mandalina üretimi gerçekleştirilmektedir. En küçük mülkiyet sahibi ise 80 nolu parselin sahibi Tahir

Yıldız'dır. 5 dekar olan arazide yine mandalina üretimi gerçekleştirilmektedir.

Kuzuculu Mahallesi'nde en büyük mülkiyet sahibi Celal İşler'dir. 52 ve 1687 nolu parsellerin toplam alan değeri 176,540 dekardır. Bu arazilerin tamamında mandalina üretimi gerçekleştirilmektedir. En küçük mülkiyet sahibi ise 1150 nolu parsel sahibi Makbule Talay'a aittir. 2,32 dekar alan kaplayan arazide mandalina üretimi yapılmaktadır.

Yeşilköy Mahallesi'nde en büyük mülkiyet Öz Solmaz Tarım Ürünleri'ne aittir. 25 parçadan oluşan arazilerin toplam alan değeri 370,444 dekar kaplamaktadır. En büyük parsel 34,4 dekardır ve greyfurt tarımına ayrılmıştır. En küçük parsel ise 7,45 dekardan oluşmaktadır. Bu arazide ise mandalina üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu büyük ziraat sahaları içerisinde mandalina dışında portakal, greyfurt, limon ve zeytin (yağlık) üretimi yapılmaktadır. En küçük mülkiyet sahibi ise 783 nolu parsel sahibi Taşarlar Taşımacılığa aittir. 4,5 dekar olan ziraat sahasında mandalina ziraatı yapılmaktadır.

4.3.2.2. Tarımda Makine ve Alet Kullanımı

Araştırma sahasının tarım alanları, toprak yapısı ve ikliminin ürün deseninde çeşitliliğe ve ikinci ürünün yetiştirilmesine uygun alanlardır. Bu şekilde tarıma uygun bir sahada ve genel geçim kaynağının en yüksek payının tarım olduğu sahada çiftçilikle uğraşan ailelerin tarımda kullanacağı makineler genellikle ellerinde mevcuttur. Tarlasını sürdürecektir olan makinesi olmayanlar içinde bu işle uğraşan kişiler yapmaktadır. Geçimini traktörü ve gerekli alet edevatları ile, hat açmak, toprağı havalandırmak ve otların basmasını önlemek amacıyla tarlaları sürerek sağlayan kişiler de vardır. Çalışma sahasında makine kullanımını engelleyecek bir yeryüzü şekli yoktur, genel itibarıyla turunçgil tarımı ile uğraşılan çalışma alanında belirli dönemlerde toprağı havalandırmak, otlanmayı önlemek amacıyla traktörler ve uygun tarım aletleri yardımıyla sürülmektedir. Hasat döneminde turunçgil toplanırken insan gücünden faydalanılmaktadır.

4.3.3. Hayvancılık

Çalışma sahasında tarımsal faaliyetler içerisinde değerlendirilen hayvancılık aktiviteleri de zirai faaliyetler kadar önemli olmasa da geçimlik sürdürülmektedir. Hayvancılık faaliyetlerinin geldiğı noktayı Tarım İlçe Müdürlüğü'nden alınan verilerde görmekteyiz. Dört yol İlçe Brifing Raporlarından elde edilen verilere göre

genel olarak ilçedeki hayvan sayılarına bakıldığında 5117 büyükbaş, 15642 koyun, 1984 keçi olmak üzere 17626 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Arıcılık sektörüne baktığımızda ise 180 kişi arıcılık ile ilgilenmekte olup modern kovan sayısı 35000'dir (Tablo 26). Çalışma sahasında geçimini hayvancılıkla idame ettiren kişi sayısına ulaşabilmek için ilçe tarım müdürlüğünden alınan işletme sayısı raporuna göre kırsal kesim yerleşmelerindeki işletmeler yer almaktadır. Buna göre Altınçağ'da 47, Çatköy'de 3, Kapılı'da 1, Karakese'de 44, Konaklı'da 25, Kuzuculu'da 70, Yeniyurt'ta 77, Yeşilköy'de ise 90 işletme bulunmaktadır. Verilen işletme sayılarından mahallelerde aynı zamanda kaç kişinin hayvancılıkla uğraşıyor olduğunu da bize göstermektedir.

Tablo 26.
Dörtyol İlçesi'ne Ait Hayvan Sayıları (2023)

Büyükbaş		Küçükbaş		Arıcılık	
Sığır		Koyun	Keçi	Arıcı Sayısı	Kovan Sayısı
Buzağı					
Dana					
Toplam	5117	15642	1984	180	35000

Kaynak: Dörtyol İlçe Tarım Müdürlüğü Hayvancılık İstatistikleri

Dörtyol ilçesi kırsal kesiminde hâkim ekonomik faaliyet zirai faaliyetlere dayanmaktadır. Özellikle düz ve düze yakın sahalarda araziye sahip olan köy ve kasaba karakterli yerleşmelerin özellikle turunçgil ziraatıyla uğraştığı bilinmektedir. Bu üretim şekli bölgeye has özellik göstermektedir. Akdeniz ikliminin etkisini Dörtyol ilçesi kırsal kesiminde özellikle turunçgil yetiştiriciliğinde görmekteyiz. Ovalık sahanın dışında arazilere sahip kırsal yerleşmeler ise daha farklı ekonomik faaliyetlerle uğraşmaktadır. Amanos Dağları batı yamaçları bu açıdan farklılık göstermektedir. Kırsal yerleşmelerden Konaklı, Kuzuculu, Kapılı, Karakese ve Çatköy'ün arazilerinin büyük bölümü dağlık alanın yamaçları üzerindedir. Bu sahalarda büyük oranda maki ve fundalıklar ile iğne yapraklı orman alanlarıyla kaplanmış durumdadır. Bu arazi yapısı ve bitki örtüsü doğal olarak hayvancılık faaliyetlerini desteklemektedir. Dörtyol ilçesinin eskiden beri konar-göçer Yörükler tarafından da kullanılan sahalarını düşündüğümüzde özellikle yaz aylarında hayvancı gruplara çok önemli otlak sahaları olarak hizmet vermektedir. Dörtyol ilçesi kırsal kesimine bakıldığında tabloda görüldüğü gibi 5093 küçükbaş, 3341 büyükbaş olmak üzere toplamda 8434 adet hayvan bulunmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri kırsal kesimde insanların evlerine eklenti olarak yaptıkları ahırlarda sürdürülmektedir.

Hayvanlar ve onların kışlık ot tüketimleri için ayrıca eklentiler yapılmıştır. Köylerde karşılaşılan bu manzaralar bu faaliyetin geçimlik olarak sürdürüldüğünün kanıtlarıdır. Daha fazla sayıda hayvanı bulunan köy sakinleri köy yerleşim sahasının uzağında hayvanları için ayrı bir ahır yapmak suretiyle bu faaliyeti gerçekleştirmektedirler. Ayrıca yörede hala konar-göçer olarak yaşamlarını sürdüren insanların küçükbaş hayvancılıkla uğraştıkları bilinmektedir (Tablo 27, Foto 20).

Tablo 27.

Dörtöyl İlçesi Kırsal Kesiminde Mahallelerin Hayvancılık Durumu

Mahalle Adı	Koyun	Keçi	Sığır	Toplam
Altıncağ	1943	12	226	2181
Karakese	558	163	521	1242
Konaklı	94	38	97	229
Kuzuculu	2938	606	361	3905
Yeniyurt	1809	6	1126	2941
Yeşilköy	1775	367	777	2919
Çatköy	154	-	7	161

Kaynak: Dörtöyl İlçe Tarım Müdürlüğü Hayvancılık İstatistikleri

Foto 20.

Dörtöyl İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'nde Sürdürülen Hayvancılık Faaliyetlerinden Görüntüler

4.3.4. Ormancılık

Dörtöyl Orman İşletme Müdürlüğü Kahramanmaraş Orman Bölge Müdürlüğüne bağlı işletme müdürlüğünden biri olup, 01.01.1978 yılında kurulmuştur. Bünyesinde işletme müdürü, işletme müdür yardımcısı, 4 orman şefi, 1 mühendis, 1 tekniker, 1 döner sermaye saymanı, 8 bilgisayar işletmeni, 1 veri hazırlama kontrol işletmeni, 1 işletme avukatı bulunmaktadır. İşletmenin 39,068 ha. ormanlık, 23798,6 ha. orman dışı alan olmak üzere toplam 62866,6 ha. alanı bulunmaktadır. İşletmenin kendi içerisindeki servislerin yanında üç orman işletme şefliği her türlü ormancılık hizmetini yürütmektedir.

Ormanların imar, bakım, ağaçlandırma ve koruma hizmetleri orman idaresi tarafından yapılan 606 km uzunluğundaki orman yollarından faydalanılarak

yapılmaktadır. 6831 sayılı yasanın 79, 80 ve 82 maddeleri ormanların korunması görevi orman muhafaza memurlarının yanında; polis, jandarma, köy muhtarı ve köy bekçilerine verilmiştir. Yine aynı yasanın 69. maddesi orman yangını vukuunda civar köy ve kasabalarda yaşayan 18-50 yaş arası erkek nüfusu orman yangınının söndürülmesinde çalışmaya mükellef edilmiştir. O.G.M.'ye bağlı çalışanlar 2023 yılı dikkate alındığında 25 orman muhafaza memuru, 22 memur, 9 teknik personel, 14 daimi işçi, 63 geçici işçi bulunmaktadır. Ayrıca kesim dönemlerinde ve çalışmaların olduğu dönemlerde kooperatiflerle çalışıldığı için işçi sayılarında değişiklikler olabilmektedir. Bölgedeki orman koruma ekibine bakıldığında motorlu koruma ekibi, yangın ilk müdahale ekibi, yangın ilk müdahale aracı, orman toplu koruma ekibi, hassas koruma ekiplerinden oluşmaktadır. Orman İşletme Müdürlüğüne bağlı araç sayılarını incelendiğinde 19 aracın orman işletme müdürlüğüne hizmet ettiğini görmekteyiz. Bunlardan 5'i arazöz, 1'i su tankı diğerleri pikap, kamyonet ve motor olarak değişmektedir. Depo durumuna bakıldığında Erzin Bölgesinde O.G.M.'ye bağlı 60.000 m³ Kuzuculu deposu bulunmaktadır.

4.3.5. Ticaret ve Sanayi

Araştırma sahası büyük sanayi kuruluşlarına ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'deki en büyük 500 şirketten 14'ü çalışma sahasının olduğu bölgede bulunmaktadır. Dört Yol ilçesinde bulunan birçok fabrika büyük gelişmeler göstererek yeniden yapılanma sürecine girmiş yassı mamul üretimine başlamıştır. Bu gelişme ilçemizdeki sanayi alanındaki sektörleri arttırmış ve buna bağlı olarak yan sanayi de gelişme göstermiştir.

Çalışma sahasının içinde bulunduğu Dört Yol ilçesinde yılda yaklaşık 250 bin ton narenciye üretimi yapılmaktadır. Dört Yol çevresinde ve çalışma sahasında özenle yetiştirilen narenciyenin başta Rusya, İngiltere, Polonya, Romanya olmak üzere birçok ülkeye ihracatı yapılmaktadır. Akdeniz'in incisi, narenciye diyarı, yeşille mavinin buluştuğu nokta olan Dört Yol ilçesi, son yıllarda özellikle demir çelik sanayine yönelik büyük yatırımlarla ismini duyururken, şimdide tarıma dayalı sanayi sektörü ile önemli gelişmeler göstermeye başladı. Türkiye'nin narenciye üretim merkezlerinden olan Hatay'ın Dört Yol ilçesindeki sektöre yönelik değişim hızla devam etmektedir. Toplam ağaç sayısının 5,5 milyona yaklaştığı Hatay'da bu yıl 596 bin 237 ton narenciye üretimi gerçekleştirilirken, yaklaşık 250 bin ton hasadıyla çalışma sahasının da yer aldığı Dört Yol ilçesi narenciye deposu haline gelmiştir.

Çalışma sahasında portakalda Washington ve yafa, mandalinada da satsuma ile erkenci bir tür olan okitsu ile üretim yapılmaktadır. Bu türler, yöre iklimine son derece uygundur. Dörtyol ilçesi genelinde 124 bin hektarlık tarım alanının 60 bin hektarında narenciye üretimi yapıldığını, narenciye'nin bölge ekonomisi açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Üretilen narenciye'nin bir bölümü iç piyasada, yüzde 80'lik kısmı ise bölgede bulunan paketleme tesisleri aracılığıyla yurt dışı piyasasına çıkmaktadır. Dörtyol ilçesinde paketleme tesislerinin yanı sıra meyve suyu ve konsantre tesislerine de ihtiyaç vardır. Dörtyol Kaymakamlığı İlçe Brifingi'nden alınan bilgilere göre ilçede 6 adet narenciye paketleme fabrikası bulunmaktadır.

Çalışma sahasında geçimini pazarcılıkla karşılayan insanlar da vardır. Altınçay Mahallesi'nde Çarşamba, Kuzuculu Mahallesi'nde Salı, Yeniyurt Mahallesi'nde Pazar, Yeşilköy Mahallesi'nde Perşembe, Dörtyol ilçe merkezinde ise Numune Evler Mahallesi'nde Cumartesi günü, Ocaklı Mahallesi'nde ise Çarşamba günleri pazar kurulmaktadır. Pazar yerlerinde halı, mefruşat, kıyafet, ayakkabı, sebze, meyve, kuruyemiş tezgahları kurulmaktadır. Çalışma sahasında en geniş ve kapalı olan pazar yeri Numune Evler Mahallesi'nde toptancı hali yanında kurulan pazar yeridir (Foto 21). Cumartesi günleri gerek kırsaldan gerek merkez mahallelerden birçok insan alışverişini yapmak üzere pazara gelmektedir. Bu pazar ilçe genelindeki en kalabalık halk pazarıdır.

Foto 21.

Dörtyol İlçesi Numune Evler Mahallesi Kapalı Pazaryerinden Görüntüler

Sanayi: Dörttyol ilçesi, İskenderun Demir ve Çelik A.Ş.'nin bölgede olmasından dolayı birçok demir imalat sanayi tesisini bünyesinde barındırmaktadır. Makine sanayisi, yedek parça imalatı, yassı demir sanayisi kollarında 120 adet imalatçı firma ile üretim yapmaktadır. Dörttyol ilçesi, Türkiye'nin birinci büyük 500 sanayi kuruluşundan 7' sine ve ilk 100 büyük sanayi kuruluşundan da 5' ine ev sahipliği yapmaktadır. İlçedeki yatırımcı sayısı her geçen yıl artmaktadır. Yabancı sermaye tarafından da tercih edilmeye başlayan İlçemizde MMK Metalürji tarafından ilçede kurulan tesis Türkiye'de özel sektör tarafından sıfırdan kurulan en büyük sanayi kuruluşudur. Rusya'nın Demir Çelik sektöründe %18 pazar payına sahip olan MMK Rus ortaklık ile ATAKAŞ Şirketler Grubu tarafından yapımı tamamlanan 2,5 milyon ton üretim kapasiteli olup, 1.153 kişiye istihdam sağlayan MMK Metalürji Sanayi Ticaret ve Liman İşletmeciliği faaliyettedir.

Özellikle konumu ve lojistik üstünlüğü nedeniyle, Dörttyol ilçesi demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların tercih ettiği bir bölge olmuştur. Bölgeye yapılan yatırımlar beraberinde yan sanayinin ve diğer sektörlerin de gelişimine katkıda bulunmuştur. İlçe lojistik imkânları ile 5 adet gaz (Aygaz, İpragaz, Milan Gaz, Pet Gaz, Shell), 5 adet de akaryakıt (Akpet, Birleşik Petrol, Botaş, Delta, Rubis, Tpic) dolum ve depolama tesislerinin tercihi olmuştur. İlçede 6 adet yaş meyve sebze paketleme ve ihracat firması bulunmaktadır. Bu tesisler genel olarak deniz kıyısına yakın Yeşilköy Mahallesi'ne kurulmuştur.

4.3.6. Diğer Ekonomik Faaliyetler

Turizm: Araştırma sahasının turizm açısından önemi incelendiğinde tarihi ve kültürel mekânları ile kültür turizmi, yaylaları ve mesire alanları, deniz turizminde Yeniyurt Sahili, Yeniyurt kadar olmasa da Yeşilköy Sahili ile yaz turizmi açısından bir turizm cazibe merkezidir. Yeşilköy ve Yeniyurt plajları araştırma sahasındaki halkın ve diğer illerden gelen kişilerin yaz mevsiminde denize girmek ve serinlemek için tercih ettikleri yerlerdir. Bu iki mahallede yazlıkların ve deniz evlerinin bulunduğu yaz mevsiminde insanların geldiği yerleşme alanları ve siteler vardır. Araştırma sahasına ve özellikle Gaziantep'ten gelen insanlar yaz mevsimini bu mahallelerdeki sitelerde geçirmektedir. Yeşilköy ve Yeniyurt plajlarına bakıldığında sahilden kum alınması yeterli düzenin ve temizliğin yapılmamasından dolayı deniz turizmi daha ileriye gidememektedir (Foto 22).

Foto 22.

Dörtöyl İlçesinde Yeniyurt Mahallesi'ndeki Tatil Sitelerinden Görüntüler

Ekoturizm alanında bakıldığında Amanos Dağları bu turizm alanı için oldukça uygundur. Doğa yürüyüşleri için çok güzel parkurlar bulundurmaktadır. Son dönemlerde bu alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. Amanos Keşif adında doğa grubu amaçlarını Amanos dağlarında turizm değerlerini keşfederek yöreye gezi düzenlemek ve doğa severlerle bu güzellikleri tanıştırmak olarak açıklamıştır. En önemli doğal güzellik olarak Pekmezci yaylasında Kovuk Çınar Şelalesini göstererek buraya doğa yürüyüşlerinin düzenlemeye başlanıldığı açıklamasını yapmışlardır. Son yıllarda Deliçay üzerinde bulunan Geçilmez Kanyonu da doğaseverlerin ilgi odağı olmuştur. Amanos dağlarının muhteşem doğası, iklimi, bitki örtüsü ve akarsuları son dönemlerde doğa yürüyüşçüleri kendisine çekmektedir.

19-21 Aralık 2014 tarihlerinde başlatılan İlk Kurşun Turunçgil ve Sanat Festivali ile konserler, paneller, gösteriler, sergiler düzenlenmektedir. Bu tarihler arasında kültür ve sanat etkinliklerinin yanı sıra yörenin yemeklerinin yapıldığı stantlar da büyük ilgi görmektedir. Bu sayede kültür ve sanat açısından aktif günler

yaşatılmakta hem de araştırma sahasının en önemli ürünü olan turunçgillerin tanıtılması, ekonominin canlanması için çalışmalar yapılmaktadır (Foto 23).

Foto 23.

a-İlk Kurşun Parkı- İlk Kurşun Anıtı, b- İlk Kurşun Turunçgil ve Sanat Festivali

Araştırma sahasına ait başlıca kültür varlıkları; Konaklı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Mancınık Kalesi ve Yeşilköy Mahallesi sınırları içerisinde bulunan Kinet Höyük'tür. Mancınık Kalesi Konaklı Mahallesi'nden yaklaşık 6 km mesafede bulunmaktadır. Amanos Dağları'nın 700 metre yükseltisinde ve Amanoslar'a hâkim bir tepede kayalıklar üzerine kurulmuş bir kaledir. Eski Roma yolu üzerinde bulunan kale sarp uçurumlar ve kayalıklar arasında yer almaktadır. İlgisiz ve sahipsiz kalan kale makilikler arasındadır ve ana yoldan bir patika yol ile kaleye gidilebilmektedir. Bu kalenin gereken önem verilerek canlandırılması araştırma sahasındaki Konaklı Mahallesi'ni de canlandıracaktır. Kinet Höyük ise araştırma sahasının Yeşilköy Mahallesi'nde denize 500 m mesafede yer almaktadır. Kinet Höyük Çukurova çevresindeki en büyük antik yerleşmedir. Höyük görünüm açısından sıra dışı değildir. Ancak MÖ. 333 yılında Büyük İskender'in Pers Kralı Darius'u yenmesi ile ünlenmiştir (Foto 24).

Araştırma sahasının doğal zenginlikleri ve mesire yerleri tümüyle çam, ardıç ve maki türü ağaçlar ve kır çiçekleri ile kaplı, orman ile içi içe olan yayla ve mesire alanı özellikleri taşımaktadır. Bu sahalar yaz aylarında halkın yoğun ilgisi nedeniyle çok kalabalık olmaktadır. Bunun yanında Kuzuculu Zübeyde Hanım Parkı, Yeşilköy Atatürk Parkı, Beşikgöl çalışma sahasındaki piknik ve mesire alanlarına örnek olarak gösterilebilir (Foto 25).

Foto 24.

Dörtiyol İlçesi Sınırlarında Bulunan Kinet Höyük ve Mancınık Kalesinden Görüntüler

Foto 25.

Beşikgöl Mesire Alanından Görüntüler

Yeniuyurt Mahallesi'ndeki at çiftliği sosyal anlamda Dörtiyol ilçesine farklı bir etkinlik olarak ilgi çekici bir tesis özelliği göstermektedir. Eski dönemlere dayanan bir spor dalı olsa da insanlar için ilgi çekici bir aktivite olduğundan önemli bir yere sahiptir (Foto 26). Yeniuyurt Mahallesi'nden sonra Kuzuculu Mahallesi'ne de bir at çiftliği kurulmuştur. At çiftlikleri sadece at binme aktivitesi ile kalmayıp halkın özellikle hafta sonları kahvaltı, yemek gibi aktivitelerde yoğun olarak ziyaret ettiği mekânlar arasındadır. Böylelikle çalışma sahasında bulunan iki at çiftliğinin hem sosyal hem ekonomik hayatı hareketlendirdiğini söyleyebiliriz. Dörtiyol ilçesinin kültürel yapısında, nüfus yapısının etkileri açıkça görülmektedir. Yurdumuzun dört tarafından gelerek Dörtiyol ilçesine yerleşen insanlar, yörenin örf, adet ve ananelerini yaşayarak kültürel bir mozaik oluşturmaktadırlar.

Foto 26.

Yeniyurt Mahallesi'ndeki At Çiftliğinden Bir Görünüm

Çalışma sahasının içerisinde yer aldığı Dört Yol ilçesinde ekonomik faaliyetlerden bir tanesi de balıkçılıktır. Çok gelişmiş bir sistem ile yapılmış da Dört Yol barınağından 120 adet balıkçı teknesi ile bu faaliyet yürütülmektedir. İlçe genelinde balıkçılık ile ilgili 945 adet gıda işletmesi 9.570 ton kapasiteye sahip 10 adet soğuk hava deposu bulunmaktadır. Ayrıca tatlı su balıkçılığının yapıldığı küçük çapta 2 işletme Kuzuculu Mahallesi'nde Deliçay'dan yararlanarak kurulmuştur. Bu sahada 2 adet küçük restoran halka hizmet sunmaktadır (Foto 27, 28).

Foto 27.

Dört Yol İlçesindeki Balıkçı Barınaklarından Görüntüler

Foto 28.

Kuzuculu Mahallesi'nde Deliçay kıyısına kurulan Alabalık tesisinden Görüntüler

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Araştırma sahası ülkemizin en güneyinde bulunan Hatay ilinin 15 ilçesinden birisi olan Dört Yol ilçesinin kırsal mahallelerini kapsamaktadır. Amanos Dağları ile Akdeniz arasında yer alan Dört Yol ilçesinin ovalık kesiminde yer alan Altınçağ, Yeşilköy, Yeniyurt, mahalleleri, dağ eteklerine doğru yer alan Karakese, Konaklı, Kuzuculu mahalleleri ve daha dağlık kesimde kurulmuş olan Çat ve Kapılı mahalleleri çalışma sahasını oluşturmaktadır. “Kırsal Yerleşmelerin Kuruluş ve Gelişmesine Etki Eden Coğrafi Faktörler: Dört Yol (Hatay) İlçesi Örneği” adlı bu Yüksek Lisans Tezinde çalışma sahasını kapsayan 8 mahallenin 6 tanesi mikro arazi çalışmalarıyla desteklenerek incelenmiştir. Hatay ili 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte büyükşehir ilan edilmiştir. Bu süreç il içerisindeki bütün yerleşmeleri idari olarak etkilemiştir. Bu yasa ile 3 yeni ilçe idari sınırı oluşturulmuştur. Bunlar Arsuz, Defne ve Payas ilçeleridir. Bunlardan bir tanesi çalışma sahasını da etkileyen Dört Yol ilçesinden ayrılarak kurulan Payas ilçesidir.

Çalışma sahası belirlenirken Dört Yol ilçesinin kırsal mahalleleri olan Altınçağ, Kapılı, Karakese, Konaklı, Kuzuculu, Çat, Yeşilköy ve Yeniyurt mahalleleri ele alınmıştır. Yukarıda saydığımız kırsal yerleşmeler farklı jeomorfolojik birimler üzerinde kurulmuşlardır. Altınçağ, Yeşilköy ve Yeniyurt Deliçay, Özerli Çayı ve birçok küçük akarsuyun taşıdığı alüvyonların oluşturduğu birikinti koni ve yelpazelerinin üzerine kurulmuştur. Bu mahallelerin alüvyal-verimli taban üzerinde kurulması tarımla uğraşan nüfusun burada yoğun olmasını sağlamıştır. Karakese, Konaklı, Kuzuculu dağ eteklerine kurulmuştur. Çat ve Kapılı ise yaylacılık faaliyetlerinin yaygın olduğu daha dağlık kısma kurulmuştur. Çalışma sahasında batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti ve engebenin artmasına bağlı olarak nüfus yoğunluğu da tedrici olarak azalmaktadır. Çalışma sahasının yer aldığı Dört Yol ilçesi kırsal nüfus miktarı olarak daha fazla olmasına rağmen yoğunluk merkez mahallelerde daha fazladır. Kırsal mahallelerde nüfus miktarı ve yoğunluk 1970’li yıllarda Demir çelik fabrikasının kurulması ve sanayi alanında çalışmak için göç ile gelen nüfusla birlikte artmıştır.

Çalışma sahasının içerisinde yer aldığı Dört Yol ilçesi merkez mahalleleri ova tabanı üzerinde yer almaktadır. Çalışma sahasını oluşturan kırsal mahallelerden

Altınçağ, Yeşilköy ve Yeniyurt mahalleleri ova tabanında diğer kırsal mahalleler ise dağ eteğinde ve daha yükseklerde yer almaktadır. Kırsal mahallelerdeki yoğunluk dağların yükseklerine doğru çıkıldıkça görece azalmaktadır. Çalışma sahasının doğusunda Amanos dağları yer aldığı için doğal bir fiziki engel teşkil etmektedir. Ancak bu doğal engel nüfusun artması, sanayi alanlarının kurulması gibi etmenlerden dolayı insanların kırsal alanlara doğru yerleşmeye başlaması ile imar sahalarına dâhil edilmeye başlamasıyla birlikte engel olmaktan çıkmıştır. Özellikle Kuzuculu Mahallesi'nin üst kesimleri 6 Şubat depreminden sonra TOKİ alanı olarak imara açılmış ve inşaat çalışmaları devam etmektedir.

Çalışma sahasının bir kısmı Amanos dağları ile Akdeniz kıyı çizgisi arasında küçük akarsuların taşıyıp biriktirdiği alüvyonların oluşturduğu bir kıyı ovası üzerinde bir kısmı ise Amanos dağlarının eteklerinde yer almaktadır. Çalışma sahası genel olarak Kuvaterner yaşlı konglomeralar ve alüvyonlar üzerinde yer almaktadır. Kısaca çalışma sahası Toros sedimantasyon kuşağı üzerinde yer almaktadır. Çalışma sahasının tektonik ve stratigrafik özellikleri yer aldığı bölgeye özgüdür. Çalışma sahasının elverişli iklim koşulları, verimli toprakları, bitki örtüsü, su kaynakları vb. gibi yaşamaya elverişli imkânlar bu bölgeye insanların geçmişten günümüze yerleşmelerini sağlamıştır. Çalışma sahasında farklı morfografik ünitelere kurulmuş olan yerleşmelerin kuruluş amaçları da farklılık göstermektedir. Özellikle dağlık alanlar ve dağ eteklerinde yerleşen insanlar daha çok hayvancılık faaliyetleri ile ilgilenirken ova tabanı üzerindeki mahallelerde ise daha çok tarım özellikle de narenciye üretimi üzerine tarım faaliyetleri yapmak üzere insanlar yerleşmişlerdir. Yeniyurt ve Yeşilköy Mahallelerinde deniz kıyısı ve taban suyu seviyesi yüksekliği sebebi ile bataklıkların kurutulması ve tarım alanlarına dönüştürülmesi faaliyetlerinden sonra narenciye üretimi yapmak üzere insanlar yerleşmişlerdir. Çalışma sahasının bir önemi de Anadolu ile Mezopotamya arasında bağlantı yolu üzerinde bulunması sebebiyle, çalışma sahası üzerinde birçok medeniyetin sahip olmaya çalıştığı bir konum olmuştur.

Çalışma sahasının nüfusu incelendiğinde M.Ö. 5000 ile 50 yılları arasında Kinethöyük çevresinde yerleşmelere rastlanılmaktadır. Çalışma sahasının güneyinde ise 1588-1599 yıllarında Payas yakınlarında Cenevizlilere ait kale bulunmaktadır. M.Ö. 3. yy'da Deliçay kıyısında Helen İmparatoru İskender ile Pers Kralı Darius arasındaki savaşı Evliya Çelebi Seyahatnamesinde kaleme almıştır. Dört Yol'un kuruluşu 11. yy'ın sonuna dayanmaktadır. Daha sonra 1338 yılında Memluklerin

Çukurova'yı fethetmesi ile üç oklu Türkmen boyları Özerli ve Ocaklı Mahallelerine yerleşmişlerdir. 1880- 1890 yıllarında Halep tarafından gelen Ermeni ve Türkmen aileleri Dört Yol'da yerleşmelerin ilk çekirdeklerini oluşturmuşlardır. Daha sonra Dört Yol 1900 yılında köy olarak Payas'a, 1906'da bucak olarak Erzin'e 1909'da ise Cebel-i Bereket vilayetine bağlı bir kaza olmuştur. Çalışmada nüfus ile ilgili veriler incelendiğinde kır nüfusunun kent nüfusundan fazla olduğu açıkça görülüyor. Çalışma sahasında da ülkemizde olduğu gibi 1950'li yıllarda iç göç konusunda büyük hareketlilikler yaşanmıştır. Çalışma sahasında 1970-1990 yılları arası nüfusun artmasının sebebi 1975 yılında İskenderun Demir-Çelik Fabrikası'nın üretime geçmesidir. Çalışma sahasında nüfus yoğunluğu ve yerleşme sıklığı 1970'lere kadar normal denebilecek yavaş hızda ilerlemiştir. İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın kurulması ile beraber çalışma sahasını da içerisine alan hali ile nüfus yoğunluğuna, içme suyu ihtiyacı, ekmek vb. gibi genel besin kaynaklarına olan ihtiyaç artmıştır. Bu sebeple hem sanayi alanında hem de hizmet, üretim alanlarında çalışma gücüne ihtiyaç duyulmuştur ve göç hareketleri daha da artmıştır. Tüm bunların da etkisiyle daha önceleri nüfusu seyrek olan Dört Yol İlçesi'nin kırsal kesimini oluşturan çalışma sahasının da nüfusu yoğunlaşmıştır. 1990 sayımında Dört Yol ilçesinin nüfusunun bir önceki sayıma oranla belirgin bir şekilde azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi ise Erzin'in ilçe yapılması ve Dört Yol sınırları içerisinde sayılan 6 köyün Erzin ilçesine bağlanmasıdır. 2012 yılında 6360 sayılı yasa ile Hatay ili Büyükşehir olmuştur. 2012-2013 yıllarında nüfustaki büyük değişikliğin nedeni daha önce Dört Yol ilçesine belediye olarak bağlı olan Payas'ın Dört Yol'dan ayrılarak Hatay Büyükşehir Belediyesine bağlı bir ilçe olmasıdır. Payas'ın Dört Yol ilçesinden ayrılmasından sonra Dört Yol nüfusu 36.586 kişi birden azalmıştır. Çalışma sahasında Cumhuriyet sonrası nüfus hareketlerini 3 aşamada ele almak mümkündür. Bunlar 1975 yılında İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın hizmete açılması, ikincisi 1985-1990 yılları arasında Erzin'in ilçe yapılmasıyla birlikte görülen bir idari değişim sürecidir. Üçüncüsü ise 2012 yılında Hatay'ın büyükşehir olması ile birlikte Payas'ın ilçe yapılmasıdır. Bu durum suni de olsa sahanın nüfusunda azalma anlamına gelmektedir.

Çalışma sahasındaki nüfus geçmiş dönemlerde yerleşim alanı seçerken öncelikle morfografya ve iklim ve toprak gibi fiziki faktörler etkili olmuştur ancak zaman içerisinde nüfusun artması ve yoğunlaşmasını çalışma sahasındaki beşeri ve ekonomik faktörler de etkilemiştir.

KAYNAKÇA

- Akalın, H.İ., (1984), Şehirleşme Süreci ve Metropolitan Alanlar, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara.
- Akkayan, T., (1979), Göç ve Değişme, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, s:21
- Akkayan, T., (1979), Türkiye’de İç göçler ve Sorunlar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü, S: 3, İstanbul.
- Alagöz, C.A., (1944), “Coğrafya Gözüyle Hatay”, A.Ü. *DTCF Dergisi*, C:II, S:2, s.203-216, Ankara.
- Aslan, K., (1999), *Cumhuriyetin 75. Yılında Dört Yol*, Dört Yol Belediyesi Kültür Yayınları, Antakya/Hatay.
- Atasoy, A., (2012), *Reyhanlı İlçesi’nin Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Atasoy, A., Korkmaz, H., (2013), Hatay İlinde Jeomorfolojik Birimler İle Yerleşme Alanları Arasındaki İlişki, III. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, s.268-278, Antakya/Hatay.
- Atik, M., (1961), İç İskan ve Köylerimizin Birleştirilmesi, V. İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları, s.75-124, Ankara.
- Barkınay, A.R., (1954). *Akdeniz Kılavuzu*, Gül Neşriyat, Ankara.
- Baykara, T., 2000, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş-I, Anadolu’nun İdari Taksimatı, 2.Basım, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Yayın No. 160, Ankara.
- Benedict, P., (1971), Türkiye’de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar, *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, s:147-186, İstanbul.
- Bulunur, K.İ., (2004), 110 Numaralı Tapu Tahrir Defterine Göre Özer (Üzeyr) Sancağı, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Sakarya.
- Canbolat, A., (2006), Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Kahramanmaraş.
- Çaycı, G., (1989), Ülkemizdeki Peat Materyalinin Bitki Yetiştirme ortamı olarak Özelliklerinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), Ankara
- Çelik, Ö., (2012), Erzin (Epiphaneia) Roma Dönemi Hamam Mozaikleri, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Hatay.

- Çetin, B., (2012-a), Hatay'da Kentleşmenin Seyri (1940-2009) ve Mekânsal Dağılışı, A.Ü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl:17, S:28, s.231-257, Erzurum.
- Çetin, B., (2012-b), Antakya ve İskenderun-Dörtyol Çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme), A.Ü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, Yıl:17, S:28, s.259-281, Erzurum.
- Çetin, B., (2012-c), *Kuruluşu, Gelişimi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönüyle Yayladan Kente Dönüşen Bir Yerleşme: Belen*, Color Ofset Matbaacılık, İskenderun/Hatay.
- Dağlı, D., (2014), Arazi Kullanım Modelleri, F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Elazığ.
- Dayı, A., (2007), Dörtyol Tarihi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Projesi), Kahramanmaraş.
- Darkot, B., (1961), Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Gözlemler, *Türk Coğrafya Dergisi*, S:21, s.1-14, İstanbul.
- Dickinson, R., E., (1947), *City Region and Regionalism*, London: Routledge-Kegan Paul Ltd.
- Dickinson, R., E., (1967), *The City Region in Western Europe*, London: Routledge and Kegan Paul Ltd.
- Dinç, Y., (2022), Büyükşehir Belediyeli İllerde Kentsel Alanların ve Kent-Kır Nüfusunun Belirlenmesi (Hatay Örneği), *Coğrafya Bilimleri Dergisi*, C:20, S:1, s.208-210
- Doğanay, F., (2002), Türkiye'de Kırsal Yerleşmeler ve Geliştirilen Politikalar, *Planlama* 2-3, s.90-96.
- Doğanay, H., (1994), *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, s.22
- Doyuran, V., (1982), Erzin ve Dörtyol Ovalarının Jeolojik ve Hidrojeolojik Özellikleri, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, C. 25, s:153
- Ege İ., (2014), *Amik Ovası ve Yakın Çevresinin jeomorfolojisi*, Doğu Mat Grup Matbaacılık, Antakya.
- Elmastaş, N., (2008), Kahta Çayı Havzasında Arazi Kullanımı, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6 (2), 159-190.
- Emiroğlu, İ., (2001), *Geçmişten Günümüze Erzin*, Erzin Belediyesi, Eğitim, Kültür ve Tanıtım Yayınları No:1, Erzin.
- Erdan, E., (2010), Kum Çayı Vadisi ve Yakın Çevresindeki İlk Tunç Çağı Yerleşim Dokusu, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Manisa.

- Erdoğmuş, Z., (1989), Türkiye’de Kırdan Kente Göçün Sosyal Temelleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), s:97-108, Elazığ.
- Erinç, S., (1973), Türkiye: İnsan ve Ortam, İ.Ü. Coğ. Enstitüsü Dergisi, C:10, s.18-19, İstanbul.
- Fakı, G., (2010), Yayladağı ilçesinde (Hatay) Jeomorfolojik Birimler İle Arazi Kullanımı Arasındaki İlişki, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Hatay.
- Gates, M.H. (2004-a), 2002 Season at Kinet Höyük (Yeşil/Dört Yol, Hatay), 25. Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, s. 405-417, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın No 2997-1, Ankara.
- Gates, M.H. (2004-b), Kinet Höyük 2002, Anmed Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2003-1, s.17-19, Suna-Jnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Geray, C., (1975), Türkiye’de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy Kent Yaklaşımı, C:30, S:1, s.45-66
- Göney, S., (1976), *Adana Ovaları*, İ.Ü. Yay. No:2162, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:88, İstanbul.
- Göney S., (1995), *Şehir Coğrafyası I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274 (3.Baskı), İstanbul.
- Gözyayın, E. F. (1948), *Kırım Türklerinin Yerleşme ve Göçmeleri: Coğrafî, Tarihi, Harsi, İktisadi ve Siyasî*, Vakıf Matbaası, İstanbul.
- Gül, A., (1996), Üzeyr Sancağının Sosyo-İktisadi Yapısı (1521-1573), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (Basılmamış), Erzurum.
- Güleç, E., vd, (2014), *Hatay İlinin Paleolitik Kültürleri*, Hatay Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları No:50, s.29-42, Hatay.
- Gümüş, E., (1998), *Türkiye’de Yerleşme*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.100-106
- Güngördü, E., (2006), *Türkiye’nin Beşeri (Nüfus-Yerleşme ve Ekonomik) Coğrafyası*, 5. Baskı, Ankara.
- Güven, H. S., (1974), Köy-Kent Sorunu, *Amme İdaresi Dergisi*, S:6-7, s.115-145,
- İnandık, H., (1958), Karadeniz Bölgesinde Köy Hayatı, İst. Üniv. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, S:9, s.148–154, İstanbul.
- İshakoğlu, A., (1999), Dört Yol ve Çevresinin İklim Özellikleri, Erzurum Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, s.9

- İslamoğlu, A., (2003), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Beta Basım, İstanbul.
- İzıdırak R., (1977), *Coğrafya Terimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul.
- Kahraman, İ., Güçlü, K., (2001), Erzurum ve Çevresinde Tespit Edilen Turba Alanlarının Bitki Yetiştirme Ortamı Olarak Kullanılma Olanaklarının Araştırılması, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C:32, S:2
- Karaömer, Ö., (2019), Arsuz-Dörtöl (Hatay) Arasında Kıyı Alanlarının Kullanımı ve Sorunları, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, (Basılmamış), Hatay.
- Karasar, N., (2009), *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar-İlkeler-Teknikler*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kaya, S. ve Gündüz, A., (2011), Hatay Tarihi, Hatay İl Yıllığı 2011, s. 40-96, Hatay Valiliği Yayın No:4, Hatay.
- Ketin, İ., (1959). Türkiye'nin Orojenik Gelişimi, *MTA Dergisi*, 53, İstanbul.
- Ketin, İ., (1966), Anadolu'nun Tektonik Birlikleri, *MTA Dergisi*, İstanbul.
- Koca, H., (2000), *Düziçi'nin Coğrafi Etüdü*, Atatürk Ün. Yay. No:899, Erzurum.
- Koca, H., (2005), *Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönüyle Dörtöl Şehri*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Koçman, A., (1993), *Türkiye İklimi*, Ege Ün. Edb. Fak. Yay. No:72, İzmir
- Kuş, S.N., (2006), Erzin İlçesi'nde Sosyal, Kültürel, Dini Hayat ve Dini Eğitim, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Konya.
- Kuzucular, Ş., (2012), *Dörtöl, Hatay, Çukurova Tarihi ve Türkmenleri*, Color Ofset Matbaacılık, İskenderun.
- Martin, C., H., (1968), *The Town as Palimpsest*, The Study of Urban History, H., J., Dyos (ed.), New York: St. Martin's Pres.
- Mülazımoğlu, N., (1979), *İskenderun Körfezi Tabanı Kıyıları ve Çevresinin Kuvarterner Jeolojisi ve Jeomorfolojisi*, Jeoloji Etütleri Daire Başkanlığı, İstanbul Üniversitesi
- Özçağlar, A., (1996), Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler, A.Ü. D.T.C.F., *Coğ. Araş. Derg.*, S:12, s.7-24, Ankara
- Özçağlar, A., (2005), Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi, *Coğ. Bil. Der. S.3*, s.1-25, Ankara
- Özçağlar, A., (2015), *Yönetmelik Coğrafya*, Nika Yayınevi, Ankara.

- Özdemir, E. (2014). Tarama Yöntemi. Metin, M. (Ed.) Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kitabı(S.77-97). Ankara: Perem A Akademi.
- Özdilek, B., (2014), Kinet Höyük-İssos, Arkeoloji Yolculuğunda Hatay, (Editör: Aynur Özfirat, Banu Özdelek), s.77, Matsis Matbaası, İstanbul.
- Özgüç N., (1996), *Beşeri Coğrafya' da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, No:105, İstanbul.
- Özgür, E.M., (1996), İl ve İlçe Merkezlerinin, Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması, A.Ü. *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, S:5, s.53-71, Ankara.
- Özgür, E.M., (2010), *Yerleşme Coğrafyasına Giriş*, Ankara Üniversitesi, Coğrafya Bölümü Ders Notları, Ankara.
- Özgür, E, M., (2011), *Nüfus Coğrafyası*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Ankara
- Parmaksızoğlu, İ., (1982), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Kültür Bakanlığı, Ankara
- Selen, H. S., (1945), Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri, *Türk Coğrafya Dergisi*, S: VII-VIII, No:7-8, s.97-106, İstanbul.
- Sevgen, N., (1950), Hatay Coğrafyası, *Coğrafya Dünyası Dergisi*, S:2, s.167-175, İstanbul.
- Sevgen, N., (1967), Küçükali Oğulları ve Payas, *Tarih Konuşuyor*, C:7, S:44, s.3349-3353, Halk Basımevi, İstanbul.
- Schmielewski, G., (1984), *An International Comparative Study on the Physical and Chemical Analysis of Horticultural Substrates*, Acla Hort
- Suher, H., (1996), *Şehircilik*, İstanbul Teknik Üniversitesi Yay. No:1572, İstanbul.
- Sözer, A. N., (1993), Türkiye'nin Kırsal Yerleşim Coğrafyasına İlişkin Terminolojik Sorunlar ve Tipolojik Yaklaşımlar, *Ege Coğrafya Dergisi*, S:1, s.1–11, İzmir.
- Şahin, İ.F., (2006), *Erzin İlçesi'nin Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Şaşmaz, M., (2014), *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, VII. Cilt, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-3.12, Dizi-Sayı 1, Ankara.
- Tandoğan, A., (1998), *Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu*, Eser Ofset Mat. Yay. San. Tic. Ltd. Şti., Trabzon.
- Tanoğlu, A., (1954), İskan Coğrafyası, Esas Fikirler, Problemler ve Metod, *Türkiyat Mecmuası*, C:XI, No:27, s.1-32, İstanbul.
- Tanoğlu, A., (1966), *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1183,

Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı No: 45, Baha Matbaası, İstanbul.

- Tapur, T., Tuncer B., (2012), Çumra İlçesinde Kırsal Yerleşmeler, Selçuk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:27, s.277-295, Konya.
- Taş, B., (2006), Tosya İlçesi'nde Araziden Yararlanma ve Planlamaya Yönelik Öneriler, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara.
- Taş, B., & Yakar, M., (2010), Afyonkarahisar İlinde Yükselti Basamaklarına Göre Arazi Kullanımı, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8 (1), s.57-76.
- Tatar, Ö., (2005), XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Çukurova'da Aşiretlerin Eşkiyalık Olayları ve Aşiret İskanı (1691-1750), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), Elazığ.
- Tekbıyık, A. (2014), İlişkisel Tarama Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi, Ankara.
- Tekin, M., (1993), *Hatay Tarihi*, Hatay Kültür, Turizm ve Sanat Vakfı Yayınları, Antakya.
- Tekin, M., (2008), Hatay Tarihi, Ekolojik Okuryazarlık-Sürdürülebilir Bir Dünya İçin Amanoslar'da Doğa Eğitimi, (Editör: Yaşar Ergün, Şükran Yalçın Özdilek, Hatice Pamir), Mustafa Kemal Üniversitesi Yayın No:XX, s.310-323, Hatay.
- Ten Dam, A.,(1952), *Sedimentation, Fades And Stratigraphy In The Neogene Basis Of İskenderun*, Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni
- Tolun Denker, B., (1976), *Şehir İçi Arazi Kullanılışı*, Coğrafya. Enstitüsü Yayınları No:91, İstanbul.
- Tolun, U., Pamir, H., (1975), Türkiye Jeoloji Haritası M.T.A.
- Toprak, M., (2001), *Küreselleşme ve Kriz Türkiye Dünya Deneyimi*, Siyasal Kitabevi, Ankara
- Tunçdilek, N., (1967), *Türkiye İskan Coğrafyası Kır İskanı (Köy-Altı İskan Şekilleri)*, İ.Ü. Coğ. Ens. Yay. No:49, İstanbul.
- Tunçdilek, N., (1971), Kır Yerleşmeleri: Köy-Altı Şekilleri, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, s. 18-19, İstanbul.
- Tunçdilek, N., (1984), Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış, İ.Ü. DBCE, *Bülten*, C:1, S:1, s.23-40, İstanbul.
- Tunçdilek, N., (1985), *Türkiye'de Relief Şekilleri ve Arazi Kullanımı*, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yay. No:3, İstanbul.

- Tunçdilek N., (1986), *Türkiye’de Yerleşmenin Evrimi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tümertekin, E., (1965), *Türkiye’deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması*, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:43, İstanbul.
- Tümertekin, E., (1973), *Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsal Fonksiyonlar*, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yay. No:72, İstanbul.
- Tümertekin, E., Özgüç, N., (2012), *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türkmen, A.F., (1937), *Mufasssal Hatay, 1. Cild-Coğrafya*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- Tütengil, C. O., (1975), *Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları*, Gerçek Yayınevi, s.19-77, İstanbul.
- Üçeçam Karagel, D., (2008), Kadırlı İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Elazığ.
- Üçeçam Karagel, D. (2017). Kır Yerleşmeleri Ders Notları. Hatay.
- Üçeçam Karagel, D., (2018-a), *Hatay İli Yerleşme Coğrafyası-I, Yerleşmelerin Kuruluşu, Gelişmesi ve İdari Coğrafya Özellikleri*, Pegem Akademi Yayınları, ISBN: 978-605-241-221-3, Ankara.
- Üçeçam Karagel, D., (2018-b), *Hatay İli Yerleşme Coğrafyası-II, Yerleşme Tipleri, Dağılışı ve Meskenler*, Pegem Akademi Yayınları, ISBN: 978-605-241-457-6, Ankara.
- Ünlü, E., (2013), Özeroğulları:15-16. Yüzyıllar, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara.
- Ünsal, Ş., (2011), *Şehircilik*, İstanbul Journal Of Sociological Studies
- Yavuz, F., Keleş, R., Geray, C., (1973), *Şehircilik Sorunlar-Uygulama ve Politika*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay. No:358, Ankara.
- Yıldırım, A., (2004), Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara.
- Yıldırım A., Şimşek H., (2008), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Yücel, T., (1961), Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri, *Türk Coğrafya Dergisi*, S:21, s.31-44, İstanbul.
- Zaman, M., vd, (2010), *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara

Envanter, Rapor, Yıllık, Ansiklopedik Bilgiler

DİE 2002, 1997 Köy Envanterleri, Ankara.

DPT 2004, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Ankara.

Hatay Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, 2020, Hatay İli Dörtüyl İlçesi İmar Haritası

Hatay İl Tarım Müdürlüğü, 2010, Hatay İli Toprak Kaynağı Envanter Raporu, Hatay.

Hatay İl Meteoroloji Müdürlüğü, Uzun Yıllık İklim Verileri (1980-2015), Hatay.

Hatay Valiliği 2011, Hatay Kültür Envanteri C:1, Antakya, Sistem Ofset, Ankara.

Hatay Valiliği 2011, Hatay Kültür Envanteri C:II, İlçeler, Sistem Ofset, Ankara.

Hatay Valiliği 2011, Hatay Devleti (2 Eylül 1938-29 Haziran 1939), Anıt Matbaa, Ankara.

Hatay Valiliği 2013, Başlangıçtan Günümüze Hatay Tarihi, Anıt Matbaa, Ankara.

Hatay Valiliği 2015, 91 İlde Kültür ve Şehir Hatay, Acar Basım ve Cilt, İstanbul.

Hatay İl Tarım Müdürlüğü, 2014-2020, İlçe Bazında Ürün Raporu, Hatay.

Harita Genel Komutanlığı, 1/100.000 Ölçekli Topoğrafya Paftaları (O36, O37, P35, P36, P37, R35, R36), Ankara.

Harita Genel Komutanlığı, 1/25.000 Ölçekli Topoğrafya Paftaları (P36d2, P36c1, P36c2, P36d3, P36c4, R36a2 ve R36b1) Ankara.

İndex Anaticus, Türkiye Yerleşim Birimleri Envanteri

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1984, Köy Envanter Etütleri 1981, Hatay Kitapçığı ve İlçelerine Ait Köy Bilgileri, Ankara.

Köy İşleri Bakanlığı, 1967, 1964 Yılı Köy Envanter Etütlerine Göre Hatay.

TBMM, 1930, “Belediye Kanunu”, Tarih: 03.04.1930, Sayı: 1580 (Madde: 7), Resmi Gazete Tarih: 14.04.1930, Sayı: 1471.

TBMM, 1945, “Yeniden (9) İlçe Kurulmasına Dair Kanun”, Tarih: 25.06.1945, Sayı: 4769, Resmi Gazete Tarih: 3.07.1945, Sayı: 6047.

TBMM, 2005, 03.07.2005 Tarih ve 5393 Sayılı “Belediye Kanunu”, Resmi Gazete Tarih: 13.07.2005, Sayı: 25874.

TBMM, 2012, 12.11.2012 Tarih ve 6360 Sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Resmi Gazete Tarih: 06.12.2012, Sayı: 28489.

TÜİK, 1940-2000, Genel Nüfus Sayımları, Ankara.

TÜİK, 2007-2022, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemleri İstatistik Verileri

Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985, “Hatay Maddesi”, C:XII, Ötüken Yayınları, İstanbul.

442 Sayılı Köy Kanunu, 1924, Kabul Tarihi: 18.03.1924

